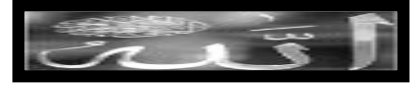

خداآفرین ۱۸۲

ایچینده کیلر:

- ۲-----آذر دیرچلیشین و اوزونو درکین یاددا قالان آیلا رینداندی
- ۴-----میرزه جعفر خامنه ای اولین شاعر نو پرداز
- ۶-----نریمان حسن زاده آلممد اوغلو کیم دیر
- ۱۵-----مشروطه و خیانت ناخوایسته به آذربایجان
- ۲۶-----یازیچی میر جلال شاعیر میر جلال
- ۳۲-----آذربایجان خالق چالغی آلتلی
- ۳۷-----اویکو - حکایه لر
- ۶۳-----تقویم رویدادها و روزهای مهم آذربایجان
- ۷۱-----روز شمار تاریخ ترکیه , آذربایجان , ایران و جهان
- ۹۲-----اکراینادا آذربایجان دیاسپوراسینین آکتیولشمه سبیلرینین عامیللری
- ۹۷-----چلیک ناسیل برکیدی
- ۱۰۲-----دیل پهلوانی
- ۱۰۵-----شعریمیز - شاعیریمیز

شماره مسلسل ۱۸۲ آذر-۱۳۹۸ / ۱۱۸ صفحه

مدیر مسئول، سردبیر و صاحب امتیاز:

دکتر حسین شرقی دره جگ (سوی تورک)

خبرنگاران: علی محمد نیا و فرید ستاری قر

زمینه مجله:

فرهنگی؛ مسایل اجتماعی؛ معلومات عمومی؛ طنز و سرگرمی سالم

روش مجله:

آموزشی؛ تحلیلی؛ خبری؛ اطلاع رسانی؛ پژوهشی

گستره توزیع: آذربایجانهای شرقی غربی؛ اردبیل؛ تهران

آدرس چاپخانه: تهران چهار راه خانقاه پاساز گوهری نسب چاپ ارسباران/۳

نشانی مجله تهران خیابان وصال شیرازی پلاک ۷ طبقه سوم واحد

تلفن: ۰۸۴۶۶۴۹۳- فاکس: ۰۸۹۵۶۶۴۶۰ / ۰۹۱۹۲۲۸۱۹۱۶

نحوه ارسال مقاله:

تایپ شده بصورت **word** به ایمیل یا آدرس

ماهنامه به زبانهای ترکی و فارسی جهت معرفی

آثار دو نسخه همراه با توضیح مناسب ارسال

نمایید.

اشتراک ماهنامه: شش ماه ۱۵۰۰۰۰ و یکساله

۲۵۰۰۰۰ هزار تومان به شماره کارت بانک تجارت

۰۷۰۷۸۸۸۷۰۱۰۳۳۳۵۲۷۳۶ به نام حسین شرقی دره

جک واریز نمایید.

KHUDAFARIN

Cultural and social monthly magazin managing

Director concessioner and chief

Editor: Dr. HÜSEYN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK(SOYTÜRK)

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi, İctimayi, mədəni Dərgi

Təsisçi və Baş Redaktor: Dr. HÜSEYN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK(SOYTÜRK)

Say 182-KASIM- ARALIK 2019, Tehran

tiraj: 5000

[https:// telegram.me/xudafarin](https://telegram.me/xudafarin)

khudafarin@yahoo.com

WWW.KHUDAFARIN.IR

آذر دیرچلیش و اوزونو در کین یاددا قالان آیلارینداندیر

AZƏR DIRÇƏLİŞ VƏ ÖZÜNÜDƏRKİN YADDAQALAN AYLARINDANDIR

ابدیلشدیرمیشدیر. بیزیم ده دده لریمیز بیزه چوخ گووه نیلیر و اوینولور تاریخ یاراتمیشلار. آنجاق غرب و خصوصیله ده انگلیس منشالی آنتی شرق (اوزلیکله آنتی تورک) سیاستی ۳۰۰ ایلدن چوخدور کی یاشادیغیمیز بو گوزل یوردلاری مدنی – سیاسی – ایدئولوژیکی و اقتصادی هم ده ائتتیکی (قومی) سارسینتی و بونالییم (بحران) اوجاغینا چئویرمیشدیر.

اونون دا سببی بورالارین نفت – گاز و دیگر ثروتله مالیک اولماسی دیر. صنعی قوومی اختلافلار یارادیلاراق بیزلری بیر – بیریمیزه دشمن گوسترمیشلر. حتی بونو باشارمیشلار. ایدئولوژی آیری سنچگیلیک اورتایا آتماقلا بولگه خالقلا رینی بوتوولشمه یه قویمامیشلار. بولگه نین یئر آلتی و یئر اوستو ثروتینی چاپیب آپارماق اوچون ائتتیک دایالی دوولتلر ایجاد ائتمیشلر. حتی یئر گلنده اونلاردان واز گئچمه نی ده نظره آلمیشلار. داها دوغروسو بوراداکی اولکه لرین یونتیجیلری همیشه اونلار طرفیندن سئچیلیر و حمایه اولونور . ظاهیرده

SORUMLU MÜDİR :Dr.HÜSEYN
ŞƏRQİDƏRƏCƏK SOYTÜRK

مدیر مسؤل :دکتر حسین شرقی دره جک سوی تورک

بشریت تاریخ بویو الدهه ائتدیکلری نایلیتلری هر زمانه اونمسه بیرک اونو اوز اولوسونون یادداشیندا

اهر و قره داغین اهالیسی یا اولدورولموش یاداکی تعقیبه معروض قالاراق یورد یووالاریندان قوولموشدور.

مرکزی حاکیمیتین مزدور اولماسی سببیدن اولکه یه مدنی یوندنده چوخلو زیانلار وورموشدور.

اونلاردان ان اونملیسی تورکجه کتابلارین شاه رژیمی مامورلاری طرفیندن یاندیریلماسی دیر. اونلار آجیماسیزجا مکتوب مدنیتیمیزه اولومجول ضربه ووردولار. میلیونلارجا تورکجه کتابلاری اولکه نین بوتون شهر و کندلرینه یاندیراراق تاریخین ان سیاه صفحه سینی یازدیلار. البته معنوی زنگینلیی ایله تانینان تورکلر یئنه ده دولت دسته یی اولمادان تاریخی یادداشلارینی برپا ائتمه یی باجاردیلر.

گونوموزده مینلرجه نسخه کتاب دیرلی شاعر و ادیبلریمیز طرفیندن تالیف ائدیلمکده دیر.

تاریخدن آدیغیمیز شرفلی و اونور وئریجی مئسائیلاری بیر آند اولاراق بویوک طغرولون روحونا و عظمتلی سلطانیه و دیگر تاریخسل وارلیقلاریمیز آدینا ادامه ائتدیرمکده بیک.

وارلیق مجادله سی مئته خاندان بو گونه داوام ائتمکده دیر. و انده جکدیر . یئترکی باتینین (غرب) آلدادیجی فعللرینه اویمایالیم. اونلارین قورخوسو بیزیم بیرلیمیز و بیلگیمیزدیر. بیز تاریخیمیزی بیلدیکجه بو تاریخسیزلر گئری اوتوراجاق. یئترکی سن اولو خاقان بابالارینی تانی و اونو مقدس اسلام روحو ایله باغداشلاشدیر.

بیزدن گورونسه لرده باطن ده اونلارین قوللوچولاریدیرلار.

بو تور یئرلی اولمایان حاکمیت لردن بیریده پهلوی حاکیمیتی دیر.

بو قولچاق حاکمیت وار گوجو ایله نوکرلیک وظیفه سینی یئرینه یئتیرمیشدیر. اولکه ده انسان حاقلارینا مرکزی صنعی کولتور آدینا اولومجول ضربه لر وورموشدور. او جومله دن بیز تورکلری انگلیسین امری ایله آشاغالایاراق تحقیره معروض قویموشدور .

البته چوخ آشکار مسئله دیر . تورکیه نین آرخاسیندا تورک و تورکچولویو یوخ ائتمک و اورتا اسیا ایله آسیای صغیر آراسیندا یارقان یاراتماق و میلی - دینی هم ده کولتورل باغلاری قوپارماق آماجیلا.

آنجاق آذربایجان تورکلری ۱۹۴۵ - جی ایلده بو شیطانلی دسیسه لره سون قویاراق میلی گلنک لره دایالی یئرل حکومت قورماغی باجارا بیلیمیشدیر. اما روس و غرب آنتی تورک - مسلمان هدفینه معروض قالاراق ۱۹۴۶ - جی ایلده اوتوریته سینی مرکزی (نوکر) حوکومتینین امانسیز و دوشمنجه تجاوزوزو نتیجه سینده ایتیرمیشدیر.

یوزلرله وطن اوغلو جانیندان گئچرک بو تاریخی اولایی آذربایجان تورکونون تاریخی یادداشیندا حک ائتمه یی باجارمیشدیر. مینلرجه ساوادلی و آیدین اینسانلاریمیز سورگون ائدیلمک یورتدان دیدرگین ائدیلمیشدیر. یئرلی اهالی گولله لنمیه و اعداما معروض توتولموشدور. تبریزین , اورمیه نین , زنجانین , اردبیلین , میانانین ,

میرزه جعفر خامنه ای؛ اولین شاعر نوپرداز

۱۳۳۲ هجری قمری یعنی در حدود سال ۱۲۹۲ شمسی (۷۷ سال پیش) جعفر خامنه ای یکی از جوانان روشنفکر و آزادیخواه و مبارز آذربایجان که زبان فرانسه را پنهان از پدر متعصب خود، آموخته و به ادبیات نوین ترکان عثمانی نیز آشنایی داشت، از شکل معمول اشعار فارسی عدول کرده و قطعه‌های بی امضاء با قافیه بندی جدید و بی سابقه و مضمونهای نسبتاً تازه انتشار می داد یکی از این قطعه‌ها که ادوارد براون در تالیف خود « تاریخ مطبوعات و ادبیات ایران نو» نقل کرده است، چنین است:

جعفر خامنه ای که می توان او را اولین شاعر نوپرداز تاریخ ادبیات ایران دانست ، سالها پیش از نیما یوشیج این اشعار را به سبک نو سروده و به قول روزنامه تجدد سد سدید محافظه کاری را در عالم ادبیات و شعر شکسته است.

هر روز به یک منظر خونین به در آیی
 هر دم متجلی تو به یک جلوه جانسوز
 از سوز غمت مرغ دلم هر شب و هر روز
 با نغمه تو تازه کند نوحه سرایی
 ای طلعت افسرده و ای صورت مجروح
 آماج سیوف ستم، آهای وطن زار
 هر سو نگریم خیمه زده لشکر اندوه
 محصور عدو مانده تو چون نقطه پرگار
 محصور عدو، یا خود اگر راست بگویم
 ای شیر، زبون کرده تو را روبه ترسو
 شمشیر جفا آخته روی تو زهر سو
 تا چند بخوابی؟ بگشا چشم خود از هم
 برخیز یکی صولت شیرانه نشان ده
 یا جان بستان یا که در این معرکه جان ده

جعفر خامنه ای پسر حاج شیخ علی اکبر خامنه ای از بازرگانان خوش نام تبریز بود. وی در سال ۱۳۰۴ ه.ق برابر با سال ۱۲۶۶ شمسی در شهر تبریز دنیا آمد و در آنجا تحصیل کرد. اشعار پرشور او در «حبل‌المتین» و «چهره نما» و «عصر جدید» و «شمس» و بعدها در مجله دانشکده منتشر می شد.

قطعه دیگری نیز از جعفر خامنه ای ابتدا در سال ۱۳۳۴ ه.ق در یکی از جراید تهران و بعد در شماره نوروزی روزنامه تجدد تبریز به تاریخ ۱۳ جمادی الاخر ۱۳۳۵ ه.ق درج شده است:

صمد سرداری نیا در شماره ۳ - ۸۶ پاییز ۷۱ وارلیق در شرح حال میرزا جعفر خامنه‌ای از قول یحیی آرین پور می‌نویسد: «از شکل معمول اشعار فارسی عدول کرد و قطعه‌های بی امضاء با قافیه بندی جدید و بی سابقه ومضمون‌های نسبتاً تازه انتشار داد.» سرداری نیا می‌افزاید: وی هنگامی که این ابیات را با قافیه بندی جدید و بی سابقه می‌سرود. در سراسر ایران عنوان «شعر نو» به گوش کسی نخورده بود. ادوارد براون در تالیف خود «تاریخ مطبوعات و ادبیات ایران نو» یکی از اشعار زنده یاد خامنه‌ای را نقل کرده است که چنین است:

به قرن بیستم
 ای بیستمین عصر جفا پرور منحوس

بنا به گفته مرحوم یحیی آرین پور ادیب و پژوهشگر ارزشمند معاصر در کتاب « از صبا تا نیما» پیش از سال

«یکی از دوستانی که پیدا کردم آقای میرزا محمد علی صفوت و دیگری میرزا ابوالقاسم فیوضات ، و دیگری میرزا جعفر آقا خامنه ای می بود . در همان روز شادروان خیابانی که پس از بهم خوردن دار الشورا از تهران به قفقاز رفته بود به تبریز درآمد . به میانجیگری آقایان صفوت و خامنه ای با او نیز آشنایی یافتم. اینان نیز گاهی به نشستهای ما آمدندی، بسیار شبها نیز در خانه حاج شیخ علی اکبر آقا (پدر میرزا جعفر آقا) فراهم می آمدیم ، این حاج شیخ یکی از بازرگانان بسیار نیکوکار تبریز می بود در تاریخ مشروطه یاد او کرده شده ، میرزا جعفر آقا جوانی با دانش می بود که شعر نیز می سرود.

احمد کسروی در تاریخ مشروطه هم از جعفر خامنه ای بعنوان مترجم یاد کرده می نویسد:

با سال ۱۲۸۵ شمسی که مظفردالدین شاه مشروطه را داد دبستان را راج بسیار یافته . کمتر شهری بود که یک یا دو دبستان یا بیشتر در آن نباشد دل بستگی مردم به اینها به جایی رسید که کار به قضاوت اندیشی رسید ، و بسیاری از ایشان چنین پنداشتند که تنها چاره دردهای کشور همان دبستان است، و چون جوانانی از آن بیرون آیند همه درماندگی‌ها از میان خواهد برخاست. هر زمان که جشنی می گرفتند آگهی از آن در روزنامه‌ها می نوشتند ، و شادمانیهای بی اندازه می نمودند و نویدها به خود می دادند به جایی رسید که احمد بیک آقا یوف نویسنده روزنامه «حیات» قفقاز ، که خود مردی دانشمند می بود و به کارهای ایران دل بستگی نشان می داد به زبان آمد و خامه این اندیشه ایرانیان را باز نمود. (آن گفتار «حیات» را آقای جعفر خامنه ای از ترکی ترجمه کرده و در یکی از شماره‌های حبل‌المتین کلکته به چاپ رسیده است. میرزا جعفر خامنه ای با روزنامه‌های مردمی و ضد استبدادی همکاری نزدیکی داشت و با سرودن اشعار افشاگرانه و با چاپ و نشر آنها در جراید آنروز مستبدین را به شدت می کوبد « برای نمونه یکی از اشعاری را که در نکوهش میر هاشم دودچی و بارانش سروده و در همان روزها در روزنامه ، «ناله ملت » به چاپ رسیده و در بین توده مردم به زبانها افتاده بیتهایی را در پایین می آوریم»:

ای آب ده وحشت و تماثل فجایع
برتاب زما آن رخ آلوده به کابوس
ساعات سیاحت همه لبریز فضائل
دیدار تو مدهشتر از انقاض مقابر
شالوده ات از آتش و پیرانه ات از خون
هر آن تو با ماتم صد عائله مشحون
از جور تو بنیان سعادت شد بایر
ز این مذبح خونین که به گیتی
شده برپا روح مدنیت شده آزده و مجروح
خونها که به هر ناحیه ناحق شده
مسفوخ بر ناحیه عصر هنر لکه سودا...

نفرین به تو، ای عصر فریبنده
و غدار لعنت به تو،

ای خصم بشر، دشمن عمران
ای بوم، فروکش نفس،

ای داعی خسران زاین پس مشو اندر پی ویرانه آثار
آنروز که زادی، چه نویدی که ندادی؟

امروز که رستی، تو زخون یکسره مستی
زین سان که تو ره بسپری،

ای آفت هستی فردا به وجود آری یک تل رمادی...

جعفر خامنه ای که می توان او را اولین شاعر نوپرداز تاریخ ادبیات دانست ، سالها پیش از نیما یوشیج این اشعار را به سبک نو سروده و به قول روزنامه تجدد سد سدید محافظه کاری را در عالم ادبیات و شعر شکسته است.

بطوریکه قبلا هم اشاره شد، نوپردازان آذربایجان همه اهل ادب و سیاست و انسانهای با فرهنگی بودند ، جعفر خامنه ای هم علاوه بر اینکه ادیب و شاعر بود مشروطه خواه و مرد سیاست هم بوده بطوریکه احمد کسروی در کتاب زندگانی من او را یکی از دوستان شیخ محمد خیابانی معرفی می‌کند و اضافه می‌کند که جعفر خامنه ای بود که او را با شیخ محمد خیابانی آشنا کرده است و لازم است که عین نوشته شادروان احمد کسروی نقل شود:

نریمان حسن زاده آلمممد اوغلو کیمدیر؟

Nəriman Həsənzadə Alməmməd oğlu kimdir ?

حیاتی

نریمان حسن زاده ۱۹۳۱-جی ایل فئورالین ۱۸-ده قازاخ (ایندیکی آغستافا) رايونونون پویلو قصبه سینده آنادان اولوب. بیر یاشیندا آتاسینی (۱۹۳۲)، ایگیری اوج یاشیندا ایسه آناسینی ایتیریپ (۱۹۵۴). ایتیدای و اورتا تحصیلینی اؤز دوغما رايونلاریندا آلیب. ۱۹۴۹-جو ایله حسن زردابی آدینا گنجه دؤولت اینستیتوتونون (ایندیکی گنجه دؤولت پنداقوژی اونیورسیتتینین) فیلولوگیا فاکولته سینده داخیل اولموشدور. ۱۹۵۳-جو ایله همین اونیورسیتتتی بیتیرمیشدیر. ۱۹۵۴-۱۹۵۶-جی ایللرده اوردو سیرالاریندا حربی خیدمتده اولموشدور. آذربایجان یازیچیلار اتیفاقی اونو موسکواداکی ایکی ایلیک ادبیات کورسونا گؤندریر. بورانی بیتیردیکن سونرا گورکی آدینا ادبیات اینستیتوتونا داخیل اولور. بئش ایل بورادا تحصیل آلیب، باکییا قاییدیر. ۱۹۶۲-۱۹۶۵-جی ایللرده آذربایجان دؤولت اونیورسیتتتی نین " آذربایجان ادبیاتی تاریخی " کافئدراسی نین آسپیرانتی اولموشدور. ۱۹۶۵-جی ایله " آذربایجان- اوکراین ادبی علاقه لری " مؤوضوسوندا دیسسرئتاسییا (پایان نامه) مودافیعه ائده رک فیلولوگیا ائلملری نامیزه دی عالیملیک درجه سینی آلمیشدیر. ۱۹۶۲-جی ایله رئسپوبلیکا تئلوویزییا و رادیو وئرلیشلی کومیتته سینده بؤیوک رئاكتور، سونرالار " اوشاق و گنجلر ادبیاتی نشریاتی " ندا رئاكتور، " آذربایجان گنجلری " قزئتینده، " آذربایجان " ژورنالیندا شعبه مدیری، " ادبیات و اینجه سنت " قزتی نین باش رئاكتورو (۱۹۷۶-۱۹۹۰) وظیفه لرینده ایشله میشدیر. ۱۹۷۵-جی ایله بئلاروسسیا س س ر عالی سووتتی ریاست هئیتی نین فخری فرمانی و مئدال ایله تلطیف اولونموشدور. س س ری یازیچیلاری ادبیات فونددو

Dr.HÜSEYN ŞƏRQİDƏRECEK SOYTÜRK

دکتر حسین شرقی دره جک سوی تورک

نریمان حسن زاده علی محمد اوغلو شاعیر، دراماتورق، آذربایجان یازیچیلار اتیفاقی نین عوضو (۱۹۵۴)، فیلولوگیا علملری نامیزه دی (۱۹۶۵)، آذربایجانین امکدار اینجه صنعت خادیمی (۱۹۸۱)، آذربایجان رئسپوبلیکاسی عالی سووتتی نین دئپوتاتی (۱۹۹۰-۱۹۹۵)، مطبوعات و اینفورماسییا وزیرلی نین بیرینجی معاوینی (۱۹۹۱-۲۰۰۱)، آذربایجانین خالق شاعیری (۲۰۰۵)، حیدر علی اف موکافاتی لاورئاتی (۲۰۱۷)، " ایلین شاعیری " ماکافاتی لاورئاتی (۲۰۱۰)، " شرف " اوردنلی. ۲۰۰۲-جی ایله بین الخالق علملر آکادئمیاسی نین (آذربایجان بؤلمه سی) مخبیر عوضوو، ۲۰۰۴-جو ایله ایسه آکادئمیکی سئچیلیمیشدیر

آذربایجان بۆلمه سی نین دیرئکتورو اولموشدور. ۱۹۹۱- ۲۰۰۱-جی ایللرده مطبوعات و اینفورماسییا وزیرى نین بیرینجی معاوینی وظیفه سینده چالیشمیش، آذربایجان رئیسپوبلیکاسی وزیرلر کابیننتی نین ۲۲۱ سالی سیرانجامی ایله مطبوعات و اینفورماسییا وزیرینی عوض ائتمیشدیر. آذربایجانین و بئلا روسون فخری فرمانلاری ایله تطفیف اولونوب. حاضیردا آذربایجان میلی آویاسییا آکادئمییاسی نین " هومانیتار فنلر کافئدراسی " نین مودیری وظیفه سینده چالیشیر، دوستئندیر. میلی آویاسییا آکادئمییاسی علمی شوراسی نین عضوودور. آذربایجان یازیچیلاری ۱۰- جی قورولتاییندا کاتیبلیگین قراری ایله ادبیات فوندو ایداره هئیتی نین صدری تعیین ائدلمیشدیر (۲۰۰۴). ۲۰۰۲-جی ایله بین الخالق علملر آکادئمییاسی نین (آذربایجان بۆلمه سی) موخبیر عضوو، ۲۰۰۴-جو ایله ایسه آکادئمیک سئچلمیشدیر. مستقیل آذربایجان رئیسپوبلیکاسی نین " شرف " اوردئنی (۲۰۱۱) [۲] ایله تطفیف اولونموش و فردی پرنزیدئنت تقاعدونه لاییق گؤرولموشدور.

بیر سیرا أوروبا و شرق اؤلکه لرینده کئچیریلن علمی- ادبی کونفرانسلارین، پوئزییا سیمپوزیوملاری نین، رسمی دؤولت سفرلری نین ایشتیراکچیسیدیر. ۱۹۹۲-جی ایله تورکیه نین بؤیوک میلت مجلیسینده و بین الخالق کونفرئسینده خالق دئوتاتی کیمی نواینده هئیتی آیدان چیخیشلار ائتمیشدیر. آذربایجان رئیسپوبلیکاسی پرنزیدئنتی نین سیرانجامی ایله ۲۰۰۵-جی ایله آذربایجانین خالق شاعیری آدینا لاییق گؤرولموشدور. خالق شاعیری نریمان حسن زاده نین خارجی مطبوعات صحیفه لرینده " وطنسیر " (رومینیا، ۲۰۰۹) و " نورو پاشا " (تورکیه نین ۹ ژورنالیندا) پوئمالاری درج ائدلمیشدیر.

" کایسئری پوئزییا گونلری " ندن (تورکیه، ۲۰۰۹) شاعیر یوکسک تصوراتلار و اؤدولرله قایتمیشدیر. ن. حسن زاده ایلین شاعیری ائلان اولونموش، اونا " اوغور

کیتابلاری

۱. دوستلار گؤزله بیر منی. باکی: اوشاق گنج نشر، ۱۹۵۶
۲. قیز اورییی. باکی: اوشاق گنج نشر، ۱۹۵۷
۳. هاراداسان. باکی: اوشاق گنج نشر، ۱۹۵۹
۴. قاراجا چوبانین حکایتی. باکی: ۱۹۶۰
۵. سیزدن آیریلما دیم. باکی: اوشاق گنج نشر، ۱۹۶۱
۶. کؤنلوم شعر ایسته بیر. باکی: آذرشر، ۱۹۶۴
۷. یادینا دوشه جیم. باکی: آذرشر، ۱۹۶۶
۸. نریمان. باکی: آذرشر، ۱۹۶۸
۹. نییه دئمه دینیز. باکی: گنجلیک، ۱۹۷۰
۱۰. زومرود قوشو. باکی: گنجلیک، ۱۹۷۳
۱۱. منیم گنجم- گوندوزوم. باکی: گنجلیک، ۱۹۷۳
۱۲. نابات خالانین چؤره یی. باکی: گنجلیک، ۱۹۷۴
۱۳. زومرود قوشو. باکی: گنجلیک، ۱۹۷۶
۱۴. نریمان. باکی: یازیچی، ۱۹۷۸
۱۵. سن باغیشلادین. باکی: ۱۹۷۹
۱۶. بیر آز مهلت ایسته بیرم عؤموردن. باکی: ۱۹۸۱
۱۷. فیکیر ائلمه. باکی: گنجلیک، ۱۹۸۲
۱۸. کیمین سوالی وار. باکی: گنجلیک، ۱۹۸۴
۱۹. نابات خالانین چؤرگی. باکی: گنجلیک، ۱۹۸۶
۲۰. سئچلمیش اثرلری. باکی: آذرشر، ۱۹۸۷
۲۱. منیم نیگاهیمی پوزدو طبیعت. باکی: یازیچی، ۱۹۸۹
۲۲. بوتون میلتره. باکی: یازیچی، ۱۹۹۱
۲۳. طالعیین تۆهفه سی. باکی: گنجلیک، ۱۹۹۳
۲۴. گلیملی- گئدیملی دنیا. باکی: شرق-قرب، ۱۹۹۵
۲۵. پومپئیین یوروشو. باکی: "آذربایجان ائنسیکلوپئدیاسی"، ۱۹۹۵
۲۶. سئچلمیش اثرلری. باکی: شرق-قرب، ۲۰۰۴
۲۷. پویلو بئشییم منیم. باکی: ۲۰۰۷
۲۸. نریمان. باکی: ۲۰۰۹

خالقین سئویملی شاعیری

XALQIN SEVİMLİ ŞAIRİ

آکادمیک نیظامی جعفراف

موعاصیر آذربایجان پوئزییاسی نین، عومومن ادبی- ایجتیماعی فیکری نین گؤرکملی نوماینده لریندن بیرى اولان نریمان حسن زاده ۱۹۳۱-جی ایل فئورالین ۱۸- ده قازاخ (یندیکی آغستافا) رایونونون پویلو قصبه سینده دمیریولچو عایيله سینده دونیا یا گلمیشدیر. آناسی آل محمد کیشینی چوخ تئز ایتیرن نریمان قصبه ده هامی نین " نابات خالا " دئییه چاغیردیغی سئویملی آناسی نین حیمایه سینده بؤیوموشدور. شاعیر سونرالار " نابات خالانین چؤرگی " پووئستینده اوشاقلیق، یئنیئتمه لیک و گنجلیک ایللری نین آجیلی- شیرینلی خاطریره لرینی، آناسی نین تک اوغلونو بؤیوتمک اوچون دوشدویو چتینلیکلری، کئچیردیگی هیجانلاری و گؤستردیگی متانتی صنعتکارلیقلا قلمه آلاجاق، حیاتدا اؤزونه مؤوقع توتوب موعین ایمكانلار قازانیدقا ایسه، دونیادان واختسیر گئتدیگینه گؤره قایغیسینی چکیب فداکار

۲۹. سئچیلیمیش اثرلری. باکی: ۲۰۱۰

۳۰. نورو پاشا. باکی: ۲۰۱۰

پوئمالاری

- زومرود قوشو
- کیمین سوالی وار؟
- آتابیلر
- پومپئیین قافقازا یوروشو
- میدیا سارایی
- بیانت
- حسرت
- وطنسیر
- هئیبه ده گزن شئیر
- شاهید اول، گونش
- رسول همزتووا مکتوب
- شهید آناسی شریف قاغایا مکتوب
- قافقاز
- جاوید
- قچاق کرم
- سفیره
- خاری بولبول
- آزادلیق هیمنی

پووئست

- نابات خالانین چؤره یی

فیلم و گرافیا لار

۱. نریمان حسن زاده (فیلم، ۲۰۰۶)

۲. قمبر حسینلی (فیلم، ۲۰۰۷)

۳. من حسین عاریفم... (فیلم، ۲۰۱۰)

۴. تورکون اولوسو. خلیل رضا اولوتورک (فیلم، ۲۰۱۵)

آناسینا اوولادلیق بورجونو قایتارا بیلمه دیگیندن آجی- آجی تأسوفلنه جکدی.

اورتا مکتبی بیتیردیکن سونرا نریمان حسن زاده تحصیلینی او زامان ح.زردابی آدینا کیرووآباد دؤولت پئداقوژی اینستیتوتونون دیل و ادبیات فاکولته سینده داوام ائتدیرمیشدیر. عسگرلیک خیدمتینی باشا ووروب موسکوادا م.قورکی آدینا ادبیات اینستیتوتوندا اوخودوغو ایلرده (۱۹۵۷-۱۹۶۱) آرتیق تانینمیش شاعیر ایدی. و " دوستلار گؤزله بیر منی " (۱۹۵۶)، " قیز اورگی " (۱۹۵۷)، " هارداسان " (۱۹۵۹)، " سیزدن آیریلما دیم " (۱۹۶۱) شعر کیتابلاری نشر اولونموشدو. ائل شاعیری چوبان افقانی شاعرلرینی توپلاییب آیریجا کیتاچا شکلینده کوتلوی تیراژلا چاپ ائتدیرمیشدی. آذربایجان دؤولت اونیورسیتئتی نین (هازیردا بدو) آسپیرانتوراسیندا تحصیل آلان نریمان حسن زاده " آذربایجان - اوکراین ادبی علاقه لری (۱۹۴۱-۱۹۴۵) " موضوعوسوندا نامیزدلیک دیسسئرتاسیاسینی اوغورلا مودافیعه ائتدیکن سونرا " آذربایجان گنجلری " قزئتینده ادبیات و اینجه صنعت شؤعبه سی نین مودیری، " آذربایجان " ژورنالیندا پوئزییا شؤعبه سی نین ادبی ایشچیسی، مودیری اولموشدور. سونرا ایسه بیر نچه ایل س س ری ادبیات فونددو آذربایجان شؤعبه سینده رهبرلیک ائتمیشدیر.

تئلئویزییا و رادیو وئرلیشلی کومیتته سینده، نشریاتلاردا، مطبوعات اورقانلاریندا کیفایت قدر اوپئراتیو، چوخلو زحمت طلب ائدن ایشلرده چالیشسا دا، آذربایجان یازیچیلار ایتتیفاقی ایلك پارتییا تشکیلاتی نین کاتیبی کیمی مسؤل بیر وظیفه داشعیسی دا، ۶۰- ۷۰- جی ایلرده شاعیر آردیجیل اولاراق ادبی-اجتماعی موحیطده اونا بؤیوک شؤهرت قازاندیران " کؤنلوم شعر ایسته بیر "، " اونودولماز گونلر "، " یادینا دوشه جگم "، " نریمان "، " نییه دئمه دینیز "، " زومرود قوشو "، " نابات خالانین چؤرگی "، " منیم گنجم-

گوندوزوم "، " سن باغیشلادین " و س. کیتابلارینی نشر ائتدیریر.

عموممیللی لیدئر حیدر علی افین مصلحتی ایله ۱۹۷۸-جی ایله " ادبیات و اینجه صنعت " قزئتینه باش رئداکتور تعیین اولوندوقدان سونرا نریمان حسن زاده نین هم ادبی-اجتماعی فالیتی، هم ده یارادیجیلیغی قارشیسیندا یئنی و داها گئنیش اوفوقلر آچیلیر. دؤولت باشچیسی نین قایغیسینی حیس ائدن شاعیر داها بؤیوک هوسله و جسارته یازیب-یاراتماغا، داها جیدی سوسیال-سیاسی، تاریخی موضوعولارا موراجیعت ائتمه یه، میللی اجتماعی تفککورو ناراحت ائدن میقیاسلی پروبلئملر قالدیرماغا باشلایر. " بیر آز مؤهلت ایسته بیرم عؤمردن "، " فیکیر ائلمه "، " کیمین سوالی وار؟ "، " سئچیلیمیش اثرلری "، " منیم نیکاحیمی پوزدو طبیعت "، " بوتون میلتره "، " طالعین توهفه سی " و س. کیتابلاریندا توپلانمیش شعرلری، پوئمالاری و منظوم دراملاری هم ایدئیا-مضمونونا، هم ده پوئتیک مزیتلرینه گؤره ۸۰-۹۰-جی ایلرده نریمان حسن زاده نین تانینمیش شاعیر سویبه سینه یوکسلیدگی، جمعیته گوجلو تاثیر ایمکانلارینا بییلندیگینی گؤستریر. آذربایجان یازیچیلار بیرلیگی نین اورقانی " ادبیات و اینجه صنعت " قزئتی نین باش رئداکتورو اولدوغو ایلرده (۱۹۷۸-۱۹۹۱) قزئت آذربایجان ادبیاتی نین، عمومین میللی ادبی-اجتماعی، مدنی فیکرین روپورونا، ایدئولوژی مرکزینه چئوریلیر. و تسادوفی دئییل کی، همین ایلرده، ائله سونرالار دا " ادبیات و اینجه صنعت " قزئتی (سونرالار " ادبیات قزئتی ") ادبی-اجتماعی دایره لرده باش رئداکتورون آدی ایله " نریمان حسن زاده نین قزئتی " آدلانیردی. ۸۰-جی ایلرین سونو ۹۰-جی ایلرین اوللرینده آذربایجاندا میللی مستقیلیک هرکاتی نین گئنیش ووسعت آلدیغی ایلرده " نریمان حسن زاده نین قزئتی " موختلیف خاراکتئرلی مانعه لره باخمایاراق، آزادلیق اوغروندا موباریزه نین اؤن

باره ده کی تاریخی تصوورو زنگینلشدیرمیش ادبی سیمالارداندر.

نریمان حسنزاده نین یارادیجیلیغینی اوچ دؤوره بؤلْمک اولار:

۱. کئچن عصرین ۵۰-جی ایللری نین اورتالاریندان ۷۰-جی ایللری نین سونلارینا قدر.

۲. کئچن عصرین ۷۰-جی ایللری نین سونلاریندان ۹۰-جی ایللری نین اورتالارینا قدر.

۳. کئچن عصرین ۹۰-جی ایللری نین اورتالاریندان بو گونه قدر.

هر بیر دؤورده محصولدار اولماقلا یاناشی، ایدئیا-مضمون و صنعتکارلیق باخیمیندان همیشه یوکسلن خطله گندن، ان مورککب، پروبلئملی ایللرده ده سوسمایان، فاصیله وئرمه یین، ایدئال-میسیسیاسیندان گئری چکیلنه یین نریمان حسن زاده یارادیجیلیغی عئینی زاماندا ائله بیر کونسئپتوال بوتؤولویه مالیکدیر کی، آذربایجان ادبیاتی تاریخینده یالنیز چوخ گؤرکملی ادبی سیمالارین یارادیجیلیغی ایله موقاییسه اولونا بیلر. و اونو دا قئید ائتمک لازیمدیر کی، نریمان حسن زاده یارادیجیلیغی نین دؤورلشدیریلمه سی شاعیرین هم یارادیجیلیق طالعی و یا ترجمه یی-حالی، هم ده ایچریسینده، موحیطینده یاشاییب یاراتدیغی، تبددولاتلارلا زنگین موعاصیر تاریخین هرکاتی، دؤنملری، ریتملری ایله دیکته ائدیلیر کی، بو دا بؤیوک صنعتین طبیعتیندن ایره لی گلن بیر کئیفیت گؤسترچیسیدیر.

او، ادبیاتا چوخ گنج یاشلاریندا، هر شئیدن اول، لیریک شاعیر کیمی گلْمیش، ایلک شعر کیتابلاری دا ععاسن، لیریکادان عیبارتدیر. لاکین بو لیریکا تبیلیغی، صمیمیلیغی و دیل-اوسلوب موکمملیگیله ائله اولدن، سؤزون گئنیش معناسیندا، محض اونون مؤلیفینه مخصوص ایدی. و نریمان حسن زاده نین نینکی ایلک شعر کیتابلارینی، حتّی ایلک شعرلرینی بئله اؤزوندن

سیرالاریندا گئدیردی. قزئت بوتون دونیا آذربایجانلیلاری نین اوخوماسی اوچون کیریل الیفباسی ایله یاناشی هم لاتین، هم ده عرب الیفباسیندا مقاله لر درج ائدیردی.

۱۹۹۱-جی ایلده نریمان حسن زاده چوخ سئودگی " ادبیات قزئتی " نین باش رئاكتورلوغوندان آیریلمالی اولور. و چوخ کئچمه دن مطبوعات کومیتته سینه سدر مواوینی تعیین ائدیلیر. سونرا مطبوعات و اینفورماسییا نظری نین بیرینجی مواوینی وظیفه سینده چالیشیر، بیر نئچه ایل ایسه نظری عوض ائدیر. آذربایجان دؤولتچیلیغی نین تاریخینه " کئچید دؤورو " کیمی دوشموش ۹۰-جی ایللرده مطبوعات تصروفاتی نین، ائلجه ده نشریات ایشلری نین قایدایا سالینماسیندا، خصوصیله یئنی اورتا مکتب درسلیکلری نین حاضرلانماسیندا نازیر عوضی نریمان حسن زاده نین بؤیوک خیدمتلری اولموشدور.

امکدار اینجه صنعت خادیمی، خالق شاعیری نریمان حسن زاده آذربایجان خالق نین دؤولت موستقیلیغی اوغروندا موباریزه آپاردیغی ایللرده عالی سووئتین دئپوتاتی (۱۹۹۵-۱۹۹۰)، موستقیلیک آکتینا قول چکن میل وکیللریندن بیری ایدی. عومومیتله، میلته، خالقا خیدمتین هانسی اوسول-فورماسی، هانسی جبهه - مئیدانی وارسا، خالق شاعیری همیشه اؤز یوکسک اینتئلئکتی، موباریزلیغی (و مدنیتی!) ایله اوردا اولموشدور.

پروفئسسور نریمان حسن زاده حاضریدا میلی آویاسییا آکادئمیاسی نین دیل و ادبیات کافئدراسینا رهبرلیک ائدیر. عئینی زاماندا بؤیوک ایستعداد، ایلهام و محصولدارلیقلا یازیب یارادیر. شاعیرین یئددی جیلدلیک " سئچلمیش اثرلری " کوتلوی تیراژلا نشر اولونموشدور. و جسارتله دئمک اولار کی، نریمان حسن زاده چوخشاخه لی، چوخمیقیاسلی (و موکممل!) یارادیجی شخصیتی ایله آذربایجان شاعیری، ضیالیسی

...اوخوجوسو ایله او، اورک دپلینده دانیشیر.

اورگین دپلی ندر؟ صمیمیت!

عایله-معیشت لیریکاسی نریمان حسن زاده نین یارادیجیلیغیندا اهمیتلی یئر توتماقدادیر. شاعیرین اؤز ترجمه یی-حالینا حساسلیغی بورادا دا اؤزونو گؤستریر.

تورک (عمومن دونیا) ائپوسوندا محبت عایله دئمکدیر. عایله ایله (و جمعیتله!) یئکونلاشمايان بیر محبتین ترنومونه هئچ بیر شاعیر-موتفککیر ایدیعاً ائده بیلمز. و اگر ایدیعاً ائدرسه، او نینکی موتفککیر، هئچ شاعیر ده سایلماز... اونا گؤره نریمان حسن زاده اؤز محبت فلسفه سینى دونیا ائپوسونون

یارادیجیلاری نین منطیقی ایله تاماملاییر:

من سنی سئودیم کی، یولداش اولاسان

حیاتین ان آغیر، دار یوللاریندا.

دئمه دیم آخیردا بیر داش اولاسان

قدیم قبریستاندا، یول کناریندا.

نریمان حسن زاده نین لیریک، عموممن، پوئتیک تفککورونده چوخ گوجلو یادداش ائنترژیسی وار. و بو یادداش تاریخی موعاصیرلشدیریر، کئچمیشی نینکی اونوتمور، حتی اونو بو گونون عوضو ترکیب حیصه سی کیمی درک ائدیر. زامانین آخینی نین یاراتدیغی سوسیال-پسیخولوژی تزدالاری، ضیدیتلری اؤزونمخسوس حساسلیقلا کشف ائدیپ اورتایا چیخاران شاعیر حیاتین اوستالیقلا چکیلمیش ائله منظره لرینی یارادیر کی، بورادا تفصیلات دا گؤزلدیر، اشتریخلر ده...

" آذربایجان (هیمن) (سرود) " ، " منی بایراق کیمی توتون یوخاری " ، " شاعیرلر تابوتدا بؤیوک گؤرونور " ، " دئدیلم، دانیشما، سوس! " ، " میل اؤز-اؤزونه گولده نهایت " ، " منیم تاریخیم " ، " قالخ " ، " سلام، آذربایجان " ، " ایران شاهینا مکتوب " ، " شهیدلر خیابانی " ، " گنجه عوصیانی " ، " دینلنلر " و س.

اولکی هئچ بیر شاعیرین یارادیجیلیغی ایله قاریشیق سالماق مومکون دئییل کی، بو، ادبیاتا، البتته، اؤز طالعی، اوسلوبو، ایدئیا-موضوعولاری، عموممن، اؤز میسسییاسی ایله گلن اوریژینال بیر شاعیردن خبر وئیردی.

موشاهیده لر گؤستریر کی، پوئزییادا، بوتؤولوکده صنعتده صمیمیت پئشکارلیق قدر، حتی اوندان دا آرتیق واجیبدیر. و صمیمیت اولمایان یئرده شاعیرین اوخوجونون حیسلرینه، معنویاتینا تاثیرى باره ده دانیشماق، سادجه اولاراق، مومکون دئییل. نریمان حسن زاده نین یارادیجیلیغینی آراشدیران تدقیقاتچیلار، ائلجه ده ادبی تنقید شاعیرین اثرلری نین ان بؤیوک مزیتی کیمی ایلك نؤوبه ده، محض صمیمیتی، حساسلیغی قئید ائتمیشلر...

خالق شاعیری بختیار واهابزاده تامامیله دوغرو دئمیشدیر کی، " نریمان حسن زاده دونیادا گؤزللیک، نجیبلیک، ظریفلیک آختاریر و بونلاری بزن اولمایان یئرده ده گؤرور، چونکی گؤزللیک و ظریفلیک بو شاعیرین صنعت ایدئالیدیر. او، یالنیز بو ایدئال عشقینه یازیب یارادیر.

نریمان حسن زاده هم ائپوس تهکییه-اینتوناسیاسینا، هم حادیته لرین دراماتیزمینه، هم ده خاراکتئریک دئتال-مقاملاریناجتماعی-ائستئتیک اینتئرپرتاسیاسینا اساسلانماقلا بیر شاعیر، بیر تاریخچی، بیر فیلسوف کیمی چیخیش ائدیر.

نریمان حسن زاده نین دراماتورگیاسی، تدقیقاتچیلارین دفعه لرله قئید ائتدیکلری کیمی، اونون لیریکاسینداکی دراماتیزمدن، خصوصیه ائپیک-دراماتیک پوئمالاریندان دوغولموشدور. آکادئمیک عیسی حبیبیلی گؤستریر کی، "شاعیرین" نریمان" و "زومرود قوشو" پوئمالاریندا ائپیک مقاملار اولسا دا، بو اثرلر اساسن دراماتیک پوئمالاردیر. اگر بو پوئمالارداکی بعضی لیریک ریجعتلر، هاشییه لر، علاقه لندیرجیلیک فونکسییاسینی یئرینه یئتیرن ائپیک تصویرلر اولماسایدی، همین اثرلری درام نؤونه آید نومونه لر ده حساب ائتمک مومکون اولاردی."

معلوم اولدوغو کیمی، نریمان حسن زاده دراماتورگیایا (تئاترا) کئچن عصرین سکسنینجی ایللرینده "نریمان" پوئماسی اساسیندا حاضیرلانمیش "بوتون شرق بیلسین" درام-تاماشاسی ایله گلدی. هله او ایللرده جسارتله "دؤولت مستقیلیگی ایدئاسینی و میلی منافعیه اؤزونمخصوص شکیده صحنهدن سسلندیرن" (عیسی حبیبیلی) بو اثر مؤلیفه شؤهرت قازاندیرماقلا یاناشی، آذربایجان خالق نین بؤیوک اوغلو نریمان نریمانوو حاقینداکی تاریخی حقیقتی، اونون مورککب بیر دؤورده یاشادیغی "طالع درامی" نی (عیسی حبیبیلی) اورتایا چیخارماقلا بیر سیرا اهمیتلی اجتماعی-سیاسی، ایدئولوژی مباحیته لره آیدینلیق گتیردی. آزادلیق، مستقیلیک اوغروندا موباریزه یه میلی ضیالی کیمی باشلایب مؤوجود تاریخی شرایطین مورککبلیگی نتیجه سینده اونو میلی کومونئیست کیمی باشا ووران (و بورادا دا یانیلان!) نریمان نریمانووون ترجمه یی-حالی نریمان حسن زاده یه ایمکان وئریدی کی، بو بؤیوک

سیاسی-اجتماعی مضمونلو شعرلرینده شاعیرین لیریک قهرمانی هم شهیددیر، هم ده قاضیدیر - هر ایکیسینده ده وطنی اوچون تاریخی مسؤولیتی اینامله، ایدراکلا و غورورلا داشییان وطن اوغلودور.

خالق یازچیسی میرزه ایبراهیموو طبیعتن یومشاق، مولاییم خاراکتئر مالیک اولان نریمان حسن زاده نین پوئزیاسیندا "آخیراجان پرنسیپال" اولدوغونو هله ۸۰-جی ایللرین اورتالاریندا تامامیه دوزگون موشاهیده ائتمیشدی. و بو پرنسیپاللیق طبیعتن یومشاق، مولاییم اولان شاعیرین داخلی زنگینلیگی، میلّت قارشیسینداکی معنوی مسؤولیتی نین تظاهورودور کی، یارادیجیلیغیندا بوتون علامتلی ایله تجسسوم ائدیر.

نریمان حسن زاده پوئما یارادیجیلیغینا لیریکادان گلمیشدیر کی، بو اؤزونو شاعیرین پوئمالاری نین لیریک خاراکتئرینده کیفایت قدر آیدین گؤستریر. بئله کی، مؤلیف گئنیش میقیاسلی، شاخلن سوژئتلره، حادیته لرین تفررواتینا موراجیعت ائتمیر، موضوعون او مقاملارینا دیقت یئتیریر کی، همین مقاملار اثرین ایدئیا-مضمونونو، شاعیرین قایه سینی عکس ائتدیره بیلسین. کئچن عصرین ۵۰-جی، ۶۰-جی ایللرینده یازدیغی "قیز اورگی"، "هادی و عسگر"، "کؤریله صؤحبت"، "بیز بیر ایله دوغولدوق"، "قادین"، "هئیه ده گزن شعر" ("صابیر")، "وطنسیز"، "اسیر اوشاق"، "شاهید اول، گوش"، "نریمان"؛ ۷۰-جی، ۸۰-جی ایللره آید "حسرت"، "زومرود قوشو"، "رسول همزتووا مکتوب"، "کیمین سوالی وار؟"، "۹۰-جی ایللردن اعتیارن قلمه آلدیغی" شهید آتاسی شریف قاغایا مکتوب"، "قافقاز"، "جاوید"، "سغیره مکتوب"، "قاراباغدان گلن وار"، "خاری بولبول"، "بیانات"، "پویلو - بئشیگیم منیم"، "قاچاق کرم"، "نورو پاشا"، "نیظامی"، "سؤزو تارا وئرین" چوخلو سایدا (و موختلیف حجملی) پوئمالاری نین هامیسیندا

نریمان حسن زاده چوخ بؤیوک بیر شاعیر اولماقلا یاناشی، قلمینی نثرده ده سینامیشدیر. و آرتیق قئید ائتدیگیمیز کیمی، اونون " نابات خالانین چؤرگی " پووئستی گئنیش اجتماعی مارق دوغورموش، بیر سیرا خارجی دیلرله ترجمه اولونموشدور. مؤلیف پووئستین هم یازیلما سیندا، هم ده نشرینده گؤرکملی تنقیدچی- ادبیاتشوناس، پروفیسور عاکیف حسینووون خیدمتلرینی قئید ائدیر: " اصلینده بو اثری عاکیف حسینوو اوزه چیخاردی. بلکه ده هئج واخت یازیلما یا جاقدی " ... آوتوبیوگرافیک مضمونا مالیک " نابات خالانین چؤرگی " پووئستی یالیز بؤیوک بیر شاعیرین جمعیت اوچون همیشه مارقلی اولان ترجمه یی-حالی ایله تانیشلیق ایمکانی وئردیگی اوچون دئییل، هم ده دؤورون کیچیک بیر فهله قصبه سینده کی اینسان موناسیبتلرینی یوکسک صمیمیتله تصویر ائتمه سی، حیاتین بیلاواسیطه اؤزوندن گلن جانلی (و طبیعی) خاراكتئرلر تقدیم ائتمه سی ایله مارقلیدیر.

مؤلیف " نابات خالانین چؤرگی " نده ائله مقاملارا، ائپیزودلارا موراجیعت ائدیر، ائله تفررواتلار وئیر کی، عادی اینسانلارین گؤردوکلری ایشلرین نه قدر غئیری- عادی، نه قدر تاریخی اولدوغونا اینانماق، سادجه، مومکون دئییل...

شخصیتین موباریزه لری تیمثالیندا آذربایجان خالقى نین سیاسی طالعیی باره سینده تاریخی اولدوغو قدر ده موعاصیر مؤوقعیینی اورتایا قویسون. و بو، عمومون آذربایجان ادبی-اجتماعی تفککورونون چوخ بؤیوک اوغورو ایدی کی، میلیل موسقیلیک (و دؤولت موسقیلیگی) عرفه سینده " بوتون شرق بیلسین " مؤلیفی بئله بیر موکمل اثر تقدیم ائده بیلدی... اثرده نریمان نریمانوو میلیل روحون، معنویاتین، ایدئیلارین داشییجیسیدیر، میلیل لیدئردیر، لاکین اونون موباریزه سی مؤوجود تاریخی شراینده چوخ بؤیوک مانعه لرله، سیاسی کونیوکتورلارلا اوز-اوزه گلیر کی، اولناری دف ائتمک، یاریب کئچمک، دئمک اولار کی، ایمکان خاریجینده دیر. تاریخی منبعله اساسلانان مؤلیف وضعیتى بوتون مورککبلیگی (و آیدینلیگی!) ایله تصویر ائدیر، سونی سخئلر، مودئلر قورمور، اونا گؤره ده نریمان نریمانوو اوبرازی بو قدر جانلی، بوتوو و مؤحتشمدیر.

" نریمان " ائپیک-دراماتیک پوئماسی اساسیندا حاضیرلانمیش " بوتون شرق بیلسین " تاماشاسی نین اوغوروندان سونرا نریمان حسن زاده یه ایکینجی اوغورو " آتابیلر " (۱۹۸۴) گتیردی... سونرا ایسه " پومپئیین قافقازا یوروشو " (۱۹۹۷) تاماشایا قویولدو...

یازدیغی چوخسایلی مقاله لرین، سؤیله دیگی فیکیرلرین، مولا حیظه لرین هر بیر ادبیاتشوناس پئشکارلیغی سوییه سینده دیر. نریمان حسن زاده نین پوبلیسیستیکاسی میلی-معنوی دیرلری، هومانیزمی، اینسان-جمعیّت موناسیبتلرینده حالالیغی، صمیمیلیگی، آذربایجان خالق نین میلی موسقیلیلیگینی مودافیعه ائدن، گوجلو دؤولتچیلیک تفککورونه مالیک وطنپرور بیر پوبلیسیستیکادیر کی، خالق شاعیری نین، اجتماعی خادیمین گرگین موباریزه لردن کئچمیش شخصیّتی نین، میلی طالعی نین بیلاواسیته ایفاده سیدیر. خصوصیه عومومیلی لیڈر حیدر علی افین خاطره سینه هسر اولونموش " منیم ادبی طالعییم " اثری (۲۰۱۳) آذربایجان ادبیاتیندا یازیچی پوبلیسیستیکاسی نین ان گؤزل اؤرنکلریندن بیریدیر. اثرده مؤلیفین بئله بیر اعترافی دیقتی چکیر کی، " نریمان " پئناسیندان باشلا یاراق یاراتدیغی میلی دؤولت خادیملری اوبرازلاریندا حیدر علی اف شخصیّتینده بیلاواسیته موشاهیده ائتدیگی خصوصیتلردن گئنیش بیر شکیلده فایدالانمیشدیر. عومومیتله، بؤیوک سیاسی شخصیّتین، میلی دؤولت (و میلّت!) قوروجوسونون ادبی شخصیّتین طالعیینده اوینادیغی رولون تاریخی اهمیتینی درک ائتمک باخیمیندان " منیم ادبی طالعییم " گؤرکملی شاعیرین یارادیجیلیغیندا موهوم یئر توتور.

خالق شاعیری نریمان حسن زاده نین یارادیجیلیغی آذربایجان خالق نین، اونون اینتئلئکتی نین، مدنیّتی نین، معنوی قدرتی نین ائله موهوم حادیثه لریندن بیریدیر کی، همیشه میلّتین اؤزونودرکینه (و اؤزونوتصدیقین) خیدمت ائده جک، اونون ادبی-اِستتیک ذؤوقو ایله یاناشی، اجتماعی (میلی) شعورونون، تفککورونون اینکیشافینا پروفرئسیو تاثیرینی گؤستره جکدیر.

نریمان حسن زاده علمی، علمی-پوبلیسیستیک و پوبلیسیستیک اثرلر مؤلیفیدیر کی، اونلارین حسر ائدیلمیگی موضوعلار موختلیف اولدوغو قدر ده اکتوالدیر.

اونون دونیا مدنیّتی تاریخیندن بحث ائدن ایریحجملی " کولتورولوگیا " درسلیک-مونوقرافیاسی نین (۲۰۰۵) اساس مزیتلری اوندان عیبارتدیر کی، مؤلیف (آ) دونیا مدنیّتی نین اساسلارینا دریندن بلدیر، (ب) آذربایجان مدنیّتی تئخنولوگیالاری نین بیلاواسیته داشییجیسیدیر (ج) دونیا مدنیّتی سیستئمنی و یا سیستئملرینی محض آذربایجان فلسفی-کولتورولوژی تفککورو مؤوقعییندن شرح ائتمه یه چالیشمیشدیر. بوتون بونلار ایسه نریمان حسن زاده نین کیتابینی داها چوخ عومومی، یاخود " نئیترال " اولوبدا یازیلان، میلی ایدراکین، او جومله دن میلی علمی-پئداقوژی ایدراکین چتین هضم ائتدیگی درسلیکلردن فرقلندیریر. مؤلیف عومومبشری مدنیّت حادیثه لرینه (استروکتورلارینا) بئله میلی تفککورون احتیوا ائده جگی، آنلا یاجاغی، ائستتیک ذؤوق آلاجاغی راکورسدان باخیر.

" کولتورولوگیا " درسلیک-مونوقرافیاسی بیر داها گؤستردی کی، نریمان حسن زاده پوئزییاسی، عومومن یارادیجیلیغی فیتری ایستعدادلا یاناشی، گوجلو اینتئلئکتوال-علمی اساسلارا سؤیکه نیر و بو ضرورتی واختیله آذربایجان ادبیاتی نین، دئمک اولار کی، بوتون دوھالاری اعتراف ائتمیشلر.

آذربایجان ادبیاتی نین، خصوصیه پوئزییاسی نین گؤرکملی نوماینده لری حاقیندا نریمان حسن زاده نین

مشروطه و خیانت نا خواسته به آذربایجان

تالیف حبیب اصلانی فرد

این چند مورد خود گواه خوبی است در پیشرفت و اصلاحات سیاسی در جغرافیای ممالک محروسه قاجار. متأسفانه برخی از محققین خودمان بدون هیچ تحلیل سیاسی سریعاً قاجار را محکوم به وطن‌فروشی کرده و خائن مینامند. به قول استاد سید محمد بهشتی شیرازی رئیس پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری: متأسفانه برخی از محققین، پادشاهی قاجار را از پشت عینک پهلوی می‌بینند که این درست نیست.

و اینکه عنوان مقاله خیانت مشروطه به آذربایجان و خاندان قاجار که بخشی از تاریخ ما بود صورت گرفته است، درحقیقت تمامی این دشمنی‌ها در پایان وبا دست مشروطه به پایان رسید. بنا به دلایل ذیل به اثبات نوشته خود می‌پردازم:

۱ حذف خاندان ترک در ایران ۲ منفعت طلبی انگلیس، روسیه و دشمنی با قاجار ۳ استفاده ابزاری از افراد آذربایجان بر علیه قاجار و آذربایجان

در اصل تمامی این خیانتها به قاجار و آذربایجان از طرف انگلیس و روسیه انجام شده است. چرا که انگلیس و ملکه آن که از فراماسونها میباشند همیشه درصدد حذف خاندان و سلسله حکومت‌های ترک بوده و هستند. همین مورد دشمنی را در یکی از فیلمهای سیاسی و اجتماعی کشور ترکیه به نام (کورتلار وادیسسی پوسو) نیز به نمایش گذاشتند.

همین موضوع فراماسونری در کتاب علی اصغر شمیم استاد دانشگاه تهران چاپ ۸۹ صفحه ۴۲۷ نیز آورده شده است. نامبرده سازمان فراماسونری را علت چهارم از ریشه‌های انقلاب مشروطه میدانند: سازمان فراماسونری ایران که ناظم الاسلام کرمانی تاسیس آن را زیرعنوان **فراموشخانه** به میرزا ملکم خان نسبت داده و نویسندگان انگلیسی نیز آن را تایید کرده اند، نقش

فرمان مشروطیت در روز ۱۴ مرداد سال ۱۲۸۵ خورشیدی توسط مظفردالدین شاه قاجار به امضا رسید و نظام نامه مجلس شورای ملی در ۱۷ شهریور همان سال توسط مظفردالدین شاه تصویب شد. در حقیقت شاه با این تاییدیه درخواست متحصنین در جنبش مشروطه ممالک محروسه (ایران فعلی) را پذیرفت و با مشارکت مردم در امر حکومت موافقت کرد و انقلاب مشروطه در زمان محمدعلی شاه به وقوع پیوست.

البته قبل از مظفردالدین شاه، ناصرالدین شاه چند مورد مجوز تشکیل مجالسی را صادر کرد. در ۲۳ محرم ۱۲۷۵ ه. ق. در روزنامه وقایع اتفاقیه فرمانی از ناصرالدین شاه قاجار مبنی بر تقسیم وظایف حکومت مابین وزارت خانه‌های: امور خارجه، جنگ، مالیه و وزارت خانه فواید عامه انتشار یافت و بعد از تصویب میرزا جعفرخان مشیرالدوله دیپلمات تحصیل کرده بریتانیا به عنوان رئیس مجلس ۲۵ نفره مصلحت خانه یا به اختصار مجلس مشورت معرفی شده بود. علاوه براین در سال ۱۳۰۱ ه. ق. جمعی از بازرگانان و تجار نیز توانستند اجازه تاسیس مجلس وکلای تجار ممالک محروسه را از پادشاه دریافت کنند.

دو رقیب با هماهنگی تام، زمینه رقابت دو جانبه ای را فراهم کرد که در عمل به دو منطقه تحت نفوذ با اختیارات تمام درآمد. این وضع پس از التیماتم روسیه در ۱۹۱۱ شدت گرفت و با شروع جنگ جهانی اول، حتی دولت مستقل ملی نیز کنار رفت.

در ۱۹۱۷ مهمترین حادثه ای که منجر شد انگلستان یکه تاز رقابت شود، انقلاب بلشویکی روسیه بود که اثرات آن در صحنه بین المللی مشهود بود. خروج روسیه از جنگ جهانی و به دنبال آن خروج نیروهای روسیه از شمال ایران از یک طرف، اوضاع نا به سامان داخلی و ملوک الطوائفی و هرج و مرج حاکمه بر ایران از طرف دیگر، انگلیسی ها را وا داشت که سلطه خود را بر ایران که بیش از یک قرن در آرزویش بودند، تحقق بخشید. اما در این امر به برنامه ریزی طولانی مدت نیاز داشتند. علاوه بر این قدرت گیری کشورهای مانند فرانسه و آمریکا و نیز تاسیس جامعه ملل محدودیتهای را به وجود آورد. بنابراین تنها راه چاره انگلیس تغییر شیوه سنتی سیاستش بود. تاکید بر تمرکز گرایی قدرت در دست حکومت مرکزی، مقابله با ایدئولوژی جدید انقلاب بلشویسم و تحکیم سلطه برای حفظ منافع حیاتی و کاهش هزینه های نظامی از جمله عواملی بودند که انگلستان را مصمم کرد تا سیاست جدید را در پیش گیرد که با وجود شبکه اطلاعاتی و جاسوسی قوی برای شناخت مهره اصلی، چندان مشکل نبود. اسناد تازه یاب داخلی وجود این شبکه جاسوسی را تایید میکند. این شبکه که فعالیتش را از ۱۹۱۷ با مسولیت اردشیرجی ریپورتر در ایران آغاز کرد و در طول مدت عملیات پنهان شبکه، از افراد دیگری چون حبیب اله هویدا (عین الملک)، میرزا کریم خان رشتی، حبیب اله رشیدیان و محمد علی فروغی استفاده کرد. این روند پس از کودتای ۱۹۲۱/۱۲۹۹ به سلطنت رسیدن رضا میرپنچ (۱۹۲۵/۱۳۰۴) تا شهریور ۱۹۴۱/۱۳۲۰ نیز ادامه یافت. در طول مدت سلطنت رضا شاه این شبکه فعالیت

موثری در انقلاب مشروطه ایران داشته و بسیاری از سران مشروطه و از آن جمله سید محمد طباطبایی عضو آن سازمان بوده و دارای نشان ژنرال فراماسونری بوده است. ناظم الاسلام کرمانی چنان که گویی از عنوان فراماسونری بدین علت که فراماسونری در غالب ممالک جهان و از جمله در ایران مجری نظریات سیاسی انگلیسی بوده، بیم و هراسی داشته، سعی کرده است تا فراموشخانه ی میرزا ملکم خان را سازمان و انجمنی غیر از فراماسونری معرفی کند.

اینجا یک سوال مطرح میشود و آن این است که چرا در کشور مدنی مثل انگلیس هنوز ملکه پابرجاست؟ حتی با کمترین نفوذ خاندان در دولت به حالت تشریفاتی. جواب: چون آنها به این نکته رسیدند که ملکه بخش بزرگی از تاریخ کشور میباشد. چه خوب یا بد بلاخره باید حفظ شود، نه اینکه به طور وحشیانه ای باید حذف شوند.

البته فراتر از این مسئله سیاست دخالت و تامین منافع مالی انگلیس در کشورهای دیگر بوده است که در انقلاب مشروطه در ممالک محروسه قاجار رقم خورد و حکومت به دست شوونیسیم و گمارده انگلیسی به نام رضا میرپنچ افتاد. شخصی دیکتاتور و بی سواد که تحت امر انگلیس و یهودیان تا توانست ظلم و باعث نابودی فرهنگ مردم به خصوص آذربایجان شود.

۲ منفعت طلبی انگلیس، روسیه و دشمنی این کشورها با خاندان قاجار

سیاست سنتی انگلیس در ایران که پس از دوره صفوی برای کسب منافع تجاری بوجود آمده بود راه نفوذ و رقابت قدرتهای برتر آن زمان (انگلیس، فرانسه و روسیه) را در ایران باز کرد. پس از آن انگلستان در جهت تامین منافع استراتژیک، حیاتی و اقتصادی خود در ایران با روسیه رقابت پرداخت. این دوره که تا سال ۱۹۰۷ میلادی طول کشید، استقلال ایران در کشاکش دو رقیب ظاهرا حفظ شد. اما پس از انقلاب مشروطه در ایران نفوذ

کریم خان از انگلیسها تجهیزات دریافت کرد، تا رقبا را از میدان بدر کند. کریم خان با انگلیسها قرار داد بست و کویت و برخی از امیرنشینهای اطراف خلیج را به آنها داد. (کریم خان که اینهمه قراردادهای خائنه منعقد کرده است در کتابهای تاریخ ما قهرمان و وطن پرست معرفی میشود.)

کریم خان با کمک نیروی خارجی به روی کار آمد، در آن دوره از تاریخ رابطه با بیگانه های کافر نوعی ننگ به حساب می آمد. در نظر مردم این کار کریم خان آنچنان مشروعیت او را زیر سوال برد که نتوانست خود را شاه بنامد. چون شاه سایه خدا بر زمین به شمار می رفت و نوعی تقدس داشت. اگر کریم خان خود را شاه مینامید، قابل تحمل نبود و خطر عصیان داشت. وقیحانه است که تاریخ نویسان پهلوی فارس گرا، با استفاده از چوب شعبده بازی پان فارسیسم، ترس کریم خان از شاه خواندن خود را، فروتنی جا میزنند. آنها از قراردادهای ضد ایرانی و وطن فروشانه کریم خان با انگلیسها، هیچ نمی گویند.

دشمنی روسیه با قاجار از زمان روی کار آمدن آقا محمد خان قاجار شروع شده و تا پایان ادامه داشته است از جمله اقدامات آقا محمد خان در اوایل حکومت خود مانند: عدم پذیرش ساخت پست بازرگانی در اشراف در سال ۱۷۷۹ میلادی توسط روسها که منجر به گروگان گیری افراد روسی توسط آقا محمد خان و انصراف ساخت پست از طرف روسیه شده و گروگانها نیز آزاد میشوند. (نوشته گاوبین همبلی در کتاب تاریخ ایران از افشار تا دوره قاجار) محمد حسن خان قاجار برای حفظ ایران و نجات آن از دست خائنان می جنگید. محمد حسن خان وقتی به خراسان لشکر کشید تا فرزند کور نادرشاه را دوباره بر تخت پادشاهی بنشانند خون دل می خورد از خیانت های کریم خان. او بدین طریق حداقل توانست از دست اندازی کریم خان به خراسان جلوگیری کند. محمد حسن خان قاجار نهایت، سر خود را در راه

خودش را برای حفظ سلطه انگلیس بر ایران قطع نکرد و پس از آن نیز با ورود مهره ها و شبکه های جدید تا سقوط دیکتاتوری دوام یافت.

اقدامات رضا میرپنج برای رسیدن به قدرت تحت سیاست انگلیس: اقدامات در دوره وزارت جنگ، اقدامات در دوره نخست وزیری- مسئله جمهوری خواهی- تمهیدات رضاخان در جلوگیری از بازگشت احمدشاه به ممالک محروسه- تاکتیک رضا میر پنج برای دستیابی به مقام فرماندهی کل قوا- فریب و اغفال ولیعهد محمد حسن میرزا- بلوای ساختگی نان- کار شکنی عوامل دولتی و انگلوفیل در داخل و خارج از کشور. تبلیغات علنی بر ضد احمدشاه قاجار. همه این موارد در جای خود قابل بحث است که خارج از محتوای این نوشته میباشد. رجوع شود به رساله کارشناسی ارشد آقای حسین تقی زاده مقدم دانشگاه تربیت مدرس دانشکده علوم انسانی)

قبل از آقا محمد خان، نادر شاه کبیر نیز در مقابل اقدامات انگلیس و روسیه ایستاد.

قتل نادر اتفاق افتاد، و آغاز دوره ای از بی سروسامانی و جنگهای داخلی در تاریخ ایران شروع شد. در جنگهای داخلی آندوره، کریم خان زند نیز، یکی از بازیگران جنگ و گریز بود. انگلیس ها او را نشان کردند. انگلیسها توسط کریم خان میخواستند، تمامیت ایران را به چنگ آورند، ننگین ترین قراردادهای ایران با انگلیس در دوره کریم خان بسته شد. او به انگلیسها اجازه داد در خلیج فارس آزادانه حضور دریایی داشته باشند، چیزی که نادر اصلا با آن راضی نبود و نادر شاه به همین دلیل میخواست ناوگان دریایی ایجاد کند. با هزار مشکل از شمال به جنوب الوارهای جنگلی منتقل میکرد، تا کشتی سازی راه بیندازد، نادر قربانی همین سیاستهای خود شد. کریم خان با انگلیسها قرار داد بست که در هر نقطه از ایران که میخواهند مرکز تجاری و نظامی برای خود ایجاد کنند. (متوجه هستید مرکز نظامی یعنی پادگان نظامی)

مخالفت‌های جدی احمد شاه جوان نبود، امروز دیگر ایرانی نبود که پان فارسها، تحت نام حفظ تمامیت ارضی آن، خواهان آسیمیله کردن تورک‌ها و سایر اقوام غیر فارس ایران شوند.

احمد شاه به خاطر حفظ تمامیت و استقلال ایران، تاج و تخت خود را قربانی کرد. اگر احمد شاه شرایط خفت بار انگلیسها را می پذیرفت رضاخان به هیچ عنوان نمیتوانست قدرت را بدست بگیرد.

رضا خان در قبال خیانت خود به ایران بود که شاه شد. تئوری کشورداری پان فارسی را انگلیسها تحمیل ایران کردند، رضا خان سواد کشور داری نداشت، آنهم کشوری به بزرگی و پیچیدگی ایران که نیازمند تعامل و مدارا با اقوام و ملل مختلف آن است. انگلیس‌ها دشمن خونی ایران بودند که تئوری یک دولت و یک زبان و یک ملت را بر کشورداری ایران تحمیل کردند. رضا خان نه سواد فهم این مسایل را داشت و نه در ماهیت او بود راه تعامل و همکاری ملتهای مختلف ایران را باز نگاه دارد. او مستبد بود و دستور داشت که اقوام و ملل مختلف ایران را سرکوب کند و زبان فارسی را تنها زبان رسمی ایران جا بزند. این یعنی کاشتن تخم دشمنی در بطن کشوری که بیشترین ترکیب ملی و قومی منطقه را دارد. انگلیس می‌دانست چه میکند و رضا خان فقط به فکر حکومت خود بود. در واقع انگلیسها به رضا خان حکومت دادند و ایران را از ایرانی‌ها گرفتند. کشتزار

ایران امروز حاصل شخمی است که پهلوی‌ها زدند و حاصل تخم‌های است که انگلیس‌ها کاشتند. ایران را به هیچ طریق دیگر نمیشد از هم پاشید. ایران را فقط به نام دفاع از تمامیت ارضی ایران میشد از هم پاشید، و رضا خان عامل و فاعل این فروپاشیدن است. نمیخواهم بیشتر از این از بدیهیات بگویم.

محمد حسن خان قاجار برای حفظ ایران و نجات آن از دست خائنان می‌جنگید. محمد حسن خان وقتی به خراسان لشکر کشید تا فرزند کور نادرشاه را دوباره بر

ایران داد. او کشته شد و فرزند دلاور و نابغه اش، محمد خان دستگیر و عقیم شد. و در طول مدت حکومت کریم خان در شیراز زندانی دربار او بود.

بعد از مرگ کریم خان محمد خان که اینک خواجه شده بود و نمیتوانست حتی ازدواج بکند.

حکومت قاجاریه را بنیان گذاشت، اولین اقدام وی در سیاست خارجی پاره کردن قراردادهای ننگینی بود که کریم خان امضا کرده بود. و همین کافی بود که دشمنی انگلیسها با قاجاریه نهادینه شود. قاجاریه دغدغه ای به جز حفظ ایران نداشت. در این مقال فرصت پرداختن به موارد بی شمار تاریخی نیست. اگر قرار بر نوشتن و گفتن مصادیق باشد، تاریخ نویسان پهلوی ساخته و پان ایرانیست روسیاه تاریخ خواهند شد. همین کافی است گفته شود، در روزهایی که قاجاریه در مقابل فشار بی امان روسیه تزاری قدرتمند از یک سو و امپراطوری استعمارگر انگلیس از سوی دیگر، درگیر حفظ موجودیت ایران بود، بسیاری از شهرهای مرکزی که امروزه مراکز صنعتی و فرهنگی ایران شده اند، در دفاع از خاک وطنی که امروز ملک طلق خود میدانند، حتی یک نفر کشته نداده اند. این در حالی است که فریادهای وطن پرستانه سربازان شهید آذربایجان هنوز در کوه و دشت هرات در پژواک هست. هنوز امواج خلیج فراموش نکرده است چکاک شمشیرهای سربازان تورک را که بندر عباس را از پرتغالی‌ها پس گرفتند.

هنوز صدای حق‌گریه‌های دلخراش عباس میرزا را، به هنگامی که سربازان شهید تورک را با دستان خود دفن میکرد، میشنود سواحل رود ارس... در طول یک صد و هشتاد سالی که قاجار بر ایران حکومت کرد، ایران همیشه در زیر فشار و هجوم روس و انگلیس بود. آنها هر گونه توطئه و دسیسه بر علیه ایران و قاجار را به کار بردند، حتی در اوایل قرن بیستم روس و انگلیس برای فروپاشیدن ایران تمام اختلافات خود را به کنار گذاشتند و متحد شدند تا قرار داد تقسیم ایران را اجرا کنند، و اگر

گونه توطئه و دسیسه بر علیه ایران و قاجار را به کار بردند، حتی در اوایل قرن بیستم روس و انگلیس برای فروپاشاندن ایران تمام اختلافات خود را به کنار گذاشتند و متحد شدند تا قرار داد تقسیم ایران را اجرا کنند، و اگر مخالفت‌های جدی احمد شاه جوان نبود، امروز دیگر ایرانی نبود که پان فارسها، تحت نام حفظ تمامیت ارضی آن، خواهان آسیمیله کردن تورک‌ها و سایر اقوام غیر فارس ایران شوند.

احمد شاه به خاطر حفظ تمامیت و استقلال ایران، تاج و تخت خود را قربانی کرد. اگر احمد شاه شرایط خفت بار انگلیسها را می پذیرفت رضاخان به هیچ عنوان نمیتوانست قدرت را بدست بگیرد.

رضا خان در قبال خیانت خود به ایران بود که شاه شد. تئوری کشورداری پان فارسی را انگلیسها تحمیل ایران کردند، رضا خان سواد کشور داری نداشت، آنهم کشوری به بزرگی و پیچیدگی ایران که نیازمند تعامل و مدارا با اقوام و ملل مختلف آن است. انگلیس ها دشمن خونی ایران بودند که تئوری یک دولت و یک زبان و یک ملت را بر کشورداری ایران تحمیل کردند. رضا خان نه سواد فهم این مسایل را داشت و نه در ماهیت او بود راه تعامل و همکاری ملتهای مختلف ایران را باز نگاه دارد. او مستبد بود و دستور داشت که اقوام و ملل مختلف ایران را سرکوب کند و زبان فارسی را تنها زبان رسمی ایران جا بزند. این یعنی کاشتن تخم دشمنی در بطن کشوری که بیشترین ترکیب ملی و قومی منطقه را دارد. انگلیس می‌دانست چه میکند و رضا خان فقط به فکر حکومت خود بود. در واقع انگلیسها به رضا خان حکومت دادند و ایران را از ایرانی‌ها گرفتند. (برگرفته از نوشته های آقای حسن ارک)

اینهمه نوشته تا حدی گواه از دشمنی های این دو کشور با قاجاریه میباشد حتی جای آن است که اشاره به توافق نامه سایکس پیکو در نهم ماه می ۱۹۱۶ که بین بریتانا و فرانسه با چراغ سبز روسیه انجام شد اشاره ای

تخت پادشاهی بنشانند خون دل می خورد از خیانت‌های کریم خان. او بدین طریق حداقل توانست از دست‌اندازی کریم خان به خراسان جلوگیری کند. محمد حسن خان قاجار نهایت، سر خود را در راه ایران داد. او کشته شد و فرزند دلاور و نابغه اش، محمد خان دستگیر و عقیم شد. و در طول مدت حکومت کریم خان در شیراز زندانی دربار او بود.

بعد از مرگ کریم خان محمد خان که اینک خواجه شده بود و نمیتوانست حتی ازدواج بکند. حکومت قاجاریه را بنیان گذاشت، اولین اقدام وی در سیاست خارجی پاره کردن قراردادهای ننگینی بود که کریم خان امضا کرده بود. و همین کافی بود که دشمنی انگلیسها با قاجاریه نهادینه شود. قاجاریه دغدغه ای به جز حفظ ایران نداشت. در این مقال فرصت پرداختن به موارد بی شمار تاریخی نیست. اگر قرار بر نوشتن و گفتن مصادیق باشد، تاریخ نویسان پهلوی ساخته و پان ایرانیست روسیاه تاریخ خواهند شد. همین کافی است گفته شود، در روزهایی که قاجاریه در مقابل فشار بی امان روسیه تزاری قدرتمند از یک سو و امپراطوری استعمارگر انگلیس از سوی دیگر، درگیر حفظ موجودیت ایران بود، بسیاری از شهرهای مرکزی که امروزه مراکز صنعتی و فرهنگی ایران شده اند، در دفاع از خاک وطنی که امروز ملک طلق خود میدانند، حتی یک نفر کشته نداده اند. این در حالی است که فریادهای وطن پرستانه سربازان شهید آذربایجان هنوز در کوه و دشت هرات در پژواک هست.. هنوز امواج خلیج فراموش نکرده است چکاک شمشیرهای سربازان تورک را که بندر عباس را از پرتقالی‌ها پس گرفتند.

هنوز صدای هق هق گریه های دلخراش عباس میرزا را، به هنگامی که سربازان شهید تورک را با دستان خود دفن میکرد، میشنود سواحل رود ارس... در طول یک صد و هشتاد سالی که قاجار بر ایران حکومت کرد، ایران همیشه در زیر فشار و هجوم روس و انگلیس بود. آنها هر

دشمن وی نیز بودند چون مقام و منصب چنان لقمه شیرینی است که هیچ شخصی آن را رد نمی‌کند. در نهایت سران عشایر به کمک حضرت اجل نیامدند و باعث شکست خاندان قاجار و روی کار آمدن رضا شاه شدند.

در کودتای سوم اسفند بر علیه سلسله ترک قاجار دکترین نیکسون به صورت بسیار صریح واضح و دشمنانه آن در این عبارت خلاصه شده و مشهود بود: وطن فروشان آسیایی را به خدمت بگیر تا وطن پرستان آسیایی را نابود کنند. برخی از نویسندگان خودی که عفت کلام را حفظ نکردند و فکر میکردند که مشروطه کشور را به بهشت سوق میدهد توهین و ناسزای زیادی را علیه رحیم خان وطن پرست اعمال کردند از جمله این نویسندگان کسروی خائن و بی دین و همچنین اسماعیل امیرخیز بودند که حتی قادر به تشخیص خوب از بد بودند و در نوشته های خود بت و نماد روشنفکری از ستار قراجه داغی ساختند که گویا این شخص خیلی با سواد بوده است. در اصل اینطور نبود. ستار قراجه داغی که بعدا به ستارخان معروف شد مثل رضا میرپنج دیکتاتور به مدرسه نرفته بود و قدرت تشخیص الف از با را نداشت.

لازم میدانم سابقه زندگی ستارخان قره داغی را از زبان خود اسماعیل امیرخیزی برایتان نقل کنم تا بدانید این فرد و برادرانش چه کسانی بودند که بعدا شدند سردمدار مشروطه:

امیر خیز از زبان خود ستار قراجه داغی نقل میکند که بنده و ۳ برادر خود فرزند حاج حسن قره داغی بودیم. برادران به ترتیب اسماعیل از زن اول، غفار، ستار و عظیم از زن دوم.

اسماعیل بعد از حدود ۱۸ سالگی سرکارش با اسب و تفنگ بود و با خوانین حسن بیگ لو و محمدخانلو نشست و برخاست داشت. رجوع شود به کتاب قیام آذربایجان و ستار خان ص ۳۴.

بکنیم. و مفاد این توافق این بود که امپراتوری عثمانی از هم بپاشند تا در آینده جلوی اتحاد دو امپراتوری عثمانی و قاجار را بگیرند. چون بیم آن داشتند اگر این ۲ امپراتوری زمانی با هم متحد شوند دیگر نه روسیه ای خواهد ماند و نه اروپا.

و اما مورد سوم استفاده ابزاری از دلیرمردان شجاع آذربایجان بر علیه قاجار و خودشان:

جای بسی تامل است که چرا انقلاب مشروطه از آذربایجان شروع شد. مگر ما استانهای دیگری نداشتیم که بخواهند انقلاب کنند و سرنوشت کشور را به دست گیرند. جواب خیلی ساده است. چون بزرگترین حامی دولت قاجار مردم آذربایجان و عشایر این منطقه تحت امر حضرت اجل رحیم خان سردار نصرت بود. محمد علی شاه هر سیاست دفاعی که داشته با هماهنگی رحیم خان انجام میداده است. روسها همیشه از رحیم خان به عنوان یاغی یاد میکنند. چون رحیم خان یا سایر سران عشایر به دستور خود شاه به قسمت شمالی کشور که در دست روسها بود حمله میکردند. علت نیز این بوده که روسیه آنجا را که مردم ترک ساکن بوده و خاک آذربایجان بود بوسیله برخی دسیسیه ها و قراردادهای ننگین به جغرافیای خود ملحق کرده بود. هیچ پادشاهی از این وضع خشنود نمیشود و همیشه در صدد باز پس گیری آن منطقه برمی آید و خلاصه...

همانطور که مشخص است رحیم خان حامی اصلی شاه و خاندان قاجاری میباشد. و دشمن سرسخت شاه و رحیم خان یکسری افراد خود فروخته به انگلیس و روسیه و همچنین چپاولگران در بند بودند.

با تمامی احترامی که سرداران و سران عشایر آذربایجان قائل هستم ولی نمیتوان حقیقت را کتمان کرد. در این بین لازم است به خیانت افراد خود فروخته یا همان انجمن غیبی و خیانت افراد خودی به علت تصاحب ایل بیگی از مغان تا غرب آذربایجان. تمامی سران عشایر که رحیم خان را رئیس خود قرارداده بودند ولی در نهان

قاپو انتقال مییابند، در آنجا قاطرچیان ریخته و با فمه و قداره دو برادر را به طرز فجیعی به قتل میرسانند و ستار را به زندان میاندازند. اسماعیل امیرخیزی ص ۳۷-۳۸-۳۹

ستار قره داغی پس از آزادی از حبس

امیر خیزی میگوید بعد از اینکه ستار به سن ۲۰ سالگی رسید و اسب و تفنگ بدست آورد، آنگاه به دنبال یاغی گیری افاد و گاهی از یعقوب لیث هم تاسی میکرد. چند بار گرفتار و زندانی شد. بعدا توسط رضاقلی خان سرتیپ در معیت میرزا حسن خان به محافظت راه مرنند، خوی و سلماس

پرداخت. بعدها به دربار ولیعهد مظفرالدین شاه راه یافت و مدتی جزو تفنگداران ولیعهد بود. تا آنکه به لقب خانی ملقب گردید. ص ۴۲-۴۳ امیرخیزی

مشاجره ستار با رحیم خان چلبیانلودر زندان

خود ستار قره داغی میگفت که رحیم خان صبح ها با صدای بلند نماز و دعا می خواند. روزی بعلت صدای بلند رحیم خان از خواب بیدار شده و به وی ناسزا گفته و آجرپاره ای هم به سوی وی پرتاب کردم که رحیم خان بدون درگیری نگهبان را فراخواند و گفت که یا من باید اینجا باشم یا ستار، همان روز سلول من و رحیم خان جدا شد. ص ۴۳-۴۴ امیرخیزی

چوب خوردن رضا قلی خان

ستار روزی مورد تعقیب واقع شده وو راه مرنند درپیش میگیرد و نزد رضا قلی خان از دوستان ثابت خود میرود. حاکم وقت بعد از اطلاع رضا قلی خان را فرا خوانده و محل اختفای ستار را از وی میخواهد ولی رضاقلی خان ممانعت کرده و محل را لو نمیدهد. بدستور حاکم رضاقلی به قدری چوب میخورد که ناخن های پای وی میافتد.

ستار هروقت که بیکار میماند دست به کاری میزد که مجددا قدم به تاریخستان زندان مینهاد و عاقبه الامر با وساطت این و آن خلاص میشد. ص ۴۴ امیرخیزی

ستارقره داغی در سلماس

در اواسط سلطنت ناصرالدین شاه قاجار سه نفر جوان به نامهای کرم، نبی و فرهاد به چپاول نیروهای روسیه در آن سوی ارس میپرداختند تا اینکه روسیه طبق مکاتبات این ۳ نفر را از ناصرالدین شاه میخواهد. این ۳ نفر تحت تعقیب فانون قرار میگیرند. کرم یکی از مامورین دولت قاجار را به نام زال خان مرنندی که مامور دستگیری وی بوده در محله لاکه دیزج تبریز به قتل میرساند که بعدا با وساطت عفو میشود ولی فرهاد با برادر بزرگ ستار قره داغی آشنایی داشت و هر وقت به این طرف ارس میامد نزد اسماعیل میرفته است. دولت هنگام خبردار شدن این قضیه که فرهاد در منزل اسماعیل مخفی شده چند سوار به آنجا میفرستد. در درگیری بین مامورین و فرهاد و اسماعیل، فرهاد کشته شده و اسماعیل دستگیر شده و پیش حاکم وقت میبرند. بعدا طبق دستور حاکم سراز تنش جدا میشود. این قضیه حاج حسن را مستاصل کرده و همیشه از پسرش یاد میکرده و اشک میریخت. از کثرت تاجر میگفته که ستار باید خون اسماعیل را از فاجارها بگیرد. ر ج به قیام ستارخان و آذربایجان نوشته امیرخیزی ص ۳۳-۳۴

ستار و درگیری وی در مسئله قاطرچیان:

پسر میرزا مصطفی خان (خان منطقه حسن آباد) به نام صمد بر سر مسئله ناچیزی با قاطرچیان دربار درگیر میشوند و یکی از قاطرچیان کشته میشوند. صمد و برادرش احمد عازم تبریز میشوند تا توسط امیر بهادرچنگ که سمت قوللار آغاسی را داشت، تعارف و وسایل خون بها را فراهم آورد. دو برادر وارد تبریز شده و طبق آشنایی قبلی با پدر ستار قره داغی به خانه وی میروند. حاجی حسن از مسئله بیمناک شده و به ستار میگوید که دو برادر را به به باغ شخصی در محله یئکه دوکانلار برده و اسباب آسایش را فراهم آور. بعد ازاطلاع مامورین از حضور دو برادر در باغ حاجی حسن به آنجا رفته و درگیری سختی بین دو برادرو ستار با مامورین در میگیرد. دو برادر دستگیر شده همراه با ستار به عالی

در این اینجا بیتی از اندیشمندی به ذهنم آمد که لازم میدانم اشاره کنم.

من از بیگانه گان هرگز ننالم هرچه کرد با من آشنا کرد.

تمامی سران عشایر به رحیم خان خیانت کردند حتی برادرزاده وی کریم خان که به قوای پیریم پیوست و حتی عمارت وی را نیز غارت کرد. امیرارشد و برادرش ضرغام نظام که دست پرورده آن سیمرخ کهنه کار بودند به وی خیانت کردند و به کمک رحیم هان نیامدند. البته همه این خائنین در جایی با خیانت پشت پرده ای به قتل رسیدند. خود امیرارشد در جنگ با اکراد در سنگر خود از پشت تیر خورده و کشته شد. این نشانه چیست؟ هدف از بین بردن سرداران نامی آذربایجان بود. خود ستار خان نیز در پار اتابک تهران با دسیسه پیریم ارمنی زخمی و فوت شد.

سران عشایر نمیدانستند که چه اتفاقی در حال رخ دادن است. جنگ در خاک آذربایجان و کشته شدن برادران به دست همدیگر. این چیزی بود که دشمنان آذربایجان آن را می خواستند. اگر مشروطه سودی داشت پس چرا سردمداران آن یعنی ستار و باقرخانان بدون اینکه طعم آن را بچشند کشته شدند. مشروطه فقط و فقط خیانت به قاجار و در نهایت به آذربایجان بود.

به گفته استاد بزرگ جناب آقای مقصود اثنی عشری در کتاب خود به نام شاهسون: وی میگوید؛ پس از آنکه عشایر به چلبیانلوا کمک نکردند، دریافتند که خطای بزرگی را مرتکب شدند و این باعث از هم پاشیدن قدرت آنها گردید و بعد از این قوای دولتی از عشایر غرامت سنگینی گرفت. علاوه بر این آقای اثنی عشری در صفحه ۱۲۲ کتاب شاهسون در سرفصل: سرکوبی عشایر میگوید: شبی علی گشاد بیگ فکری که آخرین رئیس و ریش سفید طائفه قوجابیگلو بود رفتم، شخصی دانا و از بزرگان قبل از خود مطالبی داشت که میگفت: همدست شدن و تحریک طائفه های حاجی خواجه لو، مغانلو و

ستارخان چون دفعه دوم از زیارت عتبات مراجعت کرد، مصمم شد که دیگر دست از بیابانگردی بردارد و اقدام به کاری کند که چندی روزگار خود را به آسودگی بگذرانند. ستارقره داغی شروع به زراعت کرد، حتی یکی از مالکین تبریز به نام حاجی محمدتقی صراف مباشرت املاک خود را در سلماس به عهده ستار نهاد. ولی بعد از مدتی از این کار نیز دست کشید و به خرید و فروش اسب روی آورد و تا انقلاب مشروطیت با این کار امرار معاش میکرد و حتی شرکای و در خرید و فروش اسب از مهارت وی در شناخت اسب راضی بودند.

ستار قره داغی در صف اول مشروطه طلبان

اسماعیل امیرخیزی میگوید: ما به خوبی میدانیم که ستار یا مشهدی ستار قره داغی هرگز قدم به مکتب نگذاشته بود، چنانکه الف از با نمی شناخت و از مزایای مشروطه چیزی نمی دانست، زیرا نه سواد داشت که کتاب بخواند و نه پول داشت که به ممالک مشروطه خارج از ایران رفته و کسب تجربه کند، مردی بود عادی و بی سواد. چون دشمنی دیرینه ای با قاجار داشت مهره ی خوبی بود تا از او استفاده کنند. و به همین دلیل اکثر جنگها را به وی پیشنهاد دادند.

خلاصه اینکه جنگها شروع شد و در اولین جنگ، مشروطه طلبان شکست خورده و به اردبیل و اطراف فرار کردند. علاج کار این بود که نیروهای کمکی به تبریز فرستاده شود. همین کار هم صورت گرفت پیریم ارمنی و سپهدار تنکابنی و دیگر قوا به تبریز رسیدند.

جنگ دوم در روز چهارشنبه ۲۱ آذر سال ۱۲۹۰ به فرماندهی پیریم ارمنی در آلان براغوش با صمدخان مرندی جنگ و حبیب اله شجاع لشکر جنگ کرده و پیریم پیروز میشود. بلافاصله نیروهای چلبیانلو با ۴۰۰۰ هزار سرباز اما بدون تجهیزات سنگین (توپ) به جنگ با پیریم پرداختند. در این جنگ چلبیانلو ها تنها بودند و هیچ یک از قوای عشایر اعم از طوایف ایل شاهسون، ایل حاج علیلو و غیره به کمک رحیم خان نیامدند.

دشمنی را درک کنید: از کتاب
شاهسون مقصود اثنی عشری ص
۱۱۴

در اثنای جنگ مشروطه، اردوی
دولتی که در روستای نیار بوده،
یکی از روحانیون متفکر اردبیل
که با رحیم خان رابطه خوبی
داشته، نامه ای به رحیم خان
نوشته و گفته که بیایید با ستار
خان آشتی کنید و خودتان دولت

آذربایجان تشکیل دهید و مردم را بیش از این بیچاره
نکنید. رحیم خان پیشنهاد روحانی اردبیلی را به فال
نیک گرفته و در نامه به روسای عشایر از آنها مشورت
میگیرد و میپرسد که آیا امید دارید که ستارقره داغی
شما را قبول کند؟ در حالیکه ستار جمع شدن عشایر را
مانند جمع شدن کلاغ میدانند (قارغا یغیتجاغی). در این
حین امیر عشایر خلخال به وسط حرف رحیم خان
پریده و میگوید پس درست است که ستار میگوید: صدتا
مثل پارس کند من چوب دستی بر نمیدارم. به
هرحال محمدخان آراللو میگوید بیایید حرف
آقا(روحانی) را امتحان کنیم که چنین نیز میشود و ۲۰
سوار برای مصالحه با ستار به اردبیل فرستاده میشود که
مورد قبول ستار واقع نمیشود و رحیم خان حمله به
اردبیل را صادر میکند و منجر به پیروزی میشود.

ببینید همین ستارخان که امروز از او بت مشروطه
درست کردند و حتی برخی ها هم او را خیلی متفکر
میدانند و حتی حدیث برای وی درست کردند، به این
فکر نمیکنند که ستار خان چقدر آدم کینه توزی بوده
و خواسته وی فقط نابودی قاجار و آذربایجان بوده است.

خیلی ها از خود مشروطه طلبان از این انقلاب سود
نبردند و پشیمان هم بودند و خواستند تا پشیمانی خود
را جبران بکنند ولی نتوانستند. همان افراد اقدام به
جنش هایی مانند شیخ محمد خیابانی و آزادیستان،

گیگلو(عمران خان امیر تومار، حاجی فرج، حاجی
حضرتقلی و احمدخان بیگ) که از قوجا بیگلوها به علت
قدرتمندی دلخوشی نداشتند، این بود که قوجا بیگلوها
قول این افراد به ظاهر شاهسون را خورده و در پی طائفه
قدرتمند قوجابیگلو دسیسه می چیدند. بدون خیانت آنها
نه دولت مرکزی، نه پیریم ارمنی و نه روسها توان
ایستادگی در مقابل اتحاد عشایر آذربایجان را داشتند.

از حرفهای سنجیده این بزرگمرد هر شخصی میتواند
درک کند که دسیسه حذف تک تک ایلات عشایر با
دست برخی خود فروخته انجام شده است. در ترکیب
دولت قاجار حداقل سردار و یا مسولی از آذربایجان
داشتیم ولی بعد از مشروطه یا در حین انقلاب مشروطه
سران عشایر آرام آرام برچیده میشود تا در دولت
دیکتاتوری آینده عشایر تاثیری در سرنوشت مملکت و
خود نداشته باشند.

بعد از بقدرت رسیدن رضا میرپنج آذربایجان در دولت
مرکزی قدرت خود را از دست داد و حتی تحریف
فرهنگی بزرگی در مورد آذربایجان از طرف دولت
دیکتاتور به وقوع پیوست.

آذربایجان ناخواسته قربانی مشروطه شد چرا که دشمنی
ستارقره داغی با قاجار و رحیم خان خیلی بزرگ بود.
یک نمونه از این دشمنی و بی حرمتی ستارنسبت به
عشایر و سران عشایر را برایتان بازگو میکنم تا خود این

"می‌دانید که این قلدرهای رشتی و مازندرانی و بختیاری چرا برای سرنگون کردن محمدعلی میرزا از تخت سلطنت کوشش کرده‌اند؟ متأسفانه مردم ما به طور کلی ناآگاه هستند. آنها این را که من چرا می‌خواهم محمدعلی میرزا را به ایران بیاورم درک نمی‌کنند. خودم هم نمی‌توانم منظور اصلی‌ام را صاف و پوست‌کنده بگویم.

چطوری می‌شود گفت مسئله این است که خلق فارس شروع کرده است به باز کردن چشمش و شناختن خودش. آنها دیگر نمی‌خواهند که ترک‌ها بر آنها سلطنت بکنند بلکه می‌خواهند یک خانواده فارس را به سلطنت ایران برسانند.

بختیاری‌ها و گیلانی‌ها در این خصوص به توافق رسیده‌اند. به همین دلیل هم بود که آنها محمدعلی‌شاه را از تخت شاهنشاهی به زیر کشیدند. تبریزیان جاهل ما هم آنها را در رسیدن به مقصود خودشان کمک می‌کردند. من حقیقتاً می‌گویم که اکنون آنچه در ایران به عنوان مشروطه و استبداد جریان دارد؛ در حقیقت جنگ ترک و فارس است. مشروطه و فلان بهانه‌ای بیش نیست. اما این را تبریزی‌ها نمی‌فهمند. چیزی نمی‌گذرد که آنها پسر محمدعلی‌شاه را هم از تخت و تاج دور می‌کنند و یک فارس را به جای او می‌گذارند و خر مراد را سوار می‌شوند. از این رو مادام که دولت‌های انگلیس و روس هم کمک می‌کنند، ما باید استفاده از فرصت محمدعلی‌شاه را به ایران باز گردانیم.

حالا اگر محمدعلی‌میرزا به هر دلیلی نشان داد که مرد این میدان نیست، آیا نمی‌توان یک ترک دیگر را پیدا کرد و به جای او گذاشت؟ تبریزی‌ها اگر ناموس ترک بودن را دارند بفرمایند به من بگویند. مگر آنها نمی‌بینند چهار پنج نفر لوطی در تهران رئیس‌الوزرای را به نوبت بین خود دست به دست می‌گردانند و شاه جوان را به بازیچه‌ای در دست خود تبدیل کرده‌اند. آخر من نمی‌دانم ما آذربایجانی‌ها تا کی باید پوست دهاتی آذربایجانی را بکنیم و دسترنج آنها را دو دستی تقدیم

جنگل به رهبری میرزا کوچک خان کردند تا بتوانند کشور را از دست سیاست‌های کثیف انگلیس برهانند ولی در نطفه خفه شدند.

بسیاری از افراد خودی آن دوران و امروزی از سر نادانی و دشمنی تا توانستند به تخریب قاجار و سرداران نامی آن مانند صمدخان شجاع الدوله مرندی، رحیم خان سردار نصرت و غیره پرداختند حتی این سرداران را مدافع دیکتاتوری قاجار نامیدند، دریغ از آنکه علت دفاع این سرداران از حکومت قاجار را جویا شوند. جا دارد به گفته‌های این سرداران نظری بیندازیم.

علت مخالفت صمدخان شجاع الدوله با مشروطیت.

صمدخان شجاع‌الدوله در دهه سال‌های ۱۲۷۰ هجری قمری در مراغه چشم به جهان گشود. او از تحصیلات ابتدایی برخوردار بود ولی در عین حال بسیار باهوش، تیز، نکته‌سنج و بسیار دقیق بود. محمدعلی‌شاه برای سرکوب حرکت‌های مشروطه‌خواهان تبریز و مقابله با آنها، صمدخان سردار مقتدر را به تهران احضار کرده و با مفتخر کردن وی به لقب شجاع‌الدوله جهت یاری عین‌الدوله به آذربایجان فرستاد.

شجاع‌الدوله پس از ورود به مراغه و دستگیری و اعدام مشروطه‌خواهان مراغه به تبریز رفته و با ستارخان و دیگر مجاهدان به مبارزه پرداخت. در روز یازدهم محرم ۱۳۳۰ هجری قمری صمدخان با قشون و همراهان خود فاتحانه وارد تبریز شده و دستور دستگیری و مجازات ده‌ها مبارز آزادی را داد. (مسعود غلامیه، مراغه به روایت تصویر، صص ۸۵ و ۱۰۱)

حال به دلیل مخالفت صمدخان با مشروطه می‌پردازیم که آقای عطف خیرالهی در کتاب مراغه در عهد قاجار در صفحه ۵۴ آن آورده است. وی این‌گونه می‌نویسد:

شجاع‌الدوله معتقد بود که ایرانیان توانایی اداره کشور خود را ندارند و افکار جدایی‌طلبی داشته است چرا که می‌گوید:

هفت هشت نفر افیون فارس جا خوش کرده در تهران بکنیم؛ مادام که در به همین پاشنه می‌گردد، و تبریزی‌ها چشم دیدن این وضع را ندارند بفرمایند و اتفاق کنند و به من بگویند تا همین فردا آذربایجان را از ایران جدا کنم."

مخالفت سردار نصرت با مشروطه

رحیم خان سردار نیز مانند صمدخان شجاع الدوله از فرجام مشروطه خبر داشت چون وی از اشخاص نزدیک شاه

مشروطه خواهی و مخالفت با آن موضع گیری میکردند، تغییر موضع نداد.

در جای دیگری درباره رحیم خان چنین مینویسند:

رحیم خان اولین زندانی بلاتکلیف و اولین قربانی بدون محاکمه انقلابهای انگلیسی ایران است او را مانند هویدا قبل از محاکمه به ضرب گلوله کشتند (ردپای انگلیس را در تاریخ انقلاب ها می توانید ببینید). دشمنان وی حتی حاضر نشدند برای وی قبری درست کنند چون او توسط شخص حرامزاده ای به نام بلوری در زندان تکه تکه شد بالاخره دولت قانون حاکم شده بود مثلاً! و خیلی بد می شد می گفتند او را بدون محاکمه با ضرب گلوله کشته و بدتر از آن پس از کشته شدن مثله شده ، رحیم خان برای حفظ تمامیت ارضی و مردم وطن خود همیشه اولین و پیشرو بود او با تبریزی ها جنگ کرد تنها به یک دلیل آنها زیر پرچم انگلیس رفته بودند و بست نشستند تا قانون حاکم شود بیچاره ها نمی دانستند انگلیس با بیش از سیصد سال نقشه و حيله و دسیسه همین را از آنها می خواسته .

این است چهره بزرگ مردان تاریخ که همیشه بروی اعتقادات خود راسخ هستند و مثل درخت بید نیستند که با وزش باد به هر سمتی کج شوند. بالاخره هرکسی برحسب اعتقادات و درک خود استراتژی زندگی خود را پیش میبرد.

و دربار بود. طبق گفته های ریش سفیدان رحیم خان شخص بسیار دانا وهمیشه در هر مسئله ای اعم از سیاسی و دینی از نظرات دیگر افراد باتجربه استفاده میکرد حتی هنگام محاصره تبریز در جنگ مشروطه از حاجی میرزا حسن مجتهد درباره مسائل شرعی و ادای فریضه دینی در زمان جنگ از وی مشاوره گرفته است.

کاش همه افراد درس وفاداری از رحیم خان یاد میگرفتند چون وی به قاجار وفادار ماند. هنگامی که رحیم خان از روسیه بازگشت وی توسط آقای بلوری مسئول انجمن ایالتی تبریز حبس و در ارک تبریز بازداشت شد. درحین مباحثه با بلوری که میخواست از رحیم خان قول همکاری بگیرد تا قاجار را بدنام کند و از رحیم خان برای مقصود خود استفاده کند. رحیم خان چنین کاری نکرد و جمله همیشگی خود را که «مشروطه سیاست انگلیس است» و تو هم سگ آن هستی ، را به کرات به بلوری گفته و بلوری از شدت عصبانیت رحیم خان را با دست چاپیق محمد به قتل میرسانند.

دکتر ناصر صدقی در کتاب خود در ص ۱۳۶ در مورد رحیم خان چنین مینویسد: رحیم خان حداقل در مواضع سیاسی خود، صداقت و وفاداری با محمدعلی شاه و دشمنی با مشروطه را حفظ کرد و به مانند خیلی از رجال سیاسی این دوره که براساس شرایط سیاسی بین

يازیچی میر جلال، شاعیر میر جلال

Yazıçı Mir Cəlal, Şair Mir Cəlal

Prof.Həcər Emin qızı Hüseynova

پروف.هجر امین قیزی حسین اووا

مؤوضوسو اوبرازلارین جانلیلیغی اوچون همین ایفاده واسیطه لریندن اویغون اولانینی سئچیر، اوبرازلارینی رنگله بیر، تظاهور ایمکانلاری نین اوبرازللیق سیستیمینی یارادیرلار.

آذربایجان نثری نین گؤرکملی سیمالاریندان بیرى اولان میر جلال اصل ایستعداد صاحیبی اولموشدور. اصل ایستعدادلاردا، داهیلرده ایسه هر شئی ساده، صاف و صمیمی اولور. " داهیلر بشریتین سرلؤوحه سیدیر "،

- دئییرلر. " میر جلال ۲۰ عصر آذربایجان نثری نین، ۲۰ عصر آذربایجان ادبیاتی نین سرلؤوحه سیدیر " - دئسک، یانیلماریق. چونکی میر جلال هئج زامان اوزونو اینسانلاردان یوکسکده توتمامیش، همیشه ساده اینسانلارلا بیر یئرده، بیر سیرادا اولموشدور.

عالملرین، یازیچیلارین اؤز اثرلرینده یاشاماق قودرتی وار. اثرلرینده یاشایانلار ایسه اولمورلر. یازیچیلارین عؤمرو ایللرله دئییل، یاراتدیغی اثرلرله، عمللرله اولچولور. یازیچیلار اؤز اثرلرینه، اثرلری ایسه خالقا منسوب اولور. میر جلال یاراتدیغی سؤز خزینه سی ایله اؤز آدینی آذربایجان ادبیاتی تاریخینه ابدیلیک یازمیشدیر. اونون بدیی اثرلرینده خالقی میزین تاریخی، عادت-عنعه سی، اینام و اعتقادلاری موکمل شکیلده عکس اولونور. یازیچی اثرلرینده خالقین قلبینه، روحونا

اؤلکه سیندن، تاریخین هر دؤوروندن سوزولوب گلن ایشیق دا سؤزدور "

اینسان سؤز واسیطه سیله کئچمیشله، گله جکله علاقه ساخلایر، اؤز دوشونجه و دویغولارینی تاریخین، زامانین یادداشینا یازیر. پوئتییک سؤز سونو گؤرونمه یین بیر اوکثانا بنزه بیر. دیل واسیتلری بو اوکثانین ایچریسینده عودور، سؤز سررافلاری بدیی اثرین

ادبیاتشوناصلیغینین اینکیشافی ساحه سینده عوض ائدیلمز منبعلردیر. ۲۰ عصرین ۲-جی یاریسیندا یئنی ایجتیماعی-سیاسی آب-هاوا ادیبیياتشوناسلیقددا پوئتیکا ساحه سیندکی انلرین اینکیشافینا شرایت یاراتمیشدی. همین ایستقامتده یارانان ایلک اثر میر جلالین " فوضولی صنعتکارلیغی " اثری اولموشدور. کیتابدا پوئتیک کاتثقوریالارین اینکیشافی آردیجیل و موقایسه لی شکیلده تحلیل ائدیلمیشدیر.

فوضولی نین دنیا بدیعی تفککورونون اینکیشافیندا اوزولونماز خیدمتلری، بدیعی کشفلری مونوقرافییادا علمی تحلیلین منطیقی ایله ایثبات ائدیلمیشدیر. موقایسه لی تحلیللر فوضولی نین صنعتکارلیق قدرتی، پوئتیکاسینداکی یئنیلکلری اوزه چیخارماغا ایمکان وئریر.

تدقیقاتچی-عالیم میر جلال بیر چوخ گؤرکملی شاعیرلرین - خاقانی، نیشامی، نسیمی، خطایی، حبیبی و باشقالاری نین یارادیجیلیغینی موقایسه لی شکیلده تحلیل ائتمیشدیر. بو ایسه، بؤیوک یازیچی نین شعیره، پوئزییایا ماراغینین، سئوگیسی نین نئی-جسی ایدی. لاکین اونو دا قئید ائتمک لازمدیر کی، آذربایجان ادبیاتی نین ان قدیم قایناقلارینین نظم فورماسیندا اولماسی بیر چوخ یازیچیلاریمیزین یارادیجی-لیغینا تاثیرسیز قالامامیشدیر. بو، داها سونرالار فورمالاشان نثر نومونلری نین، حتّی موعاصیر نثریمیزین ده شعیره باغلیلغینی، پوئزییادان، شعیردن قایناقلاندیغینی ایثبات ائدیر.

کیچیک بایاتیلاردان باشلایاراق هم نظمی، هم ده نثری اوزونده عکس ائدیرن داستانلارا قدر یوکسلن خطله اینکیشاف ائدن فولکلور ادبیاتی دا، ایلکین واریانتدا

نوفوذ ائتمیش، دردینه شریک اولموش، تفصیلاتی ایله تصویر ائتمیشدیر. میر جلالین بدیعی اثرلرینین دیلی حیاتی، جانلی، تبیی، ساده و صمیمیدیر. اثرلرینین اوغور قازانماسی نین اساس سببی ده محض بو اولموشدور.

میر جلال " دیریلن آدام " لارین " مانیفست " ینی " آچیق کیتاب " کیمی قارشیمیزا قویدو، " یولوموز هایانادیر "، - دئییه چاره سیز قالان " یاشیدلار " ای " تزه شهر " لره توپلاماقلا کیفایتلنمه دی، اونلاری قارانلیقدان آیدینلیغا، آزادلیق اوغوروندا موباریزه یه سسله دی. " زنجیرلری قیرماق اوچون عقل گوجو ده، ال گوجو ده لازمدیر "، - دئییه رک آذربایجانین آزادلیق مئیدانی کربلا مئیدانینا برابر توتدو، آزادلیغین وئرلمه دیگینی، آئیندیغینی و اونو قوروماغین موقددسلیمی نین ایسانلارا آنلاتدی.

میر جلال مضمونو بسیط اولان، اینسانی و اینسان حیسنلری نین اوبرازینی ایفاده ائده بیلمین اثری اثر حساب ائتمیردی. اونون فیکرینجه، بدیعی اثر کئچمیش یاشانمیش حیاتی یئئیدن جانلاندریب اوخوجونون تصوورونده یاشادیر، صنعتکارین یاراتماق قابیلیتی نین، مهارتی نین، قلم گوجونون اهمییتینی گؤستریر.

۲۰ عصر آذربایجان نثری نین گؤرکملی نومایندلریندن اولان میر جلالین بدیعی اثرلری نین دیلی اولدوقجا طبیی، جانلی، لاکونیک و ریتمیکدیر. " ساده لیک، صمیمیلیک و ایناندیریجیلیق میر جلالین دیلینه مخصوص اساس کیفیترلرندیر. او ندن یازیرسا، یازسین، همیشه ساده اولماغا چالیشمیش، معنا و فورمانین وحدتینه داها چوخ فیکیر وئریمیشدیر " (ی.سید اوو).

عالیم میر جلالین علمی آراشدیرمالاری دا بدیعی اثرلری قدر سئویلن، اوخونان و آذربایجان

فردی اوسلوبونا گۆره باشقالاریندان فرقله نیر. اونون نثری داها ریتمیک، لیریک، داها ائموسیونال و آهنگدار اولاراق نظمه داها یاخیندیر.

یازیچی ایلك یارادیجیلیغا شعرله باشلاماسی، پوئزییا ماراغی ایله باغلی اؤز ترجمه حالیندا یازمیشدیر: " ... گنج ایشچی " ... من ایستیردیم اورادا یازیم. بیر نئچه شعر قارالایب پوچتلا گؤندریم، جاواب چیخمادی... بیر دفعه مایاکووسکینین " ضربه چی مارشی " شعیری الیمه کئچدی، اوخودوم و ندنسه ترجمه ائتمک فیکرینه دوشدوم... بیر هفته سونرا همین ترجمه شعیریم چیخدی. بو، منیم مرکزی مطبوعاتدا ایلك یازیم ایدی " میر جلالین شعر یارادیجیلیغی حاقیندا قیسا ملوماتلاردان بیرینه ایسه ج.خندانین " میر جلال " (ب، ۱۹۵۸) مونوقرافیاسیندا راست گلیریک. مؤلیف مونوقرافیادا یازمیشدیر: " ۱۹۲۴-۲۸-جی ایللرده میر جلالین ادبی-ایجتیماعی فعالیتی باشلانیر و او، ایلك شعرلرینی نشر ائدیریر " (ص.۵).

س.روستم میر جلالین نثری ایله پوئزییاسینی بؤیوک مهارتله علاقه لندیره رک: " سنین نثرین ده ائله شعر کیمیدیر "، - فیکرینی سؤیلمیشدیر.

ادیبین ۱۹۲۴-۲۹-جو ایللرده " قیزیل گنجه "، " گنج ایشچی " و باشقا مطبوعات اورقانلاریندا نشر اولونموش شعرلری حاقیندا پروف.ع.حاجیئو " پوئزییادان نثره " (م.جلال نثری نین پوئتیک اساسلاری. باکی، ۲۰۱۱) کیتابیندا اطرافلی معلومات وئرمیش، همین شعرلری اولدوقجا دریندن، هر طرفلی تحلیل ائتمیشدیر. مایاکووسکی پوئزییاسی نین تاثیر نین حسس اولوندوغو " شیمالدان سس " شعرینده مؤلیف ساده اینسانلارین آغیر وضعیتینی، لیریک قهرمانین

نظمه یارادیلان، سونرا کاتبیلر طرفیندن اوزو کؤچورولرکن نثرلش-دیریلن، قافییه لی نثره چئوریلن " کیتابی-دده قورقود " داستانی دا دئدیکلریمیزی ایثبات ائدیر.

همین خصوصیت آذربایجان یازیچیلاری نین بیر چوخونون اثرلرینده اوزونو گؤستریر. لاکین بو جهت کیمدسه آز، کیمدسه داها چوخ گۆزه چارپیر.

معلوماتور کی، م.ف.آخوندو، م.س. اوردوبادی، م.ابراهیموو و دیگرلری کیمی، میر جلال دا یارادیجیلیغا شعرله باشلامیش، ۳۰-جو ایللرده نثره کئچمیش و ۲۰ عصر آذربایجان ادبیاتی تاریخینده رومان و حکایه لر اوستادی کیمی مشهورلاشمیشدیر.

۱۹۲۰-جی ایللرین سونلاریندا بیر چوخ آذربایجان شاعیرلری کئچمیش عنعنه نی اؤز پوئزییالاریندا داوام ائدیرسه ده، بعضیلری تامامیله فرقلی یول توتموشدولار. اولار " روس ادبیاتینین - پوئزییاسی نین گونشی " ولادیمیر مایاکووسکی عنعنه لرینی داوام ائدیره رک یئنی حیاتی، رئاللیقلاری ترنوم ائتمه یه چالیشیردیلار.

میر جلال دا همین یازیچیلاردان بیر ایدی. لاکین سونرالار میر جلالین " اؤزونمخصوص رمزینه چئوریلن نثری اونون پوئزییاسینی او درجه ده کؤلگه ده قویموشدور کی، ادیبین یارادیجیلیغی نین بو قولو - پوئزییا، دئمک اولار کی، تامامیله اونودولموشدور " (ع.حاجیئو). پوئزییا اولان شوگیسی ایسه یازیچی نین نثر اثرلرینه تاثیر گؤستمیشدیر. میر جلال یارادیجیلیغیندا - بدیعی (هتتا علمی) تفککورونده اینتوناسی - یا خوسوسی یئر توتور. یازیچی نین نثر اثرلری عنعنه وی نثر اینتوناسیاسینی اؤزونده عکس ائدیریر. عئینی زاماندا موشاهیده لر گؤستریر کی، میر جلال دئیم طرزینه،

پوئىيادان بىردفە لىك اوزاقلاندىرا بىلمە مېشىدىر. چونكى نثر اثرلىرىنى - حكاية و رومانلارنى تىدق قاندىر كىن گۇركملى يازىچى نىن بو اثرلردە دە پوئىيا، نظم عنصورلرئنه يئر وئرمە سى نىن، بعضا حتى ترنومون تصويرى اوستلە مە سى نىن شاھىدى اولوروق. بو اثرلر قافىه لى نثر پارچالارى ايله زنگىنىدىر.

قافىه لى نثر پارچالارى ايسە نثرين اغىرليغىنى ارادان قالديرير، اثرين ائموسيونال-ائستىتىك تاثيرىنى، پوئىزىمىنى، دىنامىكلىگىنى آرتيرير. مثلن، " آچىق كىتاب " رومانيندا اولادىنى ايتيرن آنانين فاجىعه سىنى يازىچى قافىه لى نثرلە آشاغىداكى كىمى ايفاده ائتمىشىدىر:

آنانين گۇزلىرىندين آخان ياشمىدىر؟

گۇيلرين قهريندن توكولن دولومودور؟

توكون، ياغديرين گولله لرئنىزى،

ائى بولود قوشونلارى!

آنا سینه سىندن قوپان حسرت كولگى گورلاسىن،

دولو دۇيسون، سئل باسسىن!

هاوا دورولسون، يئر تمىزلىسىن!

(مير جلال، سئچىلمىش اثرلرى، اوچونجو، ص. ۳۹۱)

وئرىلمىش پارچادا يازىچى تانرى قدر موقدس حساب ائتىدىكى آنانين فاجىعه سىنى، اونون كنجىردىگى حسسى-حالى طبيعت حادىته لرى ايله اعلاقلىندىرمىش، اىسانلا طبيعتين دىالكتىك وحدتىنى قافىه لى نثرلە ترنوم ائتمىشىدىر. دىققەت يئتىرسىنيز، بىز بورادا " تصوير ائتمىشىدىر " دئىيل، " ترنوم ائتمىشىدىر " ايفاده سىنى ايشلتمگى داها مقصدە اوغون بىلمىشىك. بو، تصادوفى دئىيل. اصلينده، تصوير نثرين، ترنوم ايسە نظمىن اساس كئىفئىتلرئندن، ايفاده اوسوللارئندىر. يازىچى گوردويو،

چتىنلىكلرئنى ايفاده ائتمك اوچون يازىچىنن چوخ اوغورلو سۇز و ايفاده لر سئچدىگىنى (محبس، مزار، دمير قفس... و س.) وورغولامىشىدىر. قهرمانين ايجتىماعى-سىياسى اىنكىشافىنا شىمالدان گلن سسىن سبب اولدوغونو و اثرين دە ائله بو جهته گوره " شىمالدان سس " آدلاندىرىلدىغىنى قئيد ائتمىشىدىر. پروف.ع.حاجىئو " شىمالدان سس " شعيرىنى " پوئىكلشدىرىلمىش نثر " آدلاندىرمىشىدىر. " دىزىن جىنايتى " (۱۹۲۸) شعيرينده ايسە قارا دىزده قزايا اوغرايان " مصطفى صبحى " گمىسى نىن فاجىعه سىندن بحث اولونموش، يازىچى-شاعير بو فاجىعه دە پوئىتىك دىلله دىزى گوناھلاندىرمىشىدىر.

" آنامين وصىتى " شعيرينده لىرىك قهرمانين آناسى سون نفسده اوغلونا تحصيل آماغى، شهيد آتاسى نىن يولونو داوام ائتىدىمگى وصيت ائدىر. بو حادىته نىن بىرباشا مير جلالين اوز شخسى حياتيندان گوتورولديو قئيد اولونور.

مير جلال " موخىير " شعيرينده بىر موخىيرين حياتىنى تصوير ائتمىش، موخىيرلرين حيات حادىته لرئنى دوغرو-دوزگون عكس ائتىرمە لى اولدوقلارنى دىقته چاتدىرمىش، سانكى موغاصير زورنالىستىكا مکتبى، گنج موخىيرلر اوچون بىر اورنك ياراتمىشىدىر. اديبين محبت مؤوزولو شعيرلرى زمانه ميزه قدر گليب چاتمامىشىدىر.

بئله قناعته گلنك اولار كى، پوئىيادا دا اوزونمخصوص يولو، اوسلوبو اولان مير جلال سونرالار دوغرو و دوشونجه لرئنى ايفاده ائتمك اوچون نثرى داها موناسىب بىلمىشىدىر. آما نثر اثرلرى نىن مؤلفى اولماسى، نثرلە يئنى-يئنى زيروه لر فتح ائتمە سى مير جلالى

وطنداشلارینا اوخوتماق ایسته بیردی.

(میر جلال، ص.ع. بشینجی ج، ص.۱۰)

پارچادا ایشلمیش " قووت، قودرت، ووسعت " همقافییه ایسیملری، " آلماق، یازماق، اوخوتماق " فعیلری داخلی قافییه لری خاطرلادیر. نثر پارچاسینا اویناق بیر ریتم، آهنگدارلیق وئریر. نثرین قافییه لری، آهنگی پئرسوناژلارین دوشونجلی نین، سئوینج و کدری نین اوبرازلی ایفاده سینیه خیدمت ائدیر.

" مرکز آدمی " حکایه سینده عتترزادین ایشله مک اوچون کنده گؤندريلمه سی خبرینی ائشیدنده دوشدویو وضعیتی ایفاده ائتمک اوچون میر جلال یئنه قافییه لی نثری موناسیب بیلیمشدر: رایونا گئتمک خبرینی سؤیلینده دئسن کیشیه وای خبرینی وئریدیلر:

سارالدی، کیچیلدی،

بوغازی بیچیلدی.

یالواردی،

بوراخمادیلار.

حدله دی،

قورخمادیلار.

سس-کوی سالدی، ائشیتمه دیلر.

(میر جلال، ص.ع. ۱ ج، ص.۲۸)

پارچادا همقافییه همجینس خبرلر بیرینجی ترکیب حصه نی آیدینلاشدیرمیشدیر. عادی ایتوناسییا ایله باشلانان جومله خصوصی ریتمله، اویناق آهنگله - سارالدی، کیچیلدی، بوغازی بیچیلدی - همقافییه سؤزلری ایله باشا چاتیر. هادی-سینن جیددیلیگی، " وای خبری " نین کدرلی دئیل، اویناق آهنگله وئريلمه سی ایله تضاد تشکیل ائدیر، پئرسوناژین دوشدویو

تصویر ائدیگی حادیته نین اوندا یاراتدیگی هیجانی ترنوم ائتمیشدیر. یوخاریداکی پارچادا دا اوخوجو یازیچی نین کئچیردیگی هیجانی حیسس ائده بیلیر. عومومیلیکده، ج.جاببارلی نین " آنا " شعیری ایله عئینی سوییه ده دایانا بیلن بو پارچانین نثر پارچاسی اولدوغونو بئله، ایلك باخیشدان موعین ائتمک چتیندیر. " یولوموز هایانادیر " رومانیندا م.ع.صابیر (اثرده طاهرزاده) حاقیندا میر جلال بئله بیر معلومات وئریمیشدیر:

شاعیر قانادلانماق،

تورپاقدان قووت،

گونشدن قودرت،

چؤلردن ووسعت آلماق،

قهقهه لی چاغیریشلارینی

وطن گؤیلرینه یازماق،

بلکه، بېر به يه قانديربيلار کی، قدير قاتير مېمده
چورک وئرلر نسليندندير. قوهومدور، قاهماردير،
فيلاندير، بهماندير.

بو نومونه ده ايسه خالق قهرمانينا خالقين محبتی قافييه
لی نثرله پوئتيک ایفاده سینی تايميشدير: قوهومدور،
قاهماردير، فيلاندير، بهماندير.

مير جلال اوز اثرلری ایله بو گون ده گنج نسلين
وطنپرورلیک روحوندا تربيه اولونماسی کیمی موقدس
ایسه خیدمت گؤستریرسه، دئمه لی، او اولمه ميشدير.
مير جلال یارادانلاردان ایدی. یاراتماق ایسه اولومو
اولدورمک دئمکدير: زامان کئچر، سؤز قالار.

یاراتدیغی اثرلره بؤیوک مسؤلیتله یاناشان مير جلال
گنج نسلين وطنپرورلیک روحوندا تربيه اولونماسی
ایشینده اهمییتینی نظره آلاراق اثرلرینی حکمتلی
سؤزلرله، مودریک کلاملارلا زنگینلشدیرميشدير. یازیچی
نین یاراتدیغی زنگین معنوی خزینه نین، معنوی
سروتین بیر حصه سی اونون هیکمتملی سؤزلریدیر. همین
کلاملار اینسانلارین یالینز معنویاتینی دئیل، هم ده اونون
یاشادیغی مکانی، زامانی دا ایشیقلاندییریر. بؤیوک
تربییوی اهمییتینی نظره آلاراق یازیچی نین حکمتلی
سؤزلرینی - آفوریزملرینی کیتابین ۲-جی حصه سینده
اوخوجولارا تقدیم ائتمگی مقصدویغون بیلیریک. امینیک
کی، بو حکمتلی سؤزلر-کلاملار حیاتدا هر بیر اینسانا
دوغرو یولو گؤستره جک، حقیقتی، عدالتی تاپماق
بولوندا یاردیمچی اولاجاق.

وضعیتین گولونجلوبونون داها قاباریق شکیلده ایفادسینه
شرایط یارادیر.

" دیریلن آدم " رومانیندان بیر نومونه نظر سالاق:

قاتیرچیلار قاتیرلاردان تۆکولدولر،

قاتیرلاری مئشه یه اؤتوردولر

(میر جلال، ص.ع. ۱ ج. ص. ۲۸)

بو ایکی میصراعدا - جومله ده یازیچی فیکرین
اوبرازلی ایفاده سی اوچون بیر نئچه اوسلوبی واسیتدن
ایستیفاده ائتمیشدير: بیرنجی نومونه ده جوملدره " ق
" سامیتی نین آللیتیراسیاسی، " قاتیر " سؤزونون
تکرار ایشلدیلمه سی، " تۆکولدولر، اؤتوردولر " هم-
قافییه فئیللری پارچانین ریتمینی، حادیته نین
دینامیکلیگینی تامین ائتمیشدير.

بو یئرده اوروج علیئو آغزی باغلیدیر.

آغزی باغلیدیر، اورگی داغلیدیر

(میر جلال، ص.ع. ۳ ج. ص. ۴۳)

وئرلیمیش پارچادا " آغزی باغلی، اورگی داغلی "
ایفاده لری همقافییه، " آغزی باغلی " بیرلشمه سی
ایسه سینتاکتیک-کونستروکتیو تکرار اولاراق
آنادیپلوسیس یاراتماغا خیدمت ائتمیش، فیکرین تاثیرلی
ایفاده سینی تامین ائتمیش، اوخوجونون دیققتینی اساس
حرکته یؤنلتمک فونکسییاسینی یئرینه یئتیرمیشدير. مير
جلالین بدیعی اثرلری بو و دیگر اوسلوبی واسیطه لرله،
لینقووپوئتيک عنصرلره زنگیندیر. اونلارین هر بیر
حاقیندا آیریجا دانشماق لازیمدیر.

باشقا بیر نومونه:

آذربایجان خالق چالغی آلتلی

توپلایان: محمدرضا خیری فام

آذربایجاندا یاییلمیش آلتلرین ۳۲- سینی تفللی
(اونلاردان ۲۶- سی میضرابلا، ۴- و کامانلا، ۲- سی

چوبوقلا چالینیر)، ۲۳- اونو نفس، ۱۶- سینی
ضرب، ۱۷- سینی ایسه اؤزو سسلنن آلتلر
قروپونا عایید ائتمک اولار. بو آلتلرین بؤیوک
چوخونلوغو اسکی دؤنملرده یارانیب گئت- گئده
موکمل له شرک دؤنمیزه گلیب چاتیب. بیر
سیراسی ایسه گئتدیگجه قوللانیلماز اولوب
اونودولموشلار .

اورتا عصرلردن بری آذربایجاندا کامانچا، قوپوز،
روباب، چنگ، سنتور، قانون، شئیپور، ارجنوم،
طبیل، ناغارا، دف و دومبک کیمی موسیقی
آلتلی گئیش قوللانیلماقدادیر. بو گون

آذربایجاندا اورکسترلرده، چئشیدلی آنسامبللارین
قاتقیسیندا (ترکیبینه) و سولو ایفاچیلیغیندا خالق
چالغی آلتلریندن قوللانیلانلاری بونلاردیر:

تئللیلردن (سیملیلردن): تار، کامانچا، ساز، قانون، اوده،
دامبور؛

نفسله چالینانلاردان: بالابان، توتک، زورنا، نئی، تولوم؛

دریللردن (ضرب آلتلی): قاوال، ناغارا، قوشا ناغارا،
دومبک؛

اؤزو سسلنلردن: شاخشاخ، کامان، لاققوتی؛

تئللیلر:

تار :

آذربایجاندا اوزاق کئچمیشلردین، چئشیدلی چالغی
آلتلرین اولدوغونو بلگه لردن اؤیرنیریک. کلاسیکلرین
یاپیتلاری، اورتا عصر موسیقیچیلرینین یازیلاری،
رساملارین چکدیکلری مینیاتورلر، داش چکیدلری،
یوردوموزو گزمیش سیاحلارین گونده لیکلری و موزئی
کوللئکسیالاری واختی ایله آذربایجاندا ۹۰- ۱ یاخین
چالغی آلتین قوللانیلماسینی گؤستریر .

" دده قورقود" کیتابیندا چالغی آلتلرینه دایر بیلگیلر
وار. کیتابدا زورنا، قوپوز و ناغارا کیمی آلتلرین آدی
چکیلیمشدیر. نیظامی، خاقانی، فوضولی و نسیمی کیمی
سؤیچولریمیزین سؤیلرینده (شاعیرلریمیزین شعرلرینده)
ده خالق چالغی آلتلرینین آدلاری چکیلیمیش، مینیاتور
مکتبی رساملارینین یاپیتلاریندا ایسه اونلارین
گؤرونوتلری وئرلیمیشدیر. کلیر شهرینین
یاخینلیغینداکی ... کندینده اولان مزار داشلارینا تای
آذربایجانین چئشیدلی بؤلگه لرینده داش اوزرینده
قازیلیمیش چالغی آلتلی گورونور .

یایلمیش سازین اصل ایفاچیلاری آشیقلاردیر . آشیقلارین اویناماقلاری دا، اوخوماقلاری دا کسکینلیکله بو آلتله موشاییت اولونور. ایندیکی دؤنمیزده ساز خالق چالغی آلتلری اورکسترینده و آنسامبللاردا اؤزونه اؤزل یئر توتور. قوز و توت آغاجیندان دوزلدیلن ساز درین چاناقلی، اوزون بوغازلی آرمودا بنزر بیر موسیقی آلتیدیر. آذربایجاندا اوچ چئشیدی (نؤوو- نوعو) بللیدیر :

بؤیوک ساز (۸-۹ تئلی)، جوره سازی و یا قولتوق ساز (کیچیک حجملی) و تاوار سازی (۹ تئلی، آزاراق ۸ تئلی). تاوار سازی چاغداش دؤنمیزده سازین ان گئیش یایلمیش چئشیدیدیر. سازین تئللرینی سسلندیرمک اوچون گیلان و آلبالی (گیلانار) آغاجینین قابیغیندان دوزلدیلیمیش ائلاستیک و یومشاق میضراب قوللانیلیر .

ایلك سازلار کیچیک چاناقلی و ایکی- اوچ تئلی اولموشدور. سونرالار آشیق موسیقی سینین گلیشمه سی ایله آياقلاشان سازین اؤلچولری بؤیودولموش، تئل و پرده لرینین سایى آرتیریلیمیشدیر .

قانون :

تار اولوسال چالغیمیزین بلکه ده ان ایفاده‌لی، شیفره لی (رمزلی) آلتلریندندیر. اونون آدی ۱۱- جی یوز ایلیکده یاشامیش بابا طاهیر و تبریزی قطران ین سؤیلرینده چکیلیر. ایلك اونجه توپلام بئش تئلی اولان، سسی ضعیف، تئخنیکی ایمکانلاری محدود بیر آلت ایدی. ۱۹- جو عصرین ایکینجی یاریسیندا آذربایجانین گؤرکملی تارچالانی میرزه صادیق اسد اوغلو (صادیقجان) تار تکریمیلشدیرک اونو ویرتووز موسیقی آلتلرینین سوییه‌سینه قالدیرمیشدیر. بوندان علاوه میرزه صادیق دان باشلاباراق، ایفاچیلار آرتیق تئلری اون بیره چاتمیش تار، دها دیز اوسته دئیل، سینه اوسته توتماغا باشلامیشلار .

تارین آغاجدان اولان بؤلوملری قوز، آرمود و توت آغاجلاریندان دوزلدیلیب، گؤوده سینین آچیق اوزونه مالین اورک پرده سیندن چکیلیر .

کامانچا :

موغاملارین ایفاسی زامانی تریویا (تار، کامانچا، قوال) قاتیلان کامانچا آذربایجان خالق چالغی آلتلرینین کامانلی- تئلیر قروپونون ان پارلاق نوماینده‌سیدیر. حزین، اینجه، ملاحظتی، مئلودیک سسه ییه (مالیک) بو آلت یوز ایللر بویو تکریمیلشدیرلمکده‌دیر. کامانچانین تئللرینین سایى اؤنجه بیر، سونرا ایکی، اوچ و نهایت دوققوز تئلی اولموشدور. چاغداش دؤنمیزده دؤرد تئلدن عیبارت اولان کامانچا سول دیزین اوستونده قویولاراق چالینیر .

کامانلا چالینان کامانچا توت و یاخود قوز آغاجیندان، کامان ایسه آت توکوندن دوزلدیلیر. چاناغین آچیق طرفینه بالیغین دریسی چکیلیر .

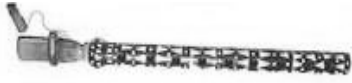
ساز :

اینجه و جینقیلتیلی سسه ییه ساز، آذربایجان آشیق صنعتینین آیریلماز بؤلومودور. ائل آراسیندا گئیش

(laot)، ایتالیانلارین " لی اوتو (lyuto)" آلتلرینین آدیلاری "ال-عود" دان آیینمادیر. چاغداش عود ایری قابریق، آرمودا بنزر قوز آغاجی دیلملریندن (۲۰-یه دک) قوراشدیریلیمیش چاناغا، پرده سیز قیسا قوللا و کئرییه ایلمیش کلله یه یییه دیر.

نفسله چالینانلار:

بالابان :

یومشاق و حزین سسلی بالاباندان آنسامبل، اورکستر و سولو آلتی کیمی هم ده آشقلاری موشایعت ائتمک اوچون قوللانیلیر. بو آلتین آدینین آنلامی "بالا" (کیچیک) و "بان" (سس تئمبرینین خوروز بانینا بنزدیلمه سی) سؤزلری ایله باغلی اولوب.

بالابان اریک، قوز، آرمود و توت آغاجلاریندان یونولوب، ایچریسی اوپولدوقدان سونرا بیتگی یاغلاری ایله یاغلانیب سونرا قورودولور. اونون اوست بؤلومونده سککیز، آلت بؤلومونده ایسه بیر اوپوق آچیلیر. بالابانین باشیندا قارغیدان اؤزل اؤلچوده سیخیلاراق یاستیلانمیش موشتوک (müştük) تاخیلییر.

توک :

بیر واختلار، داها چوخ چوبانلارین قوللاندیغی اوفلهمه (پوفله مه) آغاج موسیقی آلتی اولموشدور. بیر چوخ اؤلکه لرده توته بین چئشیدلی چئشیدلری چوخ گئنیش یاییلیب. آذربایجاندا بؤیوکلو- کیچیکلی اورکستر و آنسامبللارین قاتقیسیندا، سولو آلتی کیمی قوللانیلیر. توته بین بورو شکیلی گؤوده سی اریک، قوز، توت و یا

یاتیق سازلار عایله سیندن اولوب، دارتیملی- تئلی چالغی آلتیدیر. یاخین و اورتا دوغودا، ائله جه ده آذربایجان توپراقلاریندا تاریخن گئنیش یاییلمیشدیر. آذربایجان کلاسیکلریندن گنجه لی نیظامی و فوضولی کیمی سؤچولرین یاپیتلاریندا قانون حاققیندا بیلگی وئرلیمیشدیر. ۱۲- جی یوز ایله یاشایب یاراتمیش، دوغو چالغی بیلیمینی دریندن بیلن سؤچو، گنجه لی مهستی قانون و چنگ آلتلرینین مهارتلی ایفاچیسی اولموشدور.

قانوندان اورکئسترده داها چوخ موشایعتچی آلت کیمی، بعضی حاللاردا ایسه سولو (یالیز چالما) آلتی کیمی ده قوللانیلیر. داها چوخ قادینلار طرفیندن ایفا ائدیلهن قانون آلتینین اوستو چینار، آلت و یان طرفلری ایسه توز (Toz) و آغجاقاین آغاجلاریندان حاضیرلانیر. تئلترین عومومی سایى دا ۷۲-دیر.

عود :

قارتال له له یی ایله چالینان، ان اسکی چالغی آلتلریندن بیرى ده عوددور. عودون یومشاق و ایفاده لی تئمبرینده اعجازلی بیر گوج وار - او، سانکی اوزاق کئچمیشین صحیفه لرینی گؤز لریمیز اؤنونده جانلاندیریر. عودا گؤره ایلك كز موصولو اصحاق ابن ابراهيم، داها سونرالار ابونصر فارابی بیلگی وئریر. عودون تکمیلله شدیریلمه سینده، اونون سس دوزومونون یارادیلماسیندا صفی الدین اورموی نین چوخ بؤیوک رولو اولور. او، عودو مهارتله چالیرمیش.

10- جو یوز ایل دک عودون ۴ تئلی اولوب، سونرالار اونا بیر دنه ده تئل آرتیریلیمیش، سسین گور چيخماسی اوچون هر تئل قوشالاشدیریلیمیشدیر. اسپانیا یا پاریلیمیش عود آرتیق اورتا عصرلرده بوتون آوروپادا یاییلمیشدی. اسپانیا نلارین "لاود (laud)"، روسلارین "لیوتنیا (lyutnya)"، آلمانلارین لاوت

۱۴-۱۵- جی یوز ایله یاشایب-یاراتمیش گۆرکملی موسیقی تانیان عبد القادیر ماراغای "مقاصید ال- الحان" (نغمه لرین مقصدی) یاپیتیندا همین دؤنملرده نئیین ایکی چئشیدینین: آغ و قارا نئیین اولدوغونا گۆره بیلگی وئیر. ۲۰- جی یوز ایلین ایلکلرینه کیمی موسیقی دونیاسینی مؤعجیزه لی سسی ایله ایلهاما گتیرن نئی بیر زامانلار تامامیله اونودولسا دا، سون ایللرده یئیندن موسیقی مجلسلرینین بزه یینه چئوریلیمیشدیر.

تولوم :

کئچمیشده آذربایجانین چوخلو بؤلگه لرینده گئنیش یایلمیش نفسله چالینان دری چالغی آلتیدیر. ایندی ایسه تولوما ناخچیوان موختار رئسپوبلیکاسیندا راست گلکم اولار.

باشقا نفسلی چالغی آلتلری کیمی تولومون دا چوخ اسکی تاریخی واردیر. گونوموزده تولومون چئشیدلی چئشیدلری، چئشیدلی آدلارلا قافقازدا، ائلجه ده بیر سیرا آوروپا خالقلاری آراسیندا گئنیش قوللانیلیر. مالچیلیق (مالدارلیق)، اساسن ده، قویونچولوقلا مشغول اولان کؤچری طایفالار تولومو چوخ قوللانمیشلار.

دریلیردن (ضرب آلتلری):

قوال:

ان اسکی چالغی آلتلریندن اولان قوال بلکه گونوموزه دک ایلکین فورماسینی قورویوب ساخلایان بیرجک آلتدیر. قوال، قوز آغاجیندان دوزلیب، بیر اوزو آچیق، او بیر اوزونه ایسه

قامیشدان حاضیرلانیر. گۆدنین اوست بؤلومونده یئددی، آلت بؤلومونده ایسه بیر اویوق اولور. آلتین باش طرفینده بورونون ایچریسینه یاناک کسيلمیش آغاج تیخاج (دیل) تاخیلیر.

زورنا:

گوجلو و زیل سسلی زورنا آذربایجان توپراقلا ریندا گئنیش یایلان آلتلرندیر. آذربایجانین بیر چوخ یئرلرینده توی- دو یونده، یاللی زامانی، گولش یاریشلاریندا موشاییعتچی آلت کیمی قوللانیلیر .

زورنا داها چوخ اریک، قوز، و توت آغاجلاریندان یونولراق دوزلدیلیر. اونون اوست بؤلومونده یئددی، آلت بؤلومونده ایسه بیر اویوق آچیلیب، باش طرفینه ماشا تاخیلیر. ماشایا ایسه بورونچ، پاخیر (میس)، و یا گوموش مئتالیندان اولان میل تاخیلیر. میلین آشاغی اوجونا قامیش "دیل" برکیدیلیر. میله صدف و یا سوموکن دوزلدیلیمیش دایره وی شکیلی "تاغالاق" کئچیریلیر.

نی:

اسکی چالغی آلتلریندن اولان نئیین نئچه مین ایلیک تاریخی اولدوغو کسگین دیر. چئشیدلی چئشیدلری دوغودا، ائلجه ده دونیانین باشقا بؤلگه لرینده گئنیش یایلمیشدیر. بو آلت اریک و خورما آغاجلاریندان و یا پاخیردان دوزلدیر. سسین یاخشی چیخماسینی قولایلاشدیرماق (آسانلاشدیرماق) اوجون آلتین یوخاری اوجو بیر آز یونولور. گۆوده نین آشاغی اوزونده ۷-۵ دلیک، آرخاسیندا باش بؤلومونه یاخین بیر دلیک آچیلیر.

اۆزو سسلنلر:

شاخشاخ :

شاخشاخ (چالپارا) دسته بین یوخاری بؤلومونه ایپله برکیدیلیمیش بیر طرفی قباریق ایکی دایروی تاختا لؤوچه جیکدن (کاسادان) عیبارتدیر. آلتی دسته ییندن توتوب سیلکله دیکده، اونلار بیر- بیرینه دیرک سس وئیر.

کامان:

کامانین آغاج بؤلومو یای کامانی شکلینده ایلمیشدیر. اونون ایپدن دوزلدیلیمیش گیریشینه مثال لؤوچه جیکلر، حالقا و زینقیروولار کئچیریلهرک اوجلاری آغاجین اوجلارینا باغلانیر. رقص زامانی یاللیباشی آلتی اورتاسیندان توتاراق، آلتی سیلکله مکله و اونا تک-تک ضربه لر ائندیرمکله رقصین ریتمینی ساخلاییر.

لاقتوتو :

ناغارا، قوشا ناغارا، قوال و باشقا ضرب آلتلری ایله بیرلیکده چاغداش آنسامبل و اورکئستلرین قاتقیسیندا ایفا ائدیلمیش. لاقتوتو ماسانین (میزین) اوزرینه قویولاراق ایکی آغاج توخماقلا (چوبوقلا) چالینیر. آلت چئشیدلی اؤلچولو ایکی دؤرد بوجاق (مربع) شکیلی یاستی آغاجدان عیبارتدیر. اریک، قوز، توت و فیستیق آغاجلاریندان دوزلدیلیر. بو آلتین آدینین ائتمولوگییاسی، گومان کی، اونون چیخاردیغی سس ایله باغلیدیر. آلتین چئشیدلی چئشیدلری بیر چوخ اؤلکه لرده گئنیش یاییلیب.

بالیغین دؤشونون دریسی چکیلیر. قوالین ایچری طرفینه مثال حالقلار برکیدیلیر. چالغیدان اؤنجه قوالین اوزو گونده، اود و یا ائلکتتریک لامپاسی اوزرینده قیزدیریلیر. قوالی ایکی ال ایله، ایچری طرفینی ایفاچیا چئوریلیمیش شکیلده ساخلاییرلار.

ناغارا :

ناغارا، ائلجه ده ایکی چئشیدلی اؤلچولو چاناقدان عیبارت قوشاناغارا آیدین و گوجلو سسه بییه اولوب موسیقیمیزین ریتم چالارلارینین نه قدر زنگین اولدوغونو پارلاق نوماییش ائتدیریر. بو آلتلر ایکی چوبوقلا و یا ایکی ال ایله چالینیر. اورکئستردده ریتمیک جهتدن اؤنملی رول اویناییر.

ناغارا، اریک، توت، قوز و چؤکه آغاجلاریندان دوزلدیلیب، اوزونه کئچی دریسی چکیلیر.

دومبک:

قدح واری قورولوشا بییه اسکی ضرب آلتلریندن بیریدیر. اورتا عصرلرده آذربایجاندا گئنیش یاییلمیش. بو آلت ۲۰-جی عصرین ایلکلرینده گئتدیگجه اونودولماغا باشلانسا دا، گونوموزه دک قوللانیلماقدادیر.

بیر اوزونه دانا یاخود کئچی دریسی چکیلن آلتین گؤوده سی ایلك واختلار گیلدن دوزلدیلسه ده، ایندی آغاج و پاخیردان دوزلدیلیر .

– ھە؟ اذیت چکیر؟ نە اذیتی؟ کۋەنە کیتابلارینی
یئنیدن نثر ائتدیریر. مسئول یئردە ایشلە-میینە
اعتیراض ائتمیرم، اۋزو دە آرتیق یگیرمی ایلدیر ایشلە
ییر. آما ھمین ایشە تعیینی تصادف اولمامیش-دیر.
کوسوب موسکویا کۋچموشدور. اوندان بری بیزیمکیلردن
کیم میللی روحو ایلە سئچیلیددی، قراریلە اونلارین علمە
و نثرلرە یوللارینی باغلايیردی. زامان دییشدی، آما
بیزیمکیلرە موناسیبتی دییشمە دی.

صابرین سوسدوغونو گۋرن آیدین دوام ائتدی:

– ھە. دئییرسن کی، محصولدار یازیچی و عالیمدیر.
روس یازیچیسى، یوخسا بیزیم یازیچی؟ اونون بیر عالیم
کیمی ھانسی علمی یئنیلیگی وار؟ ھانسی ادبی مکتبی
وار؟

آیدین متینی گۋروب فیکرینی بیتیرمە ییب صحبتی
یاریمچیق کسدى. متین اونلارا یاخینلاشدى. آیدین و
صابر ساکیتجە متینلە سالاملاشیب باشقا موضوعودا
صۋحبتلرینی دوام ائتدیردیلر.

ھمین صۋحبتدن آرتیق ایگیرمی ایل کئچمیشدیر،
لاکین متین ھمین آندا کئچیردیگی سارسینتیلاری
اونوتمامیشدیر. نئجە دە اونوتسون کی؟ وطنیندە
یوبیلئیلری نین رسمی شکیلدە کئچیریلمە سیندن
ایمتینا ائدیردیلر. بو متین قلی نین ان درین لایلارینا
توخونوردو. آرتیق اون ایللردیر کی، آیدین و صابر
کیملریندن آردیجیل قیصاصینی چیخیردی. بیر نفر دە
اولسون ھمیئرلیسی نین عالیم و یا یازیچی کیمی
موسکوادا کۋک آتماسینا ایمكان وئرمزدی. کۋمک
ائدیگی، یئتیشدیردیگی آسپیرانت و دوکتورانلار،
یازیچی و شاعیرلر ایسە باشقا، یالنیز باشقا میلتن
نوماینده لری اولاردی. رھبرلیک متینین بو
خصوصیتینی چوخ قییمتلندیریر، یازیچیلار اتفاقیندا و
عالی آتتستاسییا کومیسسیاسیندا اونا رسمی و غیرى
رسمی گئنیش صلاحیتلر وئرمیشدیر. متین ھم قیصاص
آلیردی، ھم دە قورخوردو. قورخوردو کی، کۋمک ائتسە

اویکو – حکایه Öykü- hikaye

متن جیزماجیسی

Mtin cizmaçısı

SALİDƏ ŞƏMMƏD qızı

سالیدە شەممەد قیزی

متین خاصانوویچ عۋمرونون چوخونو فایداسیز کئچیرمە
دیگینی آنلايیردی. یاشی سکسە نی کئچمیشدی. اۋزونو
روسییادا ان چوخ تانینان یازیچیلاردان حساب ائدیردی.
آما وطنیندە اونو نە یازیچی کیمی، نە دە عالیم کیمی
قبول ائدیردیلر. دوشونوردو کی، ھموتنلری اونون
نایلیتلرینی ھضم ائدە بیلمیرلر. ۹۰-جی ایللرین اوللریندە
اۋزو بارە دە یازیچی ھمکارلاری نین فیکیر موبادیلە سی
نین غیرى ایختیاری شاھیدی اولموشدور:

– صابر معلم، متین خاصانوویچ اۋزوندن ائلە راضی
گزیر کی، ائلە بیل آلچاق داغلاری او، یارادیب. نە عالیم
کیمی بیر عالیمدی، نە دە کی، یازیچی کیمی بیر
یازیچی...

ساچلاری قار کیمی آغارمیش صابر اۋزوندن یاشجا
بۋیوک اولان آیدینا اعتیراض ائتدی:

– نییە ائلە دئییرسینیز؟ چوخ ازیت چکیر. ایلدە بیر
کیتاب چاپ ائتدیریر. اۋزو دە کی، مسئول یئردە ایشلە
ییر.

آیدین ریشخندلە دئمیشدی:

میلتی نین بؤیوک یازاری کیمی تقدیم ائندنده الی نین سؤزونو کسب کوبود شکیلده دئمیشدی:

– سیزینله راضی دئیلم، الی معلم. تامامیله سحو دئیرسینیز. من مخصوص اولدوغوم میللتین دئییل، محض بؤیوک عموم روس یازیچیسیام. منی کیچیک بیر مکانا سیغیشدیرماقلا نه دئمک ایسته ییرسینیز؟

علی متینین سؤزلریندن اؤزونو ایتیرمیش، پرت اولموشدو. پرتلیگیندن هئچ نه دئمیرک، تلم-تله سیک چیخیشینی یئکونلاشدیریب تریونانی ترک ائت-میشدی.

تدبیرده ایشتیراک ائندلرین بیر قیسمی متینین بو حرکتینی پرت حالدا زالدا ایلشیب تعجبوب ایچینده سئیر ائدیردی. بعضیلری ایسه اعتراضلارینی بیلدیرمک اوچون، بیر-بیر زالی ترک ائدیردی...

صبره دوغما وطنیندن موسکوا شهرینه گلنده هئچ کسی تانیمیردی. دؤولتراراسی موباديله پروقرامی اساسیندا گؤندریشله رئا ادبییات اینستیتوتونون دوکتورانوراسیندا تدقیقات آپارمالی ایدی. اینستیتوتون علمی کاتیبی اونا متین خاصانوویچی ینگانه ایختیصاصچی کیمی علمی مصلحتچی اولماسینی مصلحت گؤردو، سونرا متین تئلفون نؤمره سینی ده وئرمیشدی کی، علاقه ساخالسین. متین خاصانوویچ صبره نی اونوئرسیتته، کافئدرایا جاغیرمیشدیر. بیر طرفدن علمی مصلحتچی اولماق مسله سیندن بویون قاجیرماق، دیگر طرفدن ایسه سه-بیره نین ایشی ایله تانیش اولماق ایسته ییردی. متین خاصانوویچ صبره نین الیازمالارینی گؤتوردو کده دئدی:

– اول سنین ایشینی اوخویوم. روس عالیملرینه چیی ایش وئرمک اولماز.

صبره متی نین یاشی نین چوخلوغونو نظره آلیب جاواب قایتارمامیش، سادجه تشککورونو بیل-دیرمیشدی. صبره بیر آیدان سونرا متینله علاقه ساخلامیشدی. او، ایشی اوخوماغا واختی اولمادیغینی، آما موعین ماستر کلاس کئچمه یه حاضر اولدوغونو بیلدیرمیشدیر. صبره بؤیوک قارداشی ایله متین خاصانوویچین تعین ائدیگی واخت اونلارا قوناق گلیمیشدی. سوئتلانا اونلاری صمیمی قارشیلانمیشدی.

همین اینسانلار اونون یئرینی توتار، مرکز اوچون او اؤز عوضولونمازلیغینی ایتیرر. بو فیکرلر اونو راحت بوراخمیردی، اوزون و قارائلیق گئجه لرده او یادیب یازی ستولونون آرخاسینا آپاراردی. متین گئجه-گوندوز یازیردی. یازماق، اؤزو ده میلتی نین منافعیینه او یغون تاریخی تحریف ائدیپ بدیعی اثر یازماق اونون اوچون چوخ آسان بیر ایشه چئوریلیمیشدی. رهبرلیک ده اونون تاریخی بدیعی ساختالاشدیرماسینی موثبت قییمتلندیریر، اثرلری نین تبلیغاتینا بوتون دؤولت رؤسولارینی جلب ائتمیشدیر. موستقیللیگینی برپا ائتمیش وطنین آزاد یاشاماق حاکی متینین " تاریخی " رومانلاریندا شوبهه آلتینا آلینیردی.

متین کیتابی نین تقدیمات مراسیمینه دعوت ائدیگی اینسانلارین گلمه دیکلری اوچون پریشان اولموشدو. سوئتلانا ارینین پرت اولدوغونو گؤروب اونا اورک-دیرک وئره رک دئیردی:

– میتیا، اورگینه سالما. گلیب چیخاقلار. یای واختینا سالميسان. هامی ایستیراحته دی. باغدا، خاریجده... شهرین یوللارینی دا بیلیرسن، هر یئر تیخاج. حیرصلنمه، ایندی گه لرلر.

متین آروادینا هئچ نه دئمه ییب، تلاشلا قاپییا باخیردی. تقدیمات مراسیمینده ایشتیراک ائتمک اوچون مؤعتبر وظیفه لی شخصلره کیتابینی هدیه گؤندرمیشدی. اونون نظرینده معتبر، وظیفه لی، پوللو اینسانلاردان سونرا، ایکینجی درجه لی اینسانلار کیمی باخدیغی دعوت اولونان قوناقلار ایسه تقدیماتی کئچیریلن کیتابی اؤز حسابلارینا الدهه ائتملی ایدیلر. بونون اوچون ده تقدیمات کئچیریله جک زالین قارشیسیندا کیتابین ساتیشی تشکیل اولونموشدو. متین کیتابینی هدیه ائتمیش اینسانلارین چوخوسو تدبیرده ایشتیراک ائتمیردی. کیتابینی هدیه ائدیگی اینسانلارا چیخیش ائتمک اوچون سؤز وئرلنده ده معلوم اولدو کی، همین اینسانلار کیتابی اوخوماغا ایمکان تاپماییلار. اونلار متیندن کیتابی اوخوماقیقلاری اوچون اوزر ديله ییر، قیساجا کیتابین نشر اولونماسی ایله علاقه دار تبریکلرینی چاتدیریردی. تدبیرده چیخیش ائدن علی معلم ایسه اونو

گۆزل آنلايىردى. مسابقە لردە مونىفىلەر ھىتى نىن عوضى اولاندا وطنىندن گلن مؤلىفىلر نىن اثرلر نىن منفى قىمىتلندىر، اولار نىن يولونو باغلاياردى. صبىرە بونلار نى بىلمىردى. اما ايندى قارشىسىندا اوتوردوغو متىن وطن غىرتىندن، دىندار اولماغىندان دانىشىردى. اوزونون گنجلىگىنن، يازدىغى اثرلەر-رىن مغزىندن صۇحبت آچىردى. صبىرە علمى ايشى حاققىندا دانىشماق ايستە يىردى. اما متىن صبىرە- نىن علمى ايشىنن ھىچ بىر شى دىمىر، اوزونون گنج-لىك خاطرە لر نىن دانىشىردى. ياشادىغى ائوين علمى رھبرى طرفىنن ھدىە اولونماسىنى دانىشىردى كى، اروادى سوتلانا ايچرى گىرىب عصبى حالدا ارى نىن اوستونە قىشقىردى:

– سنە بو قدر ايشلە مەك اولماز. خىستىن. صاباخ دا ايجلاسا گىتمە لىيىك. منىم دە، اوزونون دە چىخىشىنى يازمالىسان.

سونرا صبىرىلە قارداشىنا اوزونو توتوب دىدى:

– بىزى سىزىن بىر يىرلىنىز تدبىرە چاغىرمىشىدى. صاباخ اوچون. اورا گندە بىلمىە جگىك. موھوم تدبىر اولمالىدىر. اورا گندە جگىك. منىم دە، مە-تىن خالصانوويچىن دە چىخىشى وار. اولار نى ھلە حاضرلامايب.

صبىرە عىبلشسە بئلە، بونو بوروزە وئرمەك ايستە دى. قارداشى نىن سوتلانايا كوبود جاواب وئره جگىنى حس ائدىب تىز دىللىدى:

– ناراحات اولمايىن. ائلە دە گىتمە يە حاضرلا-شىردىق. ارتىق قاش قارالىر. متىن خالصانوويچى اوز ھە-ياتىندان دانىشىردى. سوزونو يارىمچىق كىمەك ايستە دىك.

سوتلانا ھىچ نە دىمە يىب اوتاقدان چىخدى. صبىرە النى اوزادىب ماسانىن اوستونە كى علمى ايشىنى يىغىشىدىرىدى كى، متىن صبىرە يە دىدى:

– اون ورقىنە باخىشام. او بىرلىرىنى دە علمى مصلحتچىن نظردن كىچىر.

صبىرە باشى ايلە متى نىن سوزلر نى تصدىقلە يىب دىدى:

– متىن خالصانوويچ، علمى ايشىمى مونوقرافىيا كىمى نىر ائدىرەمەك نىتىندىم. مونوقرافىيانىن رىچىسى اولو بىلرسىنىزمى؟

متىن صبىرە يە باخىب تردود اىچرىسىندە دىدى:

صبىرە قارداشى ايلە متىن ايش اوتاغىنا كىچىمىشىدى. متىن اولارا ايلشمە يە يىر گۆستىرەب اوزو يازى ماساسى نىن ارخاسىنا كىچىب ايلشىدى. صبىرە نىن بىر آى اول اونا وئردىگى علمى ايشى ماسانىن اوزرىنە قويوب دىدى:

– من اوزوم صبىرە دن خواهىش ائتمىشىدىم كى، علمى ايشىنى وئرسىن، اوخويوم، قئىدلر نىمى ائدىم. واخ تاپا بىلمە دىم. واخ دىندە، من واخىمى بۇ-لورم. ثمرە لى واخ، ثمرە سىز واخ، ايتن واخ و س. ثمرە لى واخ منىم اوز ايشلر نىمە صرف اولونان واخىدىر. يەنى، علمى ايش ايشلە مەك و بدىعى اثرلر يازماق. بو واخىمىن ثمرە لى كىچىدىگى نىن گۆستىرىجىسىدىر. باشقا بىر كسىن ايشىنى اوخوماق بو ارتىق ثمرە سىز واخا ايدىر. يەنى عۆمرونن گىدن واخىن ثمرە سى اولمور. بىر دە اولور ايتن واخ. ھىچ بىر ايش گۆرمورسن. مىلن، تىلئويزورا باخماق، قوناقلا صۇحبت ائتمەك، تىلئوفونلا دانىشماق، تئاترا گىتمەك و س. بونلار ايتن واخا ايدىر. سۆزومون معناسى اودور كى، من دە واخ دارلىغى وار. ايمەك تاپىب صبىرە نىن ايشىنى اوخويا بىلمە دىم. آنجاق بىر اون ورقىنە نظر سالىدىم. باغىشلايىن، اما او ايشى تام اوخوماغىن يىرىنە بدىعى سىطىرلر يارادارام. بىلرسىنىز كى، سون عصرە مىللىتىمىز نى مندن داھى يازىچىسى بوخدور. يازارلار نىمىز اىچرىسىندە ان داھىسى منم. منىم يازدىغىم ھر جوملە گلجە يە بىر يادىگار دىر، ايرسىدىر.

صبىرە اولجە متىنە، سونرا دا باشىنى آشاغى سالىب پرت اولموش قارداشىنا باخدى. متىن خالصانوويچىن بو حرکتى عۆمرونو ياشامىش، آنجاق الە ھىچ نە ائدە بىلمە ين اىنسانىن دوشونجە سى ايدى. ياشادىغى حياتىن بوشلوغونو باشا دوشن متىن حياتىنى ايتن واخىنى يازماقلا دولدورماق ايستە يىردى. ائلە بىل يازماقلا حياتى نىن معناسىز كىچىمىش ايللر نى دولدوراجاقدى. صبىرە وطنىندە اونو دا ائشىتمىشىدىر كى، روسىيا يازىچىلار اتفاقى نىن خطى ايلە سىد يونىسىن كىتابىنى بوراخماغى پلانلاشدىرىلارمىش. محض متىن تائىرى نىتجە سىندە او كىتابىن نىر ائدىلمە سى دايدىرىلمىشىدىر. متى نىن بو حرکتىنى ھىچ كىم باشا دوشە بىلمە مىشىدى. اما اوزو ائندىگى حرکتىن معناسىنى

شريف تعجوبله همصؤحبتينه باخدى. سونرا قطعيتله دئدى:
 - آنلاماديم، متين خاصانوويچ، نبي بيلميرم؟
 متين شريفه باخيب چيگينلرينى چكيب آراملا دانيشماغا
 باشلادى:
 - قرآنين ستروكتورونو يئنيدين قورماغيم سببسيز دئييل.
 عربلر سوره لرى دوز يازمايبيلار. داهدا دوغروسو دوز ايضاح
 ائتمه ييبيلر. من لازيمى اولان دوزه ليشلرى ائتميشم. قرآندا
 اولان سوره لرين ايضاحى منيم كيتابيمدا دوزگون وئريليب.
 معطل قاليرسان كى، عرب عاليملىرى نين بيري ده قرآنين
 سوره لريني دوز ايشله يه بيلمه ييب.
 - متين خاصانوويچ، بس عرب اليفباسيني و عرب ديليني
 مكممل بيليرسينيز؟
 متين باشيني بولايب دوداقلاريني بوزوب ناراضى-ناراضى
 همصؤحبتيني سوزرك دئدى:
 - اوشاق كى، اوشاق. مگر، قرآنين استروكتوروندا دوزه ليش
 ائتمك اوچون عرب ديليني و اليفباسيني بيلمك گركدير؟
 شريف سادلؤوجه سينه دئدى:
 - قرآنى مكممل و تفصيلاتى ايله اؤيرنمك اوچون محض
 ديلي و اليفبانى بيلمك واجيب شرطدير.
 متين ايستئهزا ايله شريفه باخيب باشيني بولادى. سونرا
 اؤزوندىن راضى حالدا دئدى:
 - هئچ ده هميشه ائله دئييل. قرآنى اؤيرنمك اوچون نه
 عرب ديليني، نه ده عرب اليفباسيني بيلمك گركدير.
 شريف متينله راضى اولمادىغى اوچون قطعيتله دئدى:
 - يوخ، يوخ. متين خاصانوويچ، مندن اينجيمين، من بو
 مثله ده سيزنله تاماميله راضى دئييلم. عرب قرامماتيكاسى
 اؤزونون زنگينليگى و موركبليگى ايله سئچيلير. عرب
 سؤزلرى نين موختليف معنالارى وار. او معنالارى بيلمه
 دن...
 متين شريفين سؤزونو بيتيرمگينه ايمكان وئرمه ييب دئدى:
 - شريف... منه عرب ديلي نين اينجه ليكلرينى بيلمك نه
 يه گركدير؟ دئ گؤروم، نه يه گركدير؟ عرب ديليني و
 اليفباسيني اؤيرنمك آرتيق بير ايشدير، اوغول. اونو هله باشا
 دوشمزن. منى سونرا باشا دوشه جكسن. قرآنى باشقا ديللره
 اولان ترجمه لريندن گؤتورموشم. اساسن ده، روس ديلي،

- اينجيمه. اول بيلمرم. اوخودوغوم اون ورته قدركى
 يازيلارين، منيم عؤمرو بويو يازديقلاريمين عكسيدر. عؤمرو
 بويو دئديكلريمى تكذيب ائدير. من سنين او مونوقرافيانين
 ريچيسى اولسام، اوندا گرک دئميش اولدوقلاريمى اينكار
 ائدم.
 صبیره متين خاصانوويچه باخيب تعجوبله سوروشدو:
 - دوز يازماميشام؟
 متين يوماق كيمي بوزوشموشدو. اوزونده رياكار بير
 تبسسومله دئدى:
 - باغيشلا صبیره. اوز وورما... اول بيلمرم. صبیره نه ايسه
 دئمك ايسته بيردى كى، شريف ديللندى:
 - متين خاصانوويچ، آرتيق گئجدى. بيز گئدك. يولوموز
 اوزاقدير.
 متينله ساغوللاشيب ائودن اوزاقلاشميشديلار كى، شريف
 غضبيله صبیره يه دئدى:
 - گؤر منى كيمين قاپيسينا گتيرميسن؟ اؤزومو زورلا
 ساخلاميشديم.
 صبیره قارداشينا قولاق آسيب چيگينلرينى چكدى. سونرا
 گولومسه ييب دئدى:
 - نه بيلمم؟ اينسانلار موختليف اولور...
 هر ايكيسى فيكىرلى حالدا دا يانا جاغا طرف آد-
 ديملاديلار...

 قاپى-باجادا فنورال چووغونو قار اوينايدردى. اوجاقدان گلن
 ايستيليك و چارتيلتى سسى اوتاغا حضور ياييردى. متين
 اوغولندان ياشجا چوخ كيچيك اولان شريفله دين حاقيندا
 فيكير موباديله سى آپايردى. متين اينده توتدوغو كيتابى
 گؤستريب دئدى:
 - شريف، اوغول، من آنادان دوغولاندا قولاغيم قرآندان
 سوره اوخويوبيلار. بو كيتابيم ايسه دينه بؤيوك ديشيكلر
 گتيره جك.
 شريف همين كيتابلا آرتيق تانيش ايدى، اونا گؤره ده متينه
 باخيب تعجوبله سوروشدو:
 - متين خاصانوويچ، اؤزونوزو ديندار حساب ائديرسينيز؟
 - گؤرونور سن چوخ شئيبى بيلميرسن.

– متین، سنین اثرلرینی سندن باشقا اوخو-یان اولوبمو؟
 اۆزونه نیهه ازیت وئیرسن. آدیم کیمی امینم کی، یازدیغین
 کیتابلاری اوخویان یوخدور. تاریخ بویو سنی کیمی چوخ
 یازیچیلار اولوب. شۆهرتپرست، خودبین (منجیل)، اۆزوندن
 راضی و ...

متین عزراییلین دئدیکلرینه فیکیر وئرمه ییب، اۆزوندن
 راضی حالدا دئمیشدی:

– نیهه ده کی، یوخ؟ بوتون طلبه لریم... عزراییل یئنه
 قهقهه چکیب گوله رک اونون

سۆزونو آغزیندا یاریمچیق قویوب دئمیشدی:

– طلبه لر؟ هه طلبه لرین اولاییلر... اوخویورلار. اثرلرینی
 اوخویان طلبه یه مئخانیکی زاپوت (امتحان) یازیرسان،
 پروقرامی بیلن طلبه یه قییمت یازمیردین، اینجیدیردین.
 یادیندان چیخیمی؟ کیتابخانالاردا، کیتاب رفرینده
 کیتابلارینی توز باسیب. اوخویان یوخدور. وارسا، تک-توک. او
 دا نه یه گۆرسه اوخویور.

متین عزراییللا مباحیته ائتمک فیکرینده اولمادیغیندان
 نسلی حاقیندا دانیشماغا باشلادی:

– هئچ بیلیرسن، من نجهه بیر نسیلدنم؟ عزراییل
 قانادلارینی گرنه ییب دئمیشدی:

– بیلیرم. نسلی نین نوماینده لرینی بیر-بیر او بیر دونهیا
 من آپارمامیشام مگر؟
 متین غضبه دئدی:

– اونلارین ایمکانی وار ایدی کی، وظیفه صاحیبی
 اولسونلار. اولمادیلار... اولسایدیلار ایندی اۆزوم ده، اوغلام
 دا، نسلیم ده ایمکانلی اولاردی. وار-دؤولت باشیمیزدان
 آشاردی.

عزراییل یئنه گولموشدو. سونرا ایسه جیدی شکیده
 دئمیشدی:

– قوجا، دئییه سن قوجالیدیقا عاغلینی ایتیریرسن. همیشه
 شخصی مثله لرین اوچون میلتن آدیندان دانیشمیسان.
 شخصی ماراقلارین اوچون میلتن تاریخینی، تاریخی
 فاکتлары تحریف ائتمیسن. او سبیدن ده سنین اثرلرین
 ... یانلارین راییندن کئچیب، طمطراقلا نشرینه ایجازه
 وئریلیردی. یاخشی قونورارلار آلیردین. نه تئز یادیندان

اینگیلیس دیلی، بیر ده کی، آنا دیلیمیزه اولان ترجومه لردن
 ایستیفاده ائتمیشم. و عرب عالیملری نین قرآنین تفصیلاتیندا
 بوراخدیغی سحولری گۆسترمه یه نایل اولموشام. همین ایشی
 یکی آیا ایشله میشم. فوندا وار ایدی. پول آبیرمیشدی، ایش
 تعجیلی، یکی آیا حاضیرلامالی ایدیم. اۆزوم ده گۆزلمیردیم،
 ایشی واختیندان اول یئرینه یئتیردیم. یعنی یکی آی مدتینه
 او جور ایشی بیتیره جگیمه امین دئیلدیم.

شریف مباحیته نی دوام ائتدیرمک ایستمیردی. متین
 شریفین سوسدوغونو گۆروب دئدی:

– منیم کیتابیمین تقدیماتی اولاندا، بیر نفر ده اولسون
 ایسلام دینییه ریایت ائدن آدام منیم بو خیدمتیمی دیلیرینه
 گتیریب قوروجا تشککورلرینی بئله بیلدیرمه دیلر. بو قدر
 گئرلیک اولار؟ پاخیلیق اولار؟ سونرا اینتئرنت سابتلاریندا،
 قزئت و ژورناللاردا اوخویورام کی، منیم یوکسک و نفیسه
 ایشلنمیش کیتابیم حاقیندا تنقیدی مقاله لر یازیبیلار. بو قدر
 تنقیدی یاناشماق اونلارین گئریده قالماقلاری نین
 گۆستریجیسیدیر. معروض قالیب، عواملار.

متین سون واختلار اولومو حاقیندا فیکیرلشیر، اولومدن
 قورخدوغونو آنلاییردی. تئز-تئز عزراییللا صؤحبت ائتدیگینی
 نه آروادینا، نه اوغلونا ایناندیرا بیلمیردی. اونلارین عینادلی
 تکیدیدن سونرا، ائله دوشونوردو کی، عزراییللا صؤحبت
 ائتمه سی قالوسیناسیبا دیر. عزراییل گۆزونه گۆرونوب اونونلا
 صؤحبت ائتمه یه باشلایاندا، متینی او بیر دونهیا دعوت
 ائندنه، چالیشیردی کی، عزراییلی آلداتسین. بیلیردی کی،
 عۆمرو بویو یاخشیلیق ائتمه ییب، اونو او بیر دونهیا هئچ نه
 گۆزلمیر. آخیرت دونهیاسیندا یغری ائله ده جهننملیکدیر. اونا
 گۆره ده عزراییللا صؤحبتینده اونا یالواریب مهلت ایسته
 بیردی:

– یالواریرام، سنه. هله منیم جانیم دیمه. منی نئینیرسن؟
 قوجالمیشام، نیینه گرک اولاجام. بو دونهیا هله گۆروله سی،
 تاماملاناسی چوخ ایشیم وار. هله یازیلاجا یازیلا ریم وار. منه
 ایمکان وئر، اونلاری بیتیریم. آدیم کیتابلاریملا قالا جا.

عزراییل قهقهه چکیب اورکن گولوب ایرونیا ایله
 دئمیشدی:

عزراييل متينله قطعيتله راضى اولماديغيني بيلديريب دئدى:

– ياراديجيليق تانريدان وئرلين بير ايمكاندير. يازار اثرلري ايله اينسانلاري عدالته و كاميللييه يۇنلتمگي باجارماليدير. آيديندير.

متين عزراييللا مباحيئه سينه سون قويماق اوچون دئدى:
– بيليرسن، من داھي اينسانلارلا بير تاريخده آنادان اولموشام.

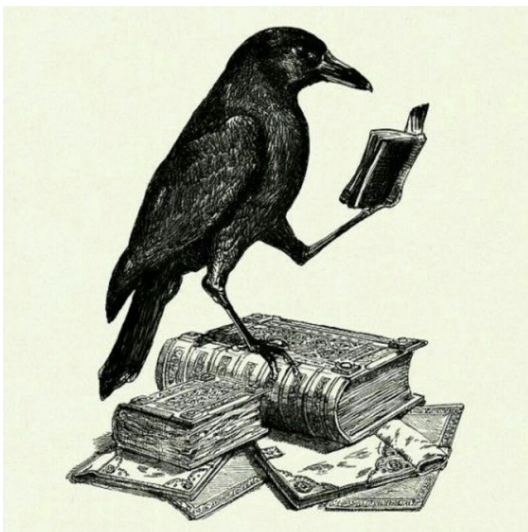
عزراييل متينه ساتاشماق مقصديله سوروشدو:
– هانسي داھي اينسانلارلا بير تاريخده آنادان اولموشان؟
متين عزراييلين سسينده كي ساركازمي دويماييب سؤزونه دوام ائديب دئدى:

– هيتلرله بير تاريخده آنادان اولموشام. بو-تون داھي اينسانلار عئني تاريخده آنادان اولورلار. من ده داھييم. ادبيات كوريفئييم.

عزراييل تعجوبله قارشيسيندا دوران اينسان جيلدينده اولان مخلوقا باخاراق دئدى:

– يازيقلار اولسون سنه متين. سن نه بدخت بنده سن. سن يازيچي دئييل، متن جيزماچيسييسان...

متين بوزوشوب چؤمبله رك آلتدان يوخاري سسسيز- سسسيز عزراييللا باخدی. عزراييلين اونا وئردييي «متن جيزماچيسي» آدی كئچيرديگي معناسيز حيا-تينا وئريلميش قيميتم ايدى ...

چيخدى، آي قوجا؟ حاكيميت صاحيبلري نين ماراغيني گودن فورمادا حقيقتي تحريف ائتميسن. بونو سنه باغيشلا باجاقلار؟ طبعي كي، يوخ، آي قوجا. نسليني ده، اعلا تانييرام...

عزراييللا صؤحبت ائدنده منن عكسيلديگيني متين گؤزل آنلايirdی. عزراييللا حياتين معناسي، عقیده، ميلي و ديني ديرلر باره سينده موباحيئه لر ائديردی. متين عزراييللا بو باره ده اوزون

اوزادي مباحيئه ائديردی. متين اوزونو اينسانلاردان اوستون، يوكسك حساب ائتمه سيني دئينده، عزراييل متي نين سؤزونو سرت شكيله كسه رك دئميشدی:

– ميلتدن آز دانيش. ميلتين سنه چكديگي امك، بورنوندان نييه گلمه دي؟ بو دوشونجيله، ميلتي نين جاهيلليك دؤورونده ياشاديغيني نجه دوشونورسن؟

متين اوزونون دوغرو اولدوغونو ايثبات ائتمك اوچون ميلتي نين آدسان آرخاسينجا قاجديغيني، وضعيفلي و وارليلارا پرستيش ائتمه سيني عزراييلين ديقتينه چاتديريب دئدى:

– ميلتيم اونا گؤره جاهيلليك دؤورونده ياشاير كي، هله ميلت كيمي فورمالاشماق عوضينه، محو اولماغا گئدير. اينكيشاف عوضينه تنزول ائدير. آد-سان آرخاسينجا قاجيرلار. وظيفه ليلره، پولولوراه، داها دوغروسو ايمكانليلارلا پرستيش ائديرلر. ائله بيل همين كسلر پولونو، واريني، وظيفه سيني اونا وئره جك. اونلارلا كلمه كسمگي اؤزلرينه شرف بيليرلر. كاسيب-كوسوبو آدام يئرینه ده قويمورلار.

عزراييل متيني باشدان-اياغا سوزوب سوروش-موشدو:
– بس سن اوزون ائله دئييلسن؟ سن ميلتي نين اوولادلاريندان فرقليسن؟ سن اوزون ياخشي بيليرسن كي، اونلاردان بئترسن.

عزراييللا مباحيئه ائتمگين معناسيز اولدو-غونو بيلن متين سوسدو. ياراديجيليق اوستونده موباريزه ائدنده ايسه متين دؤزمه ييب دئدى:

– ياراديجيليق اينسانا اونا گؤره لازيمدير كي، او بيری اينسانلاردان فرقله بيلسين، اوستون اولدوغونو تصديق ائتسين.

مولف با به تصویر کشیدن طبیعی رمز خیر خواهی موجود در حالات و روانشناختی هیجانانگیز و اضطرابهای انسانهای نجیب، برای جان بخشیدن به تیپ اولیه آنها تلاش کرده، و برای آفرینش یک نمونه ی بدیع که نجات و خیر خواهی موجود در وجود آنها را در طرح اولیه نمایش می دهد تلاش کرده است.

مضمون اثر بدین شکل می باشد:

بعد از سالیان طولانی خانواده ای که دارای امکانات کافی بود، صاحب یک فرزند می شود. ناطق و مریم والدین که شادیشان وصف ناپذیر بود در زمان معینی از سن کودک متوجه می شوند که فرزندشان کر و لال است. وقتی خانواده می بینند که تمام معالجات بی فایده است طالع فرزند خویش را با پروفیسور متخصص به نام استاد ناظم گره می زنند. پروفیسور ناظم که روانشناس برجسته ای است در زمینه ی کاراته ورزشکار و متخصص می باشد. پروفیسور ناظم با آموختن اسرار کاراته به رامیز ۲ ساله، با ورزش و خواندن و نوشتن و تحصیل اومشغول شده از او انسانی زیبا، فرزندی عاقل و هموطنی سالم برای جامعه و خانواده اش تربیت می کند. رامیزی که با عشق به والدینش احاطه شده بود، اگرچه نمی توانست سخن بگوید و بشنود، ولی به صورت جوانی که سبب خوشحالی والدینش می شد و برای جامعه و هموطنانش انسانی به درد بخور و پر فایده بود به بار آمد.

اسم اثر ۹۹ برادر است. یقیناً در دنیا هیچکس ۹۹ برادر تئی نداشته است، ولی وقتی رامیز کوچک بود، وقتی از او پرسیدند دلت چه می خواهد؟ او ۹۹ برادر و وجود یک شهر کوچک را خواسته بود.

مولف اثر، رقم ۹۹ را در حالت رمز استفاده کرده که اسامی زیبایی پروردگار است که برای دعا جهت شفای رامیز توصیه شده است و تعداد آنها ۹۹ می باشد.

(ر_رحمان) مایه ی خیر و رحمت برای تمام آفریده ها،

(ر_رحیم) مرحمت کننده، (ل_خالق) هر چیز را از نابودی و

نیستی خلق کننده، (ل_عالم) همه چیز دان و

داننده، (ل_حاکم) حکمران و حق را به جای خود

نشاندنده، (ل_صابر) بسیار صبر کننده، (ل_واحد) تنها و تنها حاکم.

چند تا از این اسامی زیبا می باشند.

در یک جایی از اثر رامیز با اشاره ی دست می گوید: خداوند من ۹۹ اسم دارد، به همین خاطر من وجود برادرانی که لایق این اسامی باشند را می خواستم.

۹۹ قارداش (نمایشنامه) ۱

99 QARDAŞ

یازان : رامیز عبدالله یئو

ترجمه المیرا زنجانی (صنم)

مقدمه

جستجوهای خلاقانه:

رامیز عبدالله یئو هنرمندی است که دائماً در پی جستجوهای خلاقانه است.

و در پی این جستجوها، اشعار غنایی موجود در محبت شیرین، وطن، خاک، اشعار تغزلی لطیفی که هموطنان ساکن در وطن را موضوع قرار داده بود، و با کمدی های "تاجر" و "چاره ای برای تقدیر وجود ندارد" نبض زمان را در دست گرفته بود، به نوشتن موضوع های معاصر تر پرداخت و یک اثر درام به نام ۹۹ برادر را منحصرأ به یکی از مشکلات معنوی و اخلاقی جمعیت اختصاص داد.

با نفوذ به عالم درون انسانها، و درک دنیای خلق شده توسط هیجان و اضطراب معنوی، شکست های روحی و هیجانانگیز روانشناسی معنویات انسان را توسط قلم به کاغذ ارائه کرده، که در خلاقیت بدیعی معاصر مشروط به حفظ تصورات و حقیقت خویش است.

از این دیدگاه در کتاب درام ۹۹ برادر رامیز عبدالله یئو به زبان و خط مادری تعبیرات به کار رفته در روابط داخلی قهرمانان داستان باعث ایجاد فواید متقابل در رابطه با یکدیگر می شود.

۹۹ برادر (نمایشنامه)

تقدیر و سرنوشت به خانواده ای که دارای امکانات فراوانی بود و در طول سالیان دراز به حالت نامیدانه و حسرت منتظر فرزند بود امروز بالاخره شادی بخشید. شدت خوشحالی و شادی برادر ناطق، محمد از چشمهایش دیده می شد.

ناطق: شکر خدا امروز فرزندم را خواهم دید، بر روی بازوانم، فرزندم، ادامه دهنده ی نسلم، صاحب و وارث دارایی و اموالم را با اشک شوق خواهم نگریم. خداوندا شکر.

محمد: برادر خداوند دعاها را شنیده و یک پسر به تو عطا کرده است.

ناطق: هی برادر، شکر خدا

پرستار در حالی که به ناطق نزدیک می شد، نوزادی را که در آغوش داشت را تقدیم ناطق کرد. سر و صدای شادی و نشاط برادران اطراف را فرا گرفت. محمد پولها را از جیبش درآورد و شروع به ریختن پولها همانند شهابش بر روی طفل و پرستار کرد. در این هنگام پزشک نزدیک شد.

پزشک: متوجه حالتان هستم، این شادی همان نشاطی است که سالها به دنبالش بودید، اما در اینجا انجام این حرکات ممنوع می باشد. برادران از پزشک معذرت خواستند.

ناطق: محمد، برادر، برویم خانه

محمد: بله، برویم

در حالی که سوار ماشین شدند در طول مسیر در ماشین جدیدشان دیسک را داخل ضبط گذاشتند و با شادمانی به تکرار و زمزمه ی ترانه پرداختند و شروع به خواندن کردند.

در مقابل خانه از ماشین پیاده شده داخل خانه شدند. پشت میزی که سفره ای از نعمات رنگارنگ بر روی آن چیده شده بود رفته و می نشینند، خدمتکاران باده ها و شراب را در جام ها ریخته و با احترام و نزاکت می آورند. محمد: ناطق اسم بچه را چه خواهی گذاشت؟

ناطق: با دوستم صلاح و مصلحت کرده ام، اسمش را اسم پدرمان رامیز خواهیم گذاشت. محمد: ای خدا، چه حکمتی است که در این مورد همدلیم. می دانی برادر چند روز بود که می خواستم از تو درخواست کنم که این اسم را بگذاری. شکر خدا که مطابق نظر من شد. بچه های من دختر هستند و من پسر و نقطه ی عطفی در زندگی ندارم، این قسمت برادرم بود که اتفاق افتاد. شکر. ناطق: بله برادر سالیان طولانی بود که حسرت اولاد همراه

ناطق پدر رامیز دعا می کند که برای به فرجام رساندن خواسته ای که در دل پسرش افتاده خداوند به او امکان دهد تا در نقاط مختلف دنیا ۹۹ کر و لال را که همانند پسرش هستند جمع کرده آنها را حمایت کرده و آنها را تربیت کند و خداوند به آنها روزی و برکت دهد. تربیت و تحصیل پروفیسور ناظم و کمک های ناطق و برادرش محمد و مهربانی و شفقت

مریم مادر رامیز سبب می شود ۹۹ برادر که همگی درست مثل رامیز تکامل یافته و کامل بودند سر راهش قرار گیرند.

در قسمتی از نمایشنامه رامیز به خواسته ی خود در مورد ۹۹ برادر می رسد. رویای شهر کوچک هم با تخیلات نویسنده مطمئناً در بهترین قسمت اثر نوشته خواهد شد. شهری محو شده که در سایه ی خیر خواهی انسانها از نیستی و فنا به صورت ایده آل هست شده است.

مؤلف در چهره ی محمد، ناطق، مریم، رامیز، و پروفیسور ناظم که تمثیل کنندگان یک خانواده ی خیر خواه و نجیب هستند، تفکرات ملی که ریشه در وابستگی ها دارند را در خصایل انسانی به صورت روشن و ساده در زندگی واقعی مردم بیشتر به نمایش کشیده کشف و القا کرده و یک نمونه ی بدیعی برای دعوت انسانها به اعمال خیر ایجاد کرده است. در این اثر شعر و درام با هم در یک وحدت ارگانیک هستند. درون مایه و معنای اثر از پاکی و تمیزی عالم معنوی و روانشناختی موجود در باطن انسانها گرفته شده است. مبارزه ی سخت موجود در میان ایدئولوژی و تفکرات، حرام و حلال جدید، زحمت و پیروزی، ضربه ی معنوی به جمعیت، و در مقابله با این ضربه بیش از مبارزه ی موجود در بین طرفین مبارزه با غلبه ی یک ایدئولوژی و تفکر جدید پایان می پذیرد، این غلبه حقیقت و قدرت است. ترنم قدرتی است که به سمت حقیقت سوق می یابد. رامیز عبدالله یئو دو نمونه ی مالکانه را در اثرش مورد بحث قرار می دهد، یکی قدرت و تملکی که برای کمک به خانواده ی خیر خواه به کار رفته، دیگری قدرت و تملکی که به جنایت کمک می کند.

البته در دوره ی رژیم گروگانگیر شوروی سابق انسانهایی که صاحب چنین تپیی بودند اگر وجود داشتند هم آوردنشان به صورت آشکارا و واضح در یک اثر بدیع و آشکار ممکن نبود. چونکه در پشت سر هر دوی آنها باید وجود یک جنایت نوشته می شد. دقت شما را به این مساله جلب می کنم که اثر رامیز عبدالله یئو که خواهان تبدیل مسائل موجود به نمونه ی خیر خواهانه بود، بر اساس این اثری که به صورت جالب به اتمام رسیده سریالهای تلویزیونی زیاد و کارتون های جالبی برای بچه ها می توان ساخت.

پروفیسور معارفه حاجیینوا

فامیل به فامیل هایش زنگ زد. روزها پشت سر هم می گذرند و سرانجام روز موعود از راه می رسد. رامیز را بعد از سورپرایز از بیمارستان به خانه می آورند، برایش قربانی می کنند، همه خوشحال هستند. مریم: نوای خدای من چه سورپرایز زیبایی است؟! ناطق: عزیزم، فرزندمان به خانه آمده، فرزندمان رامیز، تورا بسیار دوست دارم. مریم: من هم همینطور، سلامت باشی

ناطق: دوستان و فامیل های عزیز، امروز شادی من حد و حدود ندارد، از تک تک شما سپاسگذارم، خوش آمدید، دوستان و فامیل ها در حالی که به ناطق و مریم نزدیک می شوند، به آنها تبریک می گویند. شب زیبایی خلق می شود، بعد از اتمام مهمانی و راهی کردن مهمانها، مریم و ناطق وارد اتاق رامیز می شوند و با دقت به رامیز نگرسته و محبت خود را با تبسم به رامیز می فهمانند و روزهای شادی و خوشبختی شروع می شود. زمانی که رامیز به ۲سالگی می رسد، نقص های شنوایی و گفتاری او آشکار می شود، درمان روانشناسان و پزشکان متمر ثمر واقع نمی شود، به همین سبب ناطق به پروفیسور ناظم مراجعه می کند و خواهش می کند که حرکات زبان کر و لال و همچنین چگونگی طرز زندگی بدون مادر را به صورت دایمی به رامیز بیاموزد. پروفیسور ناظم قبول می کند. ناظم علاوه بر اینکه روانشناس و معلم خوبی است، در ورزش کاراته متخصص و ورزشکار است، ناظم همانند یک کودک در حرکاتی که رامیز دوست داشت شرکت می کرد، تدریجا خود را به بچه نزدیک کرده و عادت می دهد و محبت و علاقه ی بچه را به دست می آورد، علاقه ی رامیز به کاراته توسط ناظم روزه روز افزایش می یابد.

با گذشت سالیان رامیز حرکات کر و لالها را می آموزد. همه افراد خانه مثلا: رامیز، ناطق، مریم، محمد، همچنین خدمتکاران تمام این حرکات و اشارات را یکایک به کار می گیرند و طبق آن رفتار می کنند. هیچ کس پیش رامیز حرف نمی زند. ناظم نوشتن حروف و درک آنها را، همچنین تمام فنون درسی را به رامیز می آموزد. رامیز اگرچه نمی توانست سخن بگوید و بشنود ولی در حالی که به یک جوان کامل تبدیل شده بود توانسته بود موقعیت خود را در زندگی تثبیت کند و این امر در سایه ی عشق و محبت والدین به دست آمده بود.

مریم: ناطق مرا برای گردش به جای زیبا و دیدنی ببر تا فرزندمان رامیز هم قدری دور از خانه استراحت کند. چه می گویی؟ آیا موافقی؟

ناطق: البته عزیز من کجا می خواهی برویم؟

مریم: من نمی دانم، تو بیاندهش

خانواده ی ما بود، و این حسرت به ما آموخته بود که با امید زندگی کنیم.

محمد: بلند شو بیا در مقابل شومینه بنشینیم. در حالی که هر دو بلند شده بودند بر روی صندلی های راحتی نشسته و نور آتش درون شومینه را با دقت تماشا کردند. ناطق: انسان همانند این آتش است، در ابتدا ظریف و لطیف است بعد هم سخت تر، پر سر و صدا و قدرتمند تر می شود. بعد ضعیف تر می شود، خاموش می شود و استعدادش خاموش می شود، این نمونه ای از شخصی است که عمر انسان را از کنار نظارت کرده و دیده است. محمد: بله برادر، عمری را که خدا بخشیده است باید به صورت عالی زندگی کنیم. و باید به آن ارزش دهیم که بعد ها عذاب پشیمانی را نکشیم. (در حالی که شماره ها را وارد تلفن می کند به بیمارستان زنگ می زند)

آقای دکتر ببخشید اگر امکان دارد با شریک زندگییم صحبت کنم، یک کلمه حرف دارم، می خواهم به او تبریک بگویم.

البته منتظر باشید به شما زنگ خواهیم زد. بعد از چند دقیقه دکتر زنگ می زند

- بفرمایید:

ناطق: سلام عزیزم، تبریک می گویم، چطوری؟

مریم: شکر خدا، خوبم، خیلی خوشحالم

ناطق: خوشبختم، چراغ امید ما روشن شده، به نظر من امروز در زندگی ما بلند ترین قله ی خوشبختی است.

مریم: بله عزیزم، اسم بچه رامیز خواهد بود، اینطور است؟

ناطق: بله جانم رامیز می گذاریم، محمد پیش من است، سلام می رساند. او نیز همین اسم را انتخاب کرده بود.

مریم: سلامت باشد، سلام مرا به او برسان، سلامت باشی عزیزم، اجازه نمی دهند زیاد حرف بزنم.

بله عزیزم، امیدوارم سالم و سلامت همراه پسرم وارد خانه زیبایمان شوی، بی صبرانه منتظر این روز هستیم، آمین، آمین برادر من بروم تو استراحت کن، الان چند ساعت است که سر پا هستی و خسته ای، انشالله دوباره همدیگر را می بینیم، هر خدمتی لازم داشتی زنگ بزن.

بله برادر، هر طور مصلحت است، (بلند شده و محمد را تا دم در همراهی می کند)

محمد در حالی که از شادی در پوست خود نمی گنجید سوار ماشین شد. ناطق بی صبرانه منتظر برگشت همسر و پسرش از بیمارستان به خانه بود، برای مشخص کردن روز ورود رامیز به خانه و تهیه یک گوسفند قربانی و تقسیم شادیش با دوستان و

ناظم: آنها را بر ندارم، می خواهی چه کار؟ بگذار در خانه بمانند (با اشاره ی دست). رامیز: نه اینها اسلحه هستند، باید کنار من باشند (با اشاره ی دست). ناظم: ما به گردش می رویم به جنگ و دعوا نه (با اشاره ی دست). رامیز: پدرم گفته: "وسیله را نگه دار، زمان استفاده اش فرا می رسد". (با اشاره ی دست). ناظم: بله، اگر پدرت گفته پس می توانی بیاوری (با اشاره ی دست). ناظم طریقه ی استفاده از اسلحه ها را در طی این سالها به رامیز آموخته بود. او چاقو و تبر را با فاصله ی ۵ الی ۱۰ متری دقیقاً به هدف می زند. حرکات شمشیربازی را به صورت کامل و عالی آموخته بود. دوی با سرعت، شنا، بکس، کشتی آزاد و قوانین استفاده از تمام رشته های ورزشی را به صورت کامل آموخته بود. این کار برای یک بچه ی ۹ ساله همانند یک بار زیاد و اضافی می توانست دیده شود. اما رامیز به ورزش با عشق فراوان اخت گرفته و اصلاً احساس خستگی نمی کرد، تا این حد صبور بودنش پروفیسور ناظم را بسیار خوشحال می کرد. محمد همسرش آیسل و دخترانش سودا و سونج را از ماشین پیاده کرده و برادرش ناطق را صدا می کند محمد: برادر ما آمدیم، کجایی؟

رامیز از طبقه ی دوم آمدن عمویش محمد را دیده است، در حالی که از پنجره اش به شاخه های درخت توت بزرگ آویزان می شد، از شاخه ای به شاخه ی دیگر می پرید، در مقابل محمد پایین پریده و طبق قوانین کاراته سلام می دهد

محمد مقداری هیجان زده می شود که بچه ممکن بود بیافتد برای انجام این حرکات باید جوانب احتیاط را رعایت کرد. محمد: برادر زاده تو دیگر بزرگ شده ای، این حرکات را انجام نده صدمه می بینی (با اشاره ی دست)

رامیز: عمو نگران نباش، این ورزش است، این حرکات هم حرکات ورزشی هستند، روزی ۳۰ بار به این شکل بالا و پایین می روم، ناراحت نباش (با اشاره ی دست).

اینبار پروفیسور ناظم در حالی که حرکات محمد را تکرار می کرد و در حالی که از طبقه ی دوم بر درخت و از یک شاخه به شاخه ی دیگر می پرید در مقابل محمد پایین می آید و به خانواده سلام می دهد.

محمد: مثل اینکه درهای این خانه را مهر و موم کرده اند، ملت از پنجره رفت و آمد می کنند (رامیز و پروفیسور ناظم می خندند).

ناطق: سلام برادر در حالی که نزدیک می شد، محمد را بغل کرد و با او روبوسی کرد.

محمد: ناطق، داداش، آیا خبر داری که اینها از پنجره ی طبقه ی دوم پایین پریده اند؟

ناطق در حالی که به برادرش محمد زنگ زده بود گفت: می خواهی قدری دور از شهر باشیم، به کجا رفتنمان به صلاح و مصلحت است؟

محمد: چه خوب ما هم می خواهیم با خانواده برویم، شما را به یک جای زیبا خواهیم برد، حاضر شوید.

ناطق: بسیار خوب، مریم حاضر شو برویم محمد هم همراه خانواده اش با ما خواهد آمد

مریم در حالی که چشم می گفت به اتاق رامیز رفت و به پروفیسور ناظم گفت که شما هم همراه رامیز با ما به گردش خواهید آمد، حاضر شوید.

ناظم در حالی که چشم می گفت، بلند شد و پشت سر رامیز به قسمت باغ مانند حیاط رفت.

رامیز را صدا کرد و بعد به خاطر آورد که رامیز ناشنوا است. در حالی که با خود می گفت که چرا او را بلند صدا کرده مایوس شد. زمانی که در باغ قدم می زد در کنار حوض شاهد تمرین و حرکات کاراته رامیز شد. در این هنگام افتخار کرده و خوشحال می شود، چونکه حرکاتی که رامیز انجام می داد بسیار دقیق بود، با دقت و سازگار انجام می شد. علی رغم اینکه ۹ سال داشت، در زمینه ی ورزش، پروفیسور ناظم او را در میان همسالانش همانند یک قهرمان می دید. پروفیسور ناظم در حالی که حرکات آکروباتیک را انجام می داد به رامیز نزدیک شده چند دقیقه در حالی که با رامیز همکاری می کرد، حرکات متقابل را انجام می داد، بعد در حالی که از انجام حرکات باز ایستادند:

پروفیسور ناظم (با حرکات دست): رامیز ما باید برویم، والدینت منتظر تو هستند، می خواهیم به یک مسافرت زیبا برویم، برویم حاضر شویم. رامیز (با حرکات دست): چشم. پروفیسور ناظم: ماشالله بسیار روان و دقیق ورزش می کنی (با حرکات دست). رامیز: آخر این را چه کسی به من آموخته است؟ پروفیسور ناظم قهرمان دنیا (در حالت اشاره) می خندد.

ناظم: یک مقدار عجله کنیم والا در خانه خواهیم ماند (با حرکات دست). رامیز: نمی مانیم، هیچ کس ما را تنها نمی گذارد (با اشاره ی دست). زمانی که رامیز ۵ سال داشت، پدرش به او سه تیله ی فلزی داده بود او همیشه این تیله های کوچک را همراه خود داشت و هر سه را در دستانش بازی می داد، به گفته ی پدرش این هم اسلحه است و هم سیستم عصبی را ساکت می کند و هم جریان گردش خون را بهتر می کند. وسیله ای است که بسیار کمک کرده و احساس راحتی می بخشد. رامیز زمانی که لباس پوشیده و بیرون می آید تیله ها را همراه خویش برمی دارد.

رامیز: از خوشحالی در حال جست و خیز است، واقعا؟! (با اشاره ی دست). ناطق: بله فرزندم. محمد: رامیز یک اسب به تو خواهم بخشید (با اشاره ی دست). رامیز: عمو، من از اسب زمین می خورم (با اشاره ی دست). محمد: نمی افتم؛ تو مثل تارزان شجاع و جسور هستی. اسب حالا اهلی شده، اسب عاقلی است (با اشاره ی دست).

رامیز: آهان، پس سوار خواهم شد، و اسب را می تازانم، لبخند می زند. هلیکوپتر روی زمین می نشیند، همگی شروع به پایین آمدن می کنند.

دختران در حالی که اول من می گویند جلوی در را می گیرند و برای پیاده شدن عجله می کنند (سویچ ۱۱ و سودا ۱۳ ساله است).

محمد: چه شده؟ چرا عجله می کنید؟ همه پیاده خواهند شد، کمی صبر کنید، سر و صدا راه نیاندازید، حداقل از عمویان خجالت بکشید.

ناطق: کارشان نداشته باش، بگذار هر کاری دوست دارند انجام دهند. بیچه هستند. خاطرشان را مکدر نکن.

سویچ و سودا با هم و با صدای بلند گفتند: زنده باد عمو (و با حرکات دست هم نشان دادند)

برای رفتن مهمانان از محوطه ی هلیکوپتر، ماشین نزدیک هلیکوپتر می آید، همه سوار ماشین می شوند، ماشین بعد از عبور از مه در مقابل دروازه ی بزرگ که به بلندای کوه بود توقف کرد. از داخل محافظان بیرون آمده، در حالی که در دستانشان روبان قرمزی را در داخل جعبه قرار داده بودند، نزدیک شدند.

آیسل: محمد این چیست؟ برای چه مارا به اینجا آورده ای؟ ما در اینجا چه کار داریم؟ اینها چه کسانی هستند؟

محمد: زندگی من، نگران نشو، به خانه ی مان آمده ایم. سورپرایز!

آیسل: آخر اینجا که اصلا خانه ای وجود ندارد...!

محمد: صبر داشته باش عزیزم هر چیزی وقتی دارد.

ناطق: آن روبان را بیاور ببینم

محمد: بیا ما بگیریم و رامیز روبان را ببرد. سویچ و سودا تلفن هایشان را در آورده همانند اپراتور به این سو و آن سو دویده و عکس می گیرند. محمد: رامیز بیا جلو، قیچی را بگیر و روبان را قیچی کن (با اشاره ی دست). رامیز: باشه عمو (با اشاره ی دست). با لبخند به پدر و عمویش می گوید خوب بگیرد. ناطق در حالی که چشم می گفت صاف ایستاد. بعد از اینکه رامیز روبان را قیچی کرد، بز نر را که به عنوان قربانی آورده بودند سر بریدند. همه در حالی که به محیط اطراف می نگرستند از محیط استفاده

ناطق: (ساکت و با وقار): برای چنین ورزشی درب خروجی لازم نیست. اگر از این کار خوششان می آید بگذار چنین کنند. (در حالی که به پروفیسور ناطم و رامیز چشمک می زد) همدستی اش را به آنها نشان داد.

محمد: هر چه تو بگویی به صلاح است

ناطق: خداوند هر کس را بخواهد حفظ می کند، بدون اینکه در کجا بودنش مهم باشد.

محمد: بله راست می گویی برادر، خداوند خودش حفظ می کند. در این هنگام مریم هم نزدیک شده سلام کرده با آیسل و دخترها روبروسی می کند.

مریم: خوش آمدید، بیایید برویم داخل یک استکان چای بخوریم و بعد برویم.

آیسل: نه آجی مریم، چای خوردیم، ناطق: اگر چنین است، مسافر باید راهی شود. محمد: برویم برادر. ناطق با دست به راننده اشاره می کند، ماشین خانواده نزدیک می شود. همگی سوار این ماشین می شویم. با هلیکوپتر شخصی ناطق به راه می افتند. ناطق: به کجا پرواز می کنیم؟

محمد: هر جا دوست داشته باشید، ولی من رفتن به کیلی را مصلحت می دانم، آذربایجانمان به اندازه ای جاهای دیدنی و زیبا دارد، که آدم با هر نگاه لذت می برد، جنگل های زیبا، رودخانه ها، چشمه ها، هتل های پنج ستاره و هر جور شرایط دلپسند را داراست.

ناطق: برادر من حرفی نمی زنی، ولی از حرفهایت راجع به هتل اصلا خوشم نیامد.

محمد: ما در هتل نه، در ویلای خودمان خواهیم ماند، اصلا هم سرم هم نمی داند، سورپرایز خواهد شد.

اولین افتتاح را تو خواهی کرد.

ناطق: این شد یک مساله ی دیگر، رفتیم (به خاطر این حرکت برادرش خوشحال می شود).

در حالی که سوار هلیکوپتر بودند آهسته آهسته اوج می گیرند، از بلندی رامیز به دقت به اطراف نگاه می کند. او اولین بار است که سوار هلیکوپتر شده است. خوشحالی اش حد و اندازه نداشت.

رامیز (با اشاره ی دست): پدر بسیار سپاس، تو را خیلی دوست دارم، همه جا زیبا است. از بلندی همه چیز کوچک دیده می شود و این زیباست.

ناطق: من هم تورا دوست دارم، فرزندم (با اشاره ی دست) بعد از این تند تند تورا به گردش خواهیم برد.

رامیز (با اشاره ی دست): بله متوجه شدم، بعد از این ساده خواهم ماند

ناظم (با اشاره ی دست): همیشه سلامت باشی ای دانش آموز عاقل من، من به تو افتخار می کنم.

رامیز (با اشاره ی دست): من به شما قول می دهم امیدهایی که شما و پدرم نسبت به من دارید را به حقیقت بدل کنم.

ناظم (با اشاره ی دست): البته بدون شک و شبهه ما از تو همین انتظار را هم داریم، چونکه تو امید و چراغ این خانواده هستی

رامیز (با اشاره ی دست): می دانم، من دائما این چراغ را شعله ور نگه داشته، و در هر زمینه پدرم را کمک خواهم کرد. در پایان راه شاهد دیده شدن یک بنای بزرگ و محتشم سه طبقه می شوند.

رامیز (با اشاره ی دست): استاد، اینجا کجاست؟ برای چه به اینجا آمده ایم؟ این بنا از آن کیست؟

ناظم (با اشاره ی دست): نمی دانم، ما مقداری از بقیه جلو افتاده و زودتر رسیده ایم، فعلا که نمی دانم، نگاه کن دارند می آیند، آنها الان مطمئنا علت آمدنمان به اینجا را خواهند گفت.

محمد: همان چه شده؟ (با اشاره ی دست) برای چه ایستاده اید؟ بفرمائید، به خانه ی عموی رامیز خوش آمدید.

رامیز (با اشاره ی دست): عمو این خانه مال شماست؟ ما می توانیم اینجا بمانیم؟

محمد (با اشاره ی دست): این چه حرفی است که می زنی؟ البته که می توانی. همه ی این دارایی فدای توست. در حال صحبت کردن نزدیک خانه می شوند. محمد (با اشاره ی دست): ولی هر دو قول بدهید، برای ورود و خروج به خانه از در استفاده خواهید کرد.

رامیز (با اشاره ی دست): عمو به ما یک پنجره بده، چیز دیگری نخواهیم خواست، ما را بدون ورزش به حال خود وا نگذارید.

محمد با تعجب نگاه می کند، (با اشاره ی دست) پس در این صورت به بالا پشت بام بروید، از پنجره نمی شود (در حال قدم زدن دور می شود)

ناظم: (خطاب به برادرش) محمد کجا ماندی؟

محمد: نمیبینی هنوز وارد خانه نشده، راه خروج از پنجره را می خواهند؟!

ناظم (در حال خنده): فقط همین! ناراحت نشو، من به آنها اطمینان دارم، آنها گفته اند، می خواهند از پنجره وارد و خارج شوند، بگذار آن کار را انجام دهند. یک روز مانند انسان از در رفت و آمد خواهند کرد. (هر دو لبخند می زنند). در طول مسیر به خاطر پوشیده شدن از درختان جنگلی، نمی شد اطراف را مشاهده کرد. اما به خاطر اینکه بنای خانه در بلندی ساخته شده بود مناظر

کرده، لذت می بردند، این شادی بیشتر در چهره ی بچه ها نمایان می شد.

محمد: اکنون مقداری پیاده راه برویم تا گرفتگی پاهیمان باز شود. آیسل: محمد اینها چه کسانی هستند که بز نر و روبان را آورده و به تو دادند؟ محمد: محافظان منزلمان. آیسل: نگهبان و خدمه ی زن هم دارد؟

محمد: زندگی من، تو چقدر ناشکیبا شده ای، همه چیز هست، خوردنی و نوشیدنی هایی که در سفره چیده شده اند، خانه ای را که خواهی دید را هم به عنوان کادوی تولد به تو هدیه خواهم کرد.

مریم: آیسل، به نظرت داریم کجا می رویم، آیا می دانی؟

آیسل: نه نمی دانم، گفتند داریم به گردش می رویم، کجا و چگونه اش را نمی دانم.

مریم: ناطق، کجا می رویم؟ در کجا خواهیم ماند؟

ناظم: محمد سورپرایز خواهد کرد. مریم: چه سورپرایزی؟ ناطق: می روی و می بینی، نگران نشو، اتفاق خوبی خواهد افتاد، خودت را دلگیر نکن. مریم: بسیار خوب. اولین بار، مناظر دور از شهر، سبزی های بی حد و حصر، با مه سرد و چمن های سبز، ابرهای سفید بالای کوههای بلند، رامیز را واله خود کرده بود، همه ی این مناظر را با اشارات دست به پروفیسور ناظم نشان می داد، از طرف دیگر انگار که به خاطر این هیجان زیاد، زبان باز کرده و صحبت خواهد کرد.

ناظم (با اشاره ی دست): چه شده؟ چرا تا این اندازه هیجان زده ای؟

رامیز (با اشاره ی دست): خیلی زیباست، واله شده ام، به پدرم بگوییم که ما را تند تند به اینجا بیاورد.

ناظم (با حرکات دست): هنگام تعطیلات ممکن است، ولی در اوقات دیگر تو باید با درس هایت مشغول شوی، باید خوب درس بخوانی، امید و آرزوهای پدرت نسبت به خودت را باید به واقعیت تبدیل کنی.

رامیز (با اشاره ی دست): من خواهم کرد و تو این را می دانی، اهمیت تمام فنون را می دانم، بر روی تابلوی حریف شکل مرا حک کرده اند، استاد، من یک هستم، یک.

ناظم (با اشاره ی دست): هیچ وقت مغرور نشو، غرور انسان را از چشم انداخته و بی حرمت می کند. همیشه در زندگی ات ساده باش، سادگی ات تو را به تمام آرزوهایت می رساند، غرور اصلا آخر و عاقبت ندارد، متوجه شدی؟

سودا: یک دفعه دیدی آمدند و داخل خانه شدند، در آن صورت ما چه کنیم؟

سوینج: بله پدر، اینجا جای ترسناکی است.

محمد: فرزندان زیبای من از هیچ چیز نترسید، منطقه‌ی ما توسط حفاظ‌ها محافظت و نگهداری می‌شود، ورود حیوانات وحشی و غیر وحشی به این محدوده ممکن نیست. سودا: پدر اگر حفاظ خراب شود، تمام حیوانات جنگل به اینجا می‌آیند؟ ناطق: حرف بچه‌ها حق است. واقعا حفاظ‌ها محکم هستند؟ محمد: اینها بچه هستند، اما برادر تو که این چیزها را دیده‌ای و می‌دانی دلیلی برای نگرانی وجود ندارد. ناطق در حالی که بر پیشانی سوینج و سودا بوسه می‌زد گفت: دیدید، همه چیز عالی است، به این چیزها فکر نکنید، بروید و خوب استراحت کنید.

قسمت داخلی ساختمان با چشم اندازی فراتر از زیبایی ساخته شده و به انسان شادی بی حد و حصری می‌بخشید.

ناطق: بله، اینجا ارزش زندگی و استراحت کردن را دارد، احسنت بر تو ای برادر. محمد: بسیار خوشحالم که مطابق با خواسته‌ی دلتان شد. ناظم و رامیز در حالی که در طبقه‌ی سوم در حال تماشای اطراف بودند، نقشه‌ی بیرون رفتن از خانه را برای فردا صبح می‌کشیدند. قرار می‌گذارند که با بستن طناب از ایوان طبقه‌ی سوم، به درخت میوه‌ی بزرگی که در پنج، شش متری خانه قرار داشت، از ساقه و شاخه‌های آن بر روی زمین بپرند. رامیز (با اشاره‌ی دست): بسیار عالی از اینجا به راحتی می‌توانیم پایین برویم. ناظم: در زندگی چیز لاممکن وجود ندارد، اینجا را انتخاب کرده ایم، پس از همینجا پایین خواهیم رفت.

اطراف در زیبایی بهشت فرو رفته بود، رودخانه‌ای که از بلندی جاری بود و زیبایی بقیه‌ی کوهها انسان را حیران خود می‌کرد. آیسل: محمد، اینجا واقعا متعلق به ماست؟

محمد: بفرما کلیدها را، این هم هدیه‌ی روز تولد تو.

آیسل: وای خدا، اینجا خود بهشت است. مریم: انشالله به سلامتی، واقعا بهشت است.

ناطق: بله برادر، واقعا خوشحال شدم، تو سلیقه‌ی خیلی خوبی داری، مبارک‌ها باشد، خدا از چشم بد حفظ کند.

آیسل: در حالی که خوشحال بود، در حال صحبت کردن آمین، آمین گفته و برای دیدن قسمت‌های داخلی خانه، از دست مریم گرفته و می‌گوید: زود برویم و ببینیم که داخل خانه چه شکلی است.

سوینج و سودا به دنبال آنها می‌دوند. ناطق: ماشالله خیلی پسندیدم، نمی‌دانم که این در وجود ما آذربایجانی‌ها بیماری هست یا چه هست که، به خاطر چشم و همچشمی باهم، بدون توجه به خوب و بد بودن به کشورهای خارجی مسافرت می‌کنیم. اسمش را هم استراحت می‌گذاریم، در سرزمین بیگانه مگر چه استراحتی می‌توان کرد؟ به چنین ثروتهای زیبای وطنمان ارزش نمی‌دهیم، هر وجب از این خاک زیبا و مهربان عزیز است. آخر اینجا، سرزمین مادری ما، وطن ما، آذربایجان است.

محمد: بله برادر به همین دلیل در هیچ کشور خارجی خانه‌ای ندارم و نخواهم داشت، زیرا هیچ وقت آرزوی آن را نداشته‌ام، (او در حالی که دستهایش را باز می‌کند، نفس عمیقی می‌کشد).

محمد: ناطق، برادر، این هوا را بو بکش، ببین تا چه حد زیباست؟ مثل نفس مادرانه است، درست مثل نفس مادرمان.

ناطق: رامیز و ناظم به چشم نمی‌خورند، به نظرت اینها کجا رفتند؟

محمد: نگران نباش، اینجا خدمتکاران، محافظ و دوربین‌های مدار بسته دارد، مطمئنا در اطراف خانه برای شناسایی و آشنا شدن با محیط، در حال گردش هستند. محمد: برادر بیا برویم داخل خانه، شاید آنها هم در خانه هستند. ناطق: بله، برویم، (در حال لبخند) ببینیم در داخل خانه چه خلاقیتی به کار برده‌ای؟ در حالی که محمد و ناطق به خانه وارد می‌شدند، سوینج و سودا در حال دویدن به طرف پدرشان گفتند:

سودا: پدر، غروبهای اینجا ترسناک می‌شود، کمی دیگر از اینجا خواهیم رفت؟

سوینج: پدر، اینجا جنگل است. در اینجا خرس‌ها، پلنگ‌ها، شغال‌ها و حیوانات وحشی زندگی می‌کنند؟

هولدا آ کاپللا اوخونان " سه گاه "

HOLLDA A KAPELLA OXUNAN "SEGAH"

مزاحیم ایسماعیل زاده

MÜZAHİM İSMAİLZADƏ

آرا- بره ده دانیشیردیلار کی، موغنی صابر سلیموون اوزونمخصوص ایفا طرزی وار، موغاملاریمیزین گوزل ایفاچیلاریندان بیریدیر، اونا ایندیجن هئج اولماسا امکدار آرتیست فخری آدی وئرمک لازیم ایدی. باشقالاری نئجه، او دا ائله.

مشهور موغام بیلجیسی، استاد سید شوشینسکی نین سئویملی طلبه لریندن اولان صابر سلیموون فخری آددان کناردا قالماسی تعجبوب دوغوروردو. واخت وار ایدی کی، آذربایجان داوولت فیلارمونیا سیندا اونون کونسرتینه گلنلر هر ایفاسیندان سونرا اوزون سورن سورکلی آلفیشلارلا آیاق اوستونده آلفیشلاییر، اونو تکرار صحنه یه قایتاریردیلار. نزاکتله آلرینی سینه سینه قویوب تاماشاچیلارا باش این خواننده آلفیشلارین سدالاری داها دا آرتیر، مجبور اولوب یئنیدن تارچالانین ساغیندا ایلشیب قوالینی الینه آیردی، اصلینده ایمکانی اولسایدی، بوتون گئجه نی تکباشینا اوخویاردی. ایکی گون اونجه فیلارمونیا باغینداکی چایخانادا اوتوروب چای ایچنده اونا تانیش اولمایان نومره دن زنگ گلدی، دانیشانین تانینمیش ایش آدمی نین قارداشی اولدوغو آیدین اولدو، اونو توپا دوت ائدی.

– بیلیرسینیز ده، بیزیم توپلار موغامسیز اولمور، جاوانلار بینمسه لر ده، موغام هوسکارلاری اولاجقلار. آرادا رنگارنگلیک ده یاخشی شیدی.

نارزلیق ائلمه دی، هئج آرالاریندا پول ساوبتی نین آدی توتولمادی، تکجه صابر سلیموو آداما دئدی کی، تک گلین، یوخسا موشایتچیلرینی ده گتیرسین؟

– رستوران آنسامبللاری نین چوخوندا تارزن اولمور، او بیر آلترده چالانلار ایسه یاخشی موشاعیت ائده

دئیه سن، اوتورماقدان یورولدو، اوولجه دیکه لیب دوز اوتوردو، سونرا آیاغا قالخیب قلیانینی دیشلری نین آراسیندان سول الینه آلدی، ساغ الیه پننجگی نین چیگینلرینی چیرپدی، هئج " پالاجی " شادلیق سارایی نین پارلیتلی هولوندا توز-تورپاقدان اثر-علامت یوخ ایدی. عصبی ایدی، بونو اونون سیر-صیفتیندن حیس ائتمک مومکون دئییلدی، تکجه اوندان بیلیمک اولوردو کی، قلیانی تئز-تئز دوداقلارینا آپاریب توستوله دیردی. ساچلارینی آرخایا داراییب اوزونو تزه قیرخمیشدی، آغ کوبنگی، قالمستوکو، پننجگی کهنه اولسا دا، تزه گورونوردو. رادیو و تئلئویزیو دالغالاریندا تئز-تئز خالق ماهنیلاری و تصنیفلری ایفا ائدن خواننده صابر سلیموون یئگانه گورکه می بو حالدا ایدی، سانکی موغنی ائله اومرونون سونونا کیمی بئله ده قالماییدی. قاراباغین تمیز هاواسیندان اودان، بوز بولاقلاری نین سویوندان ایچن ص. سلیموو ایفا طرزی ایله چوخلاریندان سئچیلمه سه ده، یاشی قیرخ دوققوزا قدر گتیریب چیخارمیشدی، آنجاق هله هئج بیر فخری آد آلا بیلیمیشدی. موسیقیشوناسلارین اکثریتی، دینلگچیلر

سن پروفیسورسان؟ نین پروفیسورسان؟ لازیم گلنده خالق ساوزو دیلیندن دوشمور، ائله کی، قویروغون قاپی نین آراسیندان چیخدی، خالقا آرخا چئویریرسن؟ برکالله! قادینی پروفیسورون آیاغیندان باسدی، او دا یاونونو چئویریب اوزونو ائشیتمه مزلییه ووردو. آز کئچمیش صابر سلیمو او مجلسی ترک ائتدی.

ائوده اوشاقلاری دا (خواندنین بیر اوغلو، بیر قیزی واردی) اونا مصلحت گوروردولر کی، آی آتا، سنه اویناق، موغاصیر ماهنیلار اوخوماق لازیمدی کی، خالقین سئویملیسی اولاسان. بو خالق ماهنیلارینی، موغاماتی گنجلر قبول ائتمیرلر. "قاراباغ شیکسته سی" نه، "لاچین" آ نه قدر قولاق آسماق اولار؟ هامی دا عئینی جور اوخویور. "کوچه لره سو سپمیشم" وار ائی ها، او نه ماهنیدی؟

اونلارا اولوجه ایضاح ائدیر، خالق ماهنیلاری نین، موغاماتین اینجه لیکلرینی خیردالاییر، میلی ثروتیمیزین اوزسوز منوی دیر اولدوغونو ایضاح ائدیر، نومونه لر گتیریر، آنجاق بیر نتیجه یه نایل اولموردو.

– آی آتا، فیلان موغنی توپا نئچه یه گئدیر؟

– بیلیمیرم، هئچ بیلیمک ده ایستیمیرم.

– گورورسن، سن اونو بینمیرسن، آنجاق او بیر توپا سککیز مین ماناتا گئدیر. خالق ماهنیسی دا اوخومور.

– اونا پول وئره نین عاغلی یوخدو.

– نییه ائله دئییرسن، آتا؟ هئچ کیم پولونون الیندن دلی اولماییب. موغامات اوخویان خالق آرتیستینی او قییمتین یاریسینا توپا آپارمیرلار.

قیزی ایسه دئییردی کی، توپدا هامی رقص ائتمک، شنلنمک، آیلنمک ایسته ییر، او ندیر ائی، موغامات آدامی کدرلندیریر، دوشوندورور، بئزدیریر. اینجیمه، آتا!

ایندیکی اوشاقلاری باشا سالماق نه چتینمیش! باشا سالا بیلیمردی. آنجاق، عمر-گون یولداشی سربیه موعلیمه اونلارین دیلینی تپمیشدی، ریازیات موعلیمی ایدی، رئیئتتورلوق ائدیر، درسدن سونرا، حتی

بیلیمیرلر. ناراضی دئییلسینیزسه، بیر تارچالان، بیر دنه ده کامانچاچالان گتیریم.

– لازیم دئییل، منجه، قارمونان، کلارنتتن اوخویا بیلجکسینیز. اونون دا بیر گوزللیگی وار. ائله دئییلمی؟

اصلینده، ائله دئییلدی، تار و کامانچانین یئری تمام آیری ایدی، آنجاق صابر سلیمو نئیه یه بیلردی، بیر حالدا کی، سیفاریشچی بئله ایسته ییردی، راضیلاشدی. ائوده اوشاقلارا دئدی کی، سحر توپدا اولاجاق. بو، اونلاری او قدر ده تجوبلندیرمه دی و هئچ سوروشمادیلار کی، توی کیمین توبودور، هانسی شادلیق ساراییندا اولاجاق. آروادی اوتاغیندا اوزانیب یاتیردی، تاپشیرمیشدی کی، سس-کوی سالماسینلار، عملی-باشلی یورولوب. او دا الینه کیتاب گوتوروب اوخوماغا باشلادی – فوضولی نین "قزللر" ای ایدی، آنجاق فیکری قاریشیق ایدی، ساوزلر داش کیمی باشینا دییب یئره دوشوردو. نه یاخشی یولداشی وارمیش، یوخسا آخیرلاری نه اولاجاقدی؟ قازانجی چوخ آز ایدی. هئچ اوزونو اودمیردی. توپلارا آز-آز چاغیریر، آز دا پول وئریردیلر. توپدا خالق ماهنیسینا قولاق آسان واردی؟ بیر مجلسده یانیندا اوتوران (اوزو ده خانیمی ایله بیرلیکده) یئکقارین پروفیسور اوچ قدح آراق وورانان سونرا عصلبشیب نه دئمیشدی؟

– نه خالق، اه؟ خالق ندی؟ خالق کیمدی؟ خالق وار؟ سن الله، موغنیسن، خواننده سن، هر نسن، قوی، توپا گلیمیشیک، ایستیراچتیمیزی ائدک! گول کیمی چالیب اویناییرلار. سن ده باخ، لذت آل!

اوولجه ایسته دی کی، یئه کقارین پروفیسورا جاواب وئرمه سین، چونکی اونون سیر-صیفیتیندن پروفیسورلوق یوخ، هئچ پالانتیکنلیک ده تاوکولموردو، اوسته لیک خانیمی دا یانیندایدی، آنجاق ایچینه ائله بیل شئیطان گیردی، بئینینی اویوب آغزینی آچدی.

– سن بیلیمیرسن خالق کیمدی؟ سن خالقینی تانیمیرسان؟ خالقین اولوب-اولمادیغینی بو ایری پییسرینله قانمیرسان؟ هه، آی خالقین پروفیسور اوغلو؟

صابر سلیموو دیواردان آسیلمیش تئلئویزوردان بیر- بیرینه قاریشمیش، نه اوینادیقلارینی بیلمه یین جاوانلاری گورنده اوشاقلاری نین دئدیکلرینی خاطیرلادی، اگر اونلارین دئدیکلری موعاصیرلیک بو ایدیسسه، اونا وای حالیمیزا. کئچل، کاوک، لوپابیغ کیشی اللرینی سینه سینده او یان-بو یانا اوینادیب، چوخ گوزل خانیمی نین قباغیندا آتلانیب-دوشوردو. جاوان اوغلان چئوریلنده دیرسگی ایله قیزین قارنينا توخوندو... ایت ییبه سینی تانیمیردی و صابر سلیموو بیردن ائله گلدی کی، او، بو مجلسده اوخویا بیلمه یهجهک، چونکی بیلدیگی قزلقر اونون فیکریندن سیلینیب گئتمیشدی.

توی صاحیبی نین قارداشی (صابر سلیموو اونون آدینی دقیق بیلمه دیگی اوچون سادجه موعلیم دئییردی) وظیفه لی شخصلردن ایکیسینی یولا سالیردی، اونلاری لیفته قدر اوتوردو، دویمه نی باسیب اونون گلمه سینی گوزله دی، وظیفه لیلر مینندن و قاپی باغلانندان سونرا دا یئرینده دوردو. بیردن یاشینا اویغون اولمایان جلدلیکله پیلکنلری قاچاراق دوشمه یه باشلادی. صابر سلیموو کوفئی نین شیرین اولمادیغینی گوروب کاغیذا بوکولو قنددن اوچونو آچیب ستکانا آندی، قاشیقلا قاریشدردی و گوزلرینی پیلکندن چکمه دی.

– گوره سن موعلیم آشاغییا نیبه قاچیردی؟

هم ده اونا گوره کی، موعلیمین یادینا سالسین کی، او دا بوردادی و ناووبتی دفعه اوخویوب گئتسین. موعلیم لیفتدن چیخدی، دسمالی ایله آلتی نین ترینی سیلیب ایچری کئچمک ایسته ینده اونا چاتدی.

– موعلیم، حادثه دن سونرا موعامین اسل واختیدی.

– قوی گورک، سن ده! نه تلسکن آدامسان؟ گئت اوتور موعنیلرین یانیندا. سنه ساوز وئر جکلر. قوی قوناقلاری راحتلا یاق، یولا سالاق. گورمورسن آدیمیز یادیمیزدان چیخیب؟

یئرینه قایتیدی، کوفئنی چوخ شیرین ائلمیشدی، چایچیا دئدی کی، ستکانا بیر آرجا سو الاو ائتسین.

ایستیراحت گونلری ده اونلارلا مشغول اولوردو. حاضرلادیغی اوشاقلارین هامیسی عالی مکتبه قبول اولوردو و اونا گوره اونون مشغله لرینه یازیلانلارین سایبی ایلدن-ایله آرتیردی. ایش اونا ایدی کی، اونون ایشی چوخ چتین ایدی، آخشام ائو یورغون گلیر، بعضا شام یئمگی یئمیش اوتاغینا کئچیب یاتیردی...

ایستی سو گلیردی، یویونوب قورولاندی، تویا یئددی نین یاریسیندا گلدی، توی صاحیبی نین قارداشی ایله گوروشوب تانیش اولدو.

– بورالاردا اولون، ائله موسیقیچیلرله اوتورون، آج قالماین، آرادا اوخویارسینیز.

– بلکه ائله باشلانغیجدا اوخویوم؟

– یوخ، نه دانیشیرسان؟ هر شئی سسناری اوزره گئتمه لیدی. هانسی توی موعاماتلا باشلایب؟

کئچیب موسیقیچیلرله یاناشی اوتوردو. تویون ماسابگیسی خالق آرتیستی آغافایق آچیلیش اندیب بینن گلینه خوش آرزولارینی بیلدیردی و پوپورری اوخودو، رقص مئیدانچاسی باشدان آیاغا دولموشدو. امکدار آرتیست آیلین ایسمایلووا اوخویاندا هوللا چیخیب قلیانینی توستوله دیردی، چایچی نین گتیردیگی چایدان ایکی قورتوم آلدی. ناووبه تورک موعننسی حادثه یه چاتدی، صابر سلیموو قولونداکی " پوبئدا " ساعاتی

نین عقربلرینه باخدی، دوققوز ایشله بیردی و او دقیق بیلدی کی، تورک موعننسی آزی یاریم ساعات اوخویاجاق، یئرله سورونن دونونون کسیکلریندن اوزون، آغ بالدیزلارینی گوسترجک. یاخشی کی، بوش یئر واردی، اوتوروب قلیانینی اودلادی، چایچی اوغلانا کوفئی گتیرمگی سیفاریش ائله دی. ایچریدن چیخانلارین سیفتلری سپیرتلشیر، گوزلرینه حرارت قونور، نفسلری توندلشیر، دانیشیقلاری کوبودلاشیردی. آیاقیولونا اوز توتان قادینلارین چیلپاق کورکلری، یاریچیلپاق سینه لری عربیستان صحرالارینی خاطیرلادیردی.

– بوندان سونرا اوخوماق یئرینه دوشردی.

فاصیله سیز رقص ائندلر یورولوب یئرلبرینه قایتمیشدیلا و سویوموش تیکه لردن چوخ سو ایچمه یه باشلامیشدیلا، دوشوندو کی، ایندی اونون اوخوماغی نین اصل مقامیدیر، هله اوزونو آپاریجی خالق آرتیستینه زیله دی کی، بلکه یادیندان چیخیب، گورسه، ساوزو اونا وئر. او ایسه آلچاق بویونو اوست پیلکنده گیزله ده- گیزله ده دانیشیر و ناووبتی ایفانی ائلان ائدیر.

– ایندی ایسه سیزلر اوچون اوخویور روس ائسترا داسی نین پارلاق اولدوزو ماریا لیسیتسینا! آلقیشلارینیزلا! موسیقیچیلر بو هیمه بند ایمیش کیمی آلتیرینی ستولارینا قویوب آیاغا دوردولار، کیمیسی هوللا پاپروس چکمه یه، کیمیسی ایسه اونون یانینا گلیب آجگوزلوکله یئمه یه باشلا دیلار. روسیالی پارلاق اولدوز اینده کی بالاجا آلتی اوغلانا وئریب میکروفونو آلدی، بیله گلینی تبریک ائدیب اوخوماغا باشلادی. سس شادلیق سارایی نین دیوارلاریندا عکس اولونوب پرده لری کولک کیمی اویناتدی.

– صابر موعلیم، نییه یئمیرسینیز؟ – یانیندا اوتوران قارمونچالان ایدی، صابر سلیموون بوشقایینی پایتاخت سالاتی، کابابلارلا دولدوردو، ستکانا ایچکی سوزوب اونون قارشیسینا قویدو.

– گوتورون!

– من ایچمیرم!

– نییه، صابر موعلیم؟

– من قوالی هله سرخوش حالدا الیمه آلامیشام.

– آی ساغ اول، هئچ بیز ده سرخوش اولاندا چالمیریق. یوز قراملا سرخوش اولماق اولار؟ بوغازینیزی کومپرئس ائدین کی، سس یاخشی چیخسین. اوزو ده بو آراق ها دئیل، ویسکیدی. مخصوصی شئیدی! امکدار آرتیست سلطنت ولولچایلی نین گلشی احوالارینی لاپ یوکسلتدی. هامی ایله، ائله صابر سلیموولا اوپوشدو.

– ه، ویسکینی منسیر ایچیرسینیز؟

ناراضی اولسا دا، هئچ نه دئمه ییب استکانی آپاردی و تئز ده گتیریپ قاباغینا قویدو. اونون حرکتلری صابر سلیموون خوشونا گلمه دی، حیس ائندی کی، سحردن نئچه استکان چای وئریب، اونا بیر ماناتلیق حوکن وئرمه لیدی. اورا-بورا چای داشییان اوغلانی گوزله مه دن چاغیریپ ماناتلیغی اوچونا باسدی. چایچی پولو جیبینه قویدو.

توی ایمکانلی ایش آداملاری ایله دولوب-بوشالیدی و اوزلریندن راضی آداملار صابر سلیمووا هئچ فیکیر وئرمیردی و بو اونون خاطرینه دیپردی. ان آزیندان اونا گوره کی، صابر سلیمووا اوزونه حرمت ائله ین تانینان بیر آدام ایدی، رادیو و تئلویزییادا دایم چیخیش ائدیردی. ایندی پول گوجونه سسی اولمایانلار بیرجه دفعه تئلویزییایا چیخیب بیرجه ماهنی اوخوماقلا تویلارا یول تاپیردیلا و اوزلرینی ائله رئکلام ائدیردیلا کی، گل گوره سن.

– فیلان واختی تئلویزوردا منی گورممیسن؟

ایندی او قدر تئلویزورلار، او تئلویزورلارین او قدر موسیقی وئریشلری وار کی... هامی دا اوخویان اولوب – سسی اولان دا، اولمایان دا اوخویور. صابر سلیمووا دئینده کی، آخشام یاریم ساعات " خالق ماهنیلاری و تصنیفلر " اینه قولاق آسدیق، چوخ گوزل اوخویوردون، اوتانیر، تر توكور، " چوخ ساغ اولون " لا کیفایتله نیر، اوزونو دارتیب داغ باشینا قویمور، آرتیق-اسکیک دانیشمیردی. ایندی کلمه کسمه یه، دانیشیب واخت کئچیرمه یه بیر تانیس یوخ ایدی، تیکینتی ایشچیلری لووگا-لووگا هوندوردن دانیشیر، یئرلی-یئرسیز هیریلداییر، پاپروس توستوله دیردیلا. زالا کئچیب موسیقیچیلرین کونجده کی استولوندا آیلشدی. ساریشین روس قیزی اوتوروب " باداملی " سوپوندان ایچیردی، قارشیسینداکی بوشقابدا کباب تیکه لری نین سوموکلری واردی. تانیمادی، باشی ایله سالاملاشدی و او آن، هانسی کی، حادثه ایفاسینی سونا یئتیرمیشدی، یاریم ساعات

صابر موعلیمه دوشور. باخین، یاناقلاری قیقیرمیزی اولوب.

ماریا رقص ائدنلرین آراسیندا ایتیب-باتمیشدی، تکجه سسی ائشیدیلیردی.

- بیر ده فییرلا! - سلطنت قوشا ناغارا چالانا اوز توتدو. اوزو ده آز-آز سوز، آغزینا کیمی دولدورورسان، هئچ دوداق یئری ده قالمیر.

- منه سوزمه! بسدی. داها یوخ!

- هه، یئکه اوغلانسان، آدین-سانین وار، او بویدا خالقی تمثیل ائدیرسن.

او صابر سلیموون اهدینی کسدی، حیس ائتدی کی، آیاغا دوروب سندیرله دی، سونرا اوزونو اله آلیب آددیملارینی تارازلادی.

- هارا، صابر موعلیم؟ بیر تیکه یئیین ده! هئچ نه یئمه دینیز کی؟ - گلیرم.

- صابر موعلیم، منیم آیری توپوم دا وار، من اوخویوم، سیز سونرا...

- سسناریده نجه دی؟

- نه سسناری؟ سسناری ده وار؟

- البته، سسناریسیز ده توی اولار؟

- من بیلیمیرم، او بیرری توپا گئجیکیرم. - سلطنت آغاقیق طرفه آددیملادی، الی ایله یانینا چاغیردی.

- سسناریده کیملر وار؟

- تامارا قورگئیدزی، ماحسون قیرمیزیگول، " کریستال "

- آغا، بوندان سونرا منم ها.

- قوی آشی وئرک، باخاریق.

- آده، آشا کیمی وار، من گئتمه لییم...

صابر سلیموو بونلاری ائشیتدی، بیلدی کی، اونا احتیاج اولمایاجاق، بو آخشام میکرافونو الینه آلیب اوخوماق قیسمتی اولمایاجاق، بونا حتی سئویندی، چونکی او ایچدیکلریندن مئخوش اولموشدو، اوخوماق

- منی ایسته ین سلطنت خانیم یوز قرام سودلو ویسکی! - قوشا ناغاراچالان بوش قدحی آغزیناجان دولدوروب اونا اوزاتدی.

- بئله اولا همیشه! - دئدی، استکانینی صابر سلیموولا، او بیریرله داویوشدوردو و بیرنفسه باشینا چکدی. صابرین استکانی ایچمیش استولا قویدوغونو گوروب اوستونه شئشلندی.

- صابر موعلیم، جریمه اولوناجاقسینیز، گوتورون ایچین!

- من خیانت ائله یه بیللمرم.

- خیانت؟ کیمه؟ - سلطنت اوجادان قهقهه چکدی.

- صنعته!

- کیم دئییر کی، سن صنعته خیانت ائدیرسن؟ استرسیسینی چیخاریسان. سن گوزل خواننده سن، گوزل اینسانسان، بیزیم کیمی فلاشی اورا تاخیب یالاندان آتدانیب دوشمورسن کی؟ سن جان قویورسان، بوغاز ییرتیرسان. او بوغازین درمانی دا بودو. یا آلا! بو گئدن یئر قادا-بالا گئتمه سین.

سلطنت سانکی صابر سلیموو اووسونلادی، عاغلینی باشیندان چیخارتدی و او ستکانی گوتوروب سون داملاسینا کیمی باشینا چکدی.

- یئمک، صابر موعلیم، او یاغلی تیکه نی گوتور، دیشینه چک، ویسکی سن گوردویون " خان " آراغی دئییل.

سلطنتین مصلحتی گئج ایدی، سحردن آغزینا بیر لوخما آلمایان، چای استکانلارینی توتونون توستوسو ایله یاوللیق ائدن صابر سلیمووون بئینی دومانلانمیش، گوزلری یاشارمیشدی، اورگی نین ماوکم داویوندویونو حیس ائدیردی.

- بو نیدی، هه، منه وئردینیز؟ زهریمار دادیر.

گولوشدولر.

- ائله بیل، آی صابر موعلیم، عمرونده بیرینجی دفعه دی ایچیرسن؟ آنجاق، اوشاقلار، گورورسونوز، ایچکی

– اوردان-بوردان اوخویانلاری چوخ چاغیریلار. اوزوموزونکولر آزدی. بیز بئلیک ده؟ اونا-بونا خرجه مگی خوشلایریق.

دانیشدیلار، خاطیره لری بیر ده چاوزله دیلر، صابر سلیموو او ایللره قاییتدیقجا ایچگی نین تاثیر یواش-یواش اوتوب کئچیردی.

– یادیندادی؟ – دئدی الددین – جیدیر دوزونه گئندنه اوخودوغون " سه گاه " ؟ بیزیم یانیمیزدا اوتاندین، کئچیب آغاجین آرخاسیندا اوخودون. او زنگوله لر هله ده قولاغیمیزدان گئتمه ییب. کونسرتلرینه قولاق آسمیشام، هئله اوخوماغین تکرار اولونمور.

الددی نین یولداشلاری ایله تانیش اولدو، چای ایچدیلر. – اورداکی کیمی اوخویا بیلرسنمی؟

یادینا سالدی، صنیف یولداشلاری ایدی، بیر ده صنیف رهبری ایسماعیل موعلیم. دئدیلر کی، جیدیر دوزونه گله سن، " سه گاه " اوخوما یاسان.

صابر " سه گاه " ای گوزل اوخویور. بیردن صابر سلیموو یئرینی راحتلایب، نفسینی تمیزله دی، الینی قولاغی نین دیبینه آپاریب آراملا اوخوماغا باشلادی.

هامی سسسیزجه قولاق آسیردی. هوللداکیلارین بعضیلری ده نظرلرینی صابر سلیموو یولتمیشدیلر. او، شوقله، اورکله اوخویور، اوخویوردو. غزلی تاماملادی. اونا قولاق آسانلار ال چالدیلار، اوولجه الددین، سونرا اونون یولداشلاری اللرینی صابر سلیمووون جیبینه سالدیلار.

آیریلیب لیفته طرف آددیملادی. ایش آدمی نین قارداشی ایکی نفر قوناغی یولا سالدی.

– نازاحات اولما، ایندیلرده سنه ده نوبه چاتاجاق. موغنیلرین یانیندا اول، بورالاردا هاوا قبول ائله، دینجل.

صابر سلیموو قوناقلاردان قابق لیفته مینیب منفی بیر دویمه سینی باسدی.

– بورالاردا اولون، آیاقیولونا دییم، ایندی الیمی یویوب گلیرم.

حالی قالمامیشدی، ینگانه چکینجگی اوشاقلار ایدی. اوغلو دا، قیزی دا اوستونو کسجکدیله کی، نوولدو، آتا، توپا گئتمیشدین، نه قازانمیسانس، بیر گونلوک مکتب و یول پولونو دا سن وئر. او، اوشاقلاری نین یانیندا خجالتلی قالاچادی، اونا گوره یوخ کی، پول قازانا بیللمیشدی، – اوشاقلار بونا عادت ائتمیشدیله و اوماجاقلاری دا یوخ ایدی – اونا گوره کی، اومرونون قیرخ دوققوزونجو ایلینده ایلک دفعه ائو بو وضعیتده گلیردی. کیریتی چیخاریب قلیانینا اود ووردو و غریبه ایدی کی، ائله بیرنجی گیله دن قلیان توستولندی. صابر سلیموو بیر آز اورکلن کیمی اولدو، دئمه لی او قدر ده بد حال دئیلمیش. هوللدا او یان-بو یانا گزب گوزدن قیراق کونجده اوتوردو، چایچی اوغلانی اوجادان یانینا چاغیردی.

– توند چای! ایچریدن سلطنت ولولچایی نین فونوقرامی نین سسی گلیردی. ماریا لیسیتسینا یقین موغنیلرین استولوندا اوتوروب " باداملی " سویو، یا دا باشقا شئی ایچیردی. قاپی نین آغزیندا رقاصه اوغلان و قیز دایانیب گوزله بیردیله.

– صابر؟ بو سنسن؟ نه خوش تصادوف؟ قارشیسینداکی آدمی اوولجه کاولگه لی گوردو، سونرا اورتا مکتب یولداشی الددین اولدوغونو آیرد ائدیب یئریندن دیک آتیلدی، قوجاقلاشیب گوروشدولر.

– سن هارا، بورا هارا؟ – موعلیمین شیرکتینده ایشله بیرم.

– ائله؟ – بیر آز گئج گلیم. سنین چیخیشین یقین اولوب

قورتاریب. هئج نه دئمه ییب ائشیتمه مزلییه ووردو.

– یئنه اوخویاجاقسان؟ – ایمكان اولسا.

بیرسی آنامین یانیندا: اونلاری نئجه گتیریم. اوشاقلارسیز دا قوشولوم نئجه گتدیم سنن. هامیسینی - ائویمی، ائشیگیمی، کولفتیمی قویئب گلدیم، یوخ ائی مجبور چیخارتدیلار منی شورویدن. ایندی قالمیشام باشیما دؤیه-دؤیه. بو ظولمو کیم گؤتورر، یا رببیم. باشیما نه چاره قیلیم، - کیشی زولوم- زولوم آغلاییردی، یوللاریم باغلی قالاجاق، دئییردی، بالالاریمی، کولفتیمی بیر ده گؤره بیله جگمی؟
نم: - گؤره سن، بولودو دا شورویدن چیخاردارلار؟ -
ناومید-ناومید سوروشدو.

آتام: - یوخ، ننه، - دئدی، - اونون کیملیگینی باکیدا وئرئبلر. سن اؤزون دئمیشدین کی، بولود او تایددا - باکیدا دوغولئب. او واخت گؤی مسجدین یانیندا اولورموشسوز ها. اؤزون دانیشیردین کی...

- هه، هه، دوز دئییرسن، بالا، - نم دئدی، - بولودو اوردا دوغوموشام. - نم تزه دن وایسیندی. - کاش بولودون کیملیگینی بوردان آلتیدیق، اونو دا بلکه چیخاردئیدیلر شورویدن. بالاما حسرت قالمادیم.

سحری گون بیر نئچه عایله شیمالی آذربایجاندا گلدیلر. اونلاری آستارا کئچیدیندن کئچیرمیشلر. ائو-ئشیگینی قویوب گلنلر بیزیم کئچدین - پتخوردان ایدیلر. هامیسی نین اوزونده قم-غوصه یاغیردی. اونلاری ائو-ئشیگیندن چوخ، دوغمالارینا، قوهوم - عقرباسینا حسرت قالماق قورخوسو عوذوردو. قادینلار گؤز یاشلارینی ساخلایا بیلمه ییب آغلاییردیلار. نمگیلین قونشولاری ابیل ه می ده آروادی گولئیشه خالا، ایکی کورپه بالاسیلا انزه لی یولویلا پتخورا گلیب چیخدیلار. ببیم گولئیشه خالانی گؤرمه یه گئندنه منی ده اؤزویله آپاردی. گولئیشه خالا بیزی قاپیسی نین آغزیندا قارشیلاییب آغلادی، بییمین، سونرا دا منیم اوزومدن اؤپوب: - آی ملک، - دئدی، - باشیمیزا گلنلری ائشیتدینیز ده! ائویم-ئشیگیم، یورغان، دؤشگیم، قابیم- قاجاغیم هامیسی قالدی او تایددا. بیر قورولو ائو قویئب گلدیک. بو ظولمو کیم گؤتورر. کیمدی بیزیم باشیمیزا بو اویونو گتیرن، گوروم آلاسه بلاسینی وئرسین. بییمین بگردن گوزو ائوین کونجونده آلتی - یئددی یاشلی اوغلان اوشاغینی آلدی. اوشاغین گوزو نملییدی. گورونور، آغلامیشدی.

وطندن - وطنه

VƏTƏNDƏN- VƏTƏNƏ (6)

MƏNZƏR NİYARLI

منظر نیارلی

- بولود بالام قالدی قوربتده! بوننان سورا بالامین اوزونو گورمیه جگم. بالامین یوللاری باغلی قالدی، بالام تک قالدی اوردا!

آخشام صمد امیم اردبیلدن گلدی. اونون دئدیگی خبردن

هامی دونوب قالدی. شورویده باش وئرن حادثه لردن بیرى ده بو ایدی کی، اورداکی اهالی نین سندلری نین یوخلانیشی گتدیر. کیم ایراندا آنادان اولوبسا و کیملیگینده (سندینده) ایران وطنداشی یازیلیبسا اونلار عایله لی اولدو، اولمادی، اوشاقلاری واردیسا، یوخدورسا مجبورن انزه لی گمیسیله، کئچید منطقه لردن جنوبی آذربایجانا یولا سالینیردی. صمد امیم یانیقلی-یانیقلی دانیشیردی: - دوز، یالان اولماسین، انزه لیده بیر گه می آدام دوشوردوبلر. بینوالارین ایکسی اردبیلدندی. من ائله حاضرلاشیردیم ائوه گلئم، پتخوردان بیزیم کئندن الیف کیشینی گوردوم. او بیزیم قونشو جفرله بیرگه منی گورئب اوستومه آتیلدیلار. الیف کیشی: - آی صمد، - دئدی، - منی ائله کوچه دن توتوب گمییه آتدیلار. گه می، گوردوم کی، لعنگیر اوشاقلارین آناسینا خبر گؤندردیم کی، منی آپاریرلار. دئدیم بس کولفتین هانی؟ دئدی، هاردا اولاجاق، قارداش، قالدیلار. آروادیم بکیلی قیزیدی. دده سی، ننه سی، قارداشلاری وار. هئج بیر ساعات چکمه دی کی، آرواد اؤزونو چاتدیردی. دئدیم اوشاقلاری گئتر گئندک. یازیق آرواد دوروخدو، بیلمه دی نه دئسین. - دیشیمیزله، دیرناغیمیزلا ائو-ئشیک دوزلتمیشیک، بولاری قویوب نه تهر گئدئم، - دئدی. - اوشاغین بیرى مکتبه، او

سیبیرینه سورگون ائلمه دیلمی. اون بئش ایلدی نه کاغیذلاری گلئر، نه اؤزلریندن بیر خبر وار. بیبیمین حالی اؤزونده دئییلدی. اورگی یوخا اولدوغو اوچون اوشاغا باخا-باخا گؤزونون یاشی یاناغیندان سوزولوردو. من ده پیس اولموشدوم و فیکیرلشیردیم کی، گؤرن، فره مز آناسینی بیر داها گؤره جکمی.

* * *

یاغیشلار باشلامیشدی، حیطیمیز سارالمیش پاییز یارپاقلاری ایله دولو اولاردی. هر گون حیط- باجا سوپورولسه ده، یئنه ده سحریسی گون خزل حیطی بوروریدی. بیبیمین تویو ائله پاییز گونلری نین بیرینده اولدو. تویا بیر گون قالمیش آخشام نئم بیبیمه " خینا یاخدی " ائله دی. عادت ایدی. گلین آپاریلان گونون آخشامی گلی نین باشینا، ایینه آیاغینا خینا قویولاردی، سونرا تویو اولان قیز سالدیشی، سولدوشو ایله حماما گئدردیله.

توی گونوندن بیر گون اول بیبیمین بالدیزی و بیر نئچه تانیمادیغیم جاوان قادینلار اللرینده خونچا، (خونچانین بیرى نین ایچریسینده خینا واردی) گلدیلر. آنام خینانی گؤتوروب ایسلاتدی. بیر آز کئچمه دی کی، رفیقه لری بیبیمین باشینا بیغیشدیله.

بیبیمه گتیریلن قیرمیزی توی لیباسی، قیرمیزی زرلی باشماق، قیرمیزی باش دوواغی، چیمنده بئله باغلانان فیته، عطیر، آلت گئیملر، زرلی جوراب، حمام دسمالی، کیسه و سابون خونچالاردا آچیلمادان بیبیم یاتدیغیمیز اوتاغا بیغیدیلر. سونرا بیبیمین رفیقه لریندن دیریباشی نئمدن بیر قازان آلیب، قازانی اوزو اوسته چئویردی چالیب- اوخوماغا باشلادی.

قیزیل اوزوک لاخلادی،

وئردیم نئم ساخلادی،

نئم قوربان اولوم.

یاری قوناق ساخلادی.

قیزلار ال چالیب اویناییر و اونون سسینه سس وئیردیله:

آغ دوه دوزده قالدی،

یوکو تبریزده قالدی،

اوغلانی درد آپاردی،

- آی گولئیشه خالا، بو کیمین اوشاغیدی، دونوب قالب؟ گولیشه خالا اوشاغین باشینی سیغاللاب آغلامسیندی: - بالدیزیمین اوغلودو. بو اوشاغین دردی بیزه داغ چکدی، داغ. هله آناسینی دئمترم.

- نلوب کی؟ - بیبیم تشویشله سوروشدو. او نه سؤزدو دئییرسن؟

- دای نولاجاق! بالدیزیم بیزی یولا سالماغا گلیمیشدی. بولانی دا اؤزویله گتیریمیشدی. باشی قاریشمیشدی بیزه. قارداشیندان آیرلا بیلئمردی. بو فره مز بالا دا اؤزویچون اوینایئردی. گاه کئچیردی گمییه، گاه قایدیردی بیزیم یانیمیزا. بیزی کی، گمییه میندیردیله، سن دئمه، اوشاق دا گمیده. خبریمیز یوخ. گمینی سورن ائله بیزیم مینمگیمیزی گؤزلئییرمیش. آرالاندی قورودان. بیر ده گؤردوک اوشاق یانیمیزدا. فره مزى آناسینا وئره بیلمه دیک. بالدیزیم اوردان آغلئر، بالام گئتدی، بالامی وئرین، دئییب آغلئر، اوشاق دا گمیده " آنا " دئییب آغلئر. نه قدر گمیچییه، گه می سورن او خاخول روسا باشا سالدیق، یالواردیق کی، قاییت اوشاغی وئرک آناسینا هئچ توکو ده ترپنمه دی. هله اوستوموزه ده قیشقیردی کی، کئچیب یئریمیزده اوتوراق. واللاه، زالمیلارین ایینه قالمیشیق.

بالاجا فره مز دایدوستوسونا قولاق آسدیقجا تزه دن آغلاماغا باشلادی. بیبیم ده کؤورلدی. اوشاغی سینه سینه سیخیب تسلی وئرمک ایسته دی.

- دونیا دربرلیک دئییل کی... چوخ کئچمز گلئب آنان آپارار سنی، - دئدی، - آغلاما.

- آنامی ایسته بیرم، خالا، آنامی! - فره مز آغلايا-آغلايا بیبیمین قوجاغینا سیغیندی.

- جان بالا، - گولئیشه خالانین گؤزلی دولدو. سونرا:

- ائه، آی ملک، نه دئییم. یولوموزو یامان باغلادیله. گئدیش-گلیشه، دئییلنه گؤره، قاداغا قویولاجاق. او ساریباشلار بکییه آیقلارینی قویاندان، شورا حکومتی قورولاندان اوزوموز گولمئر. کیمدن شوبهئنرلر توتوب گئدیب-گلمزه گؤندرئرلر. منیم قوهومومون قایناتاسینی، قایناتاسی نین قارداشلارینی قولچوماق آدیینان روسون

سونا نۇبىلە ئۆدە كى لىر، ئاتاملا عمىم بىبىمىن ئالنىدىن
 ۋېدولر، ۋېود-نصیحتلرىنى وئردىلر.
 نىم امىلرىمى يادىنا سالىب كۆوردى. - آى بولوت، آى
 عبدالله، هارداسىز؟ گلین باجىنىزى يولا سالىن، - دئىب
 آغلادى.

بىبىم دە توتولوب قالمىشىدى. نىمىن بو چاغىرىشىدىن
 سونا او دا دولوخسوندو. سونا گۆردوم كى، گۆزو منى
 آختارىر. بىبىم ياواشجا منى يانىنا چاغىردى. من قاپى نىن
 آغزىندا دايانىب بىبىمە تاماشا اندىردىم. آداملار آرايىب
 آياقلارىم دولاشا-دولاشا بىبىمە ياخىنلاشدىم. بىبىم منى
 باغرىنا باسدى. من پىچىلتىيلا: - بىبى، - دئدىم، - سن
 مىمچون داريخاجاقسان؟
 - البتتە داريخاجام، حلیم. ئالە داريخاجام سىنە داريخما،
 واللە، بولود لىلمىن جانى، گلئب گۆره جگم سنى.
 - ياخشى، داريخمارام.

او واختلار عادت دئىلىدى بىبىن تويوندا گلین طرفى نىن
 آداملارنى او تويدا ايشتىراك ائتىسین. گلى نىن آنجاق
 سالدیشى، سولدوشو و يئنگە سى گئدردى. يئنگە نىن دە
 لىندە گلى نىن بخت گوزگوسو.
 سونا لئىلا خالا بالاجا دمىر قابدا ياندىردىغى اوزرىكلە
 ايچرى گىرىب بو غرىبە بىتكى نىن يگىنى اوتاغا ياي-ياي
 توستوسونو بىبىمىن باشى اوزرىندە فىرلاتدى. - هئج كسىن،
 گۆزو اولانلارین گۆزو دىمە سىن، - دئىب بىبىمىن اوزوندن
 ۋېدو-ملگىمىز ئالە بىل سو پرىسىدىر، گۆزدى.
 نىم باشىنى يىرغالايا-يىرغالايا دىللندى: - ۋزو گۆزل
 اولماسا دا اولار، قىزىم، بختى گۆزل اولسون. آمىن يا ربىم!
 - آمىن!

ملک بىبىم گلین كۆچندن سونا ياتدىغىمىز اوتاقتا،
 بىبىمىن خالچا توخودوغو آشاغى ائودە، حىطدە گۆزوم اونو
 آختارىردى. بىبىم توخودوغو يون خالچاسىنى تويونا ياخىن
 قورتاردىغىدىن قوردوغو هانا بوش قالمىشىدى. بىبىم اوچون
 داريخىر، ۋزومە يئر تاپا بىلمىردىم. نە ياخشى كى، آنام
 واردى. آنامىن دا ايش-گوجدن باشى آچىلمىردى.. گاه مال-

درمانى قىزدا قالدى.

سونا هامىسى بىر آغىزدان ال چالا-چالا بىبىمى دۆورە يە
 آلدىلار:
 موبارك آى، موبارك،
 گە لىن، خىنان موبارك.

خىلى چالىب اوخوياندىن سونا نىمىن اوجاغىن اوستە
 بىشىردىگى دۆشمە لى آش اورتايا گلىدى. ال سوپو وئرىلدىن
 سونا هامى نىن پاپى چكىلدى. آشى الىمىزلە يئمە يە
 باشلادىق. بىبىمە باخىب سئوينىر، اونون بوينو نو قوجاقلاير،
 يئرسىز سواللار وئرىردىم. بىبىم مىمىم دانىشماغىما گولە رك
 ياناغىمى چىمدىكلە يىب اوزومدن ۋېدو. بىبىم:

- بىلمىم، حلیم، سىنىز او ئۆدە نئىلە جگم؟
 داريخاجام، سىنىچون - دئدى.
 سوفره يىغىشىلاندىن سونا آنام ايسلاتدىغى خىنانى
 گتىرىپ اورتايا قويدو.

سونا بىبىم منە ايشاره ئالە دى كى، خىنا كاساسىنى من
 گۆتوروم. من دە الیمە آىب دۆورلە مە يئردە بارداش قوروب
 اوتوران قىزلار ياخىنلاشدىم. نۇبىلە اولار اوزاتدىم كى،
 بارماقلىرىنى قاپا باتىرسىنلار. اولار دا بارماقلىرىنى خىنايا
 باتىرىپ: - - آلالە موبارك ائلسىن، اوغوللو، اوشاقلى
 اولسونلار. دامە دىمىزلە قوشا قارىسىن. - دئىب بىبىمە
 خئىر-دوعا وئرىردىلر. خىنا ياخماسى قورتاراندىن سونا بىبىن
 باجىسى خىنا نىمچە سىنى من گۆتوردىم اوچون اولدىن
 حاضىرلادىقلارنى خلتى - زرىلى يايلىق و بىر دە مرجان
 بوئونباغىنى خونچانىن بىرى نىن ايچرىسىدىن چىخارتدى.
 يايلىغى باشىما باغلايىب، بوئونباغىنى بوينو ما سالاندا
 سئوينجىمدن گۆزلرىم ياشاردى.

سحرى گونو اوغلان ائويندىن بىر نچە فایتون گلىدى. ملك
 بىبىمى زورنا -بالابانلا آپاردىلار. فایتونون بىرى دوز
 قاپىمىزىن آغزىندا دايانمىشىدى. بىبىمىن اوزو قىرمىزى
 دوواقلا ۋرتولموشدو. باشدان آياغا كىمى قىرمىزى، زرىلى
 پالتارىن، قىيمتلى، قاشى آلمازدان اولان سىرغاسىيلا اوزويون
 ايشارتىسى ايچىندە بىبىم گونش كىمى پارلايىردى. اولجە
 نىم بىبىمە ياخىنلاشىپ، دوواغىنى قالدىرىپ خئىر-
 دوواسىنى وئردى و كۆورلە-كۆورلە قىزى نىن اوزوندن ۋېدو.

-كئچىدىن كىچمە يە قاداغا قويولوب. بولود بىزى سرحد كندلرى نىن بىرىندە گۆزلىه جك. تانىش قايىقچى دا وار. او بىزى گئجه گئلب آپاراچاغ. -نمىن رنگى قاجدى: -بىي، آى بالا، سن لاپ گئچكله دىن كى. من نه بىلئم، بولوتا ياندىغىمدان دئىيردىم كى، تك قويمايق قارداشىنى. ياخشى، بس سىز گئتدوز، بىر ده قايدا بىله جكسوز؟

-و، آلاھىن ايشىدىر. يا قىسمت، -نم، بىزىم گئتمگىمىزلە راضىلاشسا دا كونجده-بوجاقدا، حىطده اونو آغلايان گۆروردوم. بىر طرفدن ده آتامىن ايشسىزلىگى، بئكار-بئكار گزمگى ننه مى عوذوردو.

- بالا، عاغلىم كسمئر يوللارنىن آچىلماغىنا. آلاھ او تومگۆز فروخا نهلت ائلسىن. گول كىمى تورپاغى ائكردىز، بئجئردىز. بولوت دا گه لردى...گۆزوم يوللاردان يىغىلاردى. سىز ده گئتسىز دردىمىن اوسته بىر درد ده آرتاچاغ. نئىنئىم، نه تهر ائلىئم، قالمىشام متتل.

آتامىن تزه دن بىزى شوروييه آپارماق خبرىنى ائشىدن آنام دونوب قالمىشدى. نه يئدىگىنى بىلىردى، نه ده اىچدىگىنى. آتاملا نمە ايسه هئچ نه دئيه بىلمىردى. بۇيوكلرىن اوزونه آغ اولماق آناما ياد ايدى. اگر اونلار بئله مصلحت بىلىرسه ائله ده اولمايدى. گئتمگىمىزىن ياخين واختلارنى بىرىندە آتام آناما دئدى كى، اليمىزده آنجاق يونگول يوك اولمايدى. شوروييه قايىقلا كئچمه ليگىك. ائله اونا گۆره ده بوردا دا اىچرىشهرده كى ائويمىزده كى كىمى، اؤز اليله سىرىدىغى يورغان-دۇشگىمىزى، خالچامىزى، قاب-قاشىغىمىزى قويوب گئده جكدىك.

پايىزىن آخىر گونلرى نىن بىرىندە قارنلىق دوشن كىمى آتام بىزى آرابايا مىندىرىپ پتخوردان چىخارتدى. بىيىملە، آنا قوهوملاريمىزلا ويدالاشا بىلمە دىك. منسه بىيىمى گۆرمك، اونو قوجاقلايىب اؤپمك اىسته يىردىم. اونا دئمك اىسته يىردىم كى، بىيى، بىز تئزلىكله قايداچاغىق، بىزى گۆزلە. كىم بىلىر قايداچاقدىقىمى؟

آرابايا مىندە نئم آغلايىر، گۆزونو آتامدان، بىزدن چكه بىلمىردى. صمد امىم ده كۆورلمىشدى. آتامىن اوزو آوازىمىشدى، او دا نئمله قوجاقلاشيب اؤپوشنده اؤزونو

حيوانى يئر بىئر ائله بىر، گاه دا بايىر-باجا ايشلرىنى گۆروردو. من تزه دن آتامىن بۇيرونده دولاشماغا باشلايدىم.

ايكويه بۇلونن آذربايجان تورپاغىندا گونئى قوزئىين، قوزئى ده گونئىين، ينى او تاى بو تاين، بو تاى دا او تاين حسرتىنى چكمه يە باشلادى. گئدىش گليشه قاداغا قويولودو. آراز بويو سرحدىن هر ايكي طرفىندە نزارتچىلر گولندىرىلدى. بو قاداغدان چاشباش قالان، اوزلرىنه يوللارى قاپانان اينسانلارنىن اكثر حيصه سىنى يورد نىسگىلى، قوهوم، قارداش حسرتى عوذوردو. زىنيت نئم ده گئجه-گوندوز "بولوت" دئىيب آغلايىردى. ارىنى گۆرمك اومىدىيله ياشايان لئىلا اميدوستومسا دا آرتىق باشا دوشموشدو كى، اونو بىر داها گۆرميه جك، قىزى سكىنه نى تك باشىنا، آتاسىز بۇيوتمه لى اولاجاق. آتامسا اؤز حالال يوللارىيلا آلدىغى اكىن يئرندىن الى چىخدىغى اوچون فيكىرلى-فيكىرلى گزىر، اؤزونه يئر تاپا بىلمىردى.

نئم آتاملا دردلشدىگى گونلرىن بىرىندە دئدى كى، كاش، آى احمد، سن ده چىخىب گلە يىدىن شورويىدن، بولوت بىنوا تك قالدى اوردا. او تايدا قالىتىدىن ايكي قارداش بىر-بىرىنىزه حيان اولاردىنىز. بىز چوخوق، قوهوم-اقرابا هامىسى بوردا... سن ده، قومرو بىنوادا منىم ساغ اليمىنىز. واللە قومرونو، بلکه، ملكدن ده چوخ اىسته يىرم. آما، آى بالا، بولوتا حالىم يانئر ائى، يانئر. -نمىن وايسىنا-وايسىنا دئدىگى بو سۆزلر آتامى سىلكله دى. بىر دفعه اوتوروب چاى اىچدىگىمىز يئرده آتام نئم دئدى كى، ننه، سنه سۆزوم وار، منە قولاق آس، اىسته يىرم قومرونو دا، اوشاقلارى دا گۆتوروب شوروييه كئچىم. بولودا خبر گۆندرمىشم، اونون جاوابىنى گۆزلە يىرم. گۆروم نه دئىير، دئسه گل، گئده جگم.

بىر آى كئچمه دى كى، عمىمدن خبر گلدى. بىزىم قوزئيه كئچمگىمىزى اىسته يىردى. بىر گون آتامىن نئمە، -بولوددان مكتوب آلمىشام،- دئدىگىنى ائشىتدىم. من بىر كونجه چكىلىب آتاملا نئمىن صۇحتىنه قولاق آسىردىم: -نه تهر گئده جكسن، آى اوغول. يوللار باغلى دۇيولمو؟ -نئم ناومىد-ناومىد دىلندى.

ساهیله بیزی گۆزله بیردی. هله کی، هر طرف قارانلیق ایدی. سحرین آچیلماغینا لاپ آز قالمیشدی کی، بیز قایققدان دوشدوک. امیم آتاملا قوجاقلاشیب گۆرۆشدو، سونرا بیزی - منیمله قارداشیمی باغرینا باسیب اوزوموزدن اۆپدو. آتام چارشابی نین آلتیندان باغلادیغی سورمگی تیرمه شالیلا یاشماقلانیب امیم: - آغاقارداش، - دئدی - گۆرۆرسن ده باشیمیزا نه گلدی. یوللاریمیزی دا باغلادیلار. بونون آخیری نولاجاق؟

امیم آتام "خوش گلدین" دئییب تسلی وئردی: - یامان گونون عۆمرو آز اولار، باجی. بونا دا چاره تاپیلار، - دئدی.

قایقچی بیزیم ساهیله یوباندیغیمیزی گۆروب امیم: - بولود قارداش، هاوا آچیلیر، اوزاقلاشین بورالاردان، - دئییب آرادان چیخدی.

* * *

همین گوندن بیز آران یئری اولان قصبه نین بیرینده مسکونلاشدیق. قصبه نین مرکزینده قامیشدان تیکلمیش باراکلار گلمه آداملارین یولونو گۆزله بیردی. بورا نه قصبه کیمی قصبه ، نه کند کیمی کند ایدی، سوسوزلوقدان تورپاغی جادار-جادار اولموش، آغاجسیز، بوزلوقدان آدامین گۆزو یورولان، یایی ایستی، قیشی پالچیقی، اوستو یاستی- یاپالاقلی ائولردن عیبارت ایدی. باراکلارین بعضیلری نین قاپیسی عئینی سمته آچیلدیغیندان اوردا یاشایانلار حَیْطَه چیخاندا قاپی نین آغزیندا قاریشقا کیمی قایناشیردیلار.

امیمین دیرئکتورو اولدوغو زاووددا قصبه نین آداملاری کۆهنه قارا-قورا پالتارلارینی گئینیب مازوتلو اللریله بیر- بیرینه ساریلمیش مفتیللری آچراق قامیشدان مات (هسیر) توخویوردولار. بو هسیرلری نئفت چیخان شهرلره گۆنדרیدیلر کی، بوروقلاری کولکدن قوروسونلار.

قصبه ده مالاکانلار چوخ ایدی. دئییلنه گۆره، نیکولای واختی روسیادان سورگون اولونانلاردان ایدیلر. بوردا مسکونلاشمیش، آذربایجانلیلارلا قایناییب- قاریشمیشدیلار. بزن ائله اولوردو کی، اؤز دیلیرینی یادیرغایاراق آذربایجان دیلینده، سۆزلرین قولونو، قیچینی سیندیرا-سیندیرا دانیشاردیلار.

ساخلایا بیلمه ییب هۆنکوردو. ایستی یووامیزدان یئنه دیدرگین دوشه جکدیک. چارشابی نین آلتیندان آنامین بدنی تیر-تیر تیتره بیردی. یولا چیخمامیشدان بیر گون قاباق قرآن آچمیشدی. ترس کیمی آچدیغی قرآن یئنه ده یاخشی گلمه میشدی.

آتام بیزی قالین گئیندیرمیشدی. ائودن آنجاق آیین-باشیمیزی، بیر ده ننم یولوموزا یولدا آج قالماق دئییه بیشردیگی سویوتما یومورتا، یاغ، پئندیر، یاغلی فتیر قویموشدو.

هئچ کس دویوق دوشمه سین دئییه قونوم-قونشویلا دا ساغوللاشا بیلمه دیک. آتام سیزیلدیا-سیزیلدا یا دئدی: - هئچ کسله حالالاشمادیق. منی ده یولدا آغلاماق توتدو. من آنجاق بییمه گۆره آغلایردیم. اوشاق عاغیلا حس ائیدردیم کی، بیزیم بیر ده بورا- کندیمیزه قاییتماغیمیز مومکون دئییل. زاوللی آتام تزه-تزه قوهوم-اقرباسینا قوووشموشدو، ائلیندن-اوباسیندان ایریلماق ایستیردی.

آرابایلا بیر نچه ساعات یول گئتدیک. یوللار داشلی- کسکلی اولدوغو اوچون آرابانین ایچینده آتیلیب دوشوردوک. اوزون یول بیزی الدن سالمیشدی. گنجه نین یاریسی، دان یئری آغارمامیش بیز سرحد کندلرین بیرینه چاتدیق. هانسی کند ایدی، یادیمدا دئییلدی. آستارا چایی نین قیراغیندا اوزونو توک باسمیش یاشلی بیر کیشی بیزی گۆزله بیردی. قایقچی ایدی. سحر آچیلمامیش بیز قایقلا او تاپا - شوروییه کئچمه لییدیک. آتام هیجانلی ایدی، آتام آغلایر، قورخودان تیر-تیر تیتره بیردی. نزارتچی منطقه سی اوزاقتا یئرلشسه ده ایشیق زولاقلاری هر یاریم ساعاتدان بیر سرحد زوناسی نین اوستوندن کئچیردی.

بیز قاییغا اوتوردوق. آتام آنامین تیتره دیگینی گۆروب قارداشیمی اوندان آلاراق، قوجاغینا گۆتوردو کی، بیردن آتام هیجاندا هوشونو ایتیرر، اوشاغی قایققدان سویا سالار. قایقچی تئز-تئز اطرافا باخیر، سویون شاپپلیتسیسی ائشیدیلمه سین دئییه قاییغی آجتاجا سوروردو. منیم یوخوم گلسه ده یاتا بیلیردیم، آتاملا آنامین اوزونده کی تلاشدان قورخویا دوشوب آتام سیغینمیشدیم. بیر ساعاتمی چکدی، ایکی ساعاتمی، دقیق بیلیمیرم. آخیر کی، چاتدیق. بولود امیم

سوسوز قصبه نی سو ایله تمین ائتمک لازیم ایدی. امیم سو ساریدان چوخ چالیشدی. اوزاق اراضیدن کئچن کوردن سو چکمک باها باشا گه دیگی اوچون بیرجه اونا نایل اولدو کی، قاتارلا قصبه یه سو گتیزدیرسین. قاتار فیتینی وئره-وئره قصبه یه گیرنده قصبه ده بیر جانلنما یارانیردی کی، گل گۆره سن. سو چنلرینی دارتا-دارتا گتیرن پاراووزون سسینی ایلك ائشیدن حَیْط-باجادا، کوللوکده تویوق کیمی ائشلنن اوشاقلار اولوردو. اوشاقلارین سسی بو واخت کندی باشینا گۆتوردی.

-قاتول گلدی!

-قاتول، قاتول گلدی!

-ای جاماعات، قاتول گلدی!

قصبه اهلی، خصوصن قادینلار اللرینده وئدره، چیگینلرینده سهنک دمیر یولونا آخیشاردیلار. قاتار ایکی، اوچ ساعتدان آرتیق کئنده قالمزدی. سویون اوستونده نؤوبه سیزلرله نؤوبه لیلر آراسیندا داعوا دا دوشر، ائله واخت اولوردو کی، بیر-بیرلرینه هوجوم دا ائدردیلر. قاتار قصبه ده چوخ قالمزدی. جاماعاتین یالواریشلارینا باخمایاراق قاتارین سوروجوسو ساعاتینا باخیب فیتینی قصبه نین باشینا سالا-سالا قصبه نی ترک ائدنده سو گۆتوره بیلمه یهنلر قاتارین آرخاسینجا باخیب مظلوم-مظلوم بوش قابلارلا ائولرینه دؤنردیلر. من ده آناملا سو گتیرمه یه گئدردیم. منیم الیمده بالاجا سو قابی اولاردی. آنام سهنکه آلیشا بیلمه دیگی اوچون ایینه وئدره گۆتوردی. سو چنلری نین قاباغینا او قدر آدم بیغیلاردی کی، بیز ائله کنارداجا دایانیب باخاردیق. اینصافن آنامین وئدره لرینی عمیمه گۆره تانیدیغیمیز و تانیمادیغیمیز آدملاردان بیری آلیب دولدورار، بیزی بوش یولا سالمزدیلار. امیم بیزی یئرلشدیرمک اوچون اولجه دن حاضیرلیغینی گۆره رک قاپیسی، پنجره سی آیریجا هاسارا آلینمیش، بؤیوک حَیْطی اولان ائوی سئچمیشدیر. آنام قاپیلاری بیر-بیری نین ایچینه گیرن باراکلاردان فرقلی اولاراق بیزیم قالدیغیمیز باراکین قاپیسی آیریجا حَیْطه آچیلدیغی اوچون سئوینیردی. چونکی ناماز قیلمامیشدان اول گونده چورابلارینی چیخاریب اوچ دفعه دستماز آلاندا آرخایین ایدی کی، چیلپاق آیاقلارینی هئچ کس گۆرمور. دستماز آلاندا سونرا آنام ناماز قیلار، دوغالاریندان سونرا پتخوردان

آتام بوردا دا اؤزونه یئر تاپا بیلمیردی، چونکی قصبه ده نه بولاق واردی، نه ده کنده سو چکلمیشدی کی، اکین، بیچینه مشغول اولسون. ساکینلر سو دئییب داد ائدردیلر. امیم بیزه تاپشیرمیشدی کی، سرحددن کئچمگیمیزی هئچ کسه دئیمک. -کیم ماراقلانسا دئیین شهردن گلیمیشیک. قومرو باجی اونسوز دا باکی لهجه سییله دانیشیر، -دئدی. - اینشالله هئچ کس دویوق دوشمز.

بیر، ایکی هفته کئچمه دی کی، امیم آتامی قصبه یه یاخین بیر یئرده چایچیدا ایشه دوزلندی. تورپاغا، اکین-بیچینه باغلی اولان آتام ایشی چتین اولماسا دا (ؤزونه ایشچی ده وئرمیشدیلر) چایچیلیغا آلیشا بیلمیردی. منی ایسه قصبه نین اوچوق-سؤکوک مکتبی نین ایکینجی سینیفنه قوبدولار. شهرده بیرینجی سینیفده لاتین هفلرینی اؤیرندیگیم اوچون منیم بوردا درس لریمی قاوراماغیم چتین اولمادی.

قصبه نی، اونون موختلیف یئرلردن گلمه آداملارینی ایداره ائتمک امیم اوچون چتین ایدی. امیمین ایشی باشیندان آشیردی. باتاقلیقان قامیشلاری قیرماقدان اؤترو شهردن ایشچیلره اوزونبوغاز چکمه لر آلدیرمیشدی. اونلار دا هر گون چکمه لرینی گئینه رک قصبه دن خئیلی آرالیدا، باتاقلیق اولان یئردن قامیش قیریپ قصبه نین " آزنفت " دئیلن مرکزینه بیغیردیلار. چؤرک پولو قازانماق خترینه قادینلار دا بو ایشه قوشولموشدو. مفتیللرین مازوتوندان گوندن قارالمیش فهله لرین اوز-گۆزلری، اللری، پالتارلاری قاپقارا اولاردی.

عمیمین ساکینلره تیکدیردیگی باراکلار اوزونسوو، ایکی، اوچ اوتاقلی ائولردن عیبارت ایدی. یاخینلیقدان ایسه دمیر یولو کئچیردی. همین دمیر یولدان قاتارلا چنلرده هارالاراسا نئفت داشینیردی. گونده بیر دفعه گونورتا واختی سرنیشین قاتاری گلیردی. هر گون عئینی واختدا کئچدیگی اوچون ساعات باخماق لازیم دئیلدی. او دقیقه بیلیردیک کی، ساعات نچه دی. چوخ کئچمه دی کی، بورایا ایشله مک اوچون اوزاق کندلردن خئیلی اینسانلار کؤچدو. باراکلاردا یئر اولمادیغیندان اؤزلری پالچیقان کرپیچ کسب ائو تیکیردیلر. قصبه گئت-گئنده بؤیومه یه باشلادی.

كى، كولفتىمى يىغاچام باشىما. ايندى ده يوللار باغلاندى. هله بىلنمىر بو ايشلر نىلە قورتاراجاق، بولودون بىر اوغلو دا اولوب. آدينى الیوسيف قويوب.

آنام باشىنى يىرغالايب: - من نه دئيه بيلرم. آلايه بيلن ياخشىدى. آدينان قالسين. - آنام، دئيه سن، ساكىتلشميشدى: - بىر طرفدن ده آغاقارداشى قيناماق اولماز. والللاه، آرواد- اوشاقسىز دا كئچىنمك اولمور بو قىرىب يترده. - آنام دوروب دستمازىنى آلدى. گونورتا نامازى نين واختى كئچىردى. آتام كوكسونو اؤتوروب گوزونو بىر نوقتته يه دىكدى. وطنين بو تايينا كئچندن اوزو گولموردو، تئز-تئز ايكي قاشى نين آراسى دويونلردى. منسه... من مکتبه گئتمه ده، باشيم درسره قارىشسا دا دارىخىرام. ان چوخ دا بىبىم اوچون. ائودن گىزلىن چىخدىغىمىزدا گوره اونونلا وىدالاشا بىلمه دىك. گورن، بىزىم كنددن چىخدىغىمىزى، بو تاييا كئچدىغىمىزى بىلنده نئيله ييب. بىليرم، بىبىم سارسىلىب آغلاياجاق، اوزون مودت اوزونه گله بىلميه جك. آخى او بىزه باغلى ايدى. دايبىلاريندان آتامى داها چوخ ايسته بىردى. بىز پتخورا گئدن گوندن منى يانيندا ياتىزدىرار، اىلنه نه دوشوردوسه منه يئىدزديرر، هارا گئدىرسه منى ده اؤزويله آپاراردى. ايندى اوزوموزه باغلى قالان يوللار بىر ده آچىلاجاقدىمى؟ بىر ده بىبىمى گوره جكدىمى؟

گئجه-گوندوز آغلايب سىزىلان آنام اوميدىنى آلاها باغلاميشدى. نامازدان سونرا اللرىنى يوخارى قالدىرىب دوعا ائدر، يوللارىمىزى باغلايانلارى رحمدىل اولماغا چاغىراردى. آنامين بئله اوزگون واختلاريندا مينپوسته ننه اونا تسلىلى وئىردى.

- آى قىزىم، آلايه بؤيوكدور. هر شئىي يولونا قويان آلايه بو ايشلره ده بىر انجام چكر.

آنم باشىنى بولايا-بولايا مينپوسته ننه نين سوزونو كسردى.

- آى مينپوسته خالا، سن آخى هاردان بىلئىسن يورد حسرتى نه دئمكدى. بورا دا وطنىمدى، آنجاق اينسانا دوغولدوغو يئر داها شىرىن گورونئر.

من اوردا ننه مى دايبىلارىمى، ايستكلى قاينامى قويوب گلميشم. اون اوچ ياشىمدان من ار ائويندىم، عاغلىم كسندن اولارى گورموشم، سورا يوردوم، سنه دئىمىم ملك كىمى بالدىزىم، قاينلارىم قالب اوردا. منىم باغرىم چاتلار دا، هامىسى دا منىم خاطرىمى ايستىردىلر. بوردا بىرجه قوهوموم آغاقارداشدى. گلين گلندن اونا " آغاقارداش " دئىشم. آغاقارداش نين دا اوزونو آز-آز گوروروك. بىر آياغى بوردادى، او بىرى آياغى دا شهرده.

گتىردىگى قرانىنى قاباغينا قويوب اوخويار، تسبئح چئويىرب ايستىخاره لر ائدردى. آنامين بو قىرىب يترده باشى نامازا، قرآن اوخوماغا، ائو ايشلرينه، بىش-دوشه قارىشسا دا گئجه لر دوغمالارىنى، كندىنى يادينا سالىب آغلاياردى. بىرجه قونشوموز مينپوسته ننه آناما تسلىلى وئىردى، چونكى بىزىم هاردان گلدىگىمىزى آنجاق او بىليردى.

مينپوسته كاسىب، كىمسه سىز، فاغىر بىر قادين ايدى. امىم اونو عرضاقلا - اونلا، شكرله، ياغلا تمىن ائدردى. آنام مينپوسته خالايا تئز آلىشدى. ائله بىل ننه سى نين، قايناناسى نين يىگىنى اوندان آلاردى. مينپوسته خالا دا آناما اؤز قىزى كىمى باخاردى، عئىنى زاماندا آناملا بىرگه امىمىن قوللوقوندا دا بانار، اونون قصبه ده اولاندا پالىنى-پالتارىنى، كؤيىنگىنى يويار، خورگىنى بىشىردى و تئز-تئز دئىردى: - آلايه بىزه بو بولود اوغومو گؤيدن گؤندىرب. پئىغمبر كىمى آدمدى. نه قدر يئتىم-يئسىرى آچلىقدان قورتاردى، گوروم اونو " نئىنم، نه تهر ائلكىم " دئمه سين.

بىر گون امىمدن دانىشاندا اوزونو آناما توتوب پىچىلتىيلا: - آى قومرو، - دئدى، - بولودون آروادىيلا اوزونون آراسىندا يئرله گؤى قدر فرق وار، آلايه حاقى. گلى نين گوركه مى پىس دؤيول ائى، آنجاق دىلى آچىدئر. هردن گتىرىر اؤزوين قصبه يه. تئز-تئز دالاشىر ارىنين. يامان هؤكوملو آرواددى. چوخ واخت دا پولون اوسته دوشور داعوالارى. بولودون ايپك كىمى خاصىتى وار. دىنىر داعوا دوشور، دىنىمىر آروادى چىخىب باشىندا اوتورور.

آنم مينپوسته ننه دن بو خبرى ائشىدنده قورويوب قالدى، سونرا اؤزونه گلىب: - نه آرواد، آى مينپوسته خالا، اونون آروادى وار اردىبلده، آدى دا لئىلادى.

- بوخ، آى قىزىم، شهردن گتىرمىشدى قاينىن. بىر اوشاغى دا وار. بئش-آلتى آيلىق اوغلان اوشاغىدى.

- آدى ندى گلى نين؟ - آنام اوزولموش حالدا سوروشدو.

- وصى خانىم.

- وصى خانىم؟ - آنام دوروخدو، سونرا اؤز-اؤزون: - يازىق لئىلا، - پىچىلدادى، - بدبخت لئىلا. - سونرا اوزونو آروادا توتوب: - نه دئىم، خالا. آغاقارداشى آخىر كى، يولدان چىخارتدى وصى خانىم. آلايه خئىير وئرسىن. گورونور، آغاقارداش اوتانىب، ائولنمگىنى گىزله دىب بىزدن. - سن دئمه امىم وصى خانىملا ائولنمگىنى آتام دئىمىمىش. آنم بو خبرى آتام دئىنده آنام دا دئدى كى، بىليرم. سونرا غوصه لى-غوصه لى آنامين اوزونه باخدى: - نئيله يه بىلرىك، قومرو، - دئدى، - بولود بىر نئچه دفعه لئىلا گلنباچىنى گتىرمك ايسته ييب يانينا، آلىنمايىب. بولود دئمىردى

تقویم رویدادها و روزهای مهم آذربایجان

۱۲ فروردین- قیام کلنل محمدتقی خان پسیان در

۱۳۰۰. مرگ رسول رضا (شاعر) در ۱۳۶۰

۱۳ فروردین- تولد عاشیق عبدالعلی نوری در ۱۳۱۸

۱۴ فروردین- مرگ آیت الله سیدمحمدکاظم

شریعتمداری (مرجع تقلید) در قم به سال ۱۳۶۵. اشغال

شهر کلبجر توسط نیروهای ارمنی در ۱۳۷۲

۱۶ فروردین- مرگ پروین اعتصامی در تهران ۱۳۲۰.

۱۷ فروردین- انتشار نخستین شماره مجله

«ملانصرالدین» توسط جلیل محمدقلیزاده در تفلیس به

سال ۱۲۸۵. آغاز قیام شیخ محمد خیابانی در تبریز در

۱۲۹۹. صدور قطعنامه شماره ۸۲۲ شورای امنیت

سازمان ملل متحد در ۱۳۷۲ که در آن شورای امنیت،

خواستار «تخلیه کلیه نیروهای اشغالگر از ناحیه کلبجر و

دیگر نواحی اشغال شده آذربایجان» شده بود.

مرگ قاجاق سلیمان (عضو و فرمانده گروه قاجاق نبی)

در ۱۲۹۶

۲۰ فروردین- انتشار روزنامه «تجدد» در تبریز به

کوشش شیخ محمد خیابانی در ۱۲۹۶

۲۲ فروردین- مرگ صمد سرداری نیا (نویسنده و

مترجم) در تبریز به سال ۱۳۸۷. مرگ بولوت قارا چورلو

(شاعر) در ۱۳۵۸

۲۴ فروردین- مرگ غلامحسین بیگجه خانی (نوازنده) در

۱۳۶۶

۲۵ فروردین- برگزاری کنگره دهقانی آذربایجان در

تبریز در ۱۳۲۵

۲۸ فروردین- تولد محمدرضا ایرانی ملک کیان (نقاش)

در ۱۳۳۳. تولد لطفیار ایمانوف (خواننده) در صابر آباد به

سال ۱۳۰۷

۳۰ فروردین- مرگ هاوارد باسکرویل معلم آمریکایی در

جریان مبارزات مردم تبریز در ۱۲۸۸. اعدام علی باکری

فروردین (آغلارگولر):

۱ فروردین- تولد حمزه اوغلو خشکنابی (نویسنده و فعال

سیاسی) در روستای خشکناب بستان آباد به سال

۱۳۰۱ [۱]. تولد علی دایی (فوتبالیست) در اردبیل به

سال ۱۳۴۸. تولد عاشیق حسین تبریزی در ۱۳۱۰. تولد

ربابه مرادوا (خواننده و بازیگر نقش لیلی در اپرای لیلی و

مجنون) در اردبیل به سال ۱۳۰۹

۲ فروردین- تولد سلیمان رحیموف (نویسنده) در ۱۲۷۹.

تولد علی آقا آقاییف (هنرمند و بازیگر نقش مشهدی

عباد) در باکو به سال ۱۲۹۲

۴ فروردین- تولد عاشیق علی قره داغی در ۱۳۳۱

۶ فروردین- تولد عاشیق چنگیز مهدی پور در ۱۳۴۱

۸ فروردین- تولد صدقی روح الله (بازیگر تئاتر) در باکو

به سال ۱۲۶۵. مرگ سلیمان ثانی (آخوندوف) (نویسنده)

در باکو به سال ۱۳۱۸

۹ فروردین- تولد معجز شبستری (شاعر) در ۱۲۵۲

۱۰ فروردین- قتل عام آذربایجانیان به دست داشناکهای

ارمنی در باکو و دیگر شهرهای آذربایجان در ۱۲۹۷

(فاجعه مارس).

- (مبارز) در زندان حکومت پهلوی به سال ۱۳۵۱. تولد محمد راحم (شاعر) در باکو به سال ۱۲۸۶. اردیبهشت (گولن آی):
- ۴ اردیبهشت- تولد میرجلال پاشایف (نویسنده و ادیب) در اردبیل به سال ۱۲۸۷.
- ۶ اردیبهشت- آغاز بکار رسمی رادیو تبریز توسط حکومت ملی آذربایجان در ۱۳۲۵.
- ۷ اردیبهشت- سقوط جمهوری دموکراتیک آذربایجان به دست بلشویکها در ۱۲۹۹.
- ۸ اردیبهشت- تولد عاشیق رسول قربانی در ۱۳۱۴. مرگ حسن شفیع زاده (رزمنده) در جبهه جنگ با عراق در سال ۱۳۶۶.
- ۹ اردیبهشت- تولد رامیز قولیف (نوازنده) در ۱۳۲۶.
- ۱۰ اردیبهشت- مرگ رضا صراف تبریزی (شاعر) در ۱۲۸۶. نخستین اجرای اپرای کوراوغلو ساخته اوزئیر حاجی بیگوف در ۱۳۱۶.
- ۱۲ اردیبهشت- تولد عباس عبدالله (نویسنده و شاعر و مترجم) در ۱۳۱۹. تولد عاشیق رحیم نظری در ۱۳۴۱.
- ۱۴ اردیبهشت- مرگ صدقی روح الله (بازیگر تئاتر) در باکو به سال ۱۳۳۸.
- ۱۵ اردیبهشت- انتشار نخستین شماره مجله وارلیق در تهران به سال ۱۳۵۸.
- ۱۶ اردیبهشت- مرگ حسین منزوی (شاعر) در ۱۳۸۳. مرگ عاشیق علی فیض الهی وحید در ۱۳۷۴. مرگ محمد راحم (شاعر) در باکو به سال ۱۳۵۶.
- ۱۸ اردیبهشت- تولد عظیم عظیم زاده (نقاش) در روستای نوخانی باکو به سال ۱۲۵۹. مرگ عبدالله سور (عبدالله محمدزاده) (ادبیات شناس) در گنجه به سال ۱۲۹۱.
- ۱۹ اردیبهشت- اشغال شوشا در قره باغ توسط نیروهای ارمنی در ۱۳۷۱. برقراری آتش بس سراسری در قره باغ در سال ۱۳۷۳. تولد حیدرعلیف (رئیس جمهور آذربایجان) در ۱۳۰۲. اعتراض و تظاهرات گسترده
- دانشجویان آذربایجان و بویژه تبریز به انتشار پرسشنامه موهن صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران در توهین به ترکها در سال ۱۳۷۴ (روز دانشجوی آذربایجان).
- ۲۱ اردیبهشت- تولد صمد سرداری نیا (نویسنده و مترجم) در ۱۳۲۶.
- ۲۳ اردیبهشت- تأسیس نخستین کودکستان ایران در تبریز به کوشش جبار باغچه بان در ۱۳۰۳.
- ۲۴ اردیبهشت- مرگ قارا قارایف (آهنگساز) در ۱۳۶۱. روز بین المللی زبان ترکی.
- ۲۵ اردیبهشت- تولد عاشیق آباک در ۱۲۶۶.
- ۲۷ اردیبهشت- اشغال لاجین در قره باغ توسط نیروهای ارمنی در ۱۳۷۱. مرگ صمد وورغون (شاعر و نمایشنامه نویس) در ۱۳۳۵. نصب مجسمه ستارخان سردار ملی در باغ گلستان تبریز در ۱۳۲۵.
- ۲۸ اردیبهشت- تولد رسول رضا (شاعر) در ۱۲۸۹.
- ۳۱ اردیبهشت- مرگ سید عظیم شیروانی (شاعر) در ۱۲۶۷. خرداد (قیزاران):
- ۱ خرداد- مرگ عاشیق عبدالعلی نوری در ۱۳۸۲. قیام مردم آذربایجان در اعتراض به کاریکاتور توهین آمیز روزنامه ایران در ۱۳۸۵. مرگ انور اردبیلی (شاعر اهل بیت) در ۱۳۷۱. اعدام فریدون ابراهیمی (دادستان کل حکومت ملی آذربایجان) در تبریز به سال ۱۳۲۶ به دست حکومت پهلوی.
- ۲ خرداد- برگزاری نخستین کنگره کارگران آذربایجان در تبریز در ۱۳۲۵. آغاز انتشار روزنامه «آزیر» به کوشش سید جعفر پیشه وری در تهران در ۱۳۲۲.
- ۳ خرداد- مرگ ابراهیم خلیل خان جوانشیر حاکم قره باغ به دست روسها در ۱۱۸۵. تولد دکتر جواد هیئت (نویسنده) در تبریز به سال ۱۳۰۴.
- ۴ خرداد- مرگ سعید محسن (مبارز) در زندان پهلوی. اعدام محمدحنیف نژاد (مبارز) در ۱۳۵۱.

- ۵ خرداد- مرگ رحیم مؤذن زاده اردبیلی (مؤذن) در ۱۳۸۷.
- ۶ خرداد- تولد محمدعلی تربیت (نویسنده و شهردار تبریز) در ۱۲۵۶.
- ۷ خرداد- استقلال و تأسیس جمهوری دموکراتیک آذربایجان به مرکزیت شهر باکو و رهبری محمد امین رسول زاده در ۱۲۹۷.
- ۸ خرداد- تولد هابیل علیف (کمانچه نواز) در آغداش به سال ۱۳۰۸.
- ۹ خرداد- تولد میرزا علی اکبر صابر (شاعر) در شاماخی به سال ۱۲۴۱.
- ۱۰ خرداد- مرگ زلفی آدی گوزلوف (خواننده) در باکو به سال ۱۳۲۴.
- ۱۲ خرداد- تولد عاشیق فرخ مهدی پور در ۱۳۴۱.
- ۱۷ خرداد- تولد رضا ژاله (سازنده ساز و شاعر) در خیابو به سال ۱۳۲۶.
- ۱۹ خرداد- تولد رشید بهبودوف (خواننده) در ۱۳۶۸.
- ۲۰ خرداد- مرگ میرهاشم امیر آرین (از فعالان جمهوری خودمختار آذربایجان) در تهران به سال ۱۳۸۳.
- تولد محمد عارف (ادیب) در باکو به سال ۱۲۸۳.
- ۲۱ خرداد- تولد مفتون امینی (شاعر) در ۱۳۰۵.
- ۲۲ خرداد- افتتاح دانشگاه تبریز توسط حکومت ملی آذربایجان در ۱۳۲۵.
- ۲۴ خرداد- مرگ عظیم عظیم زاده (نقاش) در باکو به سال ۱۳۲۲.
- ۲۵ خرداد- افتتاح موزه هنری بهزاد در تبریز توسط حکومت ملی آذربایجان در ۱۳۲۵.
- ۲۸ خرداد- مرگ آیت الله سید احمد خسروشاهی در ۱۳۵۶.
- ۱۸ خرداد- روز اخذ مجوز نشر ماهنامه ترک زبان خدافرین ۱۳۸۴
- تیر (قورآ پیشن):
- ۲ تیر- تولد صمد بهرنگی (نویسنده) در ۱۳۱۸. تولد پرویز پرستویی (بازیگر سینما و تئاتر) در روستای چارلی همدان به سال ۱۳۳۴. تولد بلبل محمودوف (خواننده) در روستای خان باغی شوشا به سال ۱۲۷۶.
- ۳ تیر- تولد ابوالفضل ایلچی بیگ (رئیس جمهور آذربایجان) در ۱۳۱۷.
- ۸ تیر- مرگ دکتر منوچهر مرتضوی (استاد دانشگاه و نویسنده) در تبریز به سال ۱۳۸۹. تولد نگار رفیع بیگلی (شاعر) در ۱۲۹۲.
- ۱۲ تیر- آزادسازی شهر آغدره در قره باغ توسط ارتش آذربایجان در زمان ریاست جمهوری ابوالفضل ایلچی بیگ در ۱۳۷۱. برانداختن پرچمهای سفید تسلیم از سر در خانه های تبریز توسط ستارخان و آغاز مقاومت خونین تبریز در سال ۱۲۸۷. تولد بابک خرمدین (قهرمان ملی آذربایجان). مرگ علامه عبدالحسین امینی (نویسنده) در ۱۳۴۹.
- ۱۴ تیر- مرگ میرزا طاهر خوشنویس (خطاط و خوشنویس) در ۱۳۵۵.
- ۱۵ تیر- تولد حسین محمدزاده صدیق (معلم، مصحح، نویسنده و مترجم) در ۱۳۲۴.
- ۱۶ تیر- تولد علی آذری (نویسنده و مورخ) در تبریز به سال ۱۲۸۳.
- ۱۷ تیر- مرگ عاشیق عزیز شهنازی در ۱۳۷۴. تولد عبدالازل دمیچی زاده (زبانشناس) در شکی به سال ۱۲۸۸. مرگ نجف بیگ وزیروف (نویسنده و نمایشنامه نویس) در چوخوربورده به سال ۱۳۰۵.
- ۱۸ تیر- تولد عاشیق حسین علافی آذر ۱۳۲۴.
- ۱۹ تیر- تولد سید عظیم شیروانی (شاعر) در شاماخی به سال ۱۲۱۴. مرگ عباس صحت (عباقلی مهدیزاده) (شاعر) در گنجه به سال ۱۲۹۷.
- ۲۰ تیر- مرگ سلیمان رحیموف (نویسنده) در ۱۳۶۷. مرگ میرزا علی اکبر صابر (شاعر) در شاماخی به سال

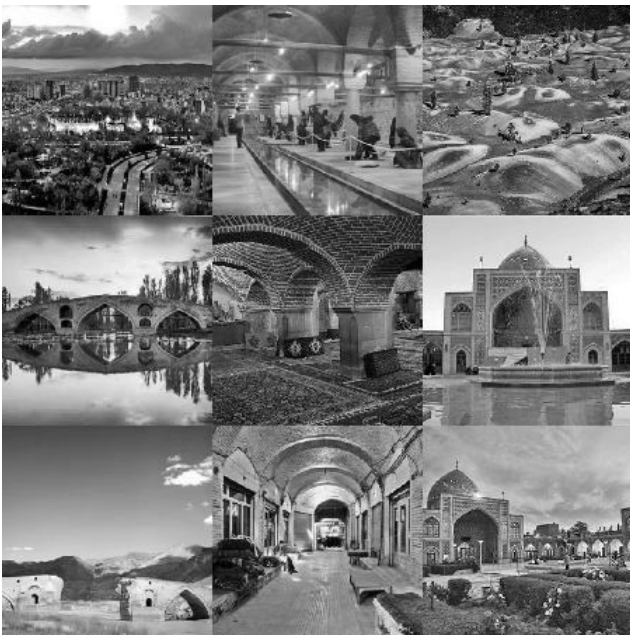
۱۲۹۰. مرگ سید جعفر پیشه وری نخست وزیر حکومت ملی آذربایجان در باکو به سال ۱۳۲۶.
- ۲۲ تیر- مرگ سیدجمال ترابی طباطبایی (سکه شناس و مورخ) در ۱۳۸۸.
- ۲۳ تیر- تولد جلال قاریاغدی (مجسمه ساز) در شوشا به سال ۱۲۹۴.
- ۲۴ تیر- تولد محمد آراز (شاعر) در ۱۳۱۲.
- ۲۷ تیر- تولد عباسقلی یحیوی اردبیلی (شاعر اهل بیت) در ۱۲۸۰.
- مرداد (قویروق دوغان):
- ۱ مرداد- تأسیس استان خودمختار قره باغ کوهستانی در ۱۳۰۲. اشغال شهر آغدام در قره باغ توسط نیروهای ارمنی در ۱۳۷۲. تولد مارال رحمان زاده (نقاش) در ۱۲۹۵. تولد عبدالله سور (عبدالله محمدزاده) (ادبیات شناس) در گنجه به سال ۱۲۶۲. مرگ عبدالله شایق (نویسنده و معلم) در تفلیس به سال ۱۳۳۸.
- ۲ مرداد- زخمی شدن ستارخان در پارک اتابک تهران در ۱۲۸۹.
- ۴ مرداد- جنگ شدید در محله امیره قیز و مقاومت حیرت انگیز ستارخان و مجاهدان آذربایجان در برابر نیروهای شاه در ۱۲۸۷. تولد رضا دقتی (عکاس) در تبریز به سال ۱۳۳۱.
- ۷ مرداد- صدور قطعنامه شماره ۸۵۳ شورای امنیت سازمان ملل در ۱۳۷۲ که در آن شورای امنیت خواستار «خروج فوری، قطعی و کامل نیروهای اشغالگر از ناحیه آغدام و دیگر مناطق تحت اشغال جمهوری آذربایجان» شد. تولد عباس میرزا (شاهزاده و حاکم آذربایجان) در ۱۱۶۸.
- ۸ مرداد- مرگ مرتضی رسام نخجوانی (نقاش) در ۱۳۸۲.
- ۹ مرداد- مرگ منزوی اردبیلی (شاعر اهل بیت) در ۱۳۷۱.
- ۱۰ مرداد- اشغال دوباره شهر آغدره در قره باغ توسط نیروهای ارمنی در ۱۳۷۱.
- ۱۴ مرداد- مرگ محمدنخجوانی (از بنیانگذاران کتابخانه ملی تبریز) در ۱۳۴۱.
- ۲۲ مرداد- تولد فرهاد آقازاده (شرقلی) (معلم و زبانشناس) در شوشا به سال ۱۲۵۹.
- ۲۳ مرداد- تولد احد حسینی (مجسمه ساز) در تبریز به سال ۱۳۲۳.
- ۲۵ مرداد- مرگ دکتر غلامحسین بیگدلی (مبارز، نویسنده و استاد دانشگاه) در ۱۳۷۷. تولد ستارخان سردار ملی در قره داغ آذربایجان به سال ۱۲۴۶. تولد بختیار وهابزاده (شاعر) در شکی به سال ۱۳۰۴.
- ۲۶ مرداد- اشغال شهر فضولی توسط نیروهای ارمنی در ۱۳۷۲. مسلم ماغامایف (خواننده اپرا) در باکو به سال ۱۳۲۱.
- ۲۹ مرداد- تولد خان شوشینسکی (خواننده) در ۱۲۸۰. شهریور (زومار):
- ۱ شهریور- مرگ ابوالفضل ایلچی بیگ (رئیس جمهور آذربایجان) در ۱۳۷۹.
- ۴ شهریور- مرگ عاشیق پناه پناهوف ۱۳۵۷. تولد اکبر عبدی (هنرپیشه) در ۱۳۳۹.
- ۶ شهریور- مرگ ربابه مرادوا (خواننده و بازیگر نقش لیلی در اپرای لیلی و مجنون) در باکو به سال ۱۳۶۲.
- ۸ شهریور- استقلال جمهوری آذربایجان در ۱۳۷۰.
- ۹ شهریور- مرگ صمد بهرنگی (معلم و نویسنده) در ۱۳۴۷.
- ۱۰ شهریور- اشغال شهر قبادلی توسط نیروهای ارمنی و کشتار اهالی آذربایجانی آن در ۱۳۷۲. اشغال شهر جبرائیل توسط نیروهای ارمنی در ۱۳۷۲.
- ۱۱ شهریور- تولد دکتر حمید نطقی (نویسنده، مترجم و پدر روابط عمومی در ایران) در ۱۲۹۹. افتتاح فیلامونیای دولتی تبریز توسط حکومت ملی آذربایجان در ۱۳۲۵. مرگ امیرحسین صدقیانی (نخستین لژیونر

- فوتبال ایران و نخستین سرمربی تیم ملی فوتبال ایران) در ۱۳۶۱.
- ۱۲ شهریور- اعلام تشکیل فرقهٔ دموکرات آذربایجان (۱۳۲۴). مرگ محمدرضا ایرانی ملک کیان (نقاش) در ۱۳۷۳.
- ۱۳ شهریور- مرگ عزیزه جعفرزاده (شاعر و نویسنده) در ۱۳۸۲. مرگ دکتر محسن هشترودی (ریاضیدان) در ۱۳۵۵.
- ۱۵ شهریور- تولد قادر میزبانی (قهرمان دوچرخه سواری) در تبریز به سال ۱۳۵۴.
- ۱۸ شهریور- مرگ میرزا آدی گوزل بیگ (نویسنده) ۱۲۲۷. مرگ رشید بهبودوف (خواننده) در ۱۳۶۸.
- ۲۰ شهریور- تولد عاشیق سایات نووا در ۱۱۷۴. مرگ آیت الله سید اسدالله مدنی (امام جمعه) تبریز در واقعه تروریستی در ۱۳۶۰.
- ۲۲ شهریور- مرگ شیخ محمد خیابانی در تبریز به دست عوامل حکومت در ۱۲۹۹.
- ۲۴ شهریور- مرگ میرزا تقی رفعت (شاعر) در ۱۲۹۹.
- ۲۵ شهریور- مرگ عبدالله توکل (مترجم) در ۱۳۷۸.
- ۲۶ شهریور- مرگ قاتیر محمد (قاچاق و رهبر قیامهای روستایی) در ۱۲۹۸.
- ۲۷ شهریور- مرگ سیدمحمدحسین شهریار (شاعر) در ۱۳۶۷.
- مهر(خزل):
- ۱ مهر- تولد حسین منزوی (شاعر) در ۱۳۲۵.
- ۲ مهر- مرگ احمد جمیل (شاعر) در باکو به سال ۱۳۵۶.
- ۴ مهر- مرگ بلبل محمدوف (خواننده) در باکو به سال ۱۳۴۰.
- ۵ مهر- تولد امیر حسین فردی (نویسندهٔ کودکان) در ۱۳۲۸. تولد کمال تبریزی (فیلمساز) در تبریز به سال ۱۳۳۸.
- ۶ مهر- مرگ میرجلال پاشایف (نویسنده و ادیب) در باکو به سال ۱۳۵۷.
- ۹ مهر- مرگ کلنل محمدتقی خان پسیان به دست عوامل حکومت در ۱۳۰۰. مرگ علی آقا واحد (شاعر) در باکو به سال ۱۳۴۴.
- ۱۱ مهر- مرگ عمران صلاحی (طنزنویس) در ۱۳۸۵. تولد سلیمان ثانی (آخوندوف) (نویسنده) در شوشا به سال ۱۲۵۴.
- ۱۳ مهر- انتشار نخستین شمارهٔ روزنامهٔ «انجمن» ارگان انجمن ایالتی آذربایجان در تبریز به سردبیری میرزاعلی اکبرخان در ۱۲۸۵.
- ۱۴ مهر- اعتصاب سراسری در تبریز و درخواست خروج حاجی میرزا کریم امام جمعه از شهر در ۱۲۸۵. اعطای لقب سردار ملی به ستارخان و سالار ملی به باقرخان توسط انجمن ایالتی آذربایجان در ۱۲۸۷.
- ۱۹ مهر- مرگ حسین خان باغبان مارالانی (مجاهد مشروطه) در صحنه نبردهای تبریز به سال ۱۲۸۷ شمسی.
- ۲۰ مهر- پیروزی مجاهدان تبریز به رهبری ستارخان پس از چهار ماه مبارزه در ۱۲۸۷. امضاء قرارداد گلستان میان ایران و روسیه و جدا شدن مناطقی از آذربایجان همچون باکو، شکی، قره باغ و گنجه و ملحق شدن آنها به روسیه.
- ۲۲ مهر- تولد سیدرضا حسینی (مترجم و فرهنگ نویس) ۱۳۰۵. صدور قطعنامهٔ شمارهٔ ۸۷۴ شورای امنیت سازمان ملل متحد در ۱۳۷۲ در مورد قره باغ که در آن شورای امنیت، طرفین را به «خودداری از هرگونه اعمال خصمانه و هرگونه مداخله ای که قاعدتاً منازعه را گسترش داده و صلح و امنیت را در منطقه خدشه دار خواهد کرد» فراخواند.
- ۲۵ مهر- تولد میرعلی سیدوف (ادیب و نویسنده) در ایروان به سال ۱۲۹۷.

- ۲۷ مهر- مرگ عاشیق آباک در ۱۳۲۶. تولد شوکت علی اکبرووا (خواننده) در باکو به سال ۱۳۰۱. آبان (قیروو):
- ۳ آبان- مرگ مهندس غلامرضا امانی (فعال آذربایجانی) و دو برادرش در اثر سانحه رانندگی به سال ۱۳۸۷. مرگ عباس میرزا (شاهزاده و حاکم آذربایجان) در ۱۲۱۲.
- ۴ آبان- مرگ یحیی آرین پور (نویسنده و مورخ) در تهران به سال ۱۳۶۴.
- ۵ آبان- مرگ حیدرخان عمواوگلو (انقلابی و مبارز) در ۱۳۰۰. تولد میرزا ابراهیموف (نویسنده) در روستای اووه سراب به سال ۱۲۹۰.
- ۶ آبان- اشغال شهر زنگلان توسط نیروهای ارمنی در ۱۳۷۲.
- ۸ آبان- صدور قطعنامه شماره ۸۸۴ شورای امنیت سازمان ملل متحد در ۱۳۷۲ که در آن «اشغال ناحیه زنگلان و شهر گورادیز، حمله به شهرها و بمباران مناطقی از قلمرو جمهوری آذربایجان» محکوم شده و شورا خواستار «عقب نشینی یک جانبه نیروهای اشغالگر از ناحیه زنگلان و شهر گورادیز» شد.
- ۱۰ آبان- مرگ آیت الله سیدمحمدعلی قاضی طباطبایی (امام جمعه تبریز) در واقعه تروریستی در ۱۳۵۸.
- ۱۹ آبان- مرگ صفر قهرمانیان (مبارز) در تهران به سال ۱۳۸۱.
- ۲۰ آبان- تولد بالاش آذراوگلو (شاعر) در باکو به سال ۱۳۰۰.
- ۲۱ آبان- مرگ رضا روزبه (دانشمند و ادیب) در ۱۳۵۲.
- ۲۲ آبان- مرگ عاشیق حسین بوزآلقانلی در ۱۳۲۰.
- ۲۵ آبان- مرگ آیت الله علامه سید محمدحسین طباطبایی (مفسر) در ۱۳۶۰. مرگ ستارخان سردار ملی در ۱۲۹۳. مرگ علامه محمدتقی جعفری در قم به سال ۱۳۷۷.
- ۲۹ آبان- برگزاری کنگره خلق آذربایجان (مجلس مؤسسان) در تبریز ۱۳۲۴. تولد فریدون ابراهیمی (دادستان کل حکومت ملی آذربایجان) در آستارا به سال ۱۲۹۹.
- ۳۰ آبان- تولد فکرت امیروف (آهنگساز) در گنجه به سال ۱۳۰۱.
- آذر (اؤخ آتان):
- ۲ آذر- مرگ غلامحسین ساعدی (نویسنده) در پاریس به سال ۱۳۶۴.
- ۴ آذر- مرگ جبار باغچه بان در ۱۳۴۵.
- ۶ آذر- مرگ حسن بیگ زردابی (روزنامه نگار و ادیب) در باکو به سال ۱۲۸۶.
- ۷ آذر- مرگ میرزا شفیع واضح (شاعر) در تفلیس به سال ۱۲۳۱.
- ۱۰ آذر- تولد نگار خیایوی (شاعر) در ۱۳۳۹.
- ۱۶ آذر- مرگ عاشیق اسلام یوسفوف در ۱۳۴۷.
- ۲۰ آذر- تولد عاشیق پناه پناهوف در ۱۳۰۵.
- ۲۱ آذر- تشکیل حکومت ملی آذربایجان در تبریز به سال ۱۳۲۴. سرنگونی حکومت ملی آذربایجان توسط نیروهای ارتش پهلوی در ۱۳۲۵. درگذشت حیدر علیف رئیس جمهوری آذربایجان در ۱۳۸۲. تولد رضا براهنی (شاعر و نویسنده) در ۱۳۱۴.
- ۲۲ آذر- تولد رشید بهبودوف (خواننده) در ۱۲۹۴. تولد دکتر محمدتقی زهتابی (نویسنده و فعال سیاسی) در ۱۳۰۲. برگزاری مراسم سوزاندن کتابهای ترکی در تبریز به دستور حکومت پهلوی در ۱۳۲۵.
- ۲۴ آذر- مرگ حبیب ساهر (معلم و شاعر) در ۱۳۶۴.
- ۲۹ آذر- مرگ میرزا حسن رشیدیه (بنیانگذار مدارس نوین) در ۱۳۲۳.
- دی (قارا قیش):
- ۳ دی- تولد ضیاء بنیادوف (مورخ) در آستارا به سال ۱۳۰۰.
- ۴ دی- مرگ محمد عارف (ادیب) در باکو به سال ۱۳۵۴.
- ۵ دی- تولد رضا ناجی (بازیگر سینما) در تبریز به سال ۱۳۲۱.
- ۷ دی- تولد زینب خانلارووا (خواننده) در ۱۳۱۵.
- ۸ دی- تولد عزیزه جعفرزاده (شاعر و نویسنده) در ۱۳۰۰. تولد نصرت کسمنلی (شاعر) در ۱۳۲۵.
- ۹ دی- صدور فرمان حکومت ملی آذربایجان برای تأسیس دانشگاه تبریز در ۱۳۲۴.
- ۱۰ دی- روز وحدت آذربایجانیهای جهان. مرگ جعفر جبارلی (شاعر و نویسنده) در ۱۳۱۳. به دار آویخته شدن

- میرزا علی ثقه الاسلام تبریزی و دو پسران علی مسیو توسط روسها در ۱۲۹۰
- ۱۲ دی- تولد زلیم خان یعقوب (شاعر) در ۱۳۲۸. مرگ دکتر محمدتقی زهتابی (نویسنده و فعال سیاسی) در ۱۳۷۷
- ۱۳ دی- تولد عاصم اردبیلی (شاعر) (۱۳۲۰). مرگ جوادخان زیاد اوغلو حاکم گنجه به دست روسها در ۱۱۸۱. تولد غلامحسین ساعدی (نویسنده) در تبریز به سال ۱۳۱۴
- ۱۴ دی- مرگ علی نظمی (علی محمدزاده) (شاعر) در باکو به سال ۱۳۲۴
- ۱۵ دی- تولد آیت الله سیدمحمدکاظم شریعتمداری (مرجع تقلید) در ۱۲۸۴. مرگ فرهاد آقازاده (شرقی) (معلم و زبان‌شناس) در شوشا به سال ۱۳۰۹
- ۱۶ دی- اعلام رسمت یافتن زبان ترکی آذربایجانی در آذربایجان توسط حکومت ملی در ۱۳۲۴
- ۱۸ دی- مرگ احمدبیگ جوانشیر (نویسنده) در ۱۲۸۱
- ۲۲ دی - تولد دکتر محسن هشترودی (ریاضیدان) در ۱۲۸۶
- ۲۴ دی- تولد غلامحسین ساعدی (نویسنده) در ۱۳۱۴. تولد آثار (نویسنده) در ۱۳۱۶
- ۲۶ دی- ورود نیروهای ارتش روسیه به تبریز در ۱۲۸۷. مرگ محمدعلی تربیت (نویسنده و شهردار تبریز) در ۱۳۱۸
- ۲۷ دی- تولد مدینه گلگون (شاعر) در باکو به سال ۱۳۰۴
- ۳۰ دی- کشتار آذربایجانیان در باکو توسط نیروهای ارتش شوروی در ۱۳۶۸ (قارا یانوار). تولد حمیده خانم جوانشیر (ادیب) در قره باغ به سال ۱۲۵۱.
- بهمن (دوندوران):
- ۱ بهمن- تولد دکتر حسن احمدی گیوی (نویسنده و ادیب) در ۱۳۰۶. تولد دکتر اسفندیار قره باغی (آهنگساز و خواننده) در ۱۳۲۲
- ۳ بهمن- آزادسازی کلبر از اشغال ارمنیان توسط ارتش آذربایجان در ۱۳۷۲. مرگ جلیل محمدقلیزاده (نویسنده و ناشر مجله ملانصرالدین) در باکو به سال ۱۳۱۰. تولد علی توده (علی جوادزاده) (شاعر) در باکو به سال ۱۳۰۲
- ۵ بهمن- مرگ سعید سلماسی (شاعر و مجاهد مشروطه) در خوی به سال ۱۲۸۷
- ۶ بهمن- تصرف ادارات حکومتی همچون گمرک، پست، تلگراف و واحدهای جنگی تبریز توسط دسته‌های مجاهدین در تبریز و آغاز مبارزه با محمدعلی شاه در ۱۲۸۵
- ۸ بهمن- مرگ سیدحسن تقی زاده (نویسنده، فعال سیاسی) در ۱۳۴۸
- ۱۱ بهمن- تولد محمدامین رسولزاده (بنیانگذار جمهوری آذربایجان) در ۱۲۶۲. تولد نصیر پایگذار (شاعر و معلم) در تبریز به سال ۱۳۱۱
- ۱۵ بهمن- تولد داریوش اقبالی (خواننده) در ۱۳۲۹. تولد پروفسور لطفی زاده (لطفعلی عسکرزاده) (فیزیکدان و بنیانگذار منطق فازی) در ۱۲۹۹
- ۱۶ بهمن- مرگ میرزا جعفر توپچی باشوف (شاعر و شرقشناس) در ۱۲۴۷. تولد قارا قارایف (آهنگساز) در باکو به سال ۱۲۹۶
- ۱۷ بهمن- مرگ حمیده خانم جوانشیر (ادیب) در باکو به سال ۱۳۳۳
- ۱۹ بهمن- مرگ موسی خیابانی (مبارز) در درگیری با نیروهای دولتی در ۱۳۶۰
- ۲۱ بهمن- مرگ عاشیق شمشیر در ۱۳۵۸. تولد جلیل محمدقلیزاده (نویسنده و ناشر مجله ملانصرالدین) در نخجوان به سال ۱۲۴۴
- ۲۲ بهمن- مرگ بهمن میرزای قاجار (شاهزاده و نویسنده) در ۱۲۶۲. تولد بهرام منصوروف (نوازنده) در باکو به ۱۲۸۹
- ۲۵ بهمن- مرگ مهدی باکری (رزمنده) در جبهه جنگ با عراق ۱۳۶۳. مرگ بختیار وهابزاده (شاعر) در ۱۳۸۷
- ۲۷ بهمن- مرگ اسماعیل امیرخیزی (مجاهد مشروطه و نویسنده) در ۱۳۴۴
- ۲۸ بهمن- اشغال سد سرسنگ در کنار رود ارس توسط نیروهای ارمنی در ۱۳۷۱
- ۲۹ بهمن- قیام مردم تبریز علیه رژیم پهلوی در ۱۳۵۶. اسفند(بایرام):
- ۱ اسفند- مرگ فکرت امیروف (آهنگساز) در ۱۳۶۲. تولد کریم باقری (فوتبالیست) در ۱۳۵۲. امضاء قرارداد ترکمنچای بین ایران و روسیه که بر اثر آن مناطق دیگری از قفقاز همچون ایروان و نخجوان به روسیه ملحق و جدایی کامل

- آذربایجان قفقاز مسجل شد. مرگ نادعلی همدانی (نویسنده) در تهران به سال ۱۳۸۷
- ۲ اسفند- تولد عاشیق یدالله عوض پور در ۱۳۱۷. روز جهانی زبان مادری. مرگ دده کاتیب (شاعر) در ۱۳۸۷. تولد بؤیوک آقا میرزا زاده (نقاش) در باکو به سال ۱۲۹۹
- ۳ اسفند- مرگ حمید باکری (رزمنده) در جبهه جنگ با عراق ۱۳۶۲. کشتار بی رحمانه مردم اورمیه به دست آشوریهای عثمانی در ۱۲۹۶
- ۴ اسفند- تولد حمید آراسلی (لغت شناس و ادیب) در گنجه به سال ۱۲۸۷
- ۶ اسفند- تولد دکتر حمید مولانا (نویسنده و استاد دانشگاه) در تبریز به سال ۱۳۱۵. تولد عبدالله شایق (نویسنده و معلم) در تفلیس به سال ۱۲۵۹
- ۷ اسفند- قتل عام زنان و کودکان آذربایجانی در شهر خوجالی قره باغ توسط ارمنیان در ۱۳۷۰ (فاجعه خوجالی).
- ۸ اسفند- مرگ عاشیق اسد ۱۳۲۹. بروز درگیریهای قومی میان آذربایجانیان و ارمنیان در شهر سومگاییت به تحریک روسها در ۱۳۶۶
- ۹ اسفند- مرگ بهزاد بهزادی (فرهنگ نویس) در ۱۳۸۶
- ۱۰ اسفند- تولد عمران صلاحی (طنزنویس) در ۱۳۲۵
- ۱۱ اسفند- تولد احمد بیگ جوانشیر (نویسنده) ۱۲۰۶. اعتصاب سراسری کارگران و کارمندان گمرک و پست آذربایجان در اعتراض به بلژیکها در سال ۱۲۸۵. تولد میرحسین موسوی (نخست وزیر) در ۱۳۲۰
- ۱۳ اسفند- تولد فخرالدین فخرالدینی (عکاس و نقاش) در ۱۳۱۱. تولد سعید سلماسی (شاعر و مجاهد) در سلماس به سال ۱۲۶۱
- ۱۵ اسفند - مرگ محمدامین رسولزاده (بنیانگذار جمهوری آذربایجان) ۱۳۳۵. خروج همیشگی ستارخان از تبریز و حرکت به تهران در ۱۲۸۸. مرگ عاشیق علعسگر در ۱۳۰۴. مرگ نگار رفیع بیگلی (شاعر) در ۱۳۵۹
- ۱۸ اسفند- مرگ میرزا عبدالرحم طالبوف (اندیشمند و نویسنده) در تیمورخانشورا به سال ۱۲۸۹. تولد قمر الماس زاده (بالرین) در باکو به سال ۱۲۹۳
- ۲۰ اسفند- مرگ سید احمد کسروی (مورخ و نویسنده) در تهران به سال ۱۳۲۴
- ۲۱ اسفند- تولد فرهاد فخرالدینی (آهنگساز و رهبر ارکستر) در ۱۳۱۶. تولد سلیمان رستم (شاعر و نویسنده) در باکو به سال ۱۲۸۴
- ۲۲ اسفند- مرگ قاچاق نبی در ۱۲۷۴. مرگ علیرضا نابدل (مبارز) به دست مأموران حکومت پهلوی در سال ۱۳۵۰. مرگ غمگسار (علیقلی نجفوف) (شاعر) در تفلیس به سال ۱۲۹۷
- ۲۳ اسفند- تولد اقرار علیف (مورخ) در باکو به سال ۱۳۰۲. مرگ بابک خرمدین (قهرمان ملی آذربایجان) در سامراء به سال ۲۱۶
- ۲۵ اسفند- تولد عاشیق شمشیر در ۱۲۷۱. تولد پروین اعتصامی (شاعر) در تبریز به سال ۱۲۸۵. تولد عاشیق اسلام یوسفوف در ۱۲۷۱. مرگ ابوالحسن اقبال آذر (خواننده) در ۱۳۴۹. مرگ مهدی تجلایی (رزمنده) در جبهه جنگ با عراق در ۱۳۶۳
- ۲۹ اسفند- تولد جعفر جبارلی (شاعر و نویسنده) در ۱۲۷۷. تولد عباس بارز (عباس اسلامی) (شاعر) در ۱۳۰۰
- ۳۰ اسفند- تولد صمد وورغون (شاعر و نمایشنامه نویس) در ۱۲۸۴

روزشمار تاریخ ترکیه، آذربایجان، ایران و جهان

این تقویم تاریخ براساس مقایسه سال میلادی ۲۰۱۵ با سال شمسی ۱۳۹۴ نوشته شده است. لذا به هنگام تطبیق حوادث تاریخی برای سالهای دیگر، رویدادهای سال میلادی و سال شمسی، می بایست با در نظر گرفتن جابجایی احتمالی روزهای تقویم میلادی و شمسی مورد استفاده قرار گیرد.

سخنی با خوانندگان

"روی موج تاریخ" نخستین و برترین روزشمار وقایع نگاری است که به زبان فارسی و ضمن استفاده از کلامی موجز، برای بیان مهمترین رویدادهای ترکیه، حوادث آذربایجان، رخدادهای ایران و وقایع جهان نوشته شده است.

"روی موج تاریخ" کوشیده تا غبار زمان را از روی تعیین کننده ترین حوادث جهان بزداید.

و پیوسته بر ذهن فراموشکار و ذهنیت سازشکار انسانها نهیب زند و هشدار دهد. این مجموعه همچنان در حال تکمیل است و اگر خوانندگان گرامی ضمن مطالعه متن متوجه رویداد مهم فراموش شده ای گردیدند اطلاع رسانی و یا تذکر آنان سبب مزید امتنان نویسنده این روزشمار خواهد گردید.

فرزاد صمدلی

آغاز ماه ژانویه

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز اول ژانویه، برابر با یازدهم دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۵۱۵ لوئی دوازدهم، پادشاه فرانسه درگذشت.
در سال ۱۸۰۸ انتقال بردگان به آمریکا ممنوع شد.
در سال ۱۹۲۳ نخستین فدراسیون فوتبال ترکیه تاسیس شد.
در سال ۱۹۱۹ جروم دیوید سالیجر نویسنده معاصر آمریکایی متولد شد.

در سال ۱۹۵۸ جامعه اروپا تاسیس شد.

در سال ۱۹۵۹ قیام مردم کوبا به رهبری فیدل کاسترو و بر ضد فولگنیکو باتیسته به پیروزی رسید.

در سال ۱۹۷۹ آمریکا و چین روابط سیاسی خود را از سر گرفتند.
در سال ۱۹۸۵ توافقنامه یا پیمان شنگن در اروپا به مورد اجرا گذاشته شد. این پیمان در لوکزامبورگ از سوی بلژیک، فرانسه، آلمان غربی، هلند و لوکزامبورگ به امضا رسید. تمام کشورهای اتحادیه اروپا بجز بریتانیا و ایرلند وارد این پیمان شده‌اند. در حال حاضر ۲۶ کشور عضو این پیمان هستند. این ۲۶ کشور عبارتند از: اتریش، بلژیک، جمهوری چک، دانمارک، استونی، فنلاند، فرانسه، آلمان، یونان، مجارستان، ایسلند، ایتالیا، لتونی، لیتوانی، لوکزامبورگ، مالت، هلند، نروژ، لهستان، پرتغال، اسلواکی، اسلوانی، اسپانیا، سوئد، سوئیس.

در سال ۱۹۹۳ چکسلواکی در روندی آرام، به دو کشور جمهوری چک و اسلواکی تجزیه شد.

در سال ۲۰۰۲ یورو رسماً به عنوان پول رسمی ۱۲ کشور عضو اتحادیه اروپا آغاز به کار کرد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز دوم ژانویه، برابر با دوازدهم دی ماه عبارتند از :
در سال ۵۳۳ پاپ ژان دوم به عنوان رهبر کلیسای کاتولیک برگزیده شد و تا زمان مرگش در ۸ مه ۵۳۵ در این منصب باقی ماند.

در سال ۱۵۲۳ جزیره رودوس از سوی سپاهیان سلطان سلیمان قانونی تصرف شد.

در سال ۱۷۵۷ بریتانیا موفق به تصرف کلکته در هندوستان گردید و به این ترتیب دوران استعماری جدیدی در این کشور آغاز گردید.

در سال ۱۷۸۸ منطقه جورجیا، یکی از مستعمرات سیزده‌گانه بریتانیا در قاره آمریکا با نام ایالت جورجیا به ایالات متحده پیوست.

در سال ۱۹۴۲ مهمترین شهر مجمع‌الجزایر فیلیپین از سوی نیروهای ژاپنی در خلال جنگ دوم جهانی اشغال گردید.

در سال ۱۹۵۹ سرزمین آلاسکا به عنوان ۴۹مین ایالت آمریکا نام گذاری شد.

در سال ۱۹۹۰ با حمله تفنگداران دریایی آمریکا، ژنرال مانوئل نوریگا از رهبری پاناما خلع شد و راهی زندانی در آمریکا گردید. در سال ۱۹۹۳ میان جورج بوش رییس جمهوری آمریکا و بوریس یلتسین رییس جمهوری فدراسیون روسیه توافقنامه استراتژیکی در مورد کاهش موشکهای هسته ای ۲ کشور در قالب پیمان استار ۲ به امضا رسید.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز چهارم ژانویه، برابر با ۱۴ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۶۴۳ آیزاک نیوتن یکی از برجسته ترین فیزیکدانان تاریخ علم فیزیک متولد شد.

در سال ۱۶۹۸ کاخ وایتال مهمترین اقامتگاه پادشاه بریتانیا در لندن در آتش سوخت.

در سال ۱۸۹۶ یوتا به عنوان چهل و پنجمین ایالت به ایالات متحده آمریکا پیوست.

در سال ۱۹۴۸ برمه از بریتانیا مستقل شد.

در سال ۱۹۵۱ جمهوری خلق چین به همراه کره شمالی، ستول پایتخت کره جنوبی را به تصرف خود درآورد. در سال ۱۹۵۸ پس از سه ماه و طی مسافتی بیش از ۶۰ میلیون کیلومتر در مدار زمین، مامویت اسپوتنیک ۱ نخستین ماهواره فضایی جهان با ورود به جو پایان یافت.

در سال ۱۹۶۰ آلبر کامو نویسنده شهیر فرانسوی درگذشت. کامو نویسنده، فیلسوف و روزنامه‌نگار الجزایری-فرانسوی تبار بود. او یکی از فلاسفه بزرگ قرن بیستم و از جمله نویسندگان مشهور و خالق کتاب بیگانه است. کامو در سال ۱۹۵۷ به خاطر آثار مهم ادبی که به روشنی به مشکلات وجدان بشری در عصر حاضر می‌پردازد برنده جایزه نوبل ادبیات شد. وی دو سال پس از بردن جایزه نوبل در یک سانحه تصادف درگذشت. در سال ۱۹۶۷ نخستین خط لوله نفتی عراق گشایش یافت. در سال ۱۹۶۹ توافقنامه بین المللی ضد نژادپرستی به امضاء رسید.

در سال ۲۰۰۵ باراک اوباما کار خود را به عنوان سناتور ایلینوی در مجلس سنای ایالات متحده آغاز کرد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۵ ژانویه، برابر با ۱۵ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۹۶۱ در ایران، ۵۶۵۵ کیلومتر شاه لوله نفتی در درازای یک سال احداث شد.

در سال ۱۹۶۱ ارنست میلر همینگوی نویسنده آمریکایی درگذشت. وی از نویسندگان برجسته معاصر ایالات متحده آمریکا و برنده جایزه نوبل ادبیات است. همینگوی از پایه‌گذاران یکی از تأثیرگذارترین انواع ادبی، موسوم به وقایع‌نگاری ادبی شناخته می‌شود. ارنست همینگوی بیشتر عمرش سرگرم ماجراجویی بود. از زخمی شدن در ایتالیا بر اثر اصابت ۲۰۰ تکه ترکش توپ نیروهای اتریشی در خلال جنگ جهانی اول تا شرکت در خط مقدم جبهه‌های جنگ داخلی اسپانیا یا سفرهای توریستی به حیات وحش آفریقا تا ماهی‌گیری و شکار حیوانات وحشی و زندگی در کوبا. وی سرانجام با اسلحه شکاری خودکشی کرد. از مهم‌ترین رمان‌های او کتاب پیرمرد و دریا است.

در سال ۱۹۸۳ بیلی جین، یکی از معروفترین آهنگ‌های مایکل جکسون خواننده فقید آمریکایی منتشر شد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز سوم ژانویه ، برابر با ۱۳ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۵۰۱ امیر علی شیر نوایی یکی از بزرگترین حکما و شعرای جهان ترک درگذشت. وی شاعر، دانشمند و وزیر سلطان حسین بایقراي گورکانی بود. نوایی متولد هرات از بزرگ‌زادگان خاندان جغتای، پسر چنگیزخان مغول، حاکم ماوراءالنهر و کاشغر و بلخ و بدخشان بود. او مردی نیکو صفت و دانشمند و شاعر بوده اشعار بسیاری به دو زبان ترکی جغتایی و فارسی دارد و به همین جهت مشهور به ذوللسانین بود. تخلص او در اشعار ترکی نوائی و در اشعار فارسی فانی یا فنائی است. وی را نویسنده سیصد و هفتاد اثر دانسته اند که به زبانهای ترکی، عربی و فارسی نوشته شده است.

در سال ۱۵۲۱ پاپ لئوی دهم، مارتین لوتر را تکفیر و از کلیسای کاتولیک رم طرد کرد.

در سال ۱۹۱۷ در مسجد اردهان، ۳۷۳ مسلمان و ترک از سوی دسته جات تبهکار ارمنی به همراه مسجد آتش زده شدند. در سال ۱۹۲۱ میان ترکیه و ارمنستان پیمان صلحی منعقد شد. در سال ۱۹۲۲ شهر مرسین ترکیه از اشغال نیروهای فرانسوی آزاد شد.

در سال ۱۹۵۸ ده کشاورز انگلیسی مستعمره نشین کارائیب، کمپانی هند غربی را تأسیس کردند.

رهبران مذهبی چندی بعد، در یک دادگاه تجدید نظر در سال ۱۴۵۶، شرافت وی را مجدداً پذیرفتند.

در سال ۱۵۲۰ فردیناند ماژلان که دریانوردی پرتغالی بود و به دولت اسپانیا خدمت می‌کرد، به عنوان نخستین دریانورد در جهت غرب از اروپا به آسیا رفت و در اقیانوس آرام کشتی راند. ماژلان همچنین نخستین کسی بود که با هدف دور زدن کره زمین، رهبری یک ناوگان اکتشافی را عهده‌دار شد. اگر چه خود در میانه سفر درگذشت، گروهی از افراد و ناوگانش توانستند در ۱۵۲۲ میلادی کره زمین را با موفقیت دور بزنند و به اروپا بازگردند. در سال ۱۷۰۶ بنیامین فرانکلین یکی از بنیانگذاران ایالات متحده آمریکا متولد شد. وی همچنین مخترع برقگیر است. فرانکلین یکی از افراد موثر در نگارش قانون اساسی آمریکا است. در سال ۱۸۳۸ ساموئل مورس دستگاه ابداعی خود که تلگراف نام داشت را به نمایش گذاشت.

در سال ۱۹۱۲ ایالت نیومکزیکو به عنوان چهل و هفتمین ایالت به ایالات متحده آمریکا پیوست.

در سال ۱۹۱۳ ریچارد نیکسون سی و هفتمین رئیس جمهور آمریکا در کالیفرنیا متولد شد.

در سال ۱۹۱۹ تئودور روزولت ۲۶مین رئیس جمهوری آمریکا درگذشت.

در سال ۱۹۵۶ ترکیه مقام اول مسابقات جهانی نمایشهای آکروباتیک هوایی در کانادا را از آن خود کرد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز هفتم ژانویه، برابر با ۱۷ دی ماه عبارتند از:

در سال ۱۲۷۰ اباقاخان ایلخان مغول، پسر هلاکو خان، در چنین روزی دو زن را حکمران دو ایالت بزرگ ایران کرد. آبش خاتون حکمران فارس و ترکان خاتون حکمران کرمان شد. در سال ۸۳۱ بابک خرمین قهرمان ملی آذربایجان و ایران، در شهر سامراء به امر خلیفه عباسی به طرز بی‌حمانه‌ای کشته شد. بابک فرزند مرداس در منطقه آذربایجان و در دوره‌ای که در پی حکومت ظالمانه خلفای عباسی، توده‌های مردم در سختی و فشار کمرشکنی قرار داشتند به دنیا آمد. در شرایطی که ناامیدی، بدبختی و ستم تمام اقوام فلات ایران را در بر گرفته بود مردم نواحی آذربایجان که بیش از پیش در معرض ظلم و تعدی مأمون و معتصم عباسی قرار داشتند به اطراف آتشی گرد آمدند که جاویدان فرزند شهرک، آن را بر فراز کوهستان‌های اردبیل (اورتابئل) برافروخته بود. این امر سبب شد که بابک خرمین نیز

در سال ۱۵۹۲ شاه جهان امپراتور گورکانی هند در لاهور متولد شد. در سال ۱۷۶۹ جیمیز وات نخستین ماشین بخار جهان را اختراع کرد.

در سال ۱۷۸۱ جنگ‌های استقلال آمریکا آغاز شد. در سال ۱۸۰۹ عهدنامه داردائل میان امپراتوری عثمانی و بریتانیا با امضاء رسید.

در سال ۱۹۰۶ آیت الله العظمی سید محمدکاظم شریعتمداری در تبریز به دنیا آمد. وی موسس حزب جمهوری خلق مسلمان ایران و پایه‌گذار دارالتبلیغ اسلامی است. شریعتمداری همچنین از روحانیون و مراجع عظام تقلید شیعه در قرن معاصر محسوب می‌شود. پس از انقلاب سال ۵۷ بین او و آیت الله العظمی سید روح‌الله خمینی، رهبر انقلاب اسلامی در ایران، به دلیل مخالفتش با اصل ولایت فقیه، اتهام مبهم کودتای نوژه و انجام حملات خونین علیه حزب خلق مسلمان اختلافات شدیدی به وجود آمد که منتهی به حصر و سرانجام مرگ تلخ این عالم بزرگ ربانی شد. وی یکی از کسانی است که خواستار تحریم فراندنم قانون اساسی ایران در سال ۱۳۵۹ شده بود.

در سال ۱۹۲۲ شهر آدانای ترکیه از اشغال دشمنان رهایی یافت. در سال ۱۹۳۱ دولفقار علی بوتو یکی از رهبران شهیر پاکستان متولد شد.

در سال ۱۹۵۷ دکتربین جدید ایزنهاور رئیس جمهوری آمریکا در خاورمیانه به مورد اجرا گذاشته شد

در سال ۱۹۶۸ با به قدرت رسیدن الکساندر دوبچک، دوره‌ای کوتاه از گسترش آزادی‌های سیاسی و اجتماعی موسوم به "بهار پراگ" در چکوسلاواکی آغاز شد که تا ۲۰ اوت همان سال و اشغال این کشور توسط ارتش سرخ شوروی ادامه داشت. در سال ۲۰۰۵ اریس بزرگترین سیاره کوتوله در منظومه شمسی کشف شد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۶ ژانویه، برابر با ۱۶ دی ماه عبارتند از:

در سال ۱۴۱۲ ژان دارک، متولد شد. ژان دارک قهرمان ملی فرانسه و قدیسه‌ای در کلیسای کاتولیک است. وی در جنگ صدساله بر ضد انگلستان، رهبری فرانسوی‌ها را برعهده داشت. این بانوی فرانسوی در نزدیکی شهر گنپی ینی، به خاطر خیانت شهردار این شهر توسط بورگینیون‌ها اسیر و به انگلیسی‌ها فروخته شد. ژان دارک در یک دادگاه کلیسایی، به جرم ضدیت با قوانین کلیسا، محکوم و در میدان ویومارشه شهر روان سوزانده شد.

در سال ۱۹۷۹ در جریان سومین جنگ هندوچین، قوای ویتنامی شهر پنوم پن پایتخت کامبوج را اشغال و خمرهای سرخ را از شهر بیرون راندند.

در سال ۲۰۰۴ اینگرید تولین، بازیگر سوئدی سینما دیده از جهان فروبست.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۸ ژانویه، برابر با ۱۸ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۲۹۷ موناکو مستقل شد.

در سال ۱۶۴۲ گالیو گالیله، ستاره‌شناس و فیزیک‌دان ایتالیایی چشم از جهان فروبست.

در سال ۱۷۸۴ امپراطوری عثمانی الحاق شبه جزیره کریمه به روسیه را رسماً پذیرفت.

در سال ۱۷۹۰ جورج واشنگتن نخستین سخنرانی خود در رابطه با وضعیت کشور را در پایتخت موقت آمریکا، نیویورک ایراد کرد.

در سال ۱۹۱۸ پیشنهادهای چهارده‌گانه توماس وودرو ویلسون رئیس‌جمهور ایالات متحده برای دنیای پس از پایان جنگ جهانی اول منتشر شد.

در سال ۱۹۳۵ الویس آرون پریسلی خواننده و بازیگر آمریکایی متولد شد.

در سال ۱۹۴۲ استیفن هاوکینگ، فیزیک‌دان نظری و مولف انگلیسی چشم به جهان گشود.

در سال ۱۹۶۲ به دنبال وقوع سانحه قطار در هلند ۹۳ تن کشته شدند.

در سال ۱۹۶۴ جانسون رئیس‌جمهور آمریکا آغاز جنگ علیه فقر را اعلام کرد.

در سال ۲۰۰۳ به دنبال سقوط یک هواپیمای مسافربری متعلق به خطوط هوایی ترکیه ۷۴ تن کشته و سه تن مجروح شدند.

در سال ۲۰۰۳ ایالات متحده آمریکا آغاز به تاسیس پایگاههای نظامی در افغانستان نمود.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۹ ژانویه، برابر با ۱۹ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۳۲۴ مارکو پولو تاجر و جهانگرد ونیزی درگذشت. در سال ۱۷۸۸ ایالت کنکتیکت به عنوان پنجمین ایالت به ایالات متحده آمریکا پیوست.

در سال ۱۷۹۲ به دنبال ۵ سال نبرد میان دو امپراطوری عثمانی و روسیه تزاری، پیمان یاش میان این دو قدرت وقت جهان امضا شد.

به حلقه این مبارزان بیبوندند. بابک پس از مرگ جاویدان در سال ۲۰۰ هجری قمری جانشین وی شد و این نقطه عطفی در تاریخ خاورمیانه است. عظمت اندیشه، مردانگی بی بدیل، صداقت بیان و قدرت اراده او سبب شد تا بیشتر اقوام منطقه به این جنبش آزادیخواهی پیوستند و اتحاد این گروهها باعث شد تا به مدت چند دهه مقاومت گسترده ای در برابر عباسیان در منطقه آذربایجان پدید آید. متأسفانه حماسه بابک به دنبال خیانت یک فرمانده ایرانی به نام افشین با شکست مواجه شد و وی به وعده تسلط بر خراسان؛ با خدعه و نیرنگ بابک را اسیر کرد و او را از اوج کوهستان‌های پر افتخار بڈ و قصر جمهور به بغداد روانه کرد. به دستور معتصم، در حضور درباریان و خود خلیفه، به ترتیب دست‌ها و پاهای بابک را از تن جدا کردند و او را مثله کردند تا جان سپرد. می‌گویند که بابک پس از قطع دست راستش با دست چپ خون دست راست را بر چهره خود مالید و تمام صورتش را گلگون از خون کرد..... چون معتصم را چشم بر بابک افتاد، گفت: ای سگ! چرا در جهان چنین فتنه انگیزی؟ هیچ جواب نداد. تا هر چهار دست و پایش را بریدند و چون یک دستش بریدند. دست دیگر در خون زد و و روی خود مالید و همه روی خود از خون خود سرخ کرد. معتصم گفت: ای سگ! این چه عملیست گفت: در این حکمتی است، شما هر دو دست و پای مرا خواهید برید و گونه روی مردم از خون سرخ باشد. چون خون از روی رود رو زرد شود، من روی خویش از خون خود سرخ کردم تا چون خون از تنم بیرون شود، نگویند که رویش از بیم زرد شد. در سال ۱۶۱۰ گالیلئو گالیله چهار ماه بزرگ مشتری را کشف کرد.

در سال ۱۹۲۷ نخستین تماس تلفنی بین آتلانتیکی - از لندن به نیویورک برقرار شد.

در سال ۱۹۳۶ فرمان رضا شاه در مورد کشف حجاب به اجرا درآمد.

در سال ۱۹۳۸ رولان توپور، تصویرگر، نقاش، کاریکاتوریست و نویسنده فرانسوی به دنیا آمد.

در سال ۱۹۵۳ هری ترومن رئیس‌جمهور آمریکا دستیابی این کشور به بمب هیدروژنی را اعلام کرد.

در سال ۱۹۶۴ نیکولاس کیچ، بازیگر و تهیه کننده آمریکایی دیده به جهان گشود.

در سال ۱۹۶۸ غلامرضا تختی کشتیگیر ایرانی به طرز مشکوکی در تهران درگذشت.

در سال ۶۴۲ یزدگرد سوم آخرین شاه ساسانیان به دست یک آسیابان کشته شد.

در سال ۸۱۲ استوراکیوس، امپراطور بیزانس درگذشت.

در سال ۸۴۴ میخائیل یکم، امپراطور بیزانس درگذشت.

در سال ۱۴۵۴ بزرگترین آتش سوزی تاریخ استانبول اتفاق افتاد. در آن زمان اکثر خانه های این شهر چوبی بودند.

در سال ۱۵۵۶ شیخ ملا محمد فضولی یکی از بزرگترین عرسلرایان جهان ترک متولد شد. او را بزرگترین شاعر ترکی آذربایجانی در سده دهم می دانند. پدر وی ساکن حله در عراق امروزی بود و محمد فضولی در آنجا به دنیا آمد و در بغداد پرورش یافت و از این روی، سه زبان ترکی، فارسی و عربی را به خوبی می دانست. وی به هر سه زبان شعر سروده است. از آثار این حکیم بزرگ آذربایجانی، می توان شاه و گدا، لیلی و مجنون، مثنوی بنگ و باده، روضه، حدیقه السعداء، صحبت الاثمار، شکایت نامه و رساله معما را بر شمرد.

در سال ۱۸۸۰ میشل اوژن شورول شیمی دان و محقق فرانسوی و کاشف طریقه تجزیه چربی ها و روغن های نباتی و حیوانی درگذشت.

در سال ۱۹۲۰ استقلال جمهوری دمکراتیک آذربایجان از سوی کنفرانس صلح ورسای به رسمیت شناخته شد. این جمهوری که به جمهوری اول آذربایجان موسوم است به رهبری محمد امین رسولزاده تاسیس شد.

در سال ۱۹۰۶ فرمان تأسیس عدالتخانه توسط مظفرالدین شاه قاجار صادر شد.

در سال ۱۹۲۲ برای اولین بار انسولین در درمان بیماری قند مورد استفاده قرار گرفت.

در سال ۱۹۴۳ حلقه محاصره شهر استالین گراد از سوی ارتش سرخ شکسته شد و تلفات گسترده ای هم به روسها و هم به آلمانیهای نازی وارد گردید.

در سال ۱۹۶۲ فعالیت کوه آتشفشانی نوادو هواسکاران سبب مرگ ۴۰۰۰ نفر شد.

در سال ۱۹۶۳ شش اصل انقلاب سفید و اصلاحات ارضی را محمد رضا شاه پهلوی در کنگره ملی کشاورزان به اطلاع افکار عمومی رساند.

در سال ۱۹۷۲ پاکستان شرقی تحت عنوان بنگلادش مستقل گردید.

در سال ۱۹۷۹ شورای انقلاب اسلامی به دستور آیت الله خمینی فقید در پاریس تاسیس شد.

در سال ۱۸۰۹ با امضای پیمان صلح سلطانیه نبرد میان امپراطوری عثمانی و بریتانیا به پایان رسید.

در سال ۱۹۰۸ بانو سیمون دوبوار فیلسوف و نویسنده فمینیست فرانسوی در پاریس متولد شد.

در سال ۱۹۱۳ ریچارد نیکسون سی و هفتمین رئیس جمهور ایالات متحده در کالیفرنیا متولد شد.

در سال ۱۹۵۱ مجمع عمومی سازمان ملل متحد گشایش یافت.

در سال ۱۹۶۶ نخستین گروه ۸۰۰ نفره از شهروندان ترک برای کار راهی المان غربی شدند.

در سال ۲۰۰۵ پس از مرگ یاسر عرفات در سال ۲۰۰۴، محمود عباس به ریاست تشکیلات خودگردان فلسطین انتخاب شد. در سال ۲۰۰۷ شرکت رایانه ای اپل، تلفن همراه خود موسوم به آی فون را معرفی کرد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۰ ژانویه، برابر با ۲۰ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۷۳۲ عهدنامه احمد پاشا میان ایران و عثمانی منعقد شد.

در سال ۱۸۵۲ امیرکبیر در حمام فین کاشان به دنبال توطئه گسترده درباریان و احتمالاً به دستور ناصرالدین شاه قاجار به قتل رسید.

در سال ۱۸۶۳ متروی لندن قدیمی ترین شبکه حمل و نقل زیرزمینی جهان آغاز به کار کرد.

در سال ۱۸۸۳ آلکسی نیکولایویچ تولستوی، فیلسوف، شاعر و رمان نویس شهیر تاریخ ادبیات روس متولد شد. در سال ۱۹۱۹ شهر بغداد از سوی انگلستان اشغال شد. در سال ۱۹۲۹ نخستین بخش از رشته ماجراهای تن تن و میلو نوشته هرژه نویسنده بلژیکی منتشر شد.

در سال ۱۹۵۰ رادیو ایران پخش برنامه های خود را از میدان ارگ شروع کرد.

در سال ۱۹۵۷ ابوالقاسم سحاب بنیانگذار موسسه جغرافیایی و کارتوگرافی سحاب درگذشت.

در سال ۱۹۷۸ شوروی اقدام به پرتاب سفینه فضایی سویوز همراه با ۲ فضانورد به فضا نمود.

در سال ۱۹۹۰ نخستین پرواز هواپیمای مسافربری بوئینگ ام دی - ۱۱ محصول شرکت مک دانل داگلاس انجام شد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۱ ژانویه، برابر با ۲۱ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۶۸۳ کریستف گراپنر، آهنگساز آلمانی متولد شد. در سال ۱۸۳۰ در ایالات نیواورلئان و لوئیزیانای آمریکا آتش سوزی وحشتناکی به وقوع پیوست.

در سال ۱۹۱۵ در نتیجه وقوع زمین لرزه ای در شهر آوزانودای ایتالیا دست کم ۳۰ هزار تن جان باختند.

در سال ۱۹۹۲ ژاپن از اقدام سربازان ژاپنی در راستای استثمار جنسی از دهها هزار زن کره ای، در خلال جنگ جهانی دوم عذرخواهی کرد.

در سال ۲۰۰۳ میرزا بابایف بازیگر و خواننده شهیر آذربایجانی چشم از جهان فرو بست.

در سال ۲۰۰۸ استاد جعفر شهیدی مورخ و استاد زبان و ادبیات فارسی درگذشت.

در سال ۲۰۱۰ در نتیجه وقوع زمین لرزه ای به قدرت ۷ ریشتر در هائیتی بیش از ۵۰ هزار تن کشته شدند.

در سال ۲۰۱۲ رئوف دنکناش بنیانگذار جمهوری ترک قبرس شمالی درگذشت.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۴ ژانویه، برابر با ۲۴ دی ماه عبارتند از :

در سال ۵۸۸ قبل از میلاد نبوکادنزار دوم حکمران بابل، قدس را محاصره کرد.

در سال ۱۵۳۹ کوبا از استعمار اسپانیا آزاد شد.

در سال ۱۸۵۹ موزه بریتانیا گشایش یافت.

در سال ۱۸۴۱ برتمو ریسو، نقاش امپرسیونیست فرانسوی متولد شد.

در سال ۱۸۶۷ ژانا گوستدو مینیکانگر، نقاش نئوکلاسیک فرانسوی درگذشت.

در سال ۱۸۹۸ لوئیس کارول، نویسنده و ریاضیدان انگلیسی چشم از جهان فرو بست.

در سال ۱۹۴۴ محمد امین یورداکول، شاعر بزرگ ترک درگذشت.

در سال ۱۹۵۲ آلماس ایلدیریم شاعر بزرگ آذربایجانی دار دنیا را وداع گفت. وی یکی از بنیانگذاران تفکر مدرن آذربایجان گرایبی در جهان آذربایجانیان است. این شعر وی بسیار معروف است: هانی

منی گول قویوندا دوغوران، خمیریمی گؤز یاشیلا یوغوران، بششیگیمده، "لایلائی بالام" چاغیران... آذربایجان، منیم باختسیز

آنم اوی... نچه ایلدیر حسرتینله یانام اوی...

در سال ۱۹۵۷ هامفری بوگارت، بازیگر آمریکایی درگذشت.

در سال ۱۹۶۵ شاملیل باسایف یکی از رهبران مشهور چچنستان متولد شد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۲ ژانویه، برابر با ۲۲ دی ماه عبارتند از :

در سال ۶۳۰ میلادی شهر مکه از سوی مسلمین فتح شد. در سال ۱۸۷۶ جک لندن، نویسنده آمریکایی به دنیا آمد.

در سال ۱۸۹۳ هرمان گورینگ، بنیانگذار پلیس مخفی آلمان موسوم به گشتاپو در زمان آدولف هیتلر متولد شد.

در سال ۱۹۲۰ آخرین مجلس مبعوثان امپراطوری عثمانی در استانبول دیدارهای خود را شروع کرد.

در سال ۱۹۲۹ نخستین انتخابات مجلس مصر برگزار گردید. در سال ۱۹۴۰ در خلال جنگ جهانی دوم اتحاد جماهیر شوروی سابق اقدام به بمباران فنلاند کرد.

در سال ۱۹۴۴ نیروهای آلمان نازی در شهر لنینگراد روسیه متحمل شکست سنگینی شدند.

در سال ۱۹۴۵ کنفرانس یالتا با حضور استالین، چرچیل و روزولت برگزار گردید.

در سال ۱۹۴۶ صفیه زغلول، همسر سعد زغلول، مادر ملت مصر درگذشت.

در سال ۱۹۵۰ طه حسین نویسنده شهیر عرب، وزیر فرهنگ مصر شد.

در سال ۱۹۵۱ برای اولین بار توافقنامه پیشگیری و مبارزه با جرائم جنگی به مورد اجرا گذاشته شد.

در سال ۱۹۵۹ لونا، نخستین سفینه فضایی جهان که توانست از میدان جاذبه زمین بگریزد از روسیه راهی فضا شد.

در سال ۱۹۷۴ یکپارچگی کشورهای لیبی و تونس اعلام گردید.

در سال ۱۹۷۶ آگاتا کریستی، نویسنده انگلیسی داستان‌های جنایی و ادبیات کارآگاهی چشم از جهان فرو بست.

در سال ۱۹۹۰ در اثنای سفر میخائیل گورباچف، صدر حزب کمونیست اتحاد جماهیر شوروی سابق به ویلنیوس پایتخت

لیتوانی، بیش از ۳۰۰ هزار نفر با برپایی تظاهراتی خواستار استقلال کشورشان شدند.

در سال ۲۰۰۶ در عربستان سعودی در خلال مراسم دینی رجم شیطان دست کم ۳۶۲ تن از زوار بیت الله الحرام در هیاهوی ناشی از ازدحام زائران کشته شدند.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۳ ژانویه، برابر با ۲۳ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۶۱۰ گالیلو چهارمین قمر سیاره ژوپیترا را کشف کرد. در سال ۱۵۹۹ ادmond اسپنسر شاعر بزرگ انگلیسی درگذشت.

- در سال ۱۹۶۹ اتحاد شوروی سفینه سایوز ۵ را راهی فضا کرد.
- در سال ۱۹۸۰ ایندیرا گاندی به نخست‌وزیری هند منصوب شد.
- در سال ۱۹۹۲ جمهوری آذربایجان با جمهوری ترکیه مناسبات دیپلماتیک برقرار کرد.
- در سال ۱۹۹۴ میان بوریس یلتسین رییس جمهوری فدراسیون روسیه و بیل کلینتون همتای آمریکایی اش پیمان منع هدف گیری کشورهای متقابل به امضا درآمد و انبارهای اوکراین از اسلحه اتمی خالی شد.
- در سال ۲۰۱۱ انقلاب مردمی تونس به پیروزی رسید و رژیم دیکتاتوری زین العابدین بن علی سقوط کرد.
- مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۵ ژانویه، برابر با ۲۵ دی ماه عبارتند از :**
- در سال ۱۵۱۹ واسکو نونیس‌دالبوا، جستجوگر، کشورگشا و فرماندار اسپانیایی درگذشت.
- در سال ۱۶۲۲ مولیر، درام‌نویس فرانسوی به دنیا آمد.
- در سال ۱۷۹۵ الکساندر سرگیویچ گریبایدوف، دیپلمات و نمایش‌نامه‌نویس روس متولد شد. وی بعدها در سفارت روسیه در تهران توسط مردم خشمگین از دخالت‌های روسیه در ایران کشته شد.
- در سال ۱۸۵۱ مارتین تئودور هوتسما، خاورشناس هلندی متولد شد.
- در سال ۱۸۶۳ ویلهلم مارکس، وکیل و سیاستمدار آلمانی به دنیا آمد.
- در سال ۱۸۹۱ اسیپ ماندلشتام، شاعر و نویسنده روس پا بر جهان گذاشت.
- در سال ۱۸۹۳ فرانسیس آنکمبل، نویسنده، شاعر و بازیگر تئاتر بریتانیایی درگذشت.
- در سال ۱۹۰۲ ناظم حکیمت، شاعر و نمایشنامه‌نویس ترک به دنیا آمد.
- در سال ۱۹۰۶ ارسطو اوناسیس، کارآفرین و ثروتمند یونانی متولد شد.
- در سال ۱۹۱۸ جمال عبدالناصر، دومین رئیس‌جمهور مصر به دنیا آمد. وی پدر ناسونالیزم عربی است و یکی از کاریزماتیکترین رهبران تاریخ جهان عرب است.
- در سال ۱۹۱۹ روزا لوکزامبورگ، انقلابی و رهبر سوسیالیست آلمانی و لهستانی تبار درگذشت.
- در سال ۱۹۲۶ ماریا شل، بازیگر اتریشی-سوئسی متولد شد.
- در سال ۱۹۲۹ رانی آلن، فوتبالیست انگلیسی به دنیا آمد.
- در سال ۱۹۳۵ رابرت سیلوربرگ، نویسنده آمریکایی متولد شد.
- در سال ۱۹۶۵ آدام جونز، هنرمند آثار نمایشی و موسیقیدان آمریکایی متولد شد.
- در سال ۱۹۷۰ سرهنگ معمر قذافی در لیبی به قدرت رسید.
- در سال ۱۹۸۴ فاضل کوچوک، روزنامه‌نگار و سیاستمدار قبرس شمالی درگذشت.
- در سال ۱۹۸۸ اسکریلکس، تهیه‌کننده موسیقی الکترونیک به دنیا آمد.
- در سال ۱۹۹۱ با پایان ضرب الاجل سازمان ملل متحد نسبت به عقب نشینی عراق از خاک کویت مقدمات عملیات طوفان صحرا علیه این کشور فراهم شد.
- در سال ۱۹۹۳ جامعه جهانی استقلال اسلوونی و کرواسی از یوگوسلاوی رابه رسمیت شناخت.
- در سال ۱۹۹۸ گلزار لعل نانا، سیاستمدار و اقتصاددان هندی درگذشت.
- در سال ۲۰۰۱ دانشنامه ویکیپدیا تاسیس شد.
- در سال ۲۰۰۷ نبی خزری، نویسنده، شاعر، نمایشنامه‌نویس، روزنامه‌نگار، مترجم و فیلمنامه‌نویس آذربایجانی درگذشت.
- مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۶ ژانویه، برابر با ۲۶ دی ماه عبارتند از :**
- در سال ۱۵۴۷ ایوان چهارم معروف به ایوان مخوف به عنوان تزار روسیه تاجگذاری کرد.
- در سال ۱۷۷۸ فرانسه استقلال ایالات متحده آمریکا را به رسمیت شناخت.
- در سال ۱۷۹۴ ادوارد گیبون، سیاستمدار و تاریخ‌نگار انگلیسی، درگذشت.
- در سال ۱۸۳۱ رودلف کروتزر، ویولونیست، معلم موسیقی، آهنگساز و رهبر ارکسترای فرانسوی، چشم از جهان فرو بست.
- در سال ۱۸۸۴ ژولسو پرویل، شاعر و داستان‌نویس فرانسوی به دنیا آمد.
- در سال ۱۸۸۹ طه حسین، از نوابع علمی و ادبی مصر متولد شد.
- در سال ۱۹۴۲ کارول لمبارد، بازیگر آمریکایی درگذشت.
- در سال ۱۹۴۴ آیدین ممدوف یکی از ترک‌شناسان مشهور جهان متولد شد.
- در سال ۱۹۴۵ جنگ بوداپست برای شکستن محاصره نیروهای ارتش شوروی توسط نیروهای آلمان نازی آغاز شد.

و مبارز ثابت قدم تبریزی، پس از عمری مجاهدت و تحمل مشقات در راه آزادی و حقوق مردم آذربایجان، در تاریخ ۲۷ دیماه در شهر گوتنبرگ سوئد دار فانی را وداع گفت. جنازه وی در ارامستان وادی رحمت تبریز دفن شده است.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۸ ژانویه، برابر با ۲۸ دی ماه عبارتند از :

در سال ۵۳۲ قیام عظیم نیکا، در قسطنطنیه سرکوب شد و بیش از ۳۰ هزار تن کشته شدند.

در سال ۱۵۳۵ لیما پایتخت امروزی پرو، از سوی فرانسیسکو پزارو پرو فاتح اسپانیایی کشف شد. این کشف سرآغاز نابودی اقوام و تمدنهای این منطقه گردید.

در سال ۱۶۷۰ هنری مورگان پاناما را ضمیمه بریتانیا کرد. در سال ۱۶۸۹ مونتسکیو، اندیشمند فرانسوی و نویسنده کتاب روحالقوانین متولد شد.

در سال ۱۷۷۸ جیمز کوک به عنوان نخستین اروپایی جزایرهاوائی را کشف کرد و آنها را جزایر ساندویچ نامید.

در سال ۱۸۶۳ سعیدپاشا، (فرزندمحمدعلی پاشا) فرمانروای مصر درگذشت.

در سال ۱۸۷۱ تاسیس امپراطوری المان اعلام گردید. در سال ۱۸۷۴ اولین اتومبیل جهان به نام ارابه کاتوسل توسط آرتور کاتوسل فرانسوی اختراع شد.

در سال ۱۸۹۶ دستگاه ایکس ری برای اولین بار به نمایش عمومی درآمد.

در سال ۱۹۰۲ شهر ریاض از سوی ملک عبدالعزیز بنیانگذار کشور عربستان سعودی تسخیر گردید.

در سال ۱۹۲۷ توافقنامه لوزان از سوی کنگره آمریکا رد شد. در سال ۱۹۳۶ ماکسیم گورکی، نویسنده روس درگذشت.

در سال ۱۹۴۳ ارتش شوروی توانست محاصره شهر لنینگراد را پس از ۸۷۲ روز بشکند.

در سال ۱۹۴۷ آفاق ملیک اوا رقاصه معروف آذربایجانی چشم به جهان گشود.

در سال ۱۹۵۲ انقلاب مردمی تونس برعلیه اشغال فرانسه آغاز شد. در سال ۱۹۵۵ کوین کاستنر، بازیگر و کارگردان آمریکایی چشم برجهان گشود.

در سال ۱۹۶۱ جنین انسان خارج از رحم و درلوله آزمایش برای نخستین بار توسط پروفسور دانیل پتروچی پرورش یافت. در سال ۱۹۸۲ زمین لرزه ای در دریای اژه به نیروی ۷ ریشتر اتفاق

در سال ۱۹۵۷ آرتور توسکانینی، آهنگساز و موسیقی دان و رهبر ارکستر ایتالیایی، به دیارباقی شتافت.

در سال ۱۹۷۹ محمدرضاشاه پهلوی در بحبوه انقلاب، ایران را برای همیشه ترک کرد.

در سال ۱۹۸۷ به دنبال تظاهرات عظیم دانشجویان چینی در میدان تیانان من پکن، هو ژادو بانگ از ریاست حزب کمونیست چین استعفاء داد.

در سال ۱۹۹۱ آمریکا حملات موشکی متعددی علیه عراق ترتیب داد.

در سال ۲۰۰۱ لوران دزیره کابیلا رییس جمهوری کنگو در قصر خود ترور شد.

در سال ۲۰۰۳ سفینه رفت و برگشت کلمبیا، به هنگام بازگشت به زمین در آسمان متلاشی شد و ۷ فضانورد آن کشته شدند. در سال ۲۰۱۲ شورای دائمی فرهنگی کشورهای ترک زبان تاسیس شد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۷ ژانویه، برابر با ۲۷ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۶۰۵ دون کیشوت، نخستین رمان جهان منتشر شد. در سال ۱۷۰۶ بنیامین فرانکلین، نویسنده، سیاستمدار و مخترع آمریکایی متولد شد.

در سال ۱۷۵۱ توماس آلبینونی موسیقیدان و آهنگساز اهل ایتالیا درگذشت.

در سال ۱۷۷۳ جیمز کوک وافرادش به عنوان نخستین گروه دریانوردان اروپائی مدار قاره قطب جنول را پشت سر گذاشتند.

در سال ۱۸۱۹ سیمون بولیوار قهرمان نامی آمریکای لاتین، تاسیس جمهوری کلمبیا را اعلام کرد.

در سال ۱۸۹۹ آلکاپون، یکی از بزرگترین خلافکاران آمریکایی به دنیا آمد.

در سال ۱۹۱۷ آمریکا جزایر ویرجین را از دانمارک به قیمت ۲۵ میلیون دلار خریداری کرد.

در سال ۱۹۴۲ محمدعلی کلی یکی از قویترین بوکسورهای جهان، در آمریکا متولد شد.

در سال ۱۹۴۶ شورای امنیتی سازمان ملل متحد نخستین اجلاس خود را برگزار کرد.

در سال ۱۹۶۱ پاتریس لومومبا سیاستمدار و اولین نخست وزیر کشور جمهوری دموکراتیک کنگو از سوی تروریستهایی که توسط بلژیک و آمریکا حمایت می شدند به قتل رسید. پروفسور دکتر محمد علی فرزانه نویسنده مردمی، محقق نوآندیش

در سال ۱۹۴۹ کشور کوبا اسرائیل را به عنوان یک کشور مستقل به رسمیت شناخت.

در سال ۱۹۵۲ نصرالله معین خواننده ایرانی متولد شد. در سال ۱۹۶۶ خانم ایندیرا گاندی در هندوستان به عنوان نخست وزیر برگزیده شد.

در سال ۱۹۸۱ آزادی پنجاه و دو آمریکایی گروگان گرفته شده در طی حمله به سفارت آمریکا در ایران پس از چهارده ماه تصویب شد.

در سال ۱۹۸۶ اسپانیا اسرائیل را به رسمیت شناخت.

در سال ۱۹۹۰ راجیش چاندرا موهان جین معروف به اشو، عارف و فیلسوف هندی درگذشت.

در سال ۱۹۹۰ در شهرهای جلیل اباد و بیله سوار، هزاران شهروند آذربایجانی ضمن برچیدن سیمهای خاردار میان مرز ایران و شوروی سابق با عبور از رود ارس، پس از دهها سال دوری، برای دیدار با خانواده های خود، به آذربایجان آنسوی رود ارس رفتند. از ایران نیز هزاران تن از ترکان آذربایجانی به شمال رود ارس رفتند و با کوله باری مملو از خاطرات شیرین به خانه های خود برگشتند.

در سال ۱۹۹۰ شورای عالی جمهوری نخجوان آذربایجان، خروج این جمهوری خودمختار را از ترکیب اتحاد جماهیر شوروی اعلام کرد.

در سال ۱۹۹۱ دومین موشک اسکاد عراقی طی جنگ دوم خلیج (فارس) به سمت اسرائیل شلیک شد که به زخمی شدن پانزده نفر انجامید.

در سال ۱۹۹۳ کشورهای جمهوری چک و اسلواکی به عضویت سازمان ملل متحد درآمدند.

در سال ۱۹۹۳ اسرائیل سازمان آزادیبخش فلسطین را به رسمیت شناخت.

در سال ۱۹۹۵ ارتش فدراسیون روسیه پس از جنگی سخت ساختمان ریاست جمهوری چچنستان را در شهر گروزنی به تصرف خود درآورد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۰ ژانویه، برابر با ۳۰ دی ماه عبارتند از:

در سال ۳۳۰ پیش از میلاد، سردار آریوبرزن در کوههای پارس و در حال دفاع از قلمروی شکست خورده هخامنشیان در مقابل یورش اسکندر مقدونی، مقاومت سرسختانه ای از خود نشان داد و سرانجام همراه با چند صد تن از یارانش کشته شد.

افتاد که در سراسر یونان، بلغارستان، جنوب شرقی ایتالیا، جنوب شرقی یوگوسلاوی و غرب ترکیه احساس شد.

در سال ۱۹۹۱ ارتش عراق به دنبال آغاز عملیات طوفان صحرا از سوی آمریکا، دو شهر اسرائیلی تل اویو و حیفا را هدف حملات موشکی قرار داد.

در سال ۲۰۰۵ هواپیمای ایرباس نوع آ ۳۸۰ با ظرفیت حمل ۸۰۰ مسافر در شهر تولوز فرانسه رونمایی شد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۹ ژانویه، برابر با ۲۹ دی ماه عبارتند از:

در سال ۱۴۹۲ با شکست خوردن مسلمانان در شهر غرناطه و تصرف این شهر توسط مسیحیان آخرین حکومت اسلامی در اسپانیا از بین رفت.

در سال ۱۶۲۹ شاه عباس صفوی درگذشت. در سال ۱۷۲۸ به دستور تزار روسیه پایتخت این کشور از سنت پترزبورگ به مسکو منتقل شد.

در سال ۱۸۰۶ بریتانیا دماغه امید نیک را اشغال کرد. در سال ۱۸۰۹ ادگار پو نویسنده آمریکایی متولد شد.

در سال ۱۸۲۹ فاوست، اثر ژوهان ولفگانگ گوته نویسنده شهیر آلمانی برای اولین بار بر صحنه رفت.

در سال ۱۸۳۹ کمپانی هند شرقی بریتانیا شهر عدن در یمن را تصرف کرد.

در سال ۱۸۳۹ پل سزان، نقاش بزرگ فرانسوی متولد شد. در سال ۱۸۶۱ ایالت جورجیا از ترکیب ایالات متحده آمریکا جدا شد.

در سال ۱۸۹۹ کشور سودان تاسیس شد.

در سال ۱۹۰۳ نخستین پخش رادیویی فرا اقیانوسی میان بریتانیا و آمریکا انجام شد.

در سال ۱۹۲۰ سنای ایالات متحده آمریکا عضویت این کشور در جامعه ملل را رد کرد.

در سال ۱۹۴۱ نیروهای بریتانیایی در جریان جنگ جهانی دوم به خاک اریتره حمله ور شدند.

در سال ۱۹۴۲ قوای ژاپن در طی جنگ جهانی دوم تجاوزات خود را به برمه آغاز کرد.

در سال ۱۹۴۶ همزمان با تشکیل حکومتهای خودمختار آذربایجان و مهاباد، حکومت قوام السلطنه در ایران با مراجعه به سازمان ملل متحد از اتحاد جماهیر شوروی خواست تا از دخالت در امور ایران خودداری کند. موضوع آذربایجان را آغاز جنگ سرد در قرن بیستم می دانند.

دیپلماتهای آمریکایی و تایید این اقدام از سوی حکومت انقلابی وقت را یکی بزرگترین خطاهای تاریخ ایران می دانند.

در سال ۱۹۹۰ نیروهای ارتش سرخ روسیه به فرمان میخائیل گورباچف به جمهوری آذربایجان حمله کرده و صدها تن از مردم بی دفاع و استقلال طلب این جمهوری را بخصوص در شهر باکو، به خاک و خون کشیدند. این قتل عام به عنوان ژانویه خونین در تاریخ ملت آذربایجان حک شده است.

در سال ۱۹۹۰ بیش از ۱۴۰ شهروند ترک آذربایجان از سوی ارامنه قتل عام شدند.

در سال ۱۹۹۰ هایدو خواننده برجسته ایران در تبعید، درگذشت. در سال ۱۹۹۶ یاسر عرفات به عنوان رییس جمهوری فلسطین انتخاب گردید.

در سال ۱۹۹۵ در متروی توکیو، گاز سارین منتشر شد و سبب مرگ ۱۲ تن و مصدومیت ۱۳۰۰ تن دیگر شد.

در سال ۱۹۹۵ مهندس مهدی بازرگان اولین نخست وزیر جمهوری اسلامی ایران و یکی از خوشنامترین رجال سیاسی این کشور در سوئیس درگذشت.

پایان ماه دی آغاز ماه بهمن

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۱ ژانویه، برابر با اول بهمن ماه عبارتند از :

در سال ۷۶۳ جنگ باخمی بین علویان و عباسیان اتفاق افتاد و با پیروزی عباسیان به پایان رسید.

در سال ۱۳۳۸ شارل پنجم پادشاه فرانسه شد. در سال ۱۵۲۵ پیمان استکهلم توسط سوئد و پادشاهی پروس امضا شد.

در سال ۱۵۵۲ رودوس از سوی نیروی دریایی عثمانی تصرف شد. در سال ۱۷۷۵ یومیلیانو پوگاچف رهبر شورشیان روستایی روسیه اعدام شد. شورش پوگاچف قیامی دهقانی بود که در سالهای ۱۷۷۳ تا ۱۷۷۵ میلادی در امپراطوری روسیه به وقوع پیوست. این قیام از سوی قزاقهای یائیک به رهبری یومیلیانو پوگاچف سازمان دهی شده بود. پوگاچف در گذشته از افسران ارتش روسیه بود و در چندین جنگ خدمت کرده بود اما در زمان قیام مدعی شده بود که پتر سوم امپراطور روسیه است که در واقع سالها پیش مقتول شده بود. پتر سوم فقط شش ماه در سال ۱۷۶۲

در سال ۲۵۰ میلادی دقیانوس، اذیت و آزار گسترده مسیحیان را در رم آغاز کرد و به دستور وی پاپ فابین کشته شد. در سال ۱۸۱۵ ناپلئون همراه با اردویی ۳۴۰ هزار نفری، پاریس را متصرف شد.

در سال ۱۸۴۱ جزیره هنگ کنگ در خلال جنگ تریاک در چین به بریتانیا تسلیم شد.

در سال ۱۸۲۳ ژان هانری فابر، طبیعی دان و حشره شناس فرانسوی متولد شد.

در سال ۱۸۷۵ ژان فرانسوا میله نقاش سرشناس فرانسوی بدورد حیات گفت.

در سال ۱۸۸۰ فرمان احداث نخستین خط آهن در آذربایجان شمال ارس، از سوی روسیه تزاری صادر شد.

در سال ۱۸۹۳ سرزمین لائوس توسط نیروهای فرانسوی تصرف شد.

در سال ۱۸۹۶ اشعه ایکس توسط ویلهلم کنراد رونتگن فیزیک دان آلمانی کشف شد.

در سال ۱۹۱۶ البرت آنیشتاین فیزیکدان بزرگ آلمانی - آمریکایی تئوری نسبیت را منتشر کرد.

در سال ۱۹۲۰ فدریکو فلینی کارگردان ایتالیایی به دنیا آمد. در سال ۱۹۲۱ جمهوری خودمختار داغستان شوروی تاسیس شد.

در سال ۱۹۲۹ لئو تروتسکی یکی از نظریه پردازان بزرگ کمونیسم از اتحاد شوروی اخراج شد و به مکزیک رفت.

در سال ۱۹۴۴ هواپیماهای بمب افکن بریتانیایی بر روی مناطق مسکونی شهر برلین پایتخت آلمان، ۲ هزار و ۳۰۰ تن بمب فرو ریختند و موجب مرگ هزاران تن در یک روز شدند. در سال ۱۹۶۴ در آبادان، محمد رضا شاه پهلوی کارخانه پتروشیمی را افتتاح کرد.

در سال ۱۹۷۵ گروه تروریستی آسالا از سوی ارامنه افراطی تاسیس شد.

در سال ۱۹۷۷ زینال جبارزاده نویسنده و شاعر بزرگ آذربایجانی چشم از جهان فرو بست. برای برخی از اشعار وی از سوی موسیقیدانان بزرگ آذربایجان، بسته های موسیقی جاودانی را تنظیم کرده اند.

در سال ۱۹۸۰ جیمی کارتر رییس جمهوری وقت آمریکا اعلام کرد که این کشور المپیک تابستانی مسکو را بایکوت می کند. در سال ۱۹۸۱ ایران اقدام به آزاد کردن ۵۲ دیپلمات گروگان آمریکایی پس از ۴۴۴ روز نمود. کارشناسان غربی روابط بین الملل، حمله به سفارت امریکا در تهران، گروگان گیری

در سال ۱۹۹۰ حیدر علی اوف، قتل عام مردم آذربایجان توسط ارتش سرخ را محکوم کرد و در خصوص جنایات صورت گرفته شخص میخائل گورباچف را مورد اتهام قرار داد. در سال ۱۹۹۹ سلیمان علی عسکراف آهنگساز شهیر آذربایجانی درگذشت.

در سال ۲۰۰۸ لوطفیار ایمان اوف خواننده، بازیگر و آهنگساز بزرگ آذربایجان چشم از جهان فرو بست.

در سال ۲۰۱۲ نخستین پیوند صورت در ترکیه انجام شد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۲ ژانویه، برابر با ۲ بهمن ماه عبارتند از :

در سال ۶۱۳ کنستانتین سوم که کودکی هشت ماهه بود به عنوان شریک سزار در امپراطوری، توسط پدرش هراکلیوس در قسطنطنیه تاجگذاری کرد.

در سال ۱۲۶۳ ابن تیمیه دانشمند و متکلم اسلامی در قلمروی امروزی ترکیه متولد شد.

در سال ۱۴۴۰ ایوان بزرگ امپراطور روسیه، متولد شد.

در سال ۱۵۱۷ ارتش عثمانی تحت فرمان سلیم یکم، سلطنت مملوکیان را شکسته داده و طی نبرد ریدانیه، مصر کنونی را تصرف کرد.

در سال ۱۶۲۶ فرانسیس بیکن فیلسوف انگلیسی متولد شد.

در سال ۱۶۶۶ شاه جهان امپراطور گورکانی در هند درگذشت.

در سال ۱۷۲۹ گوتتهولد افرایم لسینگ فیلسوف آلمانی متولد شد.

در سال ۱۷۷۱ جزایر فالکلند از سوی اسپانیا به بریتانیا واگذار شد.

در سال ۱۸۶۹ گریگوری راسپوتین، راهب اسرار انگیز و پرنفوذ دربار تزار، به دنیا آمد.

در سال ۱۸۹۱ آنتونیو گرامشی فیلسوف و سیاستمدار ایتالیایی دیده به جهان گشود. وی نظریه پرداز مارکسیست و از رهبران و بنیان گذاران حزب کمونیست ایتالیا بود. گرامشی از فعالان ضد استعماری و واضع نظریه و اصطلاح مشهور هژمونی است.

حکومت کرده و پس از ترور او همسرش کاترین دوم به سلطنت رسید. در دوران وقوع این قیام روسیه درگیر جنگ با امپراطوری عثمانی بود. به همین جهت بیشتر نیروهای روس در مرز عثمانی تمرکز داشته و این باعث شد تا آنها در ابتدا از سرکوب این قیام ناتوان باشند. پوگاچف در اوج قدرت خود بر بیشتر مناطق میان رود ولگا و رشته کوه اورال تسلط یافته و قازان پایتخت تاتارستان را نیز تصرف کرد. وی از نارضایتی های سیاسی موجود استفاده کرده و با تشکیل دولتی جایگزین در منطقه تحت تسلط خود به انجام اصلاحات سیاسی و اقتصادی از جمله لغو نظام ارباب و رعیتی در روسیه معروف به سرواژ، لغو خدمت اجباری سربازی و مالیات گیری پرداخت. قزاق های یائیک، دهقانان ناراضی، اقلیت های قومی مانند باشقیرها و افراد مذهبی که به دخالت دولت در امور کلیسا معترض بودند، نیروهای پوگاچف را تشکیل می دادند. نقطه ضعف سپاه پوگاچف نداشتن فرماندهان باتجربه در امور نظامی و انضباط جنگی بود. آنها در اواخر سال ۱۷۷۴ چندین شکست پیاپی را متحمل شده و پوگاچف با خیانت یاران خودش دستگیر شد. وی به مسکو انتقال یافته و به شکل وحشیانه ای اعدام شد. ماجرای این شورش که بزرگترین قیام دهقانی تاریخ روسیه توصیف شده در آثار متعددی از جمله دختر سروان اثر الکساندر پوشکین نویسنده رمانتیک روس روایت شده است. در سال ۱۷۹۳ بعد از تشخیص خیانت توسط مجمع ملی فرانسه، لوئی شانزدهم به اعدام با گیوتین محکوم شد. در سال ۱۸۴۸ هانری دوپارک آهنگساز فرانسوی چشم به جهان گشود.

در سال ۱۸۶۱ در خلال جنگ داخلی آمریکا، توماس جفرسون از مجلس سنای ایالات متحده آمریکا استعفاء داد. در سال ۱۸۹۹ اوپل، اولین خودروی خود را ساخت. در سال ۱۹۲۴ ولادیمیر لنین نظریه پرداز و سیاستمدار روس درگذشت. وی مؤسس اتحاد جماهیر شوروی است.

در سال ۱۹۴۸ پرچم کبک برای اولین بار در مجلس شورای ملی کبک به اهتزاز درآمد.

در سال ۱۹۵۰ جورج اورول نویسنده معروف انگلیسی درگذشت. قلعه حیوانات از معروفترین آثار وی است.

در سال ۱۹۵۴ اولین زیردریایی هسته ای، یواس اس ناتیلوس، با حضور میمی آیزنهاور، بانوی اول ایالات متحده به آب انداخته شد. در سال ۱۹۶۰ ایران به ۱۷ استان و ۱۴۸ شهرستان تقسیم شد. در سال ۱۹۷۶ خدمات تجاری کنکورد در خطوط لندن-بحرین و پاریس-ریو آغاز شد.

- در سال ۱۹۰۱ ادوارد هفتم بعد از مرگ مادرش، ملکه ویکتوریا، خود را پادشاه نامید.
- در سال ۱۹۰۵ یکشنبه خونین در سن پترزبورگ اتفاق افتاد و به دنبال آن انقلاب سال ۱۹۰۵ در این کشور آغاز شد. این انقلاب به شدت سرکوب شد.
- در سال ۱۹۱۸ اوکراین از سرزمین شوروی جدا شد.
- در سال ۱۹۲۴ رمزی مک‌دونالد اولین نخست‌وزیر حزب کارگر بریتانیا می‌شود.
- در سال ۱۹۳۲ برای اولین بار قران کریم به زبان ترکی در مسجده یثره باتان استانبول خوانده شد.
- در سال ۱۹۳۹ گروهی از محققین در دانشگاه کلمبیا موفق به تقسیم اتم اورانیوم شدند.
- در سال ۱۹۴۴ خسرو گل‌سرخ نویسنده و روزنامه نگار ایرانی متولد شد.
- در سال ۱۹۴۶ تحت حمایت و یاریهای سید جعفر پیشه‌وری رهبر حکومت خودمختار آذربایجان، جمهوری مهاباد، توسط قاضی محمد در مهاباد، اعلام شد.
- در سال ۱۹۴۹ شهر تاریخی پکن توسط کمونیست‌های چینی تصرف شد.
- در سال ۱۹۵۲ دولت ایران کنسولگری‌های انگلیس را تعطیل کرد.
- در سال ۱۹۵۶ شوکرو حالوک آک آلین زبان شناس شهیر ترک متولد شد.
- در سال ۱۹۵۷ اسرائیل از شبه‌جزیره سینا عقب نشینی کرد.
- در سال ۱۹۶۲ سازمان کشورهای آمریکایی، عضویت کوبا را لغو کردند.
- در سال ۱۹۶۵ در تهران حسنعلی منصور نخست‌وزیر ایران، به هنگام بالا رفتن از پله‌های مجلس شورای ملی با گلوله یکی از فداییان اسلام به نام محمد بخارایی کشته شد.
- در سال ۱۹۶۸ آپولوی ۵ با حمل ماه‌نشین آپولو، زمین را ترک کرد.
- در سال ۱۹۷۰ بوئینگ ۷۴۷، اولین جمبوجت دنیا، به صورت تجاری وارد خطوط هوایی سراسری آمریکا گردید.
- در سال ۱۹۸۰ آندره ساخاروف فیزیکدان روسی به دلیل مخالفت با سران اتحاد شوروی راهی تبعید شد.
- در سال ۱۹۸۴ مکینتاش، اولین رایانه شخصی که ماوس و واسط گرافیکی کاربر داشت را معرفی کرد.
- در سال ۲۰۰۵ وزیر خارجه کره شمالی اعلام کرد که این کشور صاحب اسلحه اتمی شده است.
- در سال ۲۰۰۷ در اثر انفجار یک بمب در بغداد ۷۳ تن کشته و بیش از ۱۴۰ تن مجروح شدند.
- مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۳ ژانویه، برابر با سوم بهمن ماه عبارتند از :**
- در سال ۳۹۳ تئودئوس یکم، امپراتور روم، فرزند هشت ساله‌ی خود، هونوریوس، را شریک امپراتور کرد.
- در سال ۱۵۵۶ مرگ‌آورترین زمین‌لرزه‌ی تاریخ، زمین‌لرزه شانشی، در شهر شانشی، چین رخ داد. آمار تلفات این زلزله ممکن است تا ۸۳۰،۰۰۰ نفر رسیده باشد.
- در سال ۱۷۱۹ شاهزاده نشین لیختن‌اشتاین در امپراطوری مقدس روم تشکیل شد.
- در سال ۱۷۵۲ موتزیو کلمنتی نقاش و آهنگساز ایتالیایی متولد شد.
- در سال ۱۷۹۳ روسیه و پروس (آلمان)، لهستان را میان خود تقسیم کردند.
- در سال ۱۸۴۹ الیزابت بلکول با دریافت مدرک دکترای پزشکی از کالج پزشکی ژنوا، در نیویورک، اولین پزشک زن در ایالات متحده آمریکا شد.
- در سال ۱۸۷۶ اوتو دایلز شیمی دان بزرگ آلمانی متولد گردید.
- در سال ۱۸۷۰ در ایلات مونتانا، ارتش آمریکا صدها سرخ پوست و از جمله دهها زن و کودک را قتل عام کرد.

در سال ۲۰۰۸ یک نخست وزیر یونان، پس از ۴۹ سال به آنکارا آمد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۴ ژانویه، برابر با چهارم بهمن ماه عبارتند از:

در سال ۴۱ کالیگولا، امپراتور روم که به خودکامگی و خونریزی مشهور است، توسط محافظان ناراضی خود کشته شد. نگهبانان سپس عموی کالیگولا، کلودیوس را امپراتور خود نامیدند.

در سال ۷۶ پوبلیوس آئلیوس تریانوس هادریانوس، امپراتور روم متولد شد.

در سال ۱۶۶۷ معاهده تاریخی بردا میان انگلیس و هلند به امضا رسید و به موجب آن هلند تمام حقوق و مستعمرات خود در آمریکا را به انگلیس واگذار کرد.

در سال ۱۶۷۹ کریستیان وولف، فیلسوف آلمانی متولد شد.

در سال ۱۷۴۲ کارل هفتم امپراتور مقدس روم شد.

در سال ۱۸۴۸ در کالیفرنیا طلا کشف شد و تب ده ساله طلا در آمریکا آغاز گردید.

در سال ۱۸۶۲ بخارست، پایتخت رومانی شد. در سال ۱۹۲۴ نام شهر سنت پترزبورگ به لنین گراد تغییر یافت.

در سال ۱۹۲۸ دزموند موریس، انسان‌شناس انگلیسی دیده به جهان گشود.

در سال ۱۹۳۰ محمود فرشچیان مینیاتورپست شهیر اصفهانی به دنیا آمد.

در سال ۱۹۳۳ اصلاحیه بیستم قانون اساسی ایالات متحده آمریکا تصویب شد.

در سال ۱۹۳۹ مرگ‌آورترین زمین‌لرزه شیلی در چیلان رخداد.

در سال ۱۹۴۶ ویشینسکی معاون کمیسر امور خارجه شوروی هر نوع دخالت را در اوضاع داخلی ایران انکار کرد.

در سال ۱۹۱۱ حکومت کامل پاشا تحت فشار جمعیت اتحاد و ترقی سقوط کرد.

در سال ۱۹۱۹ حزب فاشیست ایتالیا توسط بنیتو موسولینی تاسیس شد.

در سال ۱۹۲۴ علی جوادزاده شاعر بزرگ آذربایجانی در باکو متولد شد.

در سال ۱۹۳۲ جلیل محمد قلی زاده نویسنده و ناشر مجله فکاهی بسیار معروف ملانصرالدین در باکو درگذشت. ملانصرالدین نشریه‌ای فکاهی و انتقادی بود که به زبان ترکی آذربایجانی و گاهی به روسی منتشر می‌شد. این نشریه ابتدا در تفلیس (از ۱۹۰۶ تا ۱۹۱۷ میلادی) منتشر شد و سپس انتشار آن در تبریز (در ۱۹۲۱ میلادی) و باکو (از ۱۹۲۲ تا ۱۹۳۱ میلادی) ادامه یافت. کاریکاتورهای ملانصرالدین به دست عظیم‌زاده و اسکار شیمرلینگ و یوزف روتر آلمانی کشیده می‌شد و میرزا علی‌اکبر صابر با نام مستعار هوپ‌هوپ در آن اشعار انتقادی و جسورانه خود را منتشر می‌کرد.

در سال ۱۹۳۷ در مسکو ۱۷ رهبر حزب کمونیست به اتهام همکاری در توطئه لئون تروتسکی برای سرنگونی حکومت ژوزف استالین و ترور رهبرانش، محاکمه شدند. در سال ۱۹۵۰ کنست، اورشلیم را به عنوان پایتخت اسرائیل تصویب کرد.

در سال ۱۹۶۷ نعیم سلیمان اوغلو وزنه بردار بزرگ ترک در بلغارستان متولد گردید.

در سال ۱۹۸۶ تالار مشاهیر راک اند رول اولین اعضای خود را معرفی کرد: لیتل ریچارد، چاک بری، جیمز براون، ری چارلز، فتز دومینو، برادران اورلی، بادی هالی، جری لی لوئیس و الویس پریسلی.

در سال ۲۰۰۲ دانیل پرل خبرنگار در کراچی پاکستان ربوده و نهایتاً کشته شد.

در سال ۲۰۰۵ آتیلا اوزکیریملی نویسنده و مورخ ترک درگذشت.

صرف زبان عربی در سیستمی با سامان و با شرح ظرایف و دقایق فرهنگ ترکی و نمونه های ادبیات شفاهی و حماسه ها و اساطیر کهن مردمی، سازه بندی کرده است و نیز زبان ترکی را با عربی رو در رو نهاده و بر برتری های آن دو نسبت به دیگر زبان ها و گویش های جهان تاکید ورزیده و ترکی و عربی را دو اسب شرط بندی نامیده است. کاشغری این اثر را در ۸۲ سالگی تالیف کرده و در ۹۷ سالگی در اواخر قرن پنجم وفات کرده است.

در سال ۱۳۲۵ ادوارد سوم پادشاه انگلستان شد.

در سال ۱۵۵۴ شهر سان پائول در برزیل بنا نهاده شد.

در سال ۱۷۵۵ دانشگاه مسکو تاسیس شد.

در سال ۱۸۸۱ توماس ادیسون و الکساندر گراهام بل، شرکت تلفن شرق را تاسیس کردند.

در سال ۱۸۸۲ ویرجینیا وولف، رمان نویس، مقاله نویس، ناشر، منتقد و فمینیست انگلیسی متولد شد.

در سال ۱۹۰۹ سعید سلماسی که یکی از رجال سیاسی دوران مشروطیت و از شاعران بزرگ مشروطه است در حوالی خوی و در محلی به نام حاشیه رود در درگیری میان مستبدان و مشروطه خواهان به شهادت رسید. وی از مدافعان زبان ترکی و اتحاد میان ترکهای جهان بود. در سال ۱۹۱۸ اوکراین اعلام کرد که از ترکیب روسیه شوروی جدا شد.

در سال ۱۹۱۹ جامعه ملل تاسیس شد.

در سال ۱۹۲۴ نخستین بازیهای المپیک زمستانی در فرانسه برگزار شد.

در سال ۱۹۳۱ ماهاتما گاندی از اسارت انگلیسیها آزاد شد.

در سال ۱۹۹۷ یاشار کمال نویسنده ترک، برنده جایزه ادبی نوبینو شد.

در سال ۱۹۳۹ زمین لرزه ای به قدرت ۸ و ۳ دهم ریشتر در شیلی اتفاق افتاد و سبب مرگ بیش از ۲۵ هزار تن شد.

در سال ۱۹۴۷ استقلال کشور هند توسط مجلس موسسان این کشور اعلام گردید.

در سال ۱۹۶۵ وینستون چرچیل، افسر ارتش، سیاستمدار انگلیسی، نخست وزیر بریتانیا و برنده جایزه نوبل ادبیات درگذشت.

در سال ۱۹۸۶ وویجر ۲ از مسافت هشت هزار کیلومتری اورانوس گذشت.

در سال ۱۹۹۴ نخستین ماهواره ترک، با نام ترک ست یک، ۱۲ ثانیه پس از پرتاب در اقیانوس اطلس فرو افتاد.

در سال ۲۰۰۳ وزارت امنیت داخلی ایالات متحده آمریکا به طور رسمی آغاز به کار کرد.

در سال ۲۰۰۴ مریخ نورد فرصت بر سطح مریخ نشست.

در سال ۲۰۱۱ مجید صباغ ایرانی، شاعر، متخلص به یالقیز در تبریز درگذشت.

در سال ۲۰۱۱ بمب گذاری در فرودگاه دوموده دوو مسکو حداقل ۳۵ کشته و ۱۸۰ زخمی برجای گذاشت.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۵ ژانویه، برابر با پنجم بهمن ماه عبارتند از:

در سال ۷۵۰ شورشیان عباسی، امویان را در جنگ زاب شکست داده و باعث سرنگونی آنان شدند.

در سال ۱۰۷۲ دیوان لغات الترک از سوی محمود کاشغری نوشته شد. دیوان لغات الترک فرهنگنامه ای به

زبان عربی است. این کتاب اگرچه در اصل برای یاد دادن ترکی به اعراب نوشته شده اما به تاریخ، فولکلور،

میتولوژی، جغرافیا، مردم شناسی و ادبیات اقوام ترک پیش و پس از اسلام، قواعد دستوری زبان های ترکی و

گویش شناسی آنها نیز می پردازد. این فرهنگنامه در هشت کتاب و هر کتاب در دو بخش و هر بخش بر

اساس هنجارهای صرف زبان عربی سامان یافته و حاوی ۷۵۰۰ تکواژه، ۲۹۰ گفتاورد و ۲۲۰ چکامه است. دیوان

لغات ترک نخستین واژه نامه در سمت و سوی تدوین کلیاتی از ترکی پژوهی است که کاشغری با طرحی

شگفت انگیز در آن، مخزن واژگان ترکی را طبق قواعد

در سال ۱۹۴۲ تایلد علیه آمریکا و انگلستان اعلام جنگ کرد.

در سال ۱۹۵۴ دمای هوا در آنکارا به منفی ۳۰ درجه سانتیگراد نزول کرد.

در سال ۱۹۵۷ هندوستان کشمیر را ضمیمه خاک خود کرد.

در سال ۱۹۹۶ فدراسیون روسیه به عضویت شورای اروپا پذیرفته شد.

در سال ۲۰۰۵ در خلال یک مراسم مذهبی در هند ۲۵۸ تن کشته شدند.

در سال ۲۰۱۰ علی حسن المجید پسرعموی صدام، وزیر دفاع سابق عراق و مسئول بمباران شیمیایی روستای حلبچه معروف اعدام شد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۶ ژانویه، برابر با ۶ بهمن ماه عبارتند از:

در سال ۴۰۵ میلادی آتیلا امپراتور بزرگ هون که نیمی از جهان را مسخر خود ساخت پا بر دنیا نهاد. وی رهبر قوم ترک نژاد هون بود که در زمان حیاتش بزرگترین امپراطوری را در اروپا، از رود اورال تا دانوب تاسیس کرد. وی در زمان فرمانروایی اش یکی از مخوفترین دشمنان امپراطوری‌های روم غربی و شرقی بود. رومیان به او لقب تازیانه خداوند داده بودند و به او باج می‌دادند تا کاری به کار رم نداشته باشد.

در سال ۹۶۱ میلادی حکومت سامانیان سرنگون شد و به جای آن امپراطوری غزنویان تاسیس گردید.

در سال ۱۳۴۰ ادوارد سوم در انگلستان مدعی تخت پادشاهی فرانسه شد.

در سال ۱۵۰۰ ویسنت یانیز پینزون اولین اروپایی بود که پا به خاک برزیل گذاشت.

در سال ۱۵۳۱ زمین‌لرزه‌ای در لیسبون پایتخت پرتغال هزار کشته برجای نهاد.

در سال ۱۵۶۴ دوک‌نشین بزرگ لیتوانی، طی نبرد اول، روسیه تزاری را در جنگ لیوونی شکست داد.

در سال ۱۶۹۹ پیمان کارلویتز منعقد گردید که به موجب آن عثمانی‌ها بخش اعظم مجارستان، بوسنی و هرزگوین و کروواسی را به امپراطوری هابسبورگ واگذارند.

در سال ۱۷۶۳ کارل چهاردهم، پادشاه سوئد و نروژ چشم به جهان گشود.

در سال ۱۸۳۷ میشیگان ۲۶مین ایالت آمریکا شد.

در سال ۱۸۴۱ قوای بریتانیا رسماً هنگ کنگ را اشغال کردند.

در سال ۱۸۸۵ نیروی وفادار به محمد مهدی، انقلابی سوادنی، خارطوم را تصرف و فرماندار انگلیسی آن را کشتند.

در سال ۱۸۹۱ نیکلاوس اتو، مهندس آلمانی، مخترع موتور درون‌سوز درگذشت.

در سال ۱۹۰۷ ادارات حکومتی همچون گمرک، پست، تلگراف و واحدهای جنگی تبریز توسط دسته‌های مجاهدین تصرف شد و به این ترتیب مبارزه با محمدعلی شاه آغاز گردید.

در سال ۱۹۱۵ کوه راکی به عنوان پارک ملی توسط کنگره ایالات متحده آمریکا تصویب شد.

در سال ۱۹۲۴ نام شهر سن پترزبورگ در روسیه به لنینگراد تغییر نام یافت.

در سال ۱۹۱۸ نیکلای چائوشسکو، دبیر کل حزب کمونیست رومانی و رئیس‌جمهور رومانی متولد شد.

در سال ۱۹۳۹ نیروهای سلطنت طلب ژنرال فرانکو در طول جنگ داخلی اسپانیا و با کمک نظامی ایتالیا، بارسلون را تصرف کردند.

در سال ۱۹۴۲ در خلال جنگ جهانی دوم، اولین نیروهای آمریکایی به اروپا و ایرلند شمالی رسیدند.

در سال ۱۹۴۳ نیکلای واولف، گیاه‌شناس روس درگذشت.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۷ ژانویه، برابر با ۷ بهمن ماه عبارتند از:

در سال ۹۸ میلادی نروا، امپراطور روم در گذشت.

در سال ۹۸ میلادی تراژان بعد از پدرخوانده‌اش، نروا، امپراطور روم گردید.

در سال ۶۶۱ میلادی حضرت علی بن ابی‌طالب، به عنوان چهارمین خلیفه مسلمانان توسط ابن ملجم مرادی کشته شد و خلافت راشده پایان یافت.

در سال ۱۲۹۹ پایه‌های سلطنت عثمانی نهاده شد.

در سال ۱۵۵۷ شاه عباس بزرگ، پادشاه صفوی متولد شد.

در سال ۱۵۹۳ واتیکان دادگاه ۷ساله جوردانو برونو متفکر بزرگ دوران قرون وسطی را آغاز کرد.

در سال ۱۶۰۶ دادگاه گای فاکس و همدستانش با نام توطئه باروت، آغاز شد.

در سال ۱۶۹۵ مصطفی دوم بعد از مرگ احمد دوم سلطان عثمانی گردید.

در سال ۱۷۵۶ ولفگانگ آمادئوس موتسارت، آهنگساز اتریشی متولد شد.

در سال ۱۷۸۵ دانشگاه جورجیا، اولین دانشگاه دولتی آمریکا، تاسیس گردید.

در سال ۱۸۸۰ توماس ادیسون امتیاز اختراع لامپ برق را به نام خود ثبت کرد.

در سال ۱۸۸۸ انجمن نشنال جئوگرافی در واشینگتن دیسی تاسیس گشت.

در سال ۱۹۰۰ میلادی آنتوان دو سنت اگزوپری داستان‌نویس فرانسوی چشم به جهان گشود. کتاب شاهزاده کوچولو تالیف این نویسنده است.

در سال ۱۹۲۴ رثوف دنکتاش، سیاستمدار قبرسی، رهبر و مؤسس جمهوری ترک قبرس شمالی متولد شد.

در سال ۱۹۳۹ اولین پرواز لاکهید پی-۳۸- لایتینگ صورت گرفت.

در سال ۱۹۵۹ نوری بیلگه جیلان، کارگردان و عکاس شهیر ترک چشم به جهان گشود.

در سال ۱۹۶۲ سفینه فضایی رنجر-۳ برای مطالعه به سوی مدار ماه پرتاب شد. این کاوشگر فضایی بعدها از فاصله ۳۵،۴۰۰ کیلومتری ماه گذشت.

در سال ۱۹۶۲ میلادی جنگ‌های ایران از سوی حکومت پهلوی دوم ملی اعلام شد.

در سال ۱۹۶۳ همه‌پرسی اصول شش‌گانه انقلاب سفید شاه در ایران برگزار و تصویب شد.

در سال ۱۹۶۵ هندی، زبان رسمی هندوستان شد. در سال ۱۹۸۰ اسرائیل و مصر روابط دیپلماتیک برقرار کردند.

در سال ۱۹۸۲ اتحادیه کمونیست‌های ایران که در اقدامی شتابزده به شهر آمل در ایران و به قصد تصرف آن حمله کرده بودند در درگیری با نیروهای طرفدار حکومت وقت شکست خوردند و شمار زیادی از آنان کشته و اعدام شد.

در سال ۱۹۹۱ محمد زیاده‌باره رئیس دولت تمرکزگرای سومالی از قدرت کنار رفت و علی مهدی جانشین او شد. در سال ۱۹۹۲ بوریس یلتسین اعلام کرد روسیه تهدید شهرهای آمریکا را با جنگ‌افزار هسته‌ای متوقف خواهد کرد.

در سال ۱۹۹۸ در تلویزیون آمریکا بیل کلینتون، رئیس‌جمهور آمریکا، به داشتن رابطه جنسی با مونیکا لوینسکی، اعتراف کرد و از ملت آمریکا عذرخواهی نمود. در سال ۲۰۰۱ زمین‌لرزه‌ای در گجرات هند رخ داده و بیش از ۲۰،۰۰۰ کشته برجای نهاد.

در سال ۲۰۰۴ حامد کرزی، رئیس‌جمهور افغانستان، قانون اساسی جدید این کشور را امضاء کرد.

در سال ۲۰۰۵ کاندولیزا رایس به عنوان نخستین وزیر امور خارجه سیاه پوست آمریکا از سوی جورج دابلیو بوش انتخاب شد.

- در سال ۱۹۴۴ در خلال جنگ جهانی دوم، محاصره ۹۰۰ روزه لنینگراد خاتمه یافت.
- در سال ۱۹۴۵ در خلال جنگ جهانی دوم، نیروهای ارتش سرخ اسیران باقی مانده در اردوگاه آشویتس را از ارتش آلمان نازی آزاد کرد.
- در سال ۱۹۴۶ احمد قوام السلطنه به فرمان محمد رضا شاه پهلوی نخست وزیر ایران شد. وی یکی از عوامل نسل کشی فجیع آذربایجان در همان سال است.
- در سال ۱۹۵۸ در جزیره قبرس، ۱۰ هزار ترک به رغم حمله نیروهای انگلیسی خواستار تقسیم جزیره قبرس شدند.
- در سال ۱۹۶۵ امیر عباس هویدا در دوران پهلوی دوم نخست وزیر ایران گردید.
- در سال ۱۹۶۷ فضانوردان گاس گریسوم، ادوارد هیگینز ویت و راجر بی. چافی بر اثر آتش گرفتن فضاپیمای آپولو در حین یک آزمایش در پایگاه فضایی کندی، فلوریدا کشته شدند.
- در سال ۱۹۶۷ ایالات متحده آمریکا، بریتانیا و اتحاد جماهیر شوروی، پیمان فضایی ماورای جو را در واشینگتن دیسی امضا کرده، گسترش جنگ‌افزار هسته‌ای در فضا را ممنوع نموده و بهره مندی از ماه و دیگر اجرام آسمانی را به استفاده‌های صلح‌آمیز محدود کردند.
- در سال ۱۹۸۰ با همکاری دولت‌های آمریکا و کانادا ۶ دیپلمات فراری آمریکایی از ایران خارج شدند.
- در سال ۱۹۸۳ شفت آزمایشی تونل سیکان، بزرگترین تونل زیر آبی جهان با طول ۵۳،۸۵ بین جزایر ژاپنی هونشو و هوکایدو شکست و خسارت گسترده‌ای بر جای گذاشت.
- در سال ۱۹۸۴ مایکل جکسون، خواننده پاپ، بر اثر آتش گرفتن موهایش حین ضبط فیلمی تبلیغاتی برای پیسی دچار سوختگی درجه دو گردید.
- در سال ۱۹۹۶ به دنبال پرچم افزای جداگانه خبرنگاران یونانی و ترک در جزیره کارداک، ترکیه و یونان در آستانه جنگ قرار گرفتند.
- در سال ۲۰۰۶ وسترن یونیون خدمات تلگراف و پیام‌های تبلیغاتی خود را متوقف کرد.
- در سال ۲۰۱۱ در تداوم بهار عربی، انقلاب یمن با تجمع ۱۶،۰۰۰ مخالف در صنعا آغاز گردید.
- در سال ۲۰۱۴ محبت کاظمی اوف هنرمند سرشناس آذربایجانی درگذشت.
- مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۸ ژانویه، برابر با ۸ بهمن ماه عبارتند از:**
- در سال ۸۱۴ میلادی شارل کبیر از پادشاهان قدرتمند اروپا درگذشت.
- در سال ۱۵۱۷ اردوی عثمانی به فرماندهی یاوز سلطان سلیم قاهره را تصرف کرد.
- در سال ۱۵۴۷ با مرگ هنری هشتم، فرزند نه ساله وی، ادوارد ششم، اولین پادشاه پروتستان انگلستان شد.
- در سال ۱۷۱۷ مصطفی سوم، سلطان امپراتوری عثمانی متولد شد.
- در سال ۱۷۲۴ آکادمی علوم روسیه توسط پتر اول در سن پترزبورگ تاسیس گردید.
- در سال ۱۷۲۵ پتر کبیر فرزند آلکسی میخایلوویچ پادشاه معروف روسیه درگذشت.
- در سال ۱۸۱۳ رمان غرور و تعصب، نوشته جین آستین، برای اولین بار در انگلستان چاپ گردید.
- در سال ۱۸۲۱ جزیره الکساندر توسط فابین گوتلیب فون بلینگ شاونسن کشف شد.
- در سال ۱۸۵۴ رشید بیگ میرزا فتعلی آخوندزاده، نویسنده و متفکر بزرگ آذربایجانی متولد شد.
- در سال ۱۸۵۴ دانشگاه علوم اجتماعی آنکارا با نام مولکیه آغاز به کار کرد.
- در سال ۱۸۷۱ در خلال جنگ فرانسه و پروس، محاصره پاریس باعث شکست فرانسه و صلح موقت گردید.

در سال ۱۹۸۲ کمال آریکان، سرکنسول ترکیه در شهر لس آنجلس آمریکا، توسط گروه تروریستی ارمنی آسالا، به شهادت رسید.

در سال ۱۹۸۶ ماموریت فضایی چلنجر بعد از پرتاب آن فضاپیما شکست خورد و هر ۷ فضاورد سرنشینش کشته شدند.

در سال ۱۹۹۲ هلی کوپتر حامل پناهندگان شهرهای شوشا و اغدام از سوی نیروهای اشغالگر ارمنی هدف قرار گرفت و ۴۴ تن از سرنشینان آن که عمدتاً از زنان و کودکان بودند کشته شدند.

در سال ۱۹۹۲ دادگاه قانون اساسی ترکیه، حزب کمونیست این کشور را غیر قانونی اعلام کرد.

در سال ۱۹۹۳ فرماندهی ستاد مشترک ارتش ترکیه با صدور بیانیه ای اعلام کرد که دوران کودتاهای نظامی به سر آمده است.

در سال ۱۹۹۳ قانون اساسی قزاقستان به تصویب رسید.

در سال ۱۹۹۴ هواپیماهای ارتش ترکیه، کمپ تروریستهای پ ک ک در شمال عراق را به شدت بمباران کردند.

در سال ۲۰۰۴ هواپیمای بوئینگ مسافربری متعلق به خطوط هوایی اکوادور در جنوب کلمبیا سرنگون شد و ۹۲ سرنشین آن جان باختند.

در سال ۲۰۰۴، نمایندگان مجلس ترکیه، شش صفر را از برابر لیره ترک برداشتند.

در سال ۲۰۱۰ عمر اولوچ، نقاش بزرگ ترک درگذشت.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۹ ژانویه، برابر با ۹ بهمن ماه عبارتند از:

در سال ۹۷۴ میلادی ابوالعلاء مَعْرَى با نام کامل أحمد بن عبد الله بن سليمان القضاعی التنوخی المعری شاعر و فیلسوف عرب، در شهر معره نعمان در بیست میلی شهر حلب در سوریه به دنیا آمد.

در سال ۱۲۹۹ میلادی جنگ تاریخی مجمع المروج میان نیروهای غازان ایل خان و ملک ناصر در سوریه کنونی در گرفت. غازان برای دفاع از متصرفات ایلخانان وارد این نبرد شد و در محل مجمع المروج مسلمین را شکست داد و بر شام و فلسطین مستولی شد.

در سال ۱۸۸۷ امور ساخت برج معروف ایفل در پاریس آغاز شد.

در سال ۱۸۸۱ میلادی تئودور میخائیلویچ داستایوفسکی نویسنده بلندآوازه روسی درگذشت.

در سال ۱۹۱۵ به دستور کنگره ایالات متحده آمریکا، نگهبان ساحلی ایالات متحده آمریکا، به عنوان زیرمجموعه‌ای از ارتش آمریکا تاسیس گردید.

در سال ۱۹۱۵ آذربایجان از سوی قوای اشغالگر روس تصرف شد و هزاران تن از مردم این منطقه کشته و زخمی شدند و اموال بسیاری از مردم به غارت سپاهیان روس رفت.

در سال ۱۹۱۷ تراموای سانفرانسیسکو شروع به کار کرد.

در سال ۱۹۲۰ در یک اجلاس غیرعلنی در مجلس مبعوثان عثمانی، مانیفست ۶ ماده ای معروف به میثاق ملی مورد پذیرش قرار گرفت.

در سال ۱۹۲۱ آلبرت آیشتاین اظهار داشت که می توان جهان را اندازه گیری کرد.

در سال ۱۹۳۲ ژاپن شهر شانگهای چین را اشغال نمود.

در سال ۱۹۳۳ نام پاکستان برای این کشور انتخاب گردید.

در سال ۱۹۳۵ ایسلند به عنوان اولین کشور غربی سقط جنین را مجاز دانست.

در سال ۱۹۵۸ در پی حمله بی رحمانه نیروهای انگلیسی در قبرس علیه تظاهرات کنندگان ترک، ۸ تن کشته شدند.

در سال ۱۹۶۵ طرح جدید پرچم کانادا توسط مجلس این کشور انتخاب گردید.

در سال ۱۹۷۰ سیدحسن تقی زاده نویسنده و فعال سیاسی اذربایجانی در تهران درگذشت. وی فردی دانشمند و سیاستمداری کهنه کار بود. از او آثار متعددی به جای مانده است.

در سال ۱۹۷۹ پاپ ژان پل دوم اولین سفر خارجی خود را به مکزیکو انجام داد.

در سال ۱۹۸۰ سفارت کانادا در تهران در پی افزایش تنش در روابط ایران و کانادا تعطیل شد.

در سال ۱۹۸۰ کشتی یواس‌سی‌سی‌سی بلکتورن با تانکر کاپریکون تصادف کرد و باعث مرگ ۲۳ تن از نگهبانان ساحلی تمپا، در فلوریدا گردید.

در سال ۱۹۷۸ سوئد برای اولین بار در جهان در راستای حفاظت از لایه اوزون، استفاده از اسپریهای آتروسول را ممنوع اعلام نمود.

در سال ۱۹۹۶ ژاک شیراک، رئیس‌جمهور فرانسه، پس از چندین آزمایش ویرانگر محیط زیست، پایان قطعی آزمایش جنگ‌افزارهای هسته‌ای فرانسه را اعلام کرد.

در سال ۲۰۰۲ رئیس‌جمهور جورج دابلیو بوش حامیان تروریسم را محور شرارت خواند. این حامیان عبارت بودند از جمهوری اسلامی ایران، عراق و کره شمالی.

در سال ۲۰۰۹ رجب طیب اردوغان نخست وزیر ترکیه در اجلاس داووس سوییس با شیمون پرز رییس جمهوری اسرائیل بر سر حقوق فلسطینیان بصورت لفظی درگیر شد و ارتش اسرائیل را قاتل کودکان دانست.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در

روز ۳۰ ژانویه، برابر با ۱۰ بهمن ماه عبارتند از:

در سال ۶۵۱ میلادی ارتش یزدگرد سوم پادشاه ساسانی از سپاهیان عرب و مسلمان به رهبری خلیفه سوم، شکست سختی متحمل شد و پس از آنکه تلاشهایش برای یاری گرفتن از امرای ترک کاشغر نیز بی نتیجه ماند در مرو توسط آسیابانی به قتل رسید و به این ترتیب سلسله ساسانیان منقرض شد.

در سال ۱۶۲۴ میلادی در پی جنگ شاه عباس صفوی با امپراطوری عثمانی، شهر مهم بغداد به تصرف قشون صفویه درآمد.

در سال ۱۶۴۸ جمهوری هلند به رسمیت شناخته شد.

در سال ۱۶۴۹ چارلز یکم، پادشاه انگلستان اعدام گردید.

در سال ۱۸۴۷ یبرا بوئنا، در ایالت کالیفرنیا نام خود را به سان فرانسیسکو تغییر داد.

در سال ۱۹۰۸ ماهاتما گاندی از زندان آزاد شد.

در سال ۱۹۱۱ کشتی یواس‌اس تری، اولین نجات هواپیمایی را در ۱۰ مایلی هاوانا پایتخت کوبا انجام داد.

در سال ۱۹۲۳ میان ترکیه و یونان معاهده مبادله اتباع دو طرف امضاء شد و به موجب آن از سال ۱۹۲۳ تا ۱۹۲۷ در حدود ۴۰۰ هزار ترک از یونان به ترکیه و یک میلیون یونانی از ترکیه به یونان رفتند.

در سال ۱۵۴۷ ایوان گروزنی، امپراطور روسیه در مسکو تاجگذاری کرد.

در سال ۱۸۲۱ دریانوردان روس، قاره قطب جنوب را فتح کردند.

در سال ۱۸۳۴ رئیس‌جمهور آمریکا، اندرو جکسون، برای اولین بار دستور استفاده از سربازان فدرال را برای سرکوب شورش سندیکاها را صادر کرد.

در سال ۱۸۳۷ الکساندر سرگیویچ پوشکین ادیب و نویسنده معروف روس در ۳۸ سالگی درگذشت. پوشکین اولین کسی است که به زبان روسی جنبه ادبی داد و به جهت خلق آثار فراوان، به عنوان پدر ادبیات جدید روس لقب گرفت.

در سال ۱۸۶۱ کانزاس ۳۴مین ایالت آمریکا شد. در سال ۱۸۸۶ کارل بنز، اولین خودروی بنزین‌سوز خود را ثبت کرد.

در سال ۱۹۰۷ چارلز کورتیس از کانزاس اولین بومی آمریکایی است که توانست عضو مجلس سنای ایالات متحده آمریکا گردد.

در سال ۱۹۱۶ در خلال جنگ جهانی اول، پاریس برای اولین بار توسط زپلین‌های آلمانی بمباران گشت.

در سال ۱۹۲۶ عبدالسلام، فیزیکدان پاکستانی و برنده جایزه نوبل فیزیک، متولد شد.

در سال ۱۹۲۷ لیلا وکیل او، بالرین شهیر آذربایجانی متولد شد.

در سال ۱۹۳۲ در مسجد سلطان احمد در استانبول، قرآن کریم به زبان ترکی قرائت شد.

در سال ۱۹۴۲ قرارداد سه جانبه ایران، روسیه و بریتانیا پس از اشغال ایران توسط روس‌ها و انگلیسی‌ها امضا شد.

در سال ۱۹۴۲ پیمان ریو، بین کشورهای پرو و اکوادور در شهر ریودوژانیروی برزیل منعقد گردید.

در سال ۱۹۴۹ بریتانیا، اسرائیل را بصورت دوفاکتو شناسایی کرد.

در سال ۱۹۶۴ محمدرضا شاه پهلوی همراه با رییس‌جمهور اتریش بازیهای المپیک زمستانی را گشود.

در سال ۲۰۱۰ فاطمه رفعت انگین نخستین معلم زن ترکیه درگذشت.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۳۱ ژانویه، برابر با ۱۱ بهمن ماه عبارتند از:

در سال ۳۱۴ سیلوستر یکم، بعد از میلادس، پاپ کلیسای کاتولیک شد.

در سال ۱۵۰۴ فرانسه، ناپل را به آراگون تسلیم کرد. در سال ۱۷۲۹ نخستین کتاب در ترکیه چاپ شد.

در سال ۱۷۹۴ لطفعلی خان زند از قشون آقامحمد خان قاجار شکست خورد.

در سال ۱۸۶۵ در خلال جنگ داخلی آمریکا، کنگره ایالات متحده آمریکا اصلاحیه سیزدهم قانون اساسی ایالات متحده را به عمل آورده و برده‌داری را ممنوع کرد.

در سال ۱۸۸۴ محمد امین رسولزاده موسس نخستین جمهوری جهان اسلام و بنیانگذار جمهوری اول آذربایجان در سال ۱۹۱۸ متولد شد. وی نخستین و تنها رییس جمهور جمهوری اول آذربایجان است. او همچنین نخستین رییس جمهور یک کشور در جهان اسلام است.

رسولزاده از بنیانگذاران حزب دمکرات ایران، سردبیر روزنامه ایران نو و از اندیشه پردازان سوسیال دموکراسی در جنبش مشروطیت ایران بود. محمد امین در سال ۱۹۱۱ به ترکیه رفت و به تورک اوجاگی از گروههای ترک گرا پیوست. وی پس از آغاز جنگ جهانی اول، به باکو بازگشت و فعالیت خود را از سرگرفت. در ۱۹۱۷ که رژیم تزاری سرنگون شد، او زمینه را برای استقلال آذربایجان فراهم کرد. در ۲۸ مه ۱۹۱۸ تشکیل جمهوری آذربایجان به عنوان اولین جمهوری مسلمان جهان اعلام شد و رسولزاده با اکثریت آراء به عنوان رهبر شورای ملی آذربایجان برگزیده شد. در ۲۸ آوریل ۱۹۲۰ که نیروهای ارتش سرخ به رهبری سرگئی کیروف، باکو را تصرف و جمهوری آذربایجان را ساقط کردند، رسولزاده در روستایی مخفی شد ولی به زودی دستگیر و زندانی شد. استالین به باکو آمده و او را از زندان نجات داد. رسولزاده با پیشنهاد و همراه استالین به مسکو رفت. در مسکو استالین پستهای مختلفی را به او پیشنهاد کرد ولی او هیچکدام از آنها را نپذیرفت چون از سقوط جمهوری آذربایجان به دست

در سال ۱۹۳۳ آدولف هیتلر نخست وزیر آلمان شد.

در سال ۱۹۴۲ در ایران حزب توده تشکیل شد.

در سال ۱۹۴۳ وینستون چرچیل نخست وزیر انگلستان به شهر آدانای ترکیه آمد و با عصمت اینونو دیدار نمود.

در سال ۱۹۴۵ در خلال جنگ جهانی دوم، کشتی ویلهلم گوستلوف که پناهندگان یهودی آلمانی را در خود جای داده بود، توسط اژدر زیردریایی اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی غرق شده و با مرگ نزدیک به ۹۵۰۰ نفر، مرگ‌آورترین فاجعه دریایی تاریخ اتفاق افتاد.

در سال ۱۹۴۸، ماهاتما گاندی رهبر صلح‌جوی هند توسط یک هندوی افراطی ترور شد.

در سال ۱۹۵۶ خانهٔ مارتین لوترکینگ جونیور، فعال حقوق اجتماعی در آمریکا، به خاطر تحریم اتوبوس مونتگامری، هدف بمب‌گذاری قرار گرفت.

در سال ۱۹۶۴ در راستای پروژه فضایی رنجر، فضاییمی رنجر-۶ پرتاب شد.

در سال ۱۹۶۸ در خلال جنگ ویتنام، حمله عید تت توسط نیروهای ویت علیه نیروهای ویتنام جنوبی، آمریکا و همدستانش رخ داد.

در سال ۱۹۶۸ در جریان جنگ ویتنام نیروهای آمریکایی یک رشته حمله‌ها را در مناطق گوناگون ویتنام جنوبی آغاز کردند.

در سال ۱۹۷۲ پاکستان از اتحادیه کشورهای همسود خارج شد.

در سال ۱۹۷۹ حکومت پهلوی اعلام کرد که به ایت الله خمینی که در فرانسه در حال تبعید به سر می برد اجازه ورود به ایران داده شده است.

در سال ۱۹۹۴ پیتر لکو جوان‌ترین استاد بزرگ شطرنج جهان شد.

در سال ۱۹۹۵ راه درمان کم‌خونی داسی‌شکل اعلام شد.

در سال ۲۰۰۵ برای اولین بار در عراق انتخابات چند حزبی برگزار شد.

در سال ۲۰۰۷، ۵ سال پس از ویندوز ایکس پی، مایکروسافت ویندوز ویستا را به بازار عرضه کرد.

در سال ۱۹۴۲ در خلال جنگ جهانی دوم، نیروهای متفقین از ژاپنی‌ها در نبرد مالایا شکست خورده و به جزیره سنگاپور گریختند.

در سال ۱۹۴۳ در جریان جنگ جهانی دوم، فرمانده آلمانی، فریدریش پائولوس، توسط نیروهای ارتش سرخ در استالینگراد محاصره شد.

در سال ۱۹۴۴ در خلال جنگ جهانی دوم، نیروهای آمریکایی بر روی کواجالین و دیگر جزایر تحت اختیار ژاپنی‌ها فرود آمدند.

در سال ۱۹۵۰ هری ترومن، رئیس‌جمهور ایالات متحده آمریکا، برنامه تولید بمب هیدروژنی را اعلام کرد.

در سال ۱۹۵۸ اکسپلورر ۱-، اولین ماهواره موفق آمریکایی، به مدار پرتاب گردید.

در سال ۱۹۵۸ جیمز ون آلن، کمربند وان آلن را کشف کرد.

در سال ۱۹۶۱ بن گوریون نخست وزیر اسرائیل استعفاء کرد.

در سال ۱۹۶۶ اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی فضاپیمای بدون سرنشین لونا ۹- را پرتاب کرد.

در سال ۱۹۶۸ ویت کنگها به سفارتخانه آمریکا در هوشی‌مین و دیگر شهرها حمله کردند.

در سال ۱۹۶۸ تلویزیون آنکارا وابسته به سازمان رادیو و تلویزیون دولتی ترکیه آغاز به کار کرد.

در سال ۱۹۶۸ نائورو از استرالیا استقلال کسب کرد.

در سال ۱۹۷۱ در راستای برنامه فضایی آپولو، سفینه آپولو ۱۴، فضانوردان آلن شپارد، اسوارت روسا و ادگار میچل سوار بر ساترن ۵، به ماه پرتاب کرد.

در سال ۱۹۷۸، ۲۰ هزار معدنچی ترک در شهر زونگولداغ ترکیه برای کسب حقوق خود به مبارزه برخاستند.

در سال ۱۹۹۰ اولین شعبه مک‌دونالدز در مسکو، اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی افتتاح شد.

در سال ۱۹۹۲ تبریز خلیل بیگلی، یکی از قهرمانان جمهوری آذربایجان در جنگ قره باغ کشته شد.

در سال ۲۰۱۰ فیلم سینمایی آواتار اولین فیلم در تاریخ شد که بیش از ۲ میلیارد دلار در سراسر جهان بفروش رسید.

بلشویکها آزرده خاطر بود. رسول‌زاده در دانشگاه مسکو، تاریخ و ادبیات شرق را تدریس می‌کرد. چون شیوه استالین نابود کردن دوستان قدیمی بود، رسول‌زاده به یاری برخی از اعضای حزب مساوات، به فنلاند گریخت و از آنجا در سال ۱۹۲۲ به ترکیه رفت. استالین از آتاتورک خواست تا طبق قرارداد استرداد مجرمین سیاسی، رسول‌زاده را به شوروی تحویل دهد. آتاتورک از رسول‌زاده خواست تا آرام شدن اوضاع، ترکیه را ترک کند. رسول‌زاده به لهستان رفت و در آنجا با ژوزف پیلسودسکی رهبر لهستان دیدار کرد. چندی بعد با دختر برادر یا خواهر پیلسودسکی ازدواج کرد. با حمله آلمان به لهستان در ۱۹۳۹، رسول‌زاده به ترکیه بازگشت. در این زمان هیتلر برای عملی کردن نقشه‌های بلندمدتش، نیاز به کسانی داشت که در منطقه قفقاز نماینده او باشند.

هیتلر وصف فرهیختگی و دانش رسول‌زاده را شنیده و تشخیص داده بود که او تنها فرد مناسب است. رسول‌زاده در آلمان با هیتلر دیدار کرد. آرزوی او احیای استقلال آذربایجان به یاری آلمان بود. زمانی که هیتلر آماده سازماندهی ارتش خود بود، از رسول‌زاده خواست تا برای آنان سخنرانی کند. در سخنرانی او تنها عشق به آذربایجان دیده می‌شد. از این رو به او ۲۴ ساعت مهلت داده شد که آلمان را ترک کند. رسول‌زاده نیز به ترکیه بازگشت و بر اثر بیماری قند درگذشت. او در میان شخصیت‌های آذربایجانی از وجهه بسیار بالایی برخوردار است. فریدون آدمیت در کتاب ایدئولوژی نهضت مشروطیت ایران درباره او چنین نوشته‌است: "او اندیشه‌گری است پرمایه، با ذهنی فرهیخته و فکری منظم و منطقی. از مردان استوار و بافضیلت بود."

رسول‌زاده در خصوص استقلال جمهوری آذربایجان گفته است: "پرچمی که یکبار برافراشته شود هرگز فرود نمی‌آورد!" مزار شریف وی در قبرستان عصری آنکارا پایتخت ترکیه قرار دارد.

در سال ۱۹۲۹ اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی، لئون تروتسکی را تبعید نمود.

در سال ۱۹۳۴ ناظم حکمت شاعر شهیر ترک به ۵ سال زندان محکوم شد.

اوکراینادا آذربایجان دیاسپورونون آکتیولشمسینه سبب اولان اساس عامللر.

UKRAYNADA AZƏRBAYCAN DİYASPORUNUN AKTİVLƏŞMƏSİNƏ SƏBƏB OLAN ƏSAS AMİLLƏR

قهرمانووا خاطیره جاهانگیر قیزی

XATİRƏ QƏHRƏMANOVA

۱۹۰۵-جی ایله دیگر بیر طلبه توپلانتیسیندا ایسه نریمانوو کونستیتوسیالی رئسپوبلیکا قورولوشونون مونارخییادان اوستونلوگو حاقیندا معروضه ایله چیخیش ائتمیش و سوندا بوتون ایشتیراکچیلاری اودئسسادا حکومت قارشی موباریزه ده هلاک اولموش اینقیلاب قوربانلاری نین خاطیره سینی یاد ائتمک اوچون هامییا آیاغا قالخماغی تکلیف ائتمیشدیر. گوروندویو کیمی نریمانوو خالقار و میلتر آراسیندا فرق قویمادان خالقین آزادلیغی اوغروندا جانیندان کئچن هر بیر شخصه بؤیوک دیر وئریدی.

دیگر ایجتیماعی-خادیم، یازیچی یوسف وضعیر چمنزینلی، اوکراین و پولشانین آذربایجان خالق جومهوریتی طرفیندن تعیین ائدلمیش ایلك سفیری اولموشدور. اوکراین حیات یوسفینده سیاسی باخیشلارینا تاثیر ائتمیشدیر. تحصیل آلدیغی موقدس ولادیمیر اونیورسیتتی نین داخیلینده " موسلمان طلبه لره یاردیم جمعیتی " تاسیس ائتمیش و کیف ده تحصیل آلان موسلمان طلبه لرله یاناشی دیگر خالقارین گنجلرینی ده اؤز اطرافیندا بیرلشدیرمیشدیر. همین تشکیلاتین ترکیبینه مدنیتمیزی، موسیقیمیزی، دیلمیزی تبلیغ ائتمک مقصدیله " آذربایجان مدنیتم مرکزی " نی یاراتمیشدیر. طلبه لردن عیبارت " کیف-هئیتی نشریات " قروبو یاراتمیشدیر کی، بو هئیت کیتابچالار نشر ائده رک یاییردیله. یوسف وضعیرین اوکراین حیات حاقیندا چوخ قئید ائتمک اولار. ان اساس وورغولاماق لازیمدیر کی، اونون قدر دیگر طلبه لرده واردیر کی، ۲۰-جی عصرین اولی اوکراین ایجتیماعی سیاسی حیات، تحصیل اوچون گلن آذربایجانلی گنجلرین باخیشلارینا اؤز تاثیرینی گؤستریمیشدیر. سونراکی ایللرده، داها دقیق دئسک ۱۹۱۸-۱۹۲۰-جی ایللرده ده اوکراینادا تحصیل آلمیش طلبه لرین سیاسی

اوروپانین ان بؤیوک دؤولتریندن بیری اولان اوکراین رئسپوبلیکاسی ایله آذربایجان رئسپوبلیکاسی آراسیندا اولان علاقه لرین قدیم تاریخی واردیر. بو علاقه لری تحلیل ائدرکن ۲۰-جی عصرین اوللرینده اوکراینادا تحصیل آلان آذربایجانلی طلبه لرین ده رولونون نه قدر بؤیوک اولدوغونون شاهییدی اولوروق. اوکراینادا تحصیل آلان طلبه لرین سایه سینده اوکراین ایجتیماعی آذربایجان حاقدا، آذربایجان ایجتیماعی ایسه اوکراین حاقدا معلوماتلارغا باشلامیشلار. آراشدیرمالارا اساسن ۲۰۰-ه یاخین آذربایجانلی گنجین مرکز کیف اولماقلا دیگر بؤیوک شهرلرده تحصیل آلدیقلاری آرخیو سندلریندن معلوم اولموشدور. هانسی کی، بو طلبه لرین اکثریتی سونراکی ایللرده آذربایجانین ایجتیماعی-سیاسی تاریخینده اؤز آدلاری ایله مؤهورلرینی ووران شخصلر اولموشلار. بیز بو طلبه لره تاغی شاهبازی سیمورق، نریمان نریمانوو، شفیبی روستمبیلی، یوسف وضعیر چمنزینلی، جلیل سادیقوو، سادیق بی آغازه، یوسف سالدیوو، جاهانگیر همزیئو، مصطفی توپچوباشوو و س. میثال گؤستره بیلرک. آذربایجانلی گنجلر تحصیل آلدیقلاری دؤورده ائمله یاناشی ایجتیماعی-سیاسی فالیترلده مشغول اولموشدورلار. میثال اولاراق ن.نریمانوو سیاسی فعالیتده اودئسسادا تحصیل آلدیقلاری دؤورده باشلامیشدیر. او، طلبه هرکاتیندا یاخیندان ایشتیراک ائده رک اودئسسادا لیماندا ایشله ین فهله لر آراسیندا اینقیلابی ایش آپارمیشدیر. اونون ۱۹۰۳-جو ایله نوایبرین ۱۷-ده عومومروسییا طلبه قورولتاییندا ایشتیراکی چار خفیییه لری نین دیقتینی جلب ائتمیشدیر.

خارجی ایشلر نازیرلیگی طرفیندن تانیندی. او بو وظیفه ده چوخ ایشله مه دی - ایشین آز، یاشی نین ایسه چوخ اولدوغونا گۆره تزلیکله بو وظیفه دن ایمتیناع ائتدی. ای. کراسکووسکی نین باکیدا سفرده اولدوغو زامان اونون خواهیشی ایله شخصی دوستو و آذربایجان پارلامنتی نین یئرلی اوکراین راداسی نین دئوتاتلی واصلیلی کوژیموو باکیدا ویتسئ-کونسول وظیفه سینه تعیین اولوندو (بو موراجیعت ۱۸ اکتیابردا آذربایجان سفیرلیگینه تقدیم اولونموشدور و ۱ یانوار ۱۹۲۰-جی ایله بونا راضیلیق وئرلمیشدیر).

واصلیلی کوژیموو آکتیو شکیلده ایسه باشلادی. او آذربایجاندا یاشایان ۲۰ مینه یاخین موغان اراضیسینده یاشایان اوکراینلارین وضعیتینی آراشدیراراق اونلارین آغیر سوسیال دورومدا اولدوقلاری باره ده فیکره گلدی و اونون تشبوسو ایله آذربایجان حکومتی اونلارا ۷۵۰ مین روبل مبلغینده مادی یاردیم آیرمیشدی. همچی نین یئرلی ایداره ائتمه اورقانلاری طرفیندن اوکراینلار کاند تصروفاتی فالتینه یاخشی یارارلی تورپاق ساهه لری نین آیریلماسینا نایل اولموشدور. ۱۹۲۰-جی ایلین مارت آییندا کوژیم اوکراین رئیسولیکاسینا اعزامیته یوللانیر و آپرئل آییندا سووئت روسیاسی نین آذربایجانی ایشغال ائتمه سی سببیدن آرتیق باکیا گئری قاییدا بیلیمیر.

آذربایجانین اوکرایناداکی کومیسسارلیغی کیف ده ۱۰ اکتیابر ۱۹۲۸-جی ایله یئرلی میلی اؤزونویدارئتمه اورقانی کیمی یارادیلیمیشدیر. کومیسسارلیغین مقصدی اوکراین رئیسولیکاسیندا یاشایان آذربایجانلیلارین حقوقلارینی و ماراقلارینی قوروماق ایدی. کومیسسار وظیفه سینه جلیل سادیخوو، اونون کؤمکچیسسی یوسیف سالتھوو، کاتبیر میر جلال میرتاغیئو و جاهانگیر ایسماییل اوغلو همزیئو اولموشدور.

ایمردانبی توپچوباشووون قیزی، سارا خانیمین حیات یولداتی الی اشرف سولطانوو و اونون امیسی اوغلو ممد

فالتیری تاریخه حک اولونموشدور. موباریزه نتیجه سینده چار اسارتیندن آزاد اولان هم آذربایجان هم ده اوکراین خالقلاری نهایت کی، مستقیللیکلرینی اله ائتدیر. مستقیللیک خالقلارین موباریز ایدئالاری نین نتیجه سیدیر.

۱۹۱۸-جی ایل یانوارین ۲۵-ای اوکراین خالق رئیسولیکاسی، ۱۹۱۸-جی ایل مایین ۲۸-ده ایسه آذربایجان خالق جومهوریتی یارادیلدی. رسمی اولاراق هر ایکی اوخر حکومتی و آخج حکومتی نوماینده لیکلری نین موبادیله سی باره ده راضیلیغا گلینمیشدیر. بونا اساسن ۱۹۱۸ ایلین ۲۰ اییولوندا آلتکسئی کولینسکی اوکراین حکومتی نین طیفلیسده کی گئنرال کونسولو (گورجوستاندا، ائرمینیستاندا و آذربایجاندا صلاحیتلی نوماینده سی) تعیین اولونموشدو. بیر قدر سونرا اوکراینادا حاکیمیه گلن یئنی حکومت طرفیندن ۲۶ یانوار ۱۹۱۹-جو ایله قافقازدا فؤوقلاده صلاحیتلی دیپلوماتیک نوماینده لیک - گئنرال کونسوللوق یارادیلیمیشدیر. بو دیپلوماتیک نوماینده لیگه ایوان کراسکووسکی باشچیلیق ائدیردی. گئنرال-کونسوللوقون صلاحیتلری گورجوستان (۸ مای)، ائرمینیستان (۱۶ مای) و آذربایجان (۵ آقوست ۱۹۱۹ ایل) حاکیمیتلری طرفیندن تانینمیشدیر.

لاکین همین عرفه ده اوکراین خالق رئیسولیکاسی نین سووئت روسیاسی ایله آپاردیغی موحاریبه سببیدن مادی ایمکانلاری نین مهدود اولماسی نتیجه سینده اوکراینانین قافقازداکی گئنرال-کونسوللوقونون باکیداکی نوماینده لیگی نین ایشینی تشکیل ائتمک مومکون اولمامیشدیر. بو سببدن بئله بیر ایدئیا یاراندی کی، کونسول وظیفه سینه آذربایجاندا یاشایان اوکراینالی تعیین اولونسون و یالیز کارگوزارلیق (کونسولیاریا) خرجلری اؤدنیلین. نتیجه ده ۲۳ آقوست ۱۹۱۹-جو ایله بو وظیفه یه آ. گولووانیو تعیین اولوندو. اونون صلاحیتلری ۸ اکتیابر ۱۹۱۹-جو ایله آذربایجان

تاغی سولطانوو دا کومیسسارلیغین یارانماسیندا همچنین ایشتیراک ائدیبلر. آذربایجان نومیئنده لیگی طرفیندن اوکراین حاکیمیئینه موراجیعت اولونموشدو کی، آذربایجانلیلار اوکراینانین سلاحلی قوووه لرینده حربی قوللوقا چاغیریلماسینلار، همچی نین اونلار آذربایجان وطنداشلیغینی تصدیقله یین وثیقه لرین پایلانماسینا باشلانمیشدیر. ۱۹ نوایر ۱۹۱۸-جی ایله قدر کومیسسارلیق طرفیندن ۱۱۰ عدد وثیقه اساسن کیف ده آذربایجانلیلار پایلانمیشدیر. وثیقه آلانلارین هامیسی حربی قوللوقدان آزاد اولونوردو. بونلارین ایچینده کیفین م.ولادیمیر اونیوئرسیتئتی نین طیب فاکولته سی نین طلبه سی، گله جکده گؤرکملی آذری جراحی، عالیم، آکادئمیک، MEA ائکسپئریمئنتال جراحیه اینستیتوتونون تاسیسچیسی - مصطفی توپچوباشوو و ۱۹۱۸-جی ایلین اوللرینده ایرانین اوکرایناداکی کونسوللوقوندا کاتب وظیفه سینده ایشله میش جلیل صادیخوو دا وار ایدی.

۱۹۴۱-جی ایل اییونون ۲۲-ده فاشیست آلمانیا سی نین سسری-یه هوجومو ایله ۱۹۴۱-۱۹۴۵-جی ایلر محاریبه سی باشلادی. محاریبه ایلرینده پارتیزان هرکاتی نین گئیش ووسعت آلدیغی رئسپوبلیکلاردان بیرری ده اوکراین سسر ایدی. ۱۹۴۱-۱۹۴۵-جی ایلر محاریبه سینده اوکراین اراضیسینده فالیت گؤسترن بوتون پارتیزان دسته و بیرلشمه لرینده آذربایجان دؤیوشچولری بؤیوک قهرمانلیق گؤستره رک، فاشیستلره قارشى آمانسيز اولموشلار. اوکراین رئسپوبلیکاسیندا پارتیزان هرکاتی نین گؤرکملی تشکیلاتچیلاریندان بیرری نین س.ا. کووپاکین پارتیزان بیرلشمه سینده ۲۰ نفردن چوخ آذربایجان دؤیوشچوسو دوشمنه قارشى فداکارلیقلا ووروشموشدو. اونلاردان آسلان علی اف، موسلوم باغیروو، باباش داداشوو، ولادیمیر کوراستیلیوو بیر سیرا چتین و مسئول تاپشیریقلاری اوغورلا یئرینه یئتیرمیشلر. کومسومولچو آلیئیئین کشفییاتچیلار بؤلمه سی دوشمنین ۲۵۰ عسگر و ظابیطینی محو ائتمیشدی کی، اونلارین ۷۰ نفری ایگید کوماندرین پایینا دوشور. باکی نئفتچیسی و کوراستیلیوو اون بئش آی دوشمن آرخاسیندا ووروشموش، ۵۳ دفعه فاشیستلره دؤیوشه گیرمیشدی. پولئمیوتچو م.ق. باغیروو بیر ایل دوشمن آرخاسیندا موباریزه آپارمیش، فاشیستلرین ۴۰ عسگرینی اؤلدورموش و ۱۳ آتش نؤقته سینی داغیتمیشدی. م.ق. باغیروو ابی درجه لی وطن محاریبه سی، "

۱۹۲۰-جی ایل آپرئلین ۲۸-ده آذربایجاندا سووئت حاکیمیئیتی نین قورولماسی نتیجه سینده آذربایجان س س ر یارادیلدی. بو اصلینده آذربایجانین فورمال موستقیلیگی دئمک ایدی. ۱۹۲۲-جی ایل دئکابرین ۳۰-دا ۱-جی سووئتلر قورولتاییندا رس ف س ر، اوکراین، بئلاروسسیا و ز س ف سر-ین (معلوم اولدوغو کیمی، اونون ترکیبینه آذربایجاندا داخل ایدی) واحد دؤولتده بیرلشمه سی نتیجه سینده س س ری-نین یارادیلدیغی ائلان ائدیلدی. بونولا دا آذربایجانین فورمال موستقیلیگی بئله لغو اولوندو.

بوتون بو حادثه لردن سونرا اوکراین-آذربایجان آراسیندا موستقیل سیاسی موناسیبتلر اولماسا دا اؤلکه لریمیز امکداشلیغین بیر سیرا ساحه لرینده، او جومله دن طلبه-موتخصیص موباديله سی آپارماقلا خالقلاریمیز آراسیندا مؤوجود اولان باغلارین داها دا مؤحکملمندیریلمه سینه چالیشیبلار. موختلیف ساحه لر اوزره موتخصص

گوجونون قلمبە يە اوغورلا سفربەر اولونماسى ايدى. اۆلكە نين رهبرليگى اينزيباتى ايداره چيلىك مئتودلاريني داها دا مؤحكملنديريب، ايقتيصادياتى قيسا بير زاماندا حربين طلبلىرى اساسيندا يئنيدين قورا بيلدى. خالقلارين ايقتيصادى، حربى و معنوى قوووه لرى بيرلشديريلىدى. آذربايجان خالقي ايكينجى دونيا موخاربه سينده سسرى- نين قاليب گلمه سينده اؤز لاييقلقى تۆهفه سيني وئرميشدير. ۱۹۴۱-۱۹۴۵-جى ايللر موخاربه سى ايكينجى دونيا موخاربه سى نين هللئديجى، موهوم تركيب حيصه سى ايدى. سوونت ايتتيفاقى خالقلارى، او جومله دن آذربايجان خالقي، اساسن، بو موخاربه نين آغير يوكونو اؤز چيگينلرينده داشيميش و فاشيزم اوزرينده تاريخى قلمبە قازانيلماسيندا موهوم رول اويناميشدير.

مقاله ده ۱۹۴۱-۱۹۴۵-جى ايللر موخاربه سينده هموتلريميزين گؤسترديكلىرى شوجاتى تحليل ائتمكده مقصدلريميزدن بيرى ده اصلينده بو گون اوكرائنا رئسپوبليكاسيندا ياشايان آذربايجانليلارين بيلمه لى اولدوغو بو غورور وئريجى مقاملارين اوزه چيخاريلماسى و تبليغ اولونماسيدير.

بيلديگيميز كيمي ۱۵ رئسپوبليكانى، تخمينن ۲۰۰ قدر آرسايلى خالقلارى اؤزونده بيرلشديرن سسرى آدلانان بو رئژيم ۱۹۹۱-جى ايلده ايفلاسا اوغرادى. سسرى-نين داغيلماسيني ان يئنى تاريخين موترققى حاديه لريندن حساب ائتمك اولار. داخيلده باش قالديران ائتنو-سياسى پروبلئلر سوونت ايتتيفاقى نين اساسيني سارسيتدى و اونون داغيلماسى پروسسسينده كاتاليزاتور رولونو اوينادى. هر ايكى رئسپوبليكا ۱۹۹۱-جى ايلده ايكينجى دفعه اؤز موستقيلليكلىرىنى ائلان ائتديلر. لकिन موستقيلليگى الدهه ائتمك نه قدر چتتين ايديسه اونو قورويوب ساخلاماق دئمك اولار كى، اوندان دا چتتين ايدى. موستقيلليگين ائله ايلك ايللرينده هر رئسپوبليكاني داخيلينده مؤوجود اولان چتتيليكلر، يقتيسادياتين يئنيدين قورولماسى، اؤز

قىرميزى اولدوز " اوردئنلرى و اى درجه لى " وطن موخاربه سى پارتيزانى " مئدالى ايله تلتيف اولونموشدور.

آ.ك.نيكولاچوكون و ب.ق.شانگى نين كومانداسى آلتيندا فاليت گؤسترن تئرنوپول پارتيزان بيرلشمه سينده ۴۰ نفر دن چوخ، م.ناومووون پارتيزان بيرلشمه سينده كى دستسسينده ۸۰، ن.ن.پوپودرئتكونون رهبرليگى آلتيندا فاليت گؤسترن " چئرنيقوو " پارتيزان بيرلشمه سينده ۷۰ نفره دهك آذربايجانلى دؤيوشچو آلمان ايشغالچيلارينا قارشى جسارتله ووروشموشدو. اونلار دوشمن عصارتى نين مهروميتلرينه دؤزه رك، هيتلئرچيلره قارشى موباريزه نى متانتله داعوام ائتديرير، اسير دوشرگه لرينده ياراديلميش گيزلى آنتيفاشيست تشكيلاتلاريندا حربى اسيرلرين قاجيب پارتيزان دسته لرينه قوشولماسينا ياخيندان كؤمكلىك گؤستيرديلر. آسلان ايبادوو حربى اسير دوشرگسيندن ۱۵ نفرين قاجماسيني تشكيل ائتميش و اساسن ژيتومير ويلايتينده فاليت گؤسترن آ.م.قراچاكين پارتيزان بيرلشمه سينه قوشولموشدو. اونون رهبرليك ائتديگى روتا دوشمнин بير كؤرپوسونو، ۲۲ قاتاريني پارتلاتميش، فاشيستلرين ۶۴ اوتوموبيليني، ۵۰۰-۵ ياخين عسگر و ظابيطيني محو ائتميشدى. پارتيزان بيرلشمه سينده باجاريقلقى كوماندير و ماهير كشفياتچى كيمي تانينان آ.يبادوو شخصن ۳۴ هيتلئرچيني اؤلدورموش، ۱۷-سيني اسير آلميش، ايكى دوشمن اوتوموبيليني و بير دمير يول كؤرپوسونو پارتلاتميشدى.

اوكرائنادا خالق اينتيقامچيلارى سيراسيندا آذربايجان سسر-ده اولان قادينلار دا كيشيلرله چيگين-چيگينه جسارتله ووروشوردولار. حربى حكيم سارا ابراهيمووا، تخريباتچى آلفا شيرازى، فريده نصراللايئووا، ليدييا دروزدووا پارتيزان دسته سينده دؤيوش مهارتى نومائيش ائتديرميشديلر. سسرى- نين موخاربه دن قاليب چيخماسى نين باشليجا سببى اۆلكه نين، خالقين

حیكمت جاوادوودور. اوكرائنادا فعاليت گؤسترن ديگر بؤيوك تشكىلات " بيرلشميش اوكرائنا آذربايجانلييلارى كونقرئسى " دير. كونقرئسين سدرى اوكرائنا ميلنلر آسامبليئاسى نين پرنزيدئنتى رۇوشن تاغيئوودير. سون زامانلار دياسپورا قوروجولوغوندا يئنى بير مرحله نين باشلانماسى موشاهيده اولونور. ايلك نؤوبه ده دياسپور تشكىلاتلارى نين بير توپلوم داخيلينده بيرلشه رك فاليت گؤستر-مه لرى نظرده توتولور. بو مقصدله ايشچى قروبو موعينلشديريلميشدير. عومومى اولاراق يئنى ياراديلان ايشچى قروبو اوكرائنا آذربايجانلييلارى نين كووردينايسىيا شوراسى نين ياراديلماسى باره ده راضيليغا گلئيش و بيرگه فاليتين واجيب اولدوغونو قارار آلئيشلار. دياسپورانين اينكيشاف ايستيقامتينده آتيلان يئنى آددىملار آذربايجان خالقى نين گله جگى، اونون دونيا سفئراسيندا لاييقلى آدى نين قورونوب ساخالنيلماسى و گوج بيرليگى نوماييش ائتديرمه سى اوچون چوخ واجيب مثله لردندير. بو ساहे ده دؤولت دستگى هر زامان اولدوغو كيمي اؤزونو گؤستيرير و دياسپورلارلا ايش اوزره دؤولت كوميته سى يئنى لاييهه لرى ايله خاريجده ياشابان سويداشلاريميزا بو قايعينى لاييقينجه گؤستيرلر.

ادبيات

- Tahirzadə N.A. Azərbaycan təhsil tarixi: oçerklər və ilk ali təhsillilərimiz. Bakı: Nurlar, 2015, 479 s., s.260
- Купчик О.Р., Дамиров А.У. Студенты – Азербайджанцы города Киева в общественно – политической жизни Украины (1900-1917 гг.), Киев: Издательский дом Дмитрия Бурого, 2013, 115 с., с.34
- Nərimanov N. "Uçqarlarda inqilabımızın tarixinə dair". Bakı: Azərənəşr, 1992, 80 s., s.46
- Nərimanov N. "Uçqarlarda inqilabımızın tarixinə dair". Bakı: Azərənəşr, 1992, 80 s., s.46
- Əhmədov T. Nəriman Nərimanov. Bakı: Nurlar nəşriyyatı, 2010, 160 s.
- Гасымлы М.Д., Купчик О.Р., Дамиров А.У. Украинско-Азербайджанские политические отношения: история и современность. Киев: Издательский дом Дмитрия Бурого, 2014, 160 с., с.25
- Vəzirov O.Y. Azərbaycan Respublikasının Ukraynada və Türkiyədə ilk səfiri. Bakı: Nərgiz nəşriyyatı, 2007, 29 s.
- Azərbaycan tarixi: 7-cildə. VII cild. Bakı: Elm, s.52-64
- Məmmədov E.T. Azərbaycan diasporunun formalaşması və inkişafında dövlətin rolu. Siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru dis. Bakı, 2011, 151 s., s.23
- Казиев М. Нариман Нариманов (жизнь и деятельность). Баку: Азербайджанское Государственное Издательство, 1970, с.195
- Azərbaycan diasporuna dövlət qayğısı. Bakı: Çarşıoğlu, 2006, s.72

Diasporalarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin Cari Arxivli

خارجى سياستلرينى يئنىدن نيزاملاماق، دونيا اؤلكهلىرى آرناسيندا تانينماق اوچون موعين واخت و بو يوكو داشيا بيله جك ليدئر لازيم ايدى. نظره آلساق كى، هله اثرمنى تجاوزو نتيجه سينده اؤز دوغما تورپاقلاريندان قاقچين دوشن بير ميليون آذربايجانلى نين پروبلئملرى ده موستقيللييه يئنى قدم قويا ن دؤولتيميزين آغير دردى ايدى. ۱۹۹۳-جو ايلده خالق اؤز لاييقلى اوغونو رهبر سئچمكله رئسپوبليكائين يئنى بير مرحله يه قدم قويماسينا نايل اولدو. حيدر على اف حاكيميته گلديكن سونرا آذربايجانين دونيادا تانينماسى، اؤلكه لر آراسيندا قارشيليقلى علاقه لر نين قورولماسى، ايقتيصادى-سياسى، خارجى موناسيبتلرين برقرار اولماسى اوچون بؤيوك ايصلاحاتلار حياتا كئچيرمه يه باشلادى. بو علاقه لر قارداش اوكرائنا خالقى ايله ده داعواملى اولاراق آپاريليردى.

۱۹۹۷-جى ايلين مارتيندا حيدر على افين اوكرائنا رئسپوبليكاسينا ايلك رسمى سفرى زامانى ۱۷ سازيش ايضالانميشدير. بو سازيشلردن ان واجيبى ايسه " دوستلوق، امكداشليق و طرفداشليق حاقيندا " موقاويله دير كى، بو دا ايكي اؤلكه آراسيندا موناسيبتلرين ستراتئژى خاراكتئر داشيديغينى گؤسترميشدير. ۱۹۹۷-جى ايل سفرينده ه.لبيئو اوكرائنادا ياشابان سويداشلاريميزلا گؤروش كئچيردى. گؤروش زامانى هر زامانكى كيمي سويداشلاريميزا بير چوخ تؤوصيه لر وئرميشدير. محض بو تؤوصيه لر نين نتيجه سى اولاراق ۱۹۹۹-جو ايلده اوكرائنا آذربايجانلييلارى كونقرئسى (واك) تاسيس ائديلدى. قئيد ائتمك لازيمدير كى، اواك آذربايجان دياسپورو تاريخشوناسليغيندا ياراديلان ايلك كونقرئس ايدى. اوكرائنادا فاليت گؤسترن آذربايجان دياسپور تشكىلاتلارى او جومله دن آذربايجاندا فاليت گؤسترن اوكرائنا دياسپور تشكىلاتلارى بو گون ده اؤلكهلىريميز و خالقلاريميز آراسيندا دوستلوق و امكداشليق علاقه لرى نين مؤحكملنمه سينده موهوم رول اوينايبيرلار. اوكرائنا رئسپوبليكاسيندا چوخسايلى آذربايجان دياسپور تشكىلاتلارى و ميللى مدنيت مركزلى فاليت گؤستيرير. بونلارين ايچريسينده فال دياسپور تشكىلاتى " عوموموكرائنا بيرلشميش دياسپورو " حساب ائديليير. اوابد-نون سدرى

چلیک ناسیل بر کیشدی

ماحمود دالغا

تاپمیشدی، آتادان سانکی منه اورک یانان بیر قادینیمدا وارایدی، ایندی کی زاماندا منه بیر آتا قالمیشدی و بیر غیرتلی و قوچاق قادینیم، خبر گلمیشدی حیات یولداشیم ناخوشدور، بو فیکره دوشنده اوره گیم دئشیلیردی، یانی بو خبردن هئچ واخت چیخابیلیمیردیم، بو حالدا بیر مکتوب الیمه چاتدی، بئله یازیلیمیشدی:

گلیب، سنی گۆره جه گم، "مولوک".

قیشقیردیم، باغیردیم، سن آلاسه گلمه مولوک، بورا چوخ اوزاقدیر، گلنمه سن، دردسره دوشرسن، بیر یانی تانیمیرسان، بونلارین دیلین بیلیمیرسن، آما سسیم بیر یانا چاتمادی، اؤز ایچیمده قیشقیریردیم، باغیریدیم. دوزون دئسم آما اوره ییم چوخ - چوخ ایسته ییردی، مولوکو گۆرم، دانیشام، بیر آز دردله شم.

او گون عؤمر مومون ایلک گون ایدی کی، بیر ایکی شیرین دامجی یاش چوخ گیزلین، گیزلین گۆزلریمدن آخدی و آغزیمدا گیردی، ائله بیلدیم مولوک دادی وارایدی. گونلر کئچدی، هر گون بیر ایل، خبر اولمادی، گلن اولمادی، منی گۆروشه چاغیران اولمادی، «سولطان» بی بیر آز دوشونن گودوکچویدو، اونا دئدیم:

سلطان بی، کیشی کیمین ده گۆروم، بیر غریب قادین منی سوروشمو یوبدور؟ بورا گل میبیدیر؟

باخدی گۆزلریمه، ائله دوشونورم، بیلدی من نه چکیرم، چوخ - چوخ یاواش دئدی:

اولسا دییرم، گلسه دییرم. من آزر بایجان قادینلارین اوزاقدان دا تانیبارام، اونلار ووقارلی، و چوخ حئیالی قادین اولارلار.

مولوک اؤزو گلمه دی، هئچ واخت گلمه دی. بیلیمیرم نئجه آی، یا نئجه ایل کئچدی، خبر گلدی، آجی بیر خبر، چوخ آجی بیر خبر، دئدی لر سنین قادینین گۆروشوا گلنده تهران دا بیر چوخ پیس حالدان دونیاسین دییشیبیدیر. بو خبر منه بیر بومبا اولدو، منی داغیت دی، ایچیمی سوکدو، منی بوشالتدی، ناسیل سوکدو، ناسیل بوشالتدی، نه دئییم، دئییم دریمی سویان

چوخ بیر ایستی گونودو، پوزغون هاوادا نفس بوغازدان خیریلتییا، خیریلتییا چیخیردی. اوره ییم ائله چیرپینیردی کی دئییردیم ایندی آغزیمدان هاپیلاجاق ائشییه.

بیز بیر یئکه سلولدا اون، اون ایکی آدام قالمیشدیق، سانکی لاری تهران، یادا تبریز دوستاقلارینان گۆندریمیشدی لر. اونلارین کی، ایشلرینین دالینجا آداملاری وارایدی، بیزیم کیمین آدامسیزدئییلدی لر. من هامی دان اسکی دوستاقلی ایدیم، اون ایکی ایل ایدی بو دوستاقدان ایدیم، بیر کیمسه منیم گۆروشومه گلمزدی. تبریزدن برازجانا چوخ بیر اوزاق یولودو، یول لارا تانیش اولماق لازیم ایدی، پول ایسته ییردی. من یاخالاناندان سونرا دره بی لر، امامقولو قولدورلاری زورو ایله بیزیم عایله نی چالما - چالیدر ائله میشدی لر، آتام دا دای زور قالمامیشدی، داها اونلاردا آتیملیق قالمامیشدی بیر بئله یولو دوروب گله بیلسینلر، بونلاری یاخشی بیلیردیم. خالام اوغلو بیر نئجه دفعه یازمیشدی ایش تاپسام، ایشله سم اونون ایلک پولو ایله گلیب سنی گۆره جگم آما بیلیردیم اولان دئییل، ایش هاردای دی، پول هاردای دی. منیم اونلاردان هئچ گۆزتمه ده یوخدور.

اردبیل، تبریز زیندانیندا اولاندا نئجه دفعه لر گلمیشدی، آتامدا گلمیشدی، آتام منی گلیب عراق دادا

ایش اولان دئییل صفرخان، منده سن ایله ابدی دوستاقلیام، قوی ایکی میزده بیرلیکده بو دوستاقلارین دووارلارین چورودک.

گۆزلیرم هی ایسلانیردی، أما اوزومو بوغوردوم، قویمارام بیرسی گۆرسون من سینمیشام، آیق اوستو بیر بو جاقدان دورومشوم، یانی یول گئدیردیم، دوداقلاریم چارتلامیشدی، بیلیردیم قانی گلیر ائله بیله سن بو دوداقلار منیم اختیاریمدا دئییلدیرلر، اؤز، اؤزلینه دانیشیردیلار، بوزوشوردولر، آچیلیردیلار، اوخویوردولار:

بوغدانى ساخلایانلارین
بیغلارینی یولاق گرک
میلتته کچ باخانلارین
گۆزلیرنی اویاق گرک.

بونلاری ایندی من یانلیز اوخویوردوم، کئچمیش زامانلار، سسیمه سس وئرن وارایدی، مولوک وارایدی، «حیدر» وارایدی، «احمد» وارایدی...

دوستاقدان گونلر گلیردیلر، گئدیردیلر، داریخیردیق، قیزردیق، بیریریمیزدن کوسوردوک، یئنی دن باریشیردیق، قوروقچولاری بارا قویوردوق، یئل اسیردی، تورپاق لاری، ایستی هاوانی اؤزوموزه، گۆزلیرمیزه باسیردی، گۆز باشیمیز، دئییشیلیردی، بیر بیریمیزه باخیب آجی - آجی گولوردوک.
صفرقهرمانی.

بونو بیر اونقود سسله دی.

آیاغا قالخدیم، دیک دوردوم (آدیمیزی سسلینده کرگ دیک دورایدیق) دئدیم:
منم.

بیلیرم، سن سن، گل، گۆروشوا گلبلر.
منیم!؟

ائله بیلدیم بودا بیر تئزه حیله دی منی سیندیرسینلار.
گولومسه دیم، یئریمده اوتوردوم.

اونقود بیر آز گئتمیشدی، سس سیزلیک بیزیم سلول لی باشینا آلمیشدی. بیز اونقودون آدیملارینین سسین

کیمین، باشیمی کسن کیمین، آیلا باش-کوت دوستاقلاردا آسلانديغیم کیمین، آیلا، ایلا آج، سوسوز داغلاردا قالان کیمین، بیر درده دوشدوم، یوخ، یوخ بو دردلیر جانا آلماق چوخ - چوخ راحتیمیش، کئشگه مینلرجه بوجور دردلیریم اولیدی، أما بو خبر بۆتوو یانلیش اولمیش اولایدی.

دای گۆزوم یولدا قالمادی، تکجه بیر بوجاقدان اوتورادیم، یئل اسیددی، توز قالخییدی، گۆیدن داش یاخییدی، من اؤز کئچمیشلریمده، مولوک لا برابرلیک زامانلاریمدا، گونلری کئچیردیم.

من اولماسایدیم، اونون وارلیغی، اونون زندگانلیغی ایندی دارغیلمامیشدی. اونون ایندی بیر گۆزل یاشاییشی وارایدی، گولوشلری دوداقلاریندان قاچمامیشدی، اوشاقلارینین های - کوی هامیلاری بئزه گتیرمیشدی. أما من کی اونون زندگانلیغین داغیتما دیم، من چوخلو زامانلار یازدیم، تبریز دوستاغیندا اولاندا، اردبیل دوستاغیندا گۆروشومه گلنده اونا یالواردیم، منی بوشلا سین گئتسین، اؤزو اوچون زندگانلیق یاراتسین، نئجه لر دفعه دئدیم، «صفر» بی دئدیم، یا دئمه دیم؟.

- مولوک سن، منی گۆزلمه، اوزووا بیر زندگانلیق قور، یووا قور، منیم کی سونا چاتیبدیر، منه یا اولومدو، یا بیر ابدی دوستاق. بونلاری دئدیم یا دئمه دیم؟ واللله دئدیم، بیل لاه دئدیم، مین دفعه لردئدیم، سۆزلیمه قولاق وئرمه دی، هر دفعه اؤز سۆزون تیکرارا ئله دی، دئدی:

-یوخ، بیرده بو سۆزلر بیزیم آرامیزدا اول صفرخان سنده کوسرم، ائله ده پیس کوسرم کی تاریخلر یازسین، بو

قارادابان دئمکدن چوخ، بو قارامتول داشدان آجیخلاناردیم.

قاراسورانلارین ظلومو حدن چیخمیشدی بیر گون آتام دونقولداقلاندم دئدیم کی، "ندن گرک بیز اؤز زحمتلریمیزین حاصلین وئره ک بو آداملارا،" آتام دئدی:

بالا، اوغول دینمه، بیزی توتوب آپارلارلار، سالارلار آت، ائشک، یا تاغینا، بیزی ائله وورارلار کی قان قوساریق.

آتا بئیه بو مملکت صاحب سیزدی، بو مملکتین صاحیبی یوخدور؟

آتام بیر آجیلی گولومسه دی، دئدی:

بالا ائله بونلار بو مملکتین صاحیبلری دی بیزی بو گونلره قویوبلار.

دای دینمه دیم، هر شئی الیمه گلدی، نه وار، نه یوخ. بیر نئجه ایل بونان قنشر قاراسورانلاردان و امامقولونین اوغلانلاریندان قورخاردیم، اونلار آتلی یئهری گلنده اؤزومو یانا چکردیم، آما ایندی یوخ. تزه تزه دوداق-لاریمین اوستو قارالمیشدی، آتام منه باخاردی، اللریمی الینه آلیب، چوخ واختلاردا زمی درنده باشیمی دیزی اوسته قویوب دیردی:

منیم بالام، قوچ بالام، قوچاق بالام.

امامقولو میرزین قانجیقلیغیندان داغ داش دیله گلیمیشدی، هر آجیلیغینا دوزموشدوک، ائحترامسیزلیق ائله مه میشدیک، بوغداریمیزی آپارمیشدیلا، مال داواریمیزی، آپارمیشدیلا دئمیشدیک اولسون؛ دینمه میشدیک. اما گیزلینده منیم قانیم جوشاردی، جاوانلارین دا قانی جوشاردی. دیردیم کئشگه الیمده بیر توفنگ اولیددی، بونلاری، قوروچولاری ایله بیر بیرلرینه دوزایدیم، آتام فیکریمی اوخوردو دیردی:

بالا بو بیرجه امامقولو میرزا دئیل کی! بونون دالسیجا قوشون واردی، دولت واردی، بونلارین هامیسی ال بیر دیلر، سن بونلارلا باش-باشا قویما.

ائشیده بیلیردیک. دوستاق یولداشلاریمدا منیم کیمین دوشونموشدولر. اونلاردا کدرلنمیشدیلا، سوسموشدولار. نارین، نارین تورپاق گؤزلیمه دولوردو، آغلامیردیم بو تورپاقلار گؤزلیمین اسیلانماسینین سبب اولموشدو، من چوخ زامانلاردی آغلامامیشدیم، بیلیردیم بو اونقودلارین اؤنملی دیلکلی منیم آغلاماغیمی گؤرمکلریدی، منه گولمکلری دی. من...

صفر، نندن گلمیرسن؟

منیم فیکریمی کسن، یئنی دن اونقودون سسی اولدو، او دورموشدو، منی چاغیردی، بو کئشیکچی لرین هامیسی بیر دئیلدیلا، بیزی آنلایانلاریدا وارایدی، بو گونکو اونقود دا اونلارین بیرسی ایدی.

گل صفر، گل جانیم، بو بیر یانلیش خبر دئیل.

دئدی، گینه ده یئردی، بیز بیر بیریمیزه باخدیق، کیم منیم گؤروشومه گلیدیر؟ منیم کی بیر کیمسه ام یوخدور! بو سؤزلری اوز ایچیمده دئدیم. دوستاق یولداشلاریم گؤزلری ایله ایشاره ایله دیلر گئدم، یئنی دن آیاغا قالخدیم، بیر آددیم آددیم، دایاندیم، اولمویا بو بیر کنگ دی، قورولوب منی بارا قویسونلار، گولسونلر، دایاندیم، یولداشلاریم باخدیم، دئدیلا گئت.

اوره ییم چوخ چیرپینیردی، ال لریم اسیردی، بیلیردیم رنگیمده بیر آز قاچمیشدی.

دیردیلا سن قارا دابانسان، سن دوغولان گونلری باشقاخنین توره سی ایله قوشون بیزیم کنده یوروش گتیردی، قاچیمیان جاوانلار یاخالاندی، قوجان ارککلر حورمتسیزلهدی، قادینلارین باشلاریندان اؤرتورکلرین، قیزلاری یاشماقلار زورلا آچدیلا. امامقولو میرزا بیزیم کندین دره بی بو داشین اوستونده دوردو و اونون بو یوردوقو ایله «اؤرخان» بی یی، و «زولفعلی» بی یی گولله له دیلر.

بیزیم کندین مچید قاباغیندا بیر یئکه قارامتول داش وارایدی، امامقولو میرزا بو داشین اوستونده دوروب «گولگز» خالانین اوغلانلارین گولله لتتیرمیشدی. منه

چوخ قارداش اولما صفر بی، بیزی بو حالدا گورسه لر ایکیمیزده ده پیس اولار، الین الیمن آلا اونقود بونو دئدی.

دوز دئمیسن، گوروشومه گلن وارمی؟
هن، وار، منده یالان اولماز.

کیم دی؟
من نه بیلیم.

گیردیک وارشلیق خانایا، چوخ آدام وار ایدی، گوز سالدیم، هئج کیمی تانیش گورمه دیم، اوره ییم سیندی، بیر سویوق یئل ایچیمده قالخدی. فیرتینا کیمین منی داغیتماغا باشلادی. باشیم گیجلدی، اوزم اوز باشیما فیرلاندم. قایتدیم، آدیملاریم سینا- سینا بیر آز گلمیشدیم، بیر ایستی ال قوندو چیینیمه، قورخدوم دونم، دوردوم، اوره گیمین چیرپیلتیسین اوزوم ائشیدیردیم، دیردیم ایندیجه دی کی، آغزیمان ائشییه چیخاجاق، دووارلارین اوسته گودوکچولر دورموشدولار، گوزلرین برله میشدیلر منه، قورخوردوم آشام، آباق- لاریمی یئرده بیر آز برکیتدیم، گینه دونمه دیم، گورم بو کیم دی، الی بیر بئله منه بنزر، اوره گیمه یاتان، آتا کی دئییل، آتام دا بیر ایل مولوک دا سونرا زندگانلیغین دئیشمیشدی، بو ال ارکک الی ده دئییلدی، یانی مولوک دو؟، اونو دئدیلر اولوبدو. ایسته دیم بیر ایکی سیللی اوزومه ووروم، بئله بیلدیم بونلار هامیسی یوخودور، آما یوخ بیر بئله آدام منیم یوخوما گیره بیلمز. فیکرلر یئل کیمی، فیرتینا کیمی منده گلیب گئدیردیلر، قیجلا ریم باشلامیشدیلا اسمگه... آتا، سس وارشلیقخانادا دووارلاری تیتردی. یئر - گوی سسه گلمیشدی، مین بیر دفعه سس تیکرار اولدو، آتا...
منم، «میهن».

باغیشلا گئج گلدیم، اولسا دون بیر داها او گوزلرینی گوروم. دونمه میش، باشسیز یاش گلدی گوزلریمی باسدی، آما الیمی یوموروق ائله ییب باسدیم باغریما، داها بو دوستاقلاردا نئجه ایلردی اؤیرنمیشم هر نه واردی اوزومده اونلاری ناسیل

دیردیم اولسون، آما گینه اوز ایشیمی گورردیم. امامقولونین یولونو داش، قورو آغاچلارلا باغلاردیم، اوغلانلارین گیزلینده دوروب داشینان ووراردیم، کنده بیز آز سس دوشوموشدو، امامقولوخانا دوشمان تاپیلیب دیر. گونلرین بیر گونونده خبر گلدی، جوانشیرین توفنگچیلری گلیب هاجر خانیمین گلینین آپاریبلار، دامادی دا چوخ پیس کؤتکلیبلر، بو خبر بیزه شام واختی چاتدی، حیدرخان الین چؤرکدن چکدی، دئدی:

داهی اوتورماق یئری دئییل، بو چوره گی یئمک بیزه حارام دی. منده دوردوم، احمد ده دوردو. دای اولمادی آتا و سانکی لار بیزی ساخلا سینلار، قاباغیمیزدا دورسونلار. بو مال، داوار و بوغدا صوحبتی دئییلدی، بو ناموس صوحبتی ایدی. بو دونیادا بیزه آنا سوتی کیمین حورمتلی شئیلردن بیرسی ناموس دی، بیرسی ده تورپاق دی، بونلاردان واز کئچمک اولماز.

بیر آز آدیملاریمی یئکلیم، اونقود دا چاتدیم، اوندان دالی گئتمیردیم، اونقودلا برابر گئدیردیک، بو آدم چوخ محبتلی اولموشدو، منه چیغیرمیردی:
زیندالی قال دالی.

اوره گیم ایسته ییردی اونو قوجاقیلیم، اوزونو اؤپم، دیم، ساغ اول کی منه بو خبری وئردین. آما بیلیمیردیم، خبر ندی، گلن کیمدی، دورغومو، یا یانلیشدی. هر نه اولموش اولسایدی بو آدامان ایندی چوخ خوشلامیشدیم. منی گئچمیشیمه آپارمیشدی.

هن، ندی صفر، چوخ موتلوسان، بو سؤزلری اوز دیلیمیزده بیر آز لهجلی دئدی، اونقود دئدی.

اوزونه باخدیم، تعجبولندیم، بوردادا بیزیم دیلی بیلن واردی، ایچیمده دئدیم.

هن، واردی. یئنی دن بونو اونقود دئدی. فیکریمی اوخوموشدو. یاپیشدیم الیندن، الینین ایستیسسی الیمه دیدی، یئتیشدیک اوزون دالانا، اوردان وارشلیق خانایا چوخ یول یوخودور، آما هر یانی دولویودو گودوکچینن.

بیزی بوردا، دوستاقتا اۆز حالیمیزا بوشلامیشدیلا، اۆزباشیمیزا قالمیشدیق، بیرجه ایختیار یوخوموزدور آزادلیغا چیخاق، ناواخت یاتدیق، ناواخت دوردوق، نه یئدیق، نه ایچدیق، کیمسه نین ایشی یوخودور. اۆزلیری یاخشی بیلیردیلر کی بوردان بیرسی دیری قایتماز، دوه لر بوردا قالانمیشدی، بیز نئجور قالابیلردیک.

بو گون من اوشاق اولموشدوم، بیر آز بویانا، بیر آز اویانا آتیلیردیم، اوشاقلیقدا آغاج آتلاری اوینادان کیمین. گرنه شیردیم، اۆزومو اوزادیردیم، بیغیردیم، دیلیمین آلتیندا میزیداییردیم، بیرین بوردان، بیرن اوردان، قات قاریشیق شعرلر، دییردیم اما هامی سی بیر هاوادا.

گنجه دن گلیرم،

یوکوم آلمادی

کیمسه کلیب منی

یادا سالمادی

قارا قاش، آلا گۆز،

بیر قیز گۆرموشم

آنم گلینجه قیز،

منه قالمادی، آی

منه قالمادی...

هن ن ن ن، صفر بی، بورا اۆز آرامیزدی ها، گنجه هاواسی چالیرسان ها.

بونو دوستاقتاکی یولداشلار دئدیله، سونرا دوردولار، ال-اله یاپیشیب دوره وودوق، هامی میز اوشاق اولموشدوق، هاپیلیب، هوپولوب، اوینویوردوق، هامیلیغا گولوردوک. او گون هامینی من ناھارا قوناق ائله دیم.

بوغوم، دوندوم، قیزیم قنشریمده دورموشدو، من گۆرن دئییلدی، اۆزو بیر قادین اولموشدو، نئجه ایللر اولاردی گۆرمه میشدیم، قیزیمی ایندی کی، گونونده آنلایا بیلیمیردیم، منیم او جوجوقلوق زامانلاری یادیم گلیردی، قوجاق لاشدیق، ایسته میردیم، داھا هئچ واخت اۆزومدن آییرام، گۆزلیری گۆزلیمه ساتاشدی، بیردن دئدیم، لعنت اولسون سنه صفر، ناسیل سن بونو بو آدمالارین ایچینده تانیمادین، سئچنمه دین؟ بو گۆزلی مولوکون گۆزلی دی، او گۆزلیردن بیرده اۆپدوم، بیرده اۆپدوم، بیلیمیرم نئچه دفعه اۆپدوم. بیردن دئدیم گۆروم، قیزیم کیم ایله بیر بئله اوزاق یول لاری گلیدیر، بونلار بیر فیکر کیمی منیم ایچیمدن کئچنده، بیر اوغلان قنشره گلدی، سالام وئردی، ادب گۆستردی، قوجاغیندا بیر بالاجا بالا وارایدی.

صفر عمی، منیم آدیم «محسن» دی، من سیزین ایزن ایله میهن له ائولنمیشم، بودا بیزیم قیزیمیزدی.

بیر قیزیم باخدیم، بیر او اوغلان باخدیم، بیر بونلاری بالاسینا، بالاجا توره نیمه باخدیم، چوخ سئویندیم، بللی اولدو چوخ زامانلار کئچیبیدی، گولدم، اییرمی ایلدن چوخدور من بئله سئوینمه میشدیم، بو یئکه الیم ایله، قوللاریم ایله اونلارین اوچون ده باغیرما باسدیم، آی ی ی نه شیرینی دی.

صفر قهرمانی، بیر منی چوخ اوچالی سسده سسله دی.

قوللاریمی آچدیم، هامیدان بیزه یاخین او بیزیم دیلده دانیشان اونقود دورموشدو، باخدی منه گۆلدو، یاخینلاشدی، یاواش قولاغیما دئدی، کیشی گوجلو اول، اۆزو ساخلا، آز قالیرسان بو بئچارالاری بوغاسان. گولدم، گئتدی.

بیز قالدیق، من و اوچ بالام، توره نیمی آلدیم قوجاغیما، دوداقلاریمی دایادیم اۆزونه، بیغلاریم اونون اینجه دریسین اینجیتدی، دودداق لارینی بوزدو، ایسته دی آغلا سین، اما آغلامادی.

سحر آچیلدی، گۆزلیرمی آچدیم، هئچ واخت بوجور راحت یاتمامیشدیم، نه ایستی بیلیمیشدیم، نه آغزیم دولان تورپاق لاری بیلیمیشدیم، ائله یاتمیشدیم کی دونیادان خبرسیز، هامی آغریلار، آجیلیق لار، هامی دردلر، هامی آجی گئچمیش گونلر ائله بیله سن منده اولموشدولر.

دیل پهلوانی

پروفیسور وقار احمد

کیشی - یانیب تۆکولورم ده. آده، بو اثرمنیلر نه تولادی کی، بیزیمکیلر بونلارین عۆهدهسیندن گله بیلیمیرلر. من عسگرلیکده اولاندا اونلاری لوت سویوندوروب بوراخیردیم. بونلار ایسه هئچ نه باجارمیرلار. آده، وورون بونلاری ده.

آرواد - آ کیشی بونلار چوخ حیلله گردیرلر. ائله بیجلیک ایشله دیرلر کی، هئچ کیمین عاغلینا گلیمیر. اؤزو ده هر طرفی مینالاییبیلار.

کیشی - اشی بو مینا ندی ائی، یومرو شئیدی ده، من اونولا فوتبول اویناییرام.

آرواد - اونلاردا ائله راکتتلر وار کی، ایکسی، اوچو بیر کندی داغیدیر.

کیشی - من او راکتتلری قایتاریب آتارام او دیغالارین اؤز باشلارینا، اؤزو ده الیمله باخ بئله.

آرواد - آی کیشی، ائله دانیشیرسان کی، ائله بیل موحاریبه اوینوجاقدیر سن ده آلتی آیلیق اوشاق.

کیشی - آخ، بیرجه گئتسیدیم اورا، ایگیدلیکله ووروشوب، آذربایجانین میلی قهرمانی آدینا لایق گؤرولدیم. اوندا منی تئلئویزوردا گؤسترردیلر. مندن موصاحیبه آلاردیلار. اوندا گؤرردین کی، من نجه جسورام.

آرواد - کیشی، سن کی، بئله اؤزوندن موشتبئهنسن گئت ده. سنی توتوب ساخلایان وار؟ گئت ووروش میلی قهرمان دا اول.

کیشی - عجب گولمه لی سؤز دانیشیرسان. بیلیمیرسن کی، منیم ۴۵ یاشیم آرتیق تامام اولوب. اوردویا ایسه ۴۵-ه قدر آپایرلار.

آرواد - سن کؤنوللو گئت.

کیشی - کؤنوللو ها... نییمه لازیم سونرا اوستومه هره بیر آد قوشسون.

آرواد - ائله ایسه عریضه یاز کی، یاشیم ۴۵-ای کئچسه ده، وطن اوغروندا، تورپاق اوغروندا دؤیوشمک ایسته بیرم. قوی قبول ائلسینلر حربی خیدمته.

کیشی - هی، عریضه یازیم فیکیرلشسینلر کی، یقین ایشپیوندور. اوردویا یازیلیر کی، گئدیپ جبهه بؤلگه لرینده سلاح آنبارلاری نین یئرینی راسییا ایله دوشمنه خبر وئرسین.

آرواد دیوان اوسته اوتوروب قزئت اوخویور، کیشی ایسه ستول آرخاسیندا چای ایچیر.

آرواد - آخ، آچاقلار؟...

کیشی - نه اولوب؟

آرواد - اثرمنیلر ساری کؤپکلرین کؤمگی ایله قجریستانی دا آلییلار.

کیشی - بس، جاماعاتا نه اولوب؟

آرواد - یاریسی بیرتهر جانینی قورتاریب، آما یاریسی...

کیشی - بس، او آچاقلارین قارشیسینا چیخان اولماییب؟

آرواد - اولوب، آما آز ایمیشلر اودور کی، گوجلری چاتماییب.

کیشی - هی، گوجلری چاتماییب، اثرمنی نه زبیلدی کی، اونلارا بیزیمکیلرین گوجو چاتماییب.

آرواد - ائله دئمه، آ کیشی اثرمنیلر چوخ غداردی.

کیشی - من اوردا اولسایدیم!..

آرواد - اولسایدین نئیه یهردین؟

کیشی - گؤتوردیم آتوماتی دیر-دیر هامیسینی اؤلدوردیم.

آرواد - اثرمنیلر دایانیب باخاقلار کی، سن اونلاری دیر-دیر نجه اؤلدورورسن. اوزاقدان دؤیوش آداما آسان گلیر.

کیشی - البته، دوروب اوزومه باخمایاقلار. آما بیر دنه ایش وار کی، هم اونلاردان قات-قات اورکلی، هم ده جلد. اونلار ترپنه قدر یوزونو ببردن گبردرم.

آرواد - یامان گبردرسن. حالوا-حالوا دئمگینن آغیز شیرین اولماز. گرک مین ازیت چکیب حالوانی بیشیره سن.

آرودا - سن کی، بئله ایگیدسن، اوندا گنت تکباشینا
 دؤیوش.

کیشی - اوتوماتیم وار؟

آرودا - قفیلدن بیر ائرمینی بوغازلاییب اؤلدور، آل
 اوتوماتینی. سن کی، چوخ زیرکسن.

کیشی - بوغازلاماغینا لاپ الیسینی بوغازلایا بیلرم، آنجاق
 من اورالاری یاخشی تانیمیرام. آزیب ائلیرم بیردن اورالاردا.

آرودا - آزماقدان قورخورسان؟

کیشی - من، من هئچ ندن قورخورام.

آرودا - نولار، آزارسان، زیرکلیگیندن ایستیفاده ائدیپ بیر
 یول تاپیب چیخارسان. هه، نه دئییرسن، چامادانینی
 حاضرلاییم یولا نه گؤتوره جکسن؟

کیشی - من گنتسم بس سنی کیم ساخلایاجاق؟

آرودا - منی سن ساخلاییرسان بیم؟ من کی، سندن چوخ
 معاش آلیرام.

کیشی - اونو دئمیرم، دئییرم غئیرتینی کیم چکه جک. ایندی
 دئییرسن غئیرتیمی، ناموسومو بوردا قویوم گئدیم؟

آرودا - آی کیشی، سن آلاسه او غئیرتی نین آدینی چکمه.
 تئلویوزوردا آخیر واختلار او قدر غئیرت، غئیرت دئییرلر کی، اؤزو
 ده غئیرتسیز آداملار او سؤزدن آرتیق اییرنمیشم.

کیشی - اونلار باشقا، من باشقا.

آرودا - بو تورباق ناموسدور آ کیشی. بیر ده کی، بو قدر ایگیدلر
 گئدیر، بیم اونلارین آرادا، اوشاغی یوخدور؟ قم ائلمه گئدیپ
 قالارام آتامین یانیندا.

کیشی - آتان قوجا کیشیدیر، بیردن بیر اوستونوزه گلدی،
 الیندن نه گله جک. یوخ-یوخ بیابیر اولارام. اوندا گرک بو پاپاغی
 باشیما قویمایم.

آرودا - آی کیشی، اصیل پاپاق قویماغا لاییق آداملار جبهه
 ددیرلر. اصیل کیشی اونلاردی.

کیشی - آرودا، منی عصلشدیرمه، بو دقیقه ییغیشیب گئدرم
 ها...

آرودا - کیشی، نه یاخشی اولار گئتسن!
 کیشی - منه هسرت قالارسان ها...

آرودا - فیکیر ائلمه، سسینی ماقتیتافون لئنتینه یازمیشام،
 یادیم دوشنده قولاق آسارام اؤزومچون.

کیشی - (قیشقیریر) گئدرم ها؟! آرودا - شوکور آلاها!
 من ده توپا-دویونه گئدنده هامی آیاغا دوراجاق، قارشیمدا

باش آیه جکلر کی، قهرمانین آرادا گلیر. اری مین دنه
 ائرمی گبردیپ.

کیشی - سن کی، بئله دئییرسن، دوغرودان گئدرم آ،
 ظرافات ائلمیرم.

آرودا - هئچ موحاریبه ایله ده ظرافات ائلمک اولار؟ گنت،
 آ کیشی. اورادا هامی سنی گؤزله ییر. بیلیرسن، سنین کیمی
 ایگیده نئجه احتیاجلاری وار؟ بسدی خالق ظولم چکدی.

کیشی - گئدجم، ائرمیلرین کؤکونو کسه جگم. خالق
 ظولم چکدی. بیر یوز اینتیقام آلاجام. هامی نین، هامی
 نین عوضینی چیخاجام.

آرودا - نه یاخشی اولدو. (وخویور).

ایگید کیشیم دیغالارین باشلارینی ازه جک،
 ظولم ائله یین یاغیلارین نسیلرین کسه جک،
 جبهه لرده آد چیخاریب شؤهرت ایله گزه جک،
 یاخاسینا اوردنن-مئدال نیشانلاری دوزه جک.

آرادا دا اؤز ارینی محبتله سوزه جک
 قهرمانیم، پهلوانیم، جسور اینسانیم.
 (قاپی دؤیولور)

آرودا - بویورون، کیمدیر؟

عسگر - (گه لیر) اوزر ایسته ییرم. لووغالی بوردا یاشاییر؟

آرودا - (سئوینجک) هه بودور، بو کیشیدیر لووغالی.

عسگر - زحمت اولماسا، بورا قول چکین. (لینده کی
 کاغیدی اونا وئیریر)

کیشی - بو ندر بئله؟

عسگر - سیزی حربی کومیسسارلیغا چاغیریرلار.

کیشی - (وچونور) من... من...؟

عسگر - بلی، سیز.

آرودا - نه یاخشی، آی کیشی. داها اوستونه ایشیپون آدی
 قویمازلار. کیشی - آخی، منیم یاشیم ۴۵-ای کئچیب؟

عسگر - بیلیم، گؤندریبلر گلیمشیم. هله بیر نئچه ائوه ده بو
 کاغیدان وئرمه لییم.

آرودا - هه، آ کیشی تئز اول، طیفیل اوشاق تله سیر. اوغولم
 اوتور، خالان سنه یئمک وئرسین، چای وئرسین؟

کیشی - تشککور ائدیرم، اوزر ایسته ییرم، چوخ تله سیرم.
 عسگر - نییه؟

كيشى - چونكى من نيقودنييام.
 عسگر - هه، اونو حربى كوميسسارليقتا آيبرد ائدرلر. حربى بيلتينيى آپارارسينيز. اگر نيقودلوغونوز سوبوت اولونارسا، آزاد ائيرلر.
 كيشى - من اورا نئجه گنديم، آخى گوزلريم پيس گورور.
 آرواد - آ كيشى كورسان؟ منى آلداديب كور كيشييه وئربلر؟ نئچه ايلدى بيلمه ميشم؟
 عسگر - نه اولار. حيات يولداشينيز كؤمك ائله ييب ميندير ماشينا.
 كيشى - ماشينا اتك-اتك پول وئرمك لازيمدير.
 عسگر - اورادا دئيرسينيز گوزوم پيس گورور. آپارارلار حكيم يوخلايار. اگر دوغرودان دا بئله ديرسه، آزاد ائيرلر.
 كيشى - آى ائله ديلر آ، او قدر ساغلام آداملاردان روشوت آليب، نيقودنولارى اونلارين يئرینه باسيرلار كى، هم ده بيليرسينيز، من فيزيكى جهتدن ده چوخ زيفم. هئچ عادى اوتوماتى دا گؤتورمه يه گوجوم چاتماز.
 آرواد- باياقدان ۵۰ ائرمينى يومروقتا يئرە سريردى
 عسگر - هر حالدا سحر ساعات دوققوزدا اولارسيز حربى كوميسسارليقتا. هاميسينى اورادا دئيرسينيز.
 كيشى - نيه من قول چكمه ليم؟ نيه من گئتمه ليم؟
 نيه بو مينلرله آوارالانان، سيقارئت ساتان، چايخانالاردا وئيللنن نر كيمي جاوانلارى آپارميرلار، منيم كيمي قوجا، خسته، كور، شيكست بير آدامى آپارماق ايسته ييرلر؟
 عسگر - داريخما دايى، اونلاردا دا نؤوبه چاتاجاق. ايندى سيز بورا قول چكين، خواهيش ائديرم منيم واختيمي آلمايين، صاباح گه لرسينيز، يقين كى، سيزى آپارمازلار.
 آرواد - آ كيشى، اوشاغين واختيني آما. (كنارا) كورموش بيلمه ميشم.
 كيشى - يوخ گنده بيلمم. بيردن منى آپارارلار. (ديز چؤكور) يالواريرام سنه اوغلان. دئينن اورادا ائله آدام ياشامير. تاپا بيلمه ديم. آرواد- واخسى، بيابير اولدوق بو لاپ دووشان اوركليميميش كى. آما دانيشاندا ائله بيل بير دنه ييرتيجى پلنگدير.
 عسگر - دورون آياغا دايى. منيم واختيمي آلمايين. (ئينك تاخير) باخ، بورا قول چكين.
 كيشى - يوخ، يالواريرام منى اؤلدورلر اوردا.
 آرواد- كول سه نين كيمي كيشى نين باشينا. آرواد سندن غئيرتلى ايميش.
 عسگر - (كاغيزا ديقتله باخاراق) دايانين، دايانين بورادا كووخالى يازيلىب كى، باغيشلايين سهو گورموشم.
 كيشى - كووخالى؟
 عسگر - هه، كووخالى.
 كيشى - كووخالى ناظيم (اياغا دورور) هه... او بيزدن بير مرتبه يوخاريدا ياشاير.
 عسگر - جاواندير؟
 كيشى - هه لاپ جاواندى. لاپ اؤكوز كيميدير.
 آرواد- آ كيشى قونشوموز ناظيمي دئيرسن؟ او كى، شيكستدير.
 كيشى - شيكست نيه اولور. بير قيچى يوخدور، آما نه اولار، پروتغزى وار دا. بير ده اوتوماتى اللرى ايله گؤتوره جك ده؟
 آرواد- گؤر دىلى نئجه آچيلدى، باشقاسى نين يئرینه نئجه دانيشير. سنين قيچين كى، پروتغز دئيل؟
 عسگر - اوندا اوزر ايسته بيرم خالا ناراحات ائله ديم. (كيشى) آما ائله بئله ياخشيدير. سيزين كيميسى موخاريبه يه گئتمكدسنه، ائوده اوتورماغى مصلحتدير. يوخسا دوشمنين قاباغيندان قاچارسينيز بوتون دونيادا بيابير اولاريق.
 كيشى - بورا باخ، منى، اتان يئرینه كيشينى تنبهه ائله ييرسن؟ اؤزون نيه گئتمه ييرسن جبهه يه هه؟ يقين آدامين وار بوردا ساخلا تديريلار... سن ده ائله بو كاغيدلاردان پايلايب باش گيرله ييرسن.
 آرواد- آ كيشى گورمورسن اونون گوزلرى ياخشى گورمور؟ (سگر) آى اوغول سنين گوزلرين كى بئله فرلى گورمور، اؤزون ده عسگر گئيمينده. عسگر - نئيلگيم خالا؟ سن آغا، من آغا، اينكلرى كيم ساغا؟ گوزوم پيس گورور ديه، ساخلاييلار بورادا. آما مطلق گئدجم جبهه يه. بير آز گئجى تئزى وار. سالامات قالين!
 كيشى - هى، گئندى كور ابله.
 آرواد- كور او دئيل، سنسن، اؤزو ده سنين بوتون معنوياتين كوردور. كول سنين كيشى باشينا. (چيخيرلار)
 سون ۱۹۹۳

شعریمیز – شاعریمیز ŞEİRİMİZ - ŞAİRİMİZ

مودریک قوجالارتک قوجامان، باکیم!
منیمچین هر زمان چوخ جاوان، باکیم!

من سنین قوینوندان هارا گئتسم ده،
یاد ائلده یاشاییب، قوربت ائتسم ده،
مزار توریاغیندا گولتک بیتسم ده،
عطریمی عطریندن آلام، باکیم!
سنسیز اینان، اچیب-سولارام، باکیم!

معنوی دونیامین " گول آداملاری "

آنا سئوگیسیله بؤبودوکجه من،
معنوی احتیاج دویدوم یئیندن.
او زمان " قیدا " نی آلدیم سیزلردن،
معنوی دونیامین " گول آداملاری! "

من سیزدن اؤیرندیم خئییر خاهلیغی،
اقلن زنگینلیگی، قلبن صافلیغی،
گوردوم اینسانلیغی، روه شففاالیغی،
معنوی دونیامین " گول آداملاری! "

عؤمور کیتایما دوشوب آدینیز،
قانیمی قاینادیر سئوگی اودونوز،
کاش سونسوز اولایدی سیزین اوردونوز
معنوی دونیامین " گول آداملاری! "

" سیز یاز-باهار سینیز پاییز چاغیمدا،
فیدانا چئوریلین روحوم باغیندا،
عطرینیز دولاشسین قلب اوتاغیمدا
معنوی دونیامین " گول آداملاری! "

شاهناز آغامیر آذرتورک
پوبلیسیست-ژورنالیست

باکی

آبشرون قوینوندا بیر یارماداسان،
ظفران عطیرلیم، پوسته، بادامسان،
سئوگیلی یاریمسان، سانکی، ادامسان،
بو محبتینله یاشارام، باکیم،
قلبیملی قلبینه قوشارام، باکیم!

او دار کوچه لرین گئنیش اورکلی،
کندلرین، باغلارین گوللو-چیچکلی،
هر کسه وارینلا لازیم، گه رکلی،
منیم سخاوتلی پایتاختیم، باکیم!
سنی سئوه جگم، وُز باختیم، باکیم!

دونیادا ان گؤزل مکان، دیپارسان،
تانریدان سن منه بیر یادیگارسان،
روحومو گزدیرن خوش روزیگارسان،
دونیانین ان گؤزل جنتی، باکیم!
" قارا قیزیل " دولو زینتیم، باکیم!

ماوی خزریمین قوجاغینداسان،
بؤیوک تورکوستانین اوجاغینداسان،
اولو تاریخی نین بو چاغیندا سن،

ماحمود دالغا

سۆز ھۆروكلرى

چالير سازين، حزين - حزين
 دلى عاشيق باغ ايچينده!
 بولبول كوسور، گول بوزوشور
 اورك يانير كۆز ايچينده.
 قيلينچ پاخير،
 قلم سينيقتى.

چالپاشيقتى ساز تئل لرى
 «قارا باغين» شيكستىسى
 اوره ييم «تبريز»ه يانير!
 مين گۆز آچيب «ارك قالاسى»
 داغينيقتى دير «قىز كۆر پوسو»!
 «قافلانتى»دا ناز قوش لارى
 اووچو گليب، چالير گئدير.
 ديلسيز، سوسقون «قىزىل اوزون»
 زينه - زينه آخير گئدير.
 عۆمور كئچير، قارا گونلر
 آغير - آغير، گليب - گئدير.
 چالير عاشيق غملى سازين
 دوداق لارين قورخو تىكىب
 سۆزلر سازين تئل لرينده
 سينيقتى گليب، قيريق گئدير.
 ايندى آنام كئشگه گله
 ھۆره منيم سۆزلر يمي
 ياشيل، گول لو شالين آچا
 گيزلى سيله گۆزلر يمي.

دوشمه سين تورپاغا لچكلرينيز،
 قويماسين لچكده بۇجكلر بير ايز،
 باخديقجا سيزلره ھى گۆروم گول اوز،
 معنوى دونيامين " گول آداملارى!"

سيز آز اولسانيز دا چوخ ياخشىسينيز.
 تانرى نعمتيسيز، مين بخشىشسينيز.
 معنالى عۆمرومون گول نقشىشسينيز،
 معنوى دونيامين " گول آداملارى!"

اينسانلىقتى تختينه گۆزل تاجسينيز،
 بۇيوك سارايلارا سيز سيرا جسينيز،
 بو ظالم دونيا يا صولج، علا جسينيز،
 معنوى دونيامين " گول آداملارى!"

بيلين سيزنه اولار، وۇ قدرينيزى،
 قم - كدر سيخماسين پاك قلبينيزى،
 پوزماسين كيمسه لر خوش تبيينيزى،
 معنوى دونيامين " گول آداملارى!"

بھيشت چلنگيدير عمللرينيز،
 ياخشىلىقتى گول اللرينيز،
 او جالسين قلبيمده ھىكللرينيز،
 معنوى دونيامين " گول آداملارى!"

ايمكانيم اولايدي پاي وئريديم كاش،
 عۆمرومدن بير قيسمت سيزه، آرخاداش!
 آدينيز اولسون گول اوزو آداس،
 معنوى دونيامين " گول آداملارى!"

گورونمز

گۆز اوینادان زالییم، قاش آتان زالییم،
دۆزمز قار گۆرمه یه قیشاتان زالییم
او قدر اوستادی داش آتان زالییم،
داشی ائله توتار، الده گورونمز

چؤل او فورولموش بیر اوورددومو،
ایچی-ائلی کؤچموش بومبوش یورددومو؟
باشیل یارپاق آلتدا یاشیل قورددومو،
سؤزو ائله یاتار، دیلده گورونمز

بیر چهلیمه دوشوب ائله گزر کی،
ساغینی، سولونو ائله سوزر کی،
اووو دویوق سالماز، ائله دوزر کی،
گولله قاتار-قاتار، بئلده گورونمز

بیزیک، بیز

نئچه-نئچه آیری چیخیب دوز الدن،
بیز اولموشوق ترزینی دوزلدن
تانری بیزی دوز یارادیب ازلدن،
آیریلری کسبب تۆکن دوزوک بیز
بیلن گل سین بو دیلسیزین دیلینی،
اؤین گل سین بو چمه نین گولونو
بیر او فورون بو اوجاغین کولونو،
کول آلتیندا صوبحو آچان کوزوک بیز
بو کورپونو یئللی-یئللی اؤتننر،
نه بیلیرلر قالان ندی، ایتن ن؟

اسلام صادق**شاعیرین**

دولونون یئرینه بوش یازار بعضاً،
باهارین یئرینه قیش یازار بعضاً
تانری طالعینی خوش یازار بعضاً،
بعضاً آغیر اولار داشی شاعیرین

گؤیده کیا ولدوزو یئرده گوررسن،
آرازدا گوررسن، کورده گوررسن
یایینا قار یاغار بیر ده گوررسن،
بعضاً یازا دؤنر قیشی شاعیرین

باخیش یوواسیدی، گۆز یوواسیدی،
اوجاق یوواسیدی، کۆز یوواسیدی
پول کیسه سی دئییل، سؤز یوواسیدی،
دویماز اورگینی ناشی شاعیرین

بو سازدان، بو تاردان، بو نئیدن سوروش،
بو یئردن خبر آل، بو گؤیدن سوروش
قوزئی دیله توت، گئنئیدن سوروش،
گور نه لر چکمه ییب باشی شاعیرین

آرخادا مین قورغو، اؤنده مین تل،
یانیب دؤنه جکمیش بیر آندا کوله
عاغلی یئرینده دی یاخشی کی، هل،
یاخشی کی، چاشماییب هوشو شاعیرین

وطن عشقى اورگينده بيتنر،
بارماق بيزيك، قيزيل بيزيك، اوزوك بيزا!

قويمايين بو اوشاغى آغلاماغا

بو اوشاغى آغلاماغا قويمايين،
لال ائله ييب ديللریمی آغلايیر؟!
ال ديمه ميش قۇنچه-قۇنچه سولوخان
چمه نیمی، چۇللریمی آغلايیر!؟

نه زاماندى الیم قالیب يالینجا،
اؤلوم یئیدی الی يالین قالینجا
ووران-توتان گونلریمین دالینجا
يالین قالمیش اللریمی آغلايیر!؟

هانى آشیق، نییه اؤتمور ساز توتوب؟!
بولاق داشی نییه بئله پاس توتوب؟!
گوللنمیش آریلارا یاس توتوب،
چیچکلىرى، گوللریمی آغلايیر!؟

حسرتی وار یول گۆزله یین داشین دا،
بو اوشاغین گۆزلرینین یاشیندا
اودو سؤنموش اوجاغیمین باشیندا
بوزا دؤنموش کوللریمی آغلايیر!؟

ایسلام صادیق، گۆیدن داشمی تۆکولموش،
یئرمی، گۆیمو کرپیچ-کرپیچ سؤکولموش
یوخسا گونو گوی اسکیه بوکولموش
آغلار قالمیش ائلریمی آغلايیر!؟

آياقلايا- آياقلايا

بيلميرم بيله- بيله بئش منى من،

بس نییه ائلمیشم هئچ منى من
گۆیلره قالدیرمیشام دوشمنى من،
اؤزومو آياقلايا- آياقلايا
قييماييب دوغمالارا بوجاغیمی،
یادلارا گئن آچمیشام قوجاغیمی
من اؤزوم سؤندورموشم اوجاغیمی،
کؤزومو آياقلايا- آياقلايا

سوسدوروب قیش سازیمی، یاز تاریمی،
اونودوب تویلاریمی، یاسداریمی
دیدمیشم دیدیم- دیدیم آستاریمی
اوزومو آياقلايا- آياقلايا

اوز وئردیم، ایسلام صادیق، اوزدن دوشدوم،
گۆز وئردیم، ایشیق وئردیم، گۆزدن دوشدوم
سۆز وئردیم سۆز قانمازا، سۆزدن دوشدوم،
سۆزومو آياقلايا- آياقلايا

هاواسیيام

عوذورم قوينوندا دوشونجه لرین،
بیر یانیم دایازدی، بیر یانیم درین
آياغیم اود کیمی، باشیم سپسیرین،
آران هاواسیيام، داغ هاواسیيام

سوروش، آی حالیمدان خبرسيز اولان،
وارمی منیم کیمی سینه سی دولان
بولودلار یانیمدا یالاندی، یالان،
یاغیش هاواسیيام، یاغ هاواسیيام

آی ایسلام، نه داغی باغ ائله بیرم،
 نه سۆزو دئمەمیش داغ ائله بیرم
 هر شئی، هر شئی آغ ائله بیرم،
 فلگین اوزونه آغ هاواسیام

منه نه منی

تامارزیمی قالب بیر اوووج دن،
 بوش دیرمان کیمی ایشله بیر چنه
 بوکوب بو گونومو دومان، چن،
 گۆستیریر صاباحا، دوننه منی

سوفرمه توپورور سوفرمه یئین،
 منه کۆنتوی باخیر کۆهنه می گئین
 تانرینین اؤزودو ایشلری آین،
 اؤزو نیشان وئریر دیننه منی

ایسلام صادیق، یایدا قیشی دویورام،
 آغاچا سۆیکه نیب داشی دویورام
 من اؤزوم اؤزومو یاخشی دویورام،
 کیم نئجه آنلاییر منه نه منی
 ۳۰ اکتیابر ۲۰۱۴ نووخانی

باریشمیر

اوجاغیمدان کوسوب، کۆزومدن کوسوب،
 دوداغیمدان کوسوب، سۆزومدن کوسوب
 گۆزومدن اینجیگیب، اؤزومدن کوسوب،
 یوخوم گۆز لریمله باریشمیر داها

ها دیله توتورام، دیلیمه اویمور،
 ها اله توتورام، الیمه اویمور

منی ده آنلامیر، منی ده دویورم،
 یوخوم گۆز لریمله باریشمیر داها

عومروم بیر ناغیلدی، خان ناغیلی، خان،
 سۆکولور، تۆکولور، جان داغیلیر، جان
 هر گون گۆز لریمه قان ساغیلیر، قان،
 یوخوم گۆز لریمله باریشمیر داها

دۆشگیم قیادی، بالینجیم داشدی،
 کیم اونو چاشدیردی، او نییه چاشدی؟!
 من اونو گزدیکچ، او مندن قاجدی،
 یوخوم گۆز لریمله باریشمیر داها

قوجاقلایا—قوجاقلایا

سویو دا آیری گه لر آیری پیرین،
 گۆزومده دوز اوجادی، آیری درین
 گۆزوندن یاییندیردیم آیریلرین
 دوزومو قوجاقلایا—قوجاقلایا!

یونگولله تایلامادیم آغیریمی،
 قوردلارا پایلامادیم فاغیریمی
 مین ایلدی یول گلیرم جیغیریمی،
 ایزی می قوجاقلایا—قوجاقلایا!

دویموشام مطلبینی گۆز—قاشیندان،
 دوشمنین یایینمیشام یوز داشیندان
 گۆیلرین قوروموشام گۆز یاشیندان
 کۆزومو قوجاقلایا—قوجاقلایا!

آغزی بوزا آت چاپیریق یالاندان،
کۆهلنلری یورا-یورا قالمیشیق

سازلا قوشا میسری قیلینج دیننده
ائله بیلمه هر شئی قالدی دوننده
بیزه بویون اینلرین اؤنونه
بوینوموزو بورا-بورا قالمیشیق

ساغ اوچوروم، سول اوچوروم، یولا باخ،
دوشمن گلیب چاتهچاتدی، دالا باخ
گئری بویلان، بیر دوشدویون حالا باخ،
اومودلاری قیرا-قیرا قالمیشیق

اوجاقلاردان کؤسؤی-کؤسؤی کؤز ایتیب،
دوداقلاردان شیرین-شیرین سؤز ایتیب
توفان قوپوب، چووغون اولوب، ایز ایتیب،
یولو چاشیب سورا-سورا قالمیشیق

بیر اوجاقدان بیز باش-باشا چاتیلدیق،
گۆیه قالخدی اوندان بیزیم چاتیلدی
سن او کونج، من بو کونجه آتیلدیق،
دؤیوکوروک اورا-بورا، قالمیشیق

بئل باغلاما نه زامانا، نه واختا،
من نه دئییم منده اولان بو باختا
گه می باتیب، اومودوموز بیر تاختا،
دریالاری یارا-یارا قالمیشیق

حیله قوروب آرامیزی پوزدولار،
پاپاق آتیب سیرامیزی پوزدولار

توستوسو چیخان کیمی بو سوبانین،
اوستونه یاغی گلیب بو اوبانین
اوزونه باغلامیشام یاد چوبانین
کوزومو قوجاقلایا-قوجاقلایا!

گۆرورم اونو

بیر چینقییا بندم، بیر اودام آزی،
سویلا منیم آرام بیر آددیم آزی
بیزه ساری گلیر بیر اودام آزیب،
آذاندان آذانا گۆرورم اونو

آری یوواسینا چۆپ سالیر بیری،
چۆپو آیری سالیر، چپ سالیر بیری
سۆزومون باشینا ایپ سالیر بیری،
یوزاندان یوزانا گۆرورم اونو

منیم اؤز هاوام وار، باشیمدا دورور،
قایامدا یاشاییر، داشیمدا دورور
بیر سسین بییه سی قارشیمدا دورور،
یازاندان یازانا گۆرورم اونو

ایسلام صادیق بیلیر چنده نئچه یول،
قوووشور، آیریلیر سنده نئچه یول
گیریر چۆمچه-آدام گونده نئچه یول
قازاندان قازانا، گۆرورم اونو

قالمیشیق

کوروغلو هاواسی اوستونده

همزه آتین آچارینی آلاندان
خبرسیزیک اولاجاقدان، اولاندان

بیلیر ایسلام صادیق سیررینی اودون،
 سینمین آلتیندا من اود قورودوم
 سؤنموش اوجاق یئری ددم قورقودون
 تورپاقنان تورپاغین آراسیندادی

سامانی وار

بوخ اولانین یوخلوغو دا " وار " دان گلیر،
 گئن دونیانین گئنلیگی ده داردان گلیر
 بیلیرسنمی بو اینیلتی هاردان گلیر،
 اورگیمین بیر هؤنکورن کامانی وار
 ایزه دوشوب دیو گزیرم باغ ایچیند،
 من گورورم قارالاری آغ ایچینده
 بیلیرسنمی نه لر یاتیر داغ ایچیند،
 غضبی وار، توستوسو وار، دومانى وار!

ایتیک گزن آغیز یومور، دیل باغلايیر،
 قانادینا کولک تاخیر، یئل باغلايیر
 بیر اومودون ایشیغینا بئل باغلايیر،
 داغ دالیندا اونون دا سون گومانى وار

گؤز تۆکدورر قاش دا واختسیز چاتیلاندا،
 باش یاردیرار داش دا واختسیز آتیلاندا
 اووون دؤنر قوش دا واختسیز توتولاندا،
 اووچو، قوشو توتماغین دا زامانى وار

بیر زیروه وار، چیخان بیر ده چیخار چتین،
 بیر دره وار، باخان بیر ده باخار چتین
 دوست سامانى سو آلتیندان آخار چتین،
 دشمنین سو آلتدان آخان سامانى وار

هئجا-هئجا میصراعیمیزی پوزدولار،
 بؤلوک-بؤلوک، پارا-پارا قالمیشیق

یوخسا دشمن کوروغلونو تک گوروب،
 قیراتیمی بو مئیدانا چک گوروم
 دلیرلی چنلیبئله تۆک گوروم،
 دوزولسونلر سیرا-سیرا، قالمیشیق

آراسیندادی

دوزولوب سینمه سؤز دوزوم-دوزوم،
 سؤزومون دالیندا دورموشام اؤزوم
 هله دئمه میشم،
 ان یاخشی سؤزوم
 دوداقنان دوداغین آراسیندادی

گؤزلدیمی قیشیم، خوشدومو یاییم،
 ایچیمه سیغیشمیر هاراییم، هاییم
 هله ال دیمه ییب منیم بار پاییم
 یارپاقنان یارپاغین آراسیندادی

قالمايیب دئیه سن زومرود لعلگی،
 حاقسیزی اوشوتمور حاقین گیلئی
 تانری عاجیز قالیب اینسان طالعی
 بارماقنان بارماغین آراسیندادی

کیمینین اؤزو کور، کیمینین گؤزو،
 کیمینین اؤزو قور، کیمینین کؤزو
 بالاجا بیت کیمی عدالت سؤزو
 دیرناقنان دیرناغین آراسیندادی

سوسور

میشیل-میشیل یوخو تۆکور یارباغیم،
 یاشیل-یاشیل قوخو تۆکور بوداغیم
 خاشیل-خاشیل قورخو تۆکور تورباغیم،
 دنیز سوسور، بولاق سوسور، گۆل سوسور!

آیاغیم بودره بیر دیزیم سیریر

نه آدیمین اوسته آد گلیر بیر آز،
 نه اودومون اوسته اود گلیر بیر آز
 اؤز سسیم اؤزومه یاد گلیر بیر آز،
 دوداغیم بودره بیر،
 سۆزوم سیریر!

ایمی، اوزومو یودوم، او دئییل،
 هاوانی اودورام، اودوم او دئییل
 آلووم او دئییل، اودوم او دئییل،
 اوجاغیم بودره بیر،
 کۆزوم سیریر!

بو چؤللو بورویوب لاله می یوخسا،
 چؤللر دؤنوب قانلی گۆله می یوخسا؟!
 ایلم ساخلاممیر قلمی، یوخسا
 بارماغیم بودره بیر،
 گۆزوم سیریر!

ایسلام اؤگئیدی می، یوخسا یاددی می،
 ایسلامی آزدیران دومان شاددی می؟!
 داها ایزله یهممیر آددیم آددی می،
 آیاغیم بودره بیر، ایزیم سیریر!

داش آتیلیر، کۆز اویناییر یاوادا،
 قاش چاتیلیر، گۆز اویناییر یووادا،
 باش قاتیلیر، سۆز اویناییر هاوادا،
 اورک سوسور، دوداق سوسور، دیل سوسور!

یئلریمین سیناغیندان جان سیزیر،
 ائلریمین قیناغیندان خان سیزیر،
 گولریمین یاناغیندان قان سیزیر،
 غئیرت سوسور، یاراق سوسور، ال سوسور!

آغدان دؤنن بئزه باتمیر، نئیلگیم،
 حاقدان دینن سۆزه یاتمیر، نئیلگیم،
 داغدان ائنن دوزه چاتمیر، نئیلگیم،
 آران سوسور، یایلاق سوسور، یول سوسور!

دورو قالب بیر بولاقدا، یاش یانیر،
 نورو قالب بیر یاناقدا، یاش یانیر،
 قورو قالب بیر قیراقدا، یاش یانیر،
 اودون سوسور، اوجاق سوسور، کول سوسور!

بال توتانین الی بالا باتمیر ها،
 یال توتانین دیلی یالا چاتمیر ها،
 گول توتانین الی گوله یاتمیر ها،
 بیلک سوسور، بارماق سوسور، گول سوسور!

اکبر رضایی

سنسزلیک

سنسزلیک آجی

زهر کیمی قوخویور

سانکی هورومچک

کونلومه تور توخویور

آلدين آپاردین

منی منیم اوزومدن

سنسز اؤلورم

اوزاق گتتمه گوزومدن

آجی گوویه ریر

قیسسا حیاتیتمیزدان

غم غصه کدر

یاغیر بایاتیتمیزدان

دویغولار کیریخ

بئینیمده هم باشیمدا

سان یوزه دولدوم

من بو اللی یاشیمدا

هئی دالغانیر

یازیق کونلومون ایچی

اورک آختاریر

نه یدی گوناھی سوچی

باسیلدی غمه

همده توتولدو درده

نه دن دار اولدو

سؤیله بو دنیا مرده !

کاشکی سئوگی دن

قاجیب اوزاقلشایدیم

باشامنان آیری

عوموردن داد آلایدیم

چیچکلر آچیر

بیزیم دیله گیمیزدن

زامان پاشازاده

"پارازیت"

سانکی رادیونون دالغالاری دیشیر

گوزلریم دولاندیقجا

آنلامادیغیم دیلدرده دینله بیرم

جان سیخیجی بیر ماهنینی...

گوزلرینیز اکرانلاردادیرسا

الترینیزده دیرسه قزئتلر

دیک گوزلریمه باخیر سینیز

بویادان-بویایا دوشن چیغیر تیلاری

آپاریجیلارین آرخایینلیغیندا آرخیوله نن

نیگرانلیغی

مات کاغیذلاردا لهله ین خبر باشلیقلارینی

خیابان بویو گوزلریمله آنلابیرام

بیر ماغازانین قاباغیندا

اوست-اوسته توكولموش آلمالار

کوتلوی مزارلیقلاری خاطرلادیر "قوبا"دا

تئلفون کؤشکونده آغلایان قادین

تراژیک بیر سریالین سون بولومونو یاشاییر

اینانماییر سینیزسا

دیشدیرین کانالی...

قارا قارره نین هاراسیزلیغیندان دوتموش،

باشیل قارره نین سینیر سیز لیغینا قدر

قاسیرغا، خسته لیک، ساواش

یوووخ!

گوژلریمی دیشمه سم ال چکمه یه جکلر مندن.

یئر بییرم...

بوراسی ایتالیا

بیر-بیر ایله آل-وئر ده دیلر بییرلری

آلیب-ساتیب، تپیلر لر قفه یه؛

بو گوئلر آلما(نیا) پورتا قال(یا) قلیانی چکیر مافیا.

یئر بییرم

بوراسی عیراق

دینینی دیشیمیش بیر آمریکان عسگری ایله

سئویشمکده دیر عیراقلی بیر قیز

سئویشمک، تجاوووز؛

مکتب قاباغیندا ناموس قوروچوسودور لار

عسگر لر.

یئر بییرم

بوراسی آدینی بیلمه دیبیم بیر آفریقا اولکه سی

شهر تیخا جلاریندا ماشینلارین یاخاسینی جیریر

کول بو یالی بیر قاراچی

و طالع لاتاریاسی ساتیر سوروجولره.

یئر بییرم

خیابان سونا یئتدی

اور تاسیندا نئفت فوواره لی بیر مئیدانا واردیغیمدا.

بوراسی؟!

منیم اولکم اولمالی

بیر یاندا قارا بیر چلله بین اودوندا قیزینان

بیر سیگارا ساتیجی سی

بیر یاندا ایسه توکدیجی بیر اوردو.

بوراسی اودسوز اودونلار یوردو؛

قارانلیق

سویوق

توستو

هیس!

یوخ یانیلمایین!

بو هیس،

سوس دئمکدیر

سوس س س س ...

لوفتن

راد یونون قولاغینی بورون

بورادا پارازیت دن باشقا

بیر شئی یوخدور.

حکیم هیدجی

فلکین غم و بلاسی مگر انتهایسی یوخدور؟

بیر اوتانماز، عار بیلمز، نه دئییم حیاسی یوخدور

بو سپهر دون و ناساز. ستمین اندییدیر آغاز

ائله مز حیا، اوتانماز، بیرینه وفاسی یوخدور

ائلیوب منی حواله گنه محنت و ملاله

نئیلیوم؟ بو هرزه بختین منه بیر حواسی یوخدور

ستم و غمی توکنمز. اوءلورمده رحمة گلمز

بو زمانه نین منیم تک غمه مبتلاسی یوخدور

دوتوب اود گنه آلیشما، بئله چوخدا پیس دانیشما

بو سبب: سنینله آخر فلکین آراسی یوخدور

بو سوزی دانیشماز عاقل، اولار گر بلایه قابل

سوءله(سوء یله) هانسی شخص کامل الم و بلاسی یوخدور

منی ده بیر اوءزگه لیلی ائله دی بو چوءلده رسوا

بو بلالی روزگارین من ایله وفاسی یوخدور

یوخ ائدن بیرى نصیحت. ائله سین اونا مذمت

مگر ای منیم عزیزیم بو گونون صاباسی یوخدور؟

عجب آنلاماز ایمیش سن. سبیلین آغاردی بیلمه ن

نه جهت بو شوخ و سنگین سنه اعتناسی یوخدور

بو ظریف و شوخ و شیدا. ائله دی خیال گویا

آتیلییدی باشدا بورکی اوءزونون لباسی یوخدور

دونو قالما ییبدی بئلدن. شالی بئش قاریش غزیلدن

کیمسه دانا بیلمز اونون زحمتین
خالقی ایتیرما جاق اونون حرمتین
صیاد سویلیر بو اینسانین عزتین
انشالله کین گونش تکین پارلا جاق

سویلییرم حسین شرقی
اٹلریمه عزتیندن
قلم ایله زحمت چکن
آناديله زحمتیندن

بو اینسان ایشینده عالیم
یاخچی بیلیر منیم حالیم
کار ایله مز بونا ظالیم
تانری وئرن قدر تیندن

صیاد سویله آدی قالسین
آغیزلاردا دادی قالسین
هر بیرزیمان یادی قالسین
چون آیرلیماز میلله تیندن

آینار تبریزی

رادبولاردان دویدوم ائولیلیک خبرینی
ماوی پانتالونومو گؤتوروب
دیک دابان آیاق قابیم لا آددیم لادیم
قاپالی دفتری...
هیچ گؤزوم نم لنمه دی ماوی یاشلارلا
اوچمادی باشیما دونیانین آغیرلیغی!

آیاقیندا کفش صاغری الینین حناسی یو خودور
بونو بیل بو قدر پولسوز. پلو و پالاس و جولسوز
یئرین اولسا باغ جنت گنه ده جلاسی یو خودور
بئلینی کسیدی قاتما. دور آیاقه بوردا یاتما
ائله فیکر عومر کئچدی گیوون قفاسی یو خودور
ایشین اولدو ناله و آه. گذران دئییل بو بالله
داخی ایسته مه بو عمری گندیب اول صفاسی یو خودور
ایشیمیز عجب شولوغدور. بیرری اهل درد یو خودور
بابا مدرسه گوروبسوز کی اونون خلاسی یو خودور؟
گله لعنت خدایه. یئته دردی منتهایه
دوشه قیرخ ایکی بلایه. ائشیدم دواسی یو خودور
سن او عزیزوی ائتمه بی عار. سوءزی چوخ اوزاتما قورتار
ائله مه کلامی تکرار. نه چون؟ اقتضاسی یو خودور

صیاد جعفرزاده

دکتر حسین شرقی آذربایجاندا
اونودولماز بیر اینساندیر قالا جاق
اوره گی چوخ تمیز بیر بولاق کیمی
مطلبین خدادن اینان آلا جاق

اوره کدن ایسته بیر آذربایجانی
تانری گویچک یارادیب دیر اول جانی
اونودمارام هئج وقت بئله اینسانی
آنا دیلین هر دیاره سالاجاق

کی بیرده خاطرلامایا
 هاردان و نئجه وورولدوغونو!
 شیرین چای لاری دویا دویا ایچدین می
 اوزاق لارا باخیب
 یاواش جا
 اودقوندون مو اسکی سئوگیلینی؟
 سونرا درین نفس آلیب
 سن چایی ایچمک دن چای سنی ایچدی می؟
 سن بویدا دردی بیر یئرده اودقون دومو؟
 مندن سونرا
 سنی سئون لرین
 وای حالینا...
 سنی اودقونا اودقونا اؤگویه جک لر بیر گون!
 منیم کیمی...
 هئچ شئی اومورلارین دا اولمایاجاق داها!
 آخ...
 سنی سئومه ییمین آغیرلیغی
 چیبینله ریمه یاپیشیب!
 اؤزومو اؤزومده داشییا بیلیمیرم...
 من آرتیق تک سنی دئییل
 اؤزوموده اودقونا بیلیمیرم
 زهرلی قه هر!
 سحر اؤلکم ایسته ییرم،
 گئجه اؤلسم، باغیشلا،
 بیلیمیرم نئجه یاشادیم،
 نئجه اؤلسم، باغیشلا
 تانری دان بخت بورج آلسایدیم،
 سنه ده ساخلایاردیم،
 آغلاماغی باجارسایدیم،
 سنه گون آغلا یاردیم

ایچکی ده ایچمه دیم
 بیر تک؛
 آیاغیمی یئره
 ووردوغوم دا
 گوک لری تیترتدی معصوم شیلتاغ لیغیم...
 سونرا ساعات قیامتی بیر روبع سوو شدو
 و من سنی دوشونه دوشونه
 اووجومو سیخا سیخا
 سنی ترله دیم
 اوووج لاریم دا!
 بدنیم ده آغیرلاشدی
 غوسل سوز بیر مئیت کیمی
 سورونوردوم اوزوم له دووارلارا!
 داغیلما دیم یووخ
 اؤلمه دیم ده
 اوستو باغلی قان چیرک لی
 یارالاریمی
 یوللارا سردیم
 و بیر سیلاح لا
 قاپاندیم
 گئنچلیک فلسفه سین!
 قوی بئله دئییم
 اوزون زامان دیر
 هئچ بیر گورولتولو خبر شاشیرتما ییر منی
 داها دویغوسال دیالوگ لار کوک دن دیدمه ییر
 کیچیک اوره ییمی!
 سیخیلد یغیم دا،
 سس سیز جه بیر بو جاقا سیخیلیب
 یورغون اوره ییمی
 انگیمین بوتون گوجی ایله چئینه ییب
 و یئره توپورورم

سسیمه سس وئزر جان وئرن چاغلار
 اؤلنده دفن ائدین وطنده منی
 «عیوض»م اولمایا قالالی حسرت
 آرزیلاریم آنا یوردوما قیسمت
 سون چاغیندا اولایازام وصییت
 اؤلنده دفن ائدین وطنده منی

آنا

قوربت منی چکیب دارا
 آنا منی حالال ائیله
 نئیلیم تاپانمیرام چارا
 آنا منی حالال ائیله
 ماراقلییم ماراغیوا
 دؤزنمیرم فراغیوا
 گلنمیرم سوراغیوا
 آنا منی حالال ائیله

سسین صابادان آلام
 یادیمما هر آن سالارام
 دردیه داییم قالارام
 آنا منی حالال ائیله

سئومه سه ده چوخلار سنی
 «عیوض» اوغلون یوخلار سنی
 ترک ائیله ییب موخلار سنی
 آنا منی حالال ائیله

**علی وند
 خان کیمین**

سود اوشاقی آنا سیننه سنین دویان کیمین
 جانه دو یمیشام بو دنیا سود آمن کیمین

گیزلی اؤلمک ایسته بیرم،
 خبر توتسان، باغیشلا
 قورخورام اونودمایاسان،
 یوخ، اونودسان، باغیشلا.
 قیش دا اؤلسم، غم ائله مه،
 یئریم ایستی اولاجاق،
 روحوم اوچوب جهنمه
 گئدن توستو اولاجاق

سس سیز اؤلمک ایسته بیرم،
 سسیم گلسه، باغیشلا،
 سن سیز اؤلمک ایسته بیرم،
 سن ده اؤلسن، باغیشلا!...

عیوض صادقی (هر سراوغلی) وایان

وطنده منی

قم که در دولانیر هر آن باشیمدا
 چوخ قالمایر فورصت داها یاشیمدا
 گوژوم توپراغیمدا قالیب داشیمدا
 اؤلنده دفن ائدین وطنده منی

بولاقلارین مئی قالیب جانیمدا
 شیرین لایلالاری جوشور قانیمدا
 سؤزلریمی دورون دئییم یانیمدا
 اؤلنده دفن ائدین وطنده منی

آرخامدی هر زامان قوجامان داغلار
 چیچکلی چمنلی باغچالی باغلار

قارادر دین

رستم نئن چوخ گوجیلی؛ بیر قارادر دین
 چکیب شمشیر؛ ورسین یارادر دین
 گناه سیز؛ گوزل بو عشق؛ آلا در دین
 گوز گور؛ گور نمزیدی بیله دردی
 دردوار؛ دواسیز؛ درد وار یاراسیز
 دردوار ریشه آتیدور؛ ایدیب جان سیز
 درد وار حکیم لردنده؛ یوخ علاج سیز
 اود دوتوب یا نار؛ سونمز بیله دردی
 گورونمز بیری سالیسین منی یادا
 گورن وار؛ ساتار بیگانیه زادا
 آغلا سین اورگیم بیله دوست لارا
 بیز کیمین سویوق؛ قالمیش بیله دردی
 از لدن اولیب درد؛ منیلن هم دم
 در دیم دواسیز؛ بیرم غصه و غم
 درد منه یوالداشدی در دین اولم
 مه یارا چوخ آساندی بیله دردی

ایله بیل یوخ دلیلم ده یم اورگدن سوزلری
 چاتی گورنده قورخورام؛ ایلان وران کیمین
 هره بیر کهنه بیاطیلن آواز ایدولر
 بیله فتوا ورر ورمیوب ابلیس زمان
 چو خلار اطاعت ایلیر؛ شیخ سنن کیمین
 بیل مورم آزعمر یلن؛ ایستور ایلیه نه لر
 عمرو نین چوخین ذلت؛ ایندی یاشار خان کیمین
 دوره سین آلیب بیر عیده ساق صولین قانمیان
 ورالار بانگ پیروزی؛ اول قهرمان کیمین
 یالانان گیوب قرا؛ دیر مین بیر افترا
 گوزل سیاستیله؛ عمر وعاص زمان کیمین
 غارت ایلوری احسانی؛ بو کوفیانلار تک
 حقیقت دن اوزاق؛ سیزلر ابوسفیان کیمین
 مسلمان غارته آل آچیب غارتگر اولماز
 دین ساخلا ساگر؛ ساخلار ابوذر و سلمان کیمین
 خیال جنت وجهنم ایلمه مه یار
 رحیم ورحمان واردور؛ کریم و سبحان کیمین

یازیم کیمه

در دیمی ایستیرم یازام؛ یازیم کیمه
 سنیم آلولا نیب یانیر؛ ده یم سنه
 سوزلر یما؛ قولاق وریب ایشدن گیلن
 قوربانن من؛ سوغات گلین ده ریم سنه
 کینه مرضدی در دیدی؛ ایتیمه گولیم
 اورگده سالماسین لکه؛ گوروم سنه
 آفت جاندی بو مرض؛ یقین ایله
 درمانی عشق دور فقط؛ ده یم سنه
 هر آفته دوادور عشق؛ گج ایلمه
 طبیب دل یاز بیدی عشق؛ گولسیم سنه
 عشقیده لازمیدی یانا بال وپر یم
 یا نماقا آماده دور گورس دیم سنه
 فدایی ایستاسن اوزوم؛ اولوم خدا
 ورر جانین صدقه مه یاریم سنه

شاعیر قارداشیم فیروز اسدی واسدی

قارداشلاری

باجینیزین دونیاسینی دیشمه سی
 مناسیبتیله سیزه باش ساغلیغلی دیله
 بیریک. مرحومه نین روحو شاد، مکانی
 جنت اولسون.

دکتر حسین شرقی و خدافرین مجله

سی امکداشلاری